18

శ్రీః

శ్రీమతే శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమదాపస్తమ్బ గృహ్య సూత్ర, తద్వ్యాఖ్యా, కపర్దికారికా, శ్రీమదాండపిళ్లాఖ్య ప్రయోగవృత్తి, గృహ్యరత్న కంఠ భూషణాది గ్రంథస్థ సర్వస్వసమ్మేళన పూర్వకం తత్తత్ప్రకరణానుగుణ ప్రమాణ జాతైశ్చ సమ్మిళితా.

"పూర్వ ప్రయోగానుక్రమణికా"

శ్రీమదహోబిల శ్రీ నృసింహాస్థాన నిర్వహణ ధురంధర శ్రీమచ్ఛఠమథన, శఠారిరామావరజ, శ్రీమద్వీర రఘూద్వహ శఠజిత్సంయమీన్ద్ర దివ్య చరణారవిన్ద రేణునా,

'తూప్పుల్ వెంకటాచార్యదాసేన'

తిరునారాయణపురమ్. శ్రీ- ఉ - వే - శ్రీ కోమాండూరు - ఇళయపల్లి, పత్కరణ - సంపత్కుమారాచార్యాణాం సహాయేన సఙ్గ్రహీతా, యథామతి సంశోధితాచ సతీ

బెంగళూరు, పెం. బి. సుబ్బయ్య అండ్ సన్స్, ప్రింటర్స్, శ్రీకృష్ణా ముద్రాశాలాయాంచ ద్వితీయవారమ్ ముద్రితా ప్రకటీకృతాచ.

అస్యాః పునర్ముద్రాధికారస్సర్వోపి స్వాయత్తీకృతః.

ప్రతన్మూల్యం. రూ. 1—4—0.

॥ పునర్ముద్రితా శుద్ధభాగాః ॥

పుటము.	పంక్తి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
౮	౭-౮	'ఓంనమో బ్రహ్మణే-నమో అస్త్వగ్నయే'-ఇత్యాది భిన్నవాక్యాని	ఓమ్. నమోబ్రహ్మణే-నమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమఓషధీభ్యః । నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహతేకరోమి ॥
,,	౧౩	ప్రసవే	ప్రసవే ।
,,	,,	ర్బాహుభ్యాం	ర్బాహుభ్యాం-
,,	,,	హస్తాభ్యా	హస్తాభ్యామ్-
,,	,,	మశ్వినోర్భైః షజ్యేన	అశ్వినోర్భైషజ్యేన-
,,	,,	షించ్చామి	షించామి-
,,	౧౪	హస్తాభ్యాగ్ం	హస్తాభ్యామ్-
,,	,,	మశ్వినోర్భైషజ్యేన	అశ్వినోర్భైషజ్యేన-
,,	౧౫	షించామి	షించామి-
,,	,,	హస్తాభ్యామి	హస్తాభ్యామ్-ఇ-
,,	,,	ద్రియేణ శ్రీ	ద్రియేణ-శ్రీ
,,	౧౬	హస్తాభ్యాంసరస	హస్తాభ్యాగ్ంసరస్వ-
,,	౨౧	పరిష్టా	పరిష్టా-

శ్రీః

విషయసూచికా.

శ్రీః

శుద్ధాశుద్ధపత్రికా.

పుటే	పంక్తౌ	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్
౨	౧౫	దత్తమం	దుత్తమం
౧౩	౧౬	మ్నుజసం – అవిథిదో	
	శు॥	ముదోజసమ్ – ఆవిథ్నో	
౧౪	౧౭	యస్త్రైబ హీవ్యాస	యస్త్రైబ వ్యాస్త
౨౧	౫	పరమేప	పరమేవ
,,	౨౧	ర్నక	ర్నకం
,,	౨౩	ప్రష్ట	పృష్ట
౨౨	౮	విశ్యా	విశ్వా
,,	౧౬	సనావా	ననావా
,,	౧౭	సమగ్ని	నమగ్ని
,,	౧౯	తిదురితా	అతిదురితా
౨౩	౧౬	దేవిం	దేవీం
,,	౧౭	మాలినీమ్	మాలినీమ్
౨౮	౨౧	తిని	నితి
౨౬	౪	బధ్ని	బధ్న
౨౯	౧౧	పిథాయ	పిధాయ
౮౮	౨౩	సివా	పివా
౮౫	౧౫	యత	యత్ర
౮౬	౨౩	అవాపః	అవాపః
౮౭	౧౪	జివ	జీవ
,,	౨౮	ధిః	శుధిః
౫౬	౪	పతిపతి	పతి
౬౫	౧౦	అనావా	అనావహ
౬౬	౨౮	దేపస్య	దేవస్య
౬౪	౧౨	ఆపోను॥	ఆపోను
,,	౧౩	ఉక్త్వా	ఉక్త్వా॥
౬౯	౧౪	షదక్షిణ	ప్రదక్షిణ
,,	[illegible]	ఘూనస్తే	ఘూనస్తే

పుటే	పంక్తౌ	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్
౫౯	౪	ననక్తే	నక్తే
,,	౧౦	సుసూ	తనూ
౭౧	౫	రూపీణ	రూపేణ
౭౨	౧౮	సుపః	సువః
,,	౧౬	॥నః	నః
,,	,,	ఓ	ఓమ్
,,	౧౯	సాదాది	పాదాది
,,	౨౦	పిక్రైకా	క్రైకా
,,	,,	ప్రయోగే	ప్రయోగేపి
౭౫	౭	దడ	దండ
,,	౧౩	పాపాన	పాన
,,	౧౮	స్నస	న్నసం
,,	౨౩	వత	వ్రత
౭౮	౧౨	తాహూ	త్యాహూ
,,	౧౪	రుత్తర	రుత్తరత
౮౭	౩	శిరః పవే	శిరః ప్రవే
,,	౧౬	విశ్వన్య	విశ్వస్య
,,	౧౪	దేప	దేవ
౯౮	౬	ర్ఖ్యాతా	ర్ఖ్యాత్వా
,,	౧౯	స్తపన్నా।	స్తపన్నేతి।
౯౫	౧౭	భూయాదో	భూయాద్యో
౧౨౭	౧౪	గోధా	గ్రోధా
,,	౧౭	భనా	భవా
౧౭౦	౧౧	ణంబా	ణంబాహు
,,	౧౩	నన	వన
,,	౨౮	రో గ్ర	రో గ్ర
౧౭౪	౧౫	ద్వాభ్యా	ద్వాభ్యాముభి
౨౨౫	౧౪	సునర	సున్దర
౨౨౪	౧౩	శ్రీకళ	శ్రీకళ
౨౨౯	౧౪	సహసస్త	సహస్రస్తవా

శ్రీ మైన నమః

శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ ప్రయోగచంద్రికా.

శ్రీనివాసగురుంనత్వా సీతారామంచసానుజం ।
ప్రయోగచంద్రికాం తేషాంకరోమికృపయాఽధునా ॥

గ్రంథకర్తృ ప్రతిజ్ఞా.

శ్రియఃపతింభూమినీళాసమేతంప్రణమ్య గర్భాధాన పుంసువన సీమంతోన్నయన జాతకర్మనామకరణాన్నప్రాశన చౌళోపనయన వ్రతసమావర్తనోద్వాహ గృహప్రవేశానాం తత్రతత్రోపయోగినామన్యేషాముదకశాంత్యాదీనాంచ ప్రయోగంవక్ష్యే.

అథ పరిభాషా.

సర్వత్ర కర్మాదౌ స్నాతశ్శుద్ధ వస్త్రధరో ధృతోర్ధ్వపుండ్రస్సోత్తరీయో బద్ధశిఖః పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాతః ప్రాగగ్రేషు దర్భేషు ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య భగవంతంధ్యాత్వా కరిష్యమాణస్య కర్మణః నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం సపరివారం శ్రీవిష్వక్సేనమావాహ్యాసనాది నైవేద్యవీటికాంతైరభ్యర్చ్యత్రిః ప్రాణానాయమ్య హరిరోమిత్యుపక్రమ్య గోవిందంత్రిస్సంకీర్త్య దక్షిణేజానునిదక్షిణోత్తరౌపాణీకుర్యాత్, తత్రచ సవ్యస్యపాణేరంగుష్ఠ తర్జనీమధ్యే దక్షిణస్యపాణేరంగుష్ఠవర్జితాశ్చతస్రోంగుళీఃకృత్వా సవ్యాంగుష్ఠందక్షిణాంగుష్ఠేనావేష్ట్య అస్యేత్యాద్యుచ్చార్యసంవత్సరాయనర్తుమాసపక్షతిథివార నక్షత్రయోగకరణాన్యుక్త్వా శ్రీభగవదాజ్ఞయా భగవత్ప్రీత్యర్థం భగవత్కైంకర్యరూపం కరిష్యమాణం కర్మ సంకల్ప్య బలమంత్రమనుసంధాయ భగవానేవ మహ్యై

తత్కర్మ కారయతీతిబుద్ధ్యా కర్మకృత్వాఽంతే భగవదర్పణంకు
ర్యాత్. భగవాన్ స్వశేషతైకరసేన మయేతిమంత్రద్వయం కర్మ
ణామాదావంతేచ క్రమేణానుసందధ్యాత్, క్రియాఫలస్యాత్మగామి
త్వే కరిష్య ఇతి సంకల్పయేత్ - ఉద్వాహకర్మకరిష్యఇత్యాది. అ
న్యగామిత్వే కరిష్యామీతి, జాతకర్మణా సంస్కరిష్యామీత్యాది.
క్వచిచ్చోదనానుసారేణసంకల్పయేత్ - నామధాస్యావహే ఉపనే
ష్యే సమిధ ఆధాస్యామీత్యాది. జాతకర్మాదీనాం స్వస్వకాలే
ష్వకరణే ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రంకృత్వాలౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీ
ర్యాజ్యందర్వీంచసంస్కృత్య పరిషిచ్య వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతి
భిః 'పాహినోఅగ్నఏనసేస్వాహా పాహినోవిశ్వవేదసేస్వాహా యజ్ఞం
పాహివిభావసోస్వాహా సర్వంపాహిశతక్రతోస్వాహా, పాహినోఅ
గ్నఏకయాపాహ్యుతద్వితీయయా పాహ్యూర్జంతృతీయయా పాహిగీ
ర్భిస్తిసృభిరూర్జాంపతయే, పాహిచతసృభిర్వసోస్వాహే'తి పాహిపం
చకేన పునర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరిత్యేతైః పాహిత్రయోద
శకైః 'త్వన్నోఅగ్నే సత్వన్నో అగ్నేత్వమగ్నేఅయాస్యుదత్తమంయే
తేశత' మిత్యేతైశ్చహుత్వాసర్వప్రాయశ్చిత్త మనాజ్ఞాతాదిభిశ్చహు
త్వా పరిషిచ్యాతీతంకర్మకృత్వా తాత్కాలికంకర్మ కుర్యాత్ - ప్రా
యశ్చిత్తస్యసర్వస్య ప్రతినిమిత్తమావృత్తిః. పుంసువన సీమంతాకర
ణే స్త్రియాం ప్రసూతాయాం ప్రజాపత్యకృచ్ఛ్రంపాహిత్రయోద
శక హోమంకృత్వా తస్యాఙ్కేశిశుంనిధాయ పుంసువనంసీమంతంచ
కుర్యాత్. గర్భిణ్యాః స్త్రియాః భర్తరి దేశాంతరంలోకాంతరంవా గ
తే పతితేవా తస్యాః పితాభ్రాతావా అన్యోబంధుః శ్రోత్రియాగా
రాదాహృతేగ్నౌపుంసువనంసీమంతంచ కుర్యాత్. అన్నప్రాశనచౌ
లోపనయనోద్వాహేషు అంకురార్పణం, ఏతేషు పుంసువనసీమంత

యోశ్చప్రతిసరబంధం, సీమంతాన్నప్రాశన చౌళోపనయనేష్వభ్యుదయం, పుణ్యాహవాచనంచాదౌ, గర్భాదానపుంసువనజాతకర్మనామకరణోపాకర్మవ్రతసమావర్తనోద్వాహగృహప్రవేశేషు అంతే అభ్యుదయం పుణ్యాహవాచనంచ కుర్యాత్. ద్వయోర్బహూనాంవాకర్మణాం సహకరణే అంకురాదీని సకృదేవకుర్యాత్ - ప్రవృత్తంకర్మాజ్ఞానాదన్యథాకృతంచే ద్యతఆరభ్యాన్యథాకృతం తతఆరభ్యయథావత్కుర్యాత్, ఏకదేశాన్యథాకరణె తావదేవ యథావత్కుర్యాత్. ప్రధానవిస్మరణేసాంగంపునఃకుర్యాత్. అంగవిస్మరణే సర్వప్రాయశ్చిత్తంజుహుయాత్. 'ఇదంవిష్ణు' రితిమంత్రంవా జపేత్. సర్వత్రవాగ్యమనాదినియమలోపే తమేవమంత్రంజపేత్.

ఆధానే చోదితే నస్వాహాకారో హోమద్రవ్యానుక్తౌ ఆజ్యేన జుహుయాత్ - సర్వత్రగవ్యంగ్రాహ్యం తదభావే మాహిషం తదభావేఆజం తదభావేతైలం. మంత్రాజ్ఞానే ప్రణవోవ్యాహృతిర్వా. ముఖ్యద్రవ్యాభావె రూపేణ వర్ణెన క్షీరేణ పుష్పేణ ఫలేన గంధేన వా తత్సదృశం పూర్వపూర్వాభావె పరంపరం గ్రాహ్యం-పాలాశఖాదిరాశ్వత్థౌదుంబర వైకంకత బైల్వశమ్యర్క- వెతసాపామార్గదర్భాః పూర్వపూర్వాభావె పరాః పరాః ప్రాదేశమాత్రాస్సత్వచః కీటవర్జితా అసుషిరా అవ్రణాః పరుత్పరాస్సమిధోగ్రాహ్యాః, జీర్ణాః స్వయంపతితాశ్చ సమిధోవర్జయేత్ - క్రయక్రీతైశ్శూద్రాహృతైర్వా సమిద్దర్భాదిభిః కర్మకుర్వన్పతితస్స్యాత్-మాషస్థూలాశ్చతురంగులదీర్ఘధారా ఆజ్యాహుతయః - అర్ధామలకమాత్రా అన్నాహుతయః ద్వాదశపర్వపూరితాః పాణ్యాహుతయశ్చకార్యాః.

ఇతి ప్రయోగచంద్రికాయాం

ప్రథమః ఖండః.

అథోదకశాంతి ప్రయోగః.

గర్భాధానాదిషు పూర్వేద్యుస్తస్మిన్దినేవా ఉదకశాం
తిః - నమస్సదస ఇత్యాది విష్వక్సేనారాధనాంతం కృత్వా -
(అత్ర కరిష్యమాణ ఏతత్కర్మ సాద్గుణ్యార్థం (ఆదిత్యాదీ
నాంనవానాంగ్రహాణామానుకూల్యసిద్ధ్యర్థం యేయేగ్రహాశ్శుభేత
రస్థానేషుస్థితాస్తేషాంగ్రహాణాం శుభఫలావాప్త్యర్థం యేయేగ్రహా
శ్శుభస్థానేషుస్థితాస్తేషాంగ్రహాణా మతిశయశుభఫలావాప్త్యర్థం,
ఇతిచాత్రకేచిత్పఠంతి) ఏభిశ్శ్రీవైష్ణవైస్సహబోధాయనోక్తప్రకా
రేణోదకశాన్తి జపకర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణేత్యత్రా
నుజ్ఞాప్రకారః. దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ ధారయమాణః పవిత్రపాణిః
ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిందేత్యాది సఙ్కల్ప్య......ప్రీత్యర్థం
కరిష్యమాణ ఏతత్కర్మసాద్గుణ్యార్థం (ఆదిత్యాదినాంనవానాం
గ్రహాణామిత్యాదిచాత్ర యథాచారంపాఠ్యః) ఏభిః శ్రీవైష్ణవైస్స
హ బోధాయనోక్తప్రకారేణ ఉదకశాంతిజపకర్మ కరిష్యామీతి'
(క్రియాఫలస్యాన్యగామిత్వాత్పరస్మైపదీ) సంకల్ప్య - గోమయో
పలిప్తే రంగవల్ల్యాద్యలంకృతే స్థండిలే వ్రీహీన్ తండులాన్నిక్షిప్య
తదుపరి ' బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేనఆవః
సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోనిమసతశ్చవివః, ఇతిమ
ధ్యే. ' నాకేసుపర్ణముపయత్పతంతగ్ం హృదావేనంతోఅభ్యచక్షత
త్వా- హిరణ్యపక్షంవరుణస్యదూతం యమస్యయోనౌ శకునంభుర
ణ్యుం, ఇతిదక్షిణతః. ' ఆప్యాయస్వసమేతుతే విశ్వతస్సోమవృష్ణి
యం - భవావాజస్యసంగథే ' ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీస్తిస్రోరేఖాః.
' యోరుద్రోఅగ్నౌ యోఅప్సుయఓషధీషు యోరుద్రోవిశ్వా భువ
నావివేశతస్మై రుద్రాయనమోఅస్తు ' ఇతిమధ్యే, అప ఉపస్పృశ్య -

'ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధేపదం— సమూఢమస్యపాగ్ంసురే'
ఇతిపశ్చాత్, 'ఇంద్రంవిశ్వాఅవీవృధన్థ్సముద్రవ్యచసంగిరః- రథీతమ
గ్ంరథీనాంవాజానాగ్ంసత్పతింపతిం, ఇతిపురస్తాత్, ఉదీచీస్తిస్రోరే
ఖాలిఖిత్వా - అద్భిరవోక్ష్య కుంభంప్రోక్ష్య ధూపయిత్వా –
' బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేనఆవః—సబుధ్ని
యాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోనిమసతశ్చవివః, ఇతితత్రమధ్యే
కుంభంనిధాయ తస్మిన్గాయత్ర్యా తిరఃపవిత్రంనిధాయ 'ఆపోవా
ఇదగ్ంసర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావాఆపః పశవఆపో మృత
మాపోన్నమాపస్సమ్రాడాపో విరాడాపస్స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ంస్యా
పోజ్యోతీగ్ంష్యాపస్సత్యమాప సర్వాదేవతాఆపోభూర్భువస్సువరా
పఓమ్–అపః ప్రణయతి— శ్రద్ధావాఆపః – శ్రద్ధామేవారభ్య ప్రణీ
యప్రచరతి – అపః ప్రణయతి - యజ్ఞోవాఆపః - యజ్ఞమేవార
భ్య ప్రణీయప్రచరతి - అపఃప్రణయతి - వజ్రోవాఆపః - వజ్రమే
వభ్రాతృవ్యేభ్యః ప్రహృత్యప్రణీయ ప్రచరతి - అపఃప్రణయతి -
ఆపోవైరక్షోఘ్నీః – రక్షసామపహత్యై – అపఃప్రణయతి – ఆపో
వైదేవనాంప్రియంధామ – దేవానామేవప్రియంధామప్రణీయప్రచ
రతి— అపఃప్రణయతి, ఆపోవై సర్వాదేవతాః— దేవతాఏవారభ్యప్ర
ణీయప్రచరతి-(ఆపోవై శాన్తాశ్శాన్తాభిరేవాస్య శుచగ్ంశయమతి)
ఇత్యద్భిరాపూర్య (దేవస్యత్వేతికూర్చం స్యాద్భువోయజ్ఞస్యేత్యా
మ్రపల్లవం । ఫలుయాః ఫలినీర్యేతి సహిరత్నానిరత్నకమ్ ॥)
దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో
హస్తాభ్యాం' ఇత్యూర్ధ్వాగ్రం కూర్చంనిక్షిప్య – ' భువో
యజ్ఞస్యరజసశ్చనేతాయత్రానియుద్భిస్సచసేశివాభిః - దివిమూర్ధా
నం దధిషేసువర్షాం జిహ్వామగ్నేచకృషే హవ్యవాహం' ఇత్యా

మ్రపల్లవంనిధాయ - 'యాః ఫలినీ ర్యాఅఫలాఅపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః । బృహస్పతి ప్రసూతాస్తానో ముంచత్వగ్ంహసః' ఇతిసజలంనారికేళఫలంనిధాయ- 'సహిరత్నానిదాశుషే సువాచసవితా భగః-తం భాగం చిత్రమీమహే' ఇతిహిరణ్యేనకుంభరత్నమన్త్ర ర్ధాయ-(అత్రకేచిత్, 'దూర్వాగ్రేరాక్షసాన్ఘోరాన్ ఛిందిసర్వవిఘాతినః । త్వామర్పయామి కుంభేస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు ॥ వృక్షరాజసముద్భూతాశ్శాఖాయాః పల్లవత్వచః । యుష్మాన్ కుంభేష్వర్పయామిసర్వపాపాపనుత్తయే ॥ నాళికేరసముద్భూత త్రినేత్రహరసమ్మత । శిఖయాదురితంసర్వం పాపంపీడాంచమేనుద' ఇతిశ్లోకైః క్రమాత్కూర్చామ్రపల్లవ ఫలనిక్షేపం కుర్వంతి.) ఓంభూర్భువస్సువరోం ఇత్యక్షతాన్నిక్షిప్య- గంధాక్షతపుష్పైరలంకృత్య- దూర్వా పుష్ప ఫలైరవకీర్య- దూర్వాదర్భైః ప్రచ్ఛాద్య శన్నోదేవీ రభిష్టయ ఆపోభవంతుపీతయే- శంయోరభిస్రవంతునః' ఇత్యభిమృశ్య-ప్రాచ్యాందిశిజపకర్తారంత్వాంవృణీమహఇత్యాదిక్రమేణ దక్షిణస్యాం పశ్చిమాయా ముత్తరస్యాం దిశిజపకర్తౄన్ సాక్షతదర్భప్రదాన పూర్వకంచతురో బ్రాహ్మణాన్ వృత్వా- వృతైస్సు ప్రక్షాళితపాణిపాదైః స్స్వాచాంతైశ్చతుర్దిక్షూపసనేషునిషణ్ణైశ్చతుర్భిః ర్బ్రాహ్మణైస్సహ ప్రాణాయామంకృత్వా కుంభమన్వారభ్య గాయత్రీం * పచ్ఛోర్ధర్చశో నవసానాముక్త్వా — స్వామినః ఉదకశాంతిమంత్రజపకర్మకురుధ్వమితి జపకర్తౄన్ ప్రార్థ్య వయంకుర్మ ఇతితైః ప్రత్యుక్తే తైః 'ప

*పచ్ఛః- పాదేపాదేఅవసాయ- అర్ధర్చశః- అర్ధర్చేఅవసాయ- తతస్సర్వాం సమస్తాం- అనవసానామిత్యర్థః ఇతి పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వాం (గృ॥సూ॥౧౨॥౧౦) ఇతి సూత్రవ్యాఖ్యాపర్యాయ ఏవాత్రచంద్రికాయాముపాత్తః- గాయత్ర్యుపదేశవదత్రాపిగాయత్రీయనుసంధేయా.

ర్యాప్త్యై ఽనంతరాయాయ సర్వస్తోమో ఽతిరాత్ర ఉత్తమ మహా
ర్భవతి సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జ
యతీ' తిసాక్షతప్రక్షేప పూర్వక మాశీర్వాదం కారయిత్వా తై
స్సహ 'అగ్నిమీళేపురోహితం× ధాతమం ॥ ఇషేత్వో× కర్మణే ॥
అగ్నఆయాహి + బర్హిషి ॥ శన్నో దేవీరభిష్టయ× రభిస్రవంతునః
ఇతి వేదాదీన్ జపిత్వా - సావిత్ర వేదాదికృణుష్వపాజ ఇంద్రోనువా
కం యతఇత్యృచేచ । మహాన్సజోషాశ్చపురస్సదాదీ న్రక్షోహణః పం
చభిరాయుష్మశ్చ ॥ యావాంశ్చయోవాంశ్చయశో ఋతాషాట్త్రిస్రో
నమో ఽస్త్వయంపంచచోడాః। ఆశుశ్శిశంచేతి తతో మమాగ్నే
మన్వేసమీచీశతభూతముక్త్వా ॥ ఇంద్రోదధీచోప్యథచక్షుషశ్చప్రా
ణోసిగ్ంహేతి తథా ఽహమస్మి । తాఅగ్నిబుద్ధ్యాస్తునవో ఽను
వాకం నక్షత్రమన్త్రాన్ ఉపహోమమన్త్రాః ॥ సురభిమత్యాబ్లింగా
భిర్వారుణీభిర్హిరణ్యవర్ణాభిః పావమానీభిర్వ్యాహృతిభిః (ఘృతసూ
క్తేనచ) జపః. అత్రచంద్రికా ॥ కృణుష్వపాజఇత్యనువాకం, మదేచి
దస్యేత్యర్ధర్చమపోహ్య ఇంద్రంవో విశ్వతస్పరి హవామహఇత్యనువాకం.
యతఇంద్ర-స్వస్తిదా-మహాఁ ఇంద్రః- సజోషఇంద్రేతిచతస్రః, యేదే
వాః పురస్సదఇతిపంచ, అగ్నయేరక్షోఘ్నఇతిపంచ, అగ్నిరాయుష్మా
నితి పంచ, యావామింద్రావరుణేతి చతుగో యోవామింద్రావరు
ణావిత్యష్టౌపర్యాయాన్, అగ్నేయశస్విన్నితిచతస్రః, ఋతాషాడితి
సానుషంగమనువాకం, నమోఽస్తు సర్పేభ్యఇతి తిస్రః,అయంపురో
హరికేశఇతిపంచపర్యాయాన్, ఆశుశ్శిశానశ్శంచమే మమాగ్నేగ్నే
ర్మన్వఇత్యనువాకాన్, సమీచీనామాసీతి షట్పర్యాయాన్, హేత
యోనామస్థేతి షట్పర్యాయాన్, శతాయుధాయేతిపంచ, భూతంభ
వ్యంభవిష్యదింద్రోదధీచఇత్యనువాకౌ, చక్షుషోహేతఇత్యారభ్యభ్రా

తృప్యంపాతయామసీత్యంతం ప్రాణోరక్షతి-సిగ్ హేవ్యాఘ్రే-అహమ
స్మి-తాసూర్యా,గ్నిర్నః, బుధ్యాస్మ.నవోనవఇత్యనువాకాః,అగ్నయే
స్వాహాకృత్తికాభ్యస్స్వాహేత్యాద్యుపహోమాః, దధిక్రావ్ణ్ణఇ
త్యృచం, ఆపోహిష్ఠామయోభువఇతి తిస్రః, ఉదుత్తమంవరుణాస్త
భ్నాభ్యాం యత్కించేదం కితవాసో zవతేహేడస్తత్త్వాయామీతి
వరుణసూక్తం, హిరణ్యవర్ణాఃపవమానస్తచ్ఛంయోరిత్యనువాకాః,
యోబ్రహ్మాబ్రహ్మణఇతిఘృతసూక్తం 'ఓమ్ నమోబ్రహ్మణే - న
మోస్త్వగ్నయే - నమఃపృథివ్యై - నమఓషధీభ్యః - నమోవా
చే - నమోవాచస్పతయే నమోవిష్ణవే బృహతేకరోమి' ఇతి ప
రిధానీయాం త్రిర్జపిత్వా * ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య దేవస్యత్వేతి
వ్యాహృతిభిశ్చ యజమానం ప్రోక్షయేత్ - ప్రోక్షణమన్త్రాః ॥
దేవస్యత్వాసవితుఃప్రసవే అశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యా
మశ్వినోర్భైషజ్యేన తేజసేబ్రహ్మవర్చసాయాభిషించామి దేవస్యత్వా
+హస్తాభ్యాగ్ంసరస్వత్యై భైషజ్యేన వీర్యాయాన్నాద్యాయాభి
షించామిదేవస్యత్వా×హస్తాభ్యామింద్రస్యేంద్రియేణశ్రియైయశసే
బలాయాభిషించామి । చవాజినం - సోమగ్ంరాజానం వరుణమగ్ని
మన్వారభామహే। ఆదిత్యాన్విష్ణుగ్ంసూర్యంబ్రహ్మాణంచ బృహస్ప
తిం । దేవస్యత్వా+హస్తాభ్యాం సరస్వత్యైవాచోయంతుర్యంత్రే
ణాగ్నేస్సామ్రాజ్యేనాభిషించామీంద్రస్యత్వా సామ్రాజ్యేనా
భిషించామి బృహస్పతేస్త్వాసామ్రాజ్యేనాభిషించామి, దేవాస్త్వాం
ద్రజ్యేష్ఠావరుణరాజానో zధస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చపాంతనువాఎతేనపూ
తేనమేధ్యస్తేనప్రోక్షితోయదేన మతః ప్రాచీనంప్రోక్షతి యత్సం

---

* అత్రజప్యత్వేనోక్తాశ్శాంతిమన్త్రాః ప్రత్యేకం సమ్ముద్ర్య ప్రకాశితేపుస్తకే ద్రష్టవ్యాః.

చతిమాజ్యేనప్రోక్షతి తేనపూతస్తేనమేధ్యస్తేన ప్రోక్షితః - అమృ
తాభిషేకో z స్తు - ప్రాశనమన్త్రః - 'ఆపఇద్వాఉభేషజీరాపో
అమీవచాతనీః — ఆపస్సర్వస్యభేషజీ స్తాస్తేకృణ్వంతు భేషజం'
ఇతిమన్త్రేణ తత్తీర్థం ప్రాశయిత్వా - యజమానః పురస్తాదుపవిష్టా
య హిరణ్యం దక్షిణతఉపవిశతే రజతం పశ్చాదుపవిశతే కాంస్యం
ఉత్తరతఉపవిశతే వాసశ్చదక్షిణాందత్వా కుంభజలేనస్నాపయేత్.

అంకురార్పణమ్——* ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిందేత్యాది అస్యాంశుభతిథౌ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణఃకుమారస్య - అముక కర్మాంగం అంకురార్పణకర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - శుచౌదేశే గోమయేనోపలిప్తే తైజసీర్మృణ్మయీర్వా పంచపాలికాస్సంభృత్య - మధ్యే చతుర్దిక్షు చ మధ్యాదిప్రదక్షిణక్రమాన్నిధాయ - తాసాంముఖా లేదూర్వాశ్వత్థబిల్వశిరీషాణిబధ్వా - శ్వేతసూత్రేణ సంవేష్టయిత్వా - శుద్ధాభిర్వల్మీకమృత్తికాభిరాపూర్య - ప్రాణానాయమ్య — పంచపాలికాశుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహం వాచయిష్యే, పుణ్యాహం వాచయిత్వా పుణ్యాహజలేన పంచపాలికాః ఓషధిద్రవ్యాణిచ కూర్చేనవ్యాహృతిభిః ప్రోక్ష్య, (పంచపాలికాస్సౌవర్ణ రజత తామ్ర మృణ్మయీర్వా యథాసంభవం గృహీత్వా) 'మధ్యే ప్రజాపతిం విద్యా దింద్రం ప్రాచ్యాంతథైవచ । దక్షిణేతు యమం విద్యాత్పశ్చాద్వరుణమేవచ ॥ ఉత్తరే సోమ ఏవస్యాత్పాలికాసు యథాక్రమం ।' వల్మీకమృత్తికాం

---

* అత్ర ఆపస్తంబేన అంకురార్పణ ప్రతిసరబంధనయోరనుక్తేః 'బోధాయనమతం కృత్వాస్వసూత్రఫలభాగ్భవేత్' ఇతికాత్యాయనవచనాచ్చ బోధాయనవచనోక్తక్రమ ఏవాత్రసంగృహీత ఇతి కంఠభూషణోక్తక్రమోఽనుసంధేయః, అనేనన్యాయేన నైవోదకశాంతి కర్మసిద్ధిరపి.)

హృత్వాగోమయంచతత్రైవచ ॥ ఏతాన్ప్రక్షిపేత్తాసు పాలికాసుయథాక్రమం । దూర్వామశ్వత్థపత్రంచ శిరీషం బిల్వపత్రకం ॥ తాసాం మూలేతు బధ్నీయాచ్ఛ్వేతసూత్రేణవేష్టయేత్ । ఆవాహనాసనం పాద్యమర్ఘ్యమాచమనంతథా ॥ స్నానంవస్త్రోపవీతంచ (గంధపుష్పైరలంకృతం) గంధపుష్పాక్షతాఅపి ధూపదీపౌచ నైవేద్యం తాంబూలంచపృథక్పృథక్ ॥ పంచపాలికాసుప్రాగగ్రంకూర్చంనిధాయవ్యాహృతిభిర్బ్రహ్మాదీనావాహయేత్. మధ్యమాయాం 'బ్రహ్మాణంప్రజాపతిం చతుర్ముఖం హిరణ్యగర్భం, ప్రాచ్యామింద్రంవజ్రిణం శతక్రతుంశచీపతిం, దక్షిణస్యాం యమంవైవస్వతం పితృపతిం ధర్మరాజం, పశ్చిమాయాం వరుణం ప్రచేతసం సురూపిణ మపాంపతిం, ఉత్తరస్యాం సోమ మిందుం నిశాకర మోషధీశ,మావాహయేత్. తత్ప్రకారస్తు.

మధ్యమ పాలికాయాం.—ఓంభూః బ్రహ్మాణ మావాహయామి, ఓంభువః ప్రజాపతిమావాహయామి, ఓంసువః చతుర్ముఖ మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః హిరణ్యగర్భమావాహయామి బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, బ్రహ్మాదీనామిదమాసనం.

పూర్వ పాలికాయాం.—ఓంభూః ఇంద్రమావాహయామి, ఓంభువః వజ్రిణ మావాహయామి, ఓంసువః శతక్రతు మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః శచీపతి మావాహయామి, ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇంద్రాదీనా మిదమాసనం.

దక్షిణపాలికాయాం.—ఓంభూః యమ మావాహయామి, ఓంభువః వైవస్వత మావాహయామి, ఓంసువః పితృపతి మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ధర్మరాజమావాహయామి, యమాదిభ్యోనమః, యమాదీనామిదమాసనం.

పశ్చిమ పాలికాయాం.—ఓంభూః వరుణమావాహయామి, ఓంభువః ప్రచేతస మావాహయామి, ఓంసువః సురూపిణ మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః అపాంపతి మావాహయామి, వరుణాదిభ్యోనమః, వరుణాదీనామిదమాసనం.

ఉత్తర పాలికాయాం.—ఓంభూః సోమ మావాహయామి ఓంభువః ఇందు మావాహయామి ఓంసువః నిశాకర మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ఓషధీశ మావాహయామి, సోమాదిభ్యోనమః సోమాదీనా మిదమాసనమ్. 'బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్య మిదమాచమనీయం; ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; యమాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; వరుణాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్య మిదమాచమనీయం; సోమాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం.'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచా'ఆపోహిష్ఠామయోభువ,ఇతితిసృభి 'ర్హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా, ఇతిచతసృభిః 'పవమానస్సువర్జన' ఇత్యేతేనానువాకేనచ స్నాపయిత్వా-బ్రహ్మాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, యమాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, వరుణాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, సోమాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం. బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, ఇద మాచమనీయ మిదంవస్త్ర మిదమాచమనీయ మిదముపవీత మిద మాచమనీయం - ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదం వస్త్రమిదమాచమనీయ మిదముపవీత మిదమాచమనీయం - యమాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయ మిదంవస్త్రమిదమాచమనీయ

మిదముపవీతమిదమాచమనీయం - వరుణాదిభ్యోనమః, ఇదమాచ మనీయ మిదం వస్త్రమిదమాచమనీయ మిదముపవీత మిదమాచమ నీయం-సోమాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదంవస్త్రమిదమా చమనీయమిదముపవీత మిదమాచమనీయమ్.

బ్రహ్మాదిభ్యోనమః ఏతేగంధాక్షత పుష్పధూపదీపోత్తరీయా భరణాద్యలంకారాస్సర్వోపచారాః, ఏవంఇంద్రాదిభ్యోనమః, యమా దిభ్యోనమః, వరుణాదిభ్యోనమః, సోమాదిభ్యోనమః, ఏతేగంధాక్షత పుష్పధూపదీపోత్తరీయాభరణాద్యలంకారా స్సర్వోపచారాః, బ్ర హ్మేంద్రయమవరుణ సోమాదిభ్యోనమః యథాభాగశః గుడోపహా రంనివేదయామి, పూగీఫలతాంబూలం సమర్పయామి, సర్వోపచా రాన్ సమర్పయామి. ఓషధీస్సంభృత్యోత్థాయ, 'దిశాంపతీన్న మస్యామి సర్వకామఫలప్రదాన్ । కుర్వంతు సఫలంకర్మ కుర్వంతు సతతంశుభమ్ ॥ ఉపవిశ్య, వ్రీహి యవ మాష తిలముద్గసర్షపాదీన్ మి శ్రీకృత్య, క్షీరేణప్రక్షాళ్య ఓషధీసూక్తేన 'యాజాతా' ఇత్యనువా కేనాభిమంత్ర్య.

అంకురజపమంత్రః.—* యాజాతా ఓషధయో దేవేభ్యస్త్రి యుగంపురా - మందామిబభ్రూణామహగ్ంశతం ధామానిసప్తచ - శతంవో అంబధామానిసహస్రముతవోరుహః - అథాశతక్రత్వో యూయమిమంమేఅగదంకృత - పుష్పావతీః ప్రసూవతీః ఫలినీరఫలా

* అత్ర యాజాతా ఓషధయః ఇత్యనువాక జపానోక్తః. బోధాయనే నానుక్తత్వాత్ - అకరణే నప్రత్యవాయః, కేచిత్ తదనువాక జపం కుర్వంతి, తచ్చిం త్యమితికంఠ భూషణే.

ఉత - అశ్వా ఇవ సజిత్వరీర్వీరుధః పారయిష్ణవః - ఓషధీరితిమాతరస్త
ద్వోదేవీరుపబ్రువే - రపాగ్ంసివిఘ్నతీరితరపః. (సంహి ॥౪॥౨॥౬॥ ౨౪)
చాతయమానాః - అశ్వత్థేవోనిషదనం పర్ణేవోవసతిష్కృతా -
గోభాజఇత్కిలాసథ యత్సనవథపూరుషం - యదహం వాజయన్ని
మా ఓషధీర్ హస్త ఆదధే - ఆత్మాయక్ష్మస్యనశ్యతి పురాజీవగృభోయథా
యదోషధయస్సంగచ్ఛం తేరాజానస్సమితావివ, విప్రస్సఉచ్యతేభి
షగ్రక్షోహామీవచాతనః - నిష్కృతిర్నామవోమాతాఽథాయూ
యగ్ంస్థసంకృతీః - సరాః పతత్రిణీః. ॥౨॥ స్థనయదామయతినిష్కృతా
అన్యావోఅన్యామవత్వన్యాఽన్యస్యా ఉపావత, తాస్సర్వాఓషధయ
స్సంవిదానాఇదంమేప్రావతావచః - ఉచ్ఛుష్మాఓషధీనాం గావోగో
ష్ఠాదివేరతే, ధనగ్ంసనిష్యన్తీనామాత్మానంతవపూరుష అతివిశ్వాః ప
రిష్ఠాస్తేనఇవవ్రజమక్రముః - ఓషధయః ప్రాచుచ్యవుర్యత్కించతను
వాగ్ంరపః - యాః ॥౩॥ తఆతస్థురాత్మానంయాఆవివిశుః పరుః పరుః -
తాస్తేయక్ష్మంవిబాధంతాముగ్రోమధ్యమశీరివ - సాకంయక్ష్మప్రపత
శ్యేనేనకికిదీవినా - సాకంవాతస్యధ్రాజ్యాసాకంనశ్య నిహాకయా,
అశ్వావతీగ్ంసోమవతీమూర్జయంతీముదోజసం - ఆవిత్సిసర్వాఓషధీ
రస్మా అరిష్టతాతయే - యాః ఫలినీర్యాఅఫలాఅపుష్పాయాశ్చపుష్పి
ణీః - బృహస్పతిప్రసూతాస్తానోముంచంత్వగ్ంహసః, యాః. ॥౪॥ ఓష
ధయస్సోమరాజ్ఞీః ప్రవిష్టాః పృథివీమను - తాసాంత్వమస్యుత్తమాప్ర
ణోజీవాతవేసువ - అవపతంతీరవదన్దివ ఓషధయః పరి - యంజీవమశ్న
వామహైనసరిష్యాతిపూరుషః - యాశ్చేదముపశృణ్వంతియాశ్చదూ
రంపరాగతాః - ఇహసంగత్యతాస్సర్వాఅస్మైసందత్తభేషజం - మా
వోరిషత్ఖనితాయస్మైచాహంఖనామివః - ద్విపచ్చతుష్పదస్మాకగ్ం

సర్వమస్త్వనాతురం-ఓషధయస్సంవదం తేసామేనసహరాజ్ఞా-యస్మై కృ కరోతిబ్రాహ్మణస్తగ్ం రాజన్ పారయామసి. ॥౨౫॥ ౫॥ ఇతిబ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య, బీజావాపనముహూర్తస్సుముహూర్తోస్త్వితి భవంతోమహాన్తోzనుగృహ్ణాంతు.

బీజవాపన మంత్రః.—మధ్యే-'బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేన ఆవః-సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోని మసతశ్చవివః – పితావిరాజామృషభోరయీణాం - అంతరిక్షంవిశ్వరూపఆవివేశ–తమర్కైరభ్యర్చంతివత్సం - బ్రహ్మసంతంబ్రహ్మణావర్ధయంతః, బ్రహ్మాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. పూర్వతః, యతఇంద్రభయామహేతతోనో అభయంకృధి-మఘవన్ఛగ్ధితవతన్నఊతయేవిద్విషో విమృధోజహి–స్వస్తిదావిశస్పతిర్వృత్రహావిమృధోవశీ–వృషేంద్రఃపురఏతునస్స్వస్తిదా అభయంకరః, ఇంద్రాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపఃసకృన్మంత్రేణ,ద్విస్తూష్ణీం. దక్షిణతః, 'యోస్యకౌష్ఠ్యజగతః పార్థివస్యైకఇద్వశీ–యమంభంగ్యశ్రవోగాయయోరాజనపగోధ్యః– యమం గాయ భఙ్గ్యశ్రవో యోరాజాన పరోధ్యః - యేనాపోనద్యోధన్వాని యేన ద్యౌఃపృథివీదృఢా, యమాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. పశ్చిమతః, 'ఇమంమేవరుణశ్రుధీహవమద్యాచమృడయ-త్వామవస్యురాచకే- తత్త్వాయామి బ్రహ్మణావందమానస్తదాశాస్తెయజమానోహవిర్భిః, అహేడమానోవరుణేహబోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుఃప్రమోషీః, వరుణాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. ఉత్తరతః, 'సోమోధేనుగ్ం

సోమోఽర్వంతమాశుం-సోమోవీరంకర్మణ్యందదాతు- సాదన్యంవిద
థ్యగ్ంసభేయం—పితుశ్శ్రవణంయోదదాశదస్మై-ఆప్యాయస్వసమేతు
తేవిశ్వతస్సోమవృష్ణియం-భవావాజస్యసంగథే, సోమాదిభ్యోనమః
అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. శుద్ధాభిస్సికతాభిః
ప్రచ్ఛాద్యసుమంగలీభిర్జలంప్రక్షిప్య ॥ ఆమంగలాచకన్యాచగర్భిణీ
రోగిణీతథా । వంధ్యాతువార్ధకీశోకీవర్జ్యయేదంకురార్పణం ॥ ప్రణవేన
పిధాయ ఓమితిసర్వేషామపిధానం, యావత్కర్మాంతం తావత్ సుర
క్షితం గోపాయేత్. (అత్రబీజావాపానంతరం బోధాయనేన విశేష
ఉక్తః. 'శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రచ్ఛాదయేత్ - పంచగవ్యేనయథాక్ర
మంసేచయేత్ -ప్రణవేనైవాసామపిధానంకృత్వాయావత్కర్మసమా
ప్తి తావత్సురక్షితం గోపాయ్య' ఇతి. 'వాస్తుకర్మణిచూడాయాం
తథోపనయనేదివా । అంకురార్పణమన్యత్ర రాత్రౌకుర్యాచ్ఛుభంభవే
త్ ॥ గర్భిణీగర్భసంస్కారం జాతకర్మచనామచ । హిత్వాఽఙ్కురా
ర్పణంకుర్యాదన్యత్ర శుభకర్మసు' ॥ ఇత్యాత్రేయఇతికంఠభూషణే)
ఇత్యంకురార్పణ ప్రయోగః.

అథప్రతిసర ప్రయోగః—దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ ధారయ
మాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య-శ్రీభగవదాజ్ఞయా
+ ప్రీత్యర్థం అముకగోత్రస్యాముక శర్మణో మమ కుమారస్య కరిష్య
మాణ అముక కర్మాంగం ప్రతిసరబంధకర్మకరిష్యామీతి సంకల్పశే
సాత్వికత్యాగంకృత్వా. శుచౌదేశేగోమయేన గోచర్మమాత్రం చతు
రశ్రంస్థండిలముపలిప్య — తదుపరి శాలితండుల సంపూర్ణం సతా
మ్బూలంసచూర్ణకం । నవకృత్వస్త్రిగుణితం తంతునాబంధమాచ

రేల్ ॥ తండులోపర్యుదకుంభం నిధాయ - తస్మిన్ వరుణమావాహ్య యుగ్మాన్ బ్రాహ్మణాన్ప్రక్షాళితపాణిపాదా నాచాన్తాన్ప్రతిదిశ మాసనేషూపవేశ్య-పశ్చాత్ప్రాఙ్ముఖ ఆచార్య ఉపవిశతి-(అత్రోల్లేఖనాది దర్భప్రచ్ఛాదనాంతం ఉదకశాంతివత్కుర్యాత్)కుంభస్యోత్తరతోనవగుణితం గంధానులిప్తం కార్పాససూత్రం భస్మహరిద్రా చూర్ణగోరజస్స్వన్యతమంచ సతాంబూలంనిధాయ - అస్మిన్ప్రతిసరమంత్రజపకర్మణి ప్రాచ్యాం దక్షిణస్యాం పశ్చిమాయాముత్తరస్యాం దిశిజపకర్తౄన్ వోవృణఇతి సాక్షత దర్భప్రదానపూర్వకం వృతైశ్శుచిభూతై ర్వేదవిద్భిశ్చతుర్భిర్బ్రాహ్మణైస్సహ స్వయందక్షిణ హస్తేన తత్పాత్రముఖంస్పృశన్ గాయత్రీం వేదాదీంశ్చ జపిత్వా- 'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచం'ఆపోహిష్ఠామయోభువ' ఇతితిస్రః 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయఃపావకా' ఇతిచతస్రః 'పవమానస్సువర్జనః- క్రుణుష్వపాజ' ఇత్యనువాకౌ 'అగ్నేయశస్వి'న్నితిచతస్రః 'ఉదుత్తమ'మిత్యాదివరుణసూక్తం 'పరిణోరుద్రస్యహేతిస్సహస్రశతం మీఢుష్టమర్షాన్ బిభర్షి త్వమగ్నేరుద్రఆవోరాజాన' మితిరుద్రసూక్తం 'బ్రహ్మజజ్ఞాన' మితి'బ్రహ్మసమిద్భవత్యాహుతీనా'మిత్యంతం బ్రహ్మసూక్తం'విష్ణోర్నుకం-తదస్యప్రియం-ప్రతద్విష్ణుః-పరోమాత్రయా-విచక్రమే-త్రిర్దేవ'ఇతివిష్ణుసూక్తం'జాతవేదసేసునవామసోమ'మితిపంచ-హిరణ్యవర్ణాంహరిణీ, మితి పంచదశర్చం శ్రీసూక్తంచ జపిత్వా-నమోబ్రహ్మణఇతిపరిధానీయాం త్రిర్జపిత్వా.

ప్రతిసరజప మంత్రః.—"దధిక్రావ్ణ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్యవాజినః - సురభినోముఖాకరత్ప్రాణఆయుగ్ంషితారిషత్ - ఆపో

హిష్ఠా మయో భువ స్తాన ఊర్జె దధాతన — మహే రణాయ చక్షు
సే - యోవశ్శివతమోరసస్తస్య భాజయతే హనః - ఉశతీరివమాత
రః - తస్మా అరఙ్గమామవోయస్యక్షయాయ జిన్వథ - ఆపోజనయథా
చనః - హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యా
స్వింద్రః - అగ్నింయాగర్భందధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్శగ్ం స్యోనా
భవంతు-యాసాగ్ంరాజావరుణోయాతిమధ్యేసత్యానృతెఅవపశ్యఞ్జ
నానాం - మధుశ్చుతశ్శుచయో యాః పావకాస్తాన ఆపశ్శగ్ం స్యో
నాభవంతు - యాసాందేవాదివికృణ్వంతి భక్షంయాఅంతరిక్షే బహు
ధాభవంతి। యాఃపృథివీంపయసోందంతి శుక్రాస్తానఆపశ్శగ్ంస్యోనా
భవంతు - శివేనమాచక్షుసా పశ్యతాప శ్శివయా తనువోపస్పృశత
త్వచంమే - సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ంరప్సుషదోహువేవోమయి వర్చోబల
మోజోనిధత్త. పవమానస్సువర్జనః । పవిత్రేణ విచర్షణిః । యః పో
తా సపునాతు మా । పునంతు మా దేవజనాః । పునంతుమనవోధి
యా । పునంతు విశ్వ ఆయవః । జాతవేదః పవిత్రవత్ । పవిత్రేణపు
నాహిమా । శుక్రేణదేవదీద్యత్ । అగ్నేక్రత్వాక్రతూగ్ం రను
యత్తేపవిత్రమర్చిషి।అగ్నేవితతమంతరా। బ్రహ్మతేనపునీమహే। ఉ
భాభ్యాందేవసవితః। పవిత్రేణ సవేనచ। ఇదంబ్రహ్మపునీమహే। వై
శ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్ । యస్యైబహ్వీస్తనువోవీతపృష్ఠాః । త
యామదంతస్సధమాద్యేషు। వయగ్ంస్యామపతయోరయీణామ్ ।

వైశ్వానరోరశ్మిభిర్మా పునాతు । వాతః ప్రాణేనేషి రోమ
యోభూః । ద్యావాపృథివీ పయసాపయోభిః । ఋతావరీయజ్ఞియే
మాపునీతాం । బృహద్భిసవితస్తృభిః । వర్షిష్ఠైర్దేవ మన్మభిః । అ
గ్నేదక్షైః పునాహిమా । యేనదేవాఅపునత । యేనాపోదివ్యంక
శః । తేనదివ్యేనబ్రహ్మణా ॥

ఇదంబ్రహ్మపునీమహే । యః పావమానీరధ్యేతి । ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసం । సర్వగ్ంసపూతమశ్నాతి । స్వదితంమాతరిశ్వనా । పావమానీర్యో అధ్యేతి । ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసం । తస్మై సరస్వతీదుహే । క్షీరగ్ంసర్పిర్మధూదకం । పావమానీస్స్వస్త్యయనీః ॥

సుదుఘాహిపయస్వతీః । ఋషిభిస్సంభృతోరసః । బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం । పావమానీర్దిశంతునః । ఇమంలోకమథో అముం । కామాన్సమర్థయన్తునః । దేవీర్దేవైస్సమాభృతాః । పావమానీస్స్వస్త్యయనీః — సుదుఘాహిఘృతశ్చుతః - ఋషిభిస్సంభృతోరసః ॥

బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం । యేనదేవాః పవిత్రేణ । ఆత్మానంపునతే సదా । తేనసహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునంతుమా । ప్రాజాపత్యంపవిత్రం । శతోద్యామగ్ంహిరణ్మయం । తేనబ్రహ్మవిదోవయం । పూతంబ్రహ్మపునీమహే । ఇంద్రస్సునీతీ సహమా పునాతు । సోమస్స్వస్త్యావరుణస్సమీచ్యా । యమోరాజాప్రమృణాభిః పునాతుమా । జాతవేదామోర్జయంత్యాపునాతు ॥

కృణుష్వపాజః ప్రసితిన్నపృథ్వీం యాహిరాజేవామవాగ్ంఇభేన । తృష్వీమనుప్రసితింద్రూణానోస్తాసివిధ్య రక్షసస్తపిష్ఠైః । తవభ్రమాసఆశుయాపతంత్యనుస్పృశధృషతాశోశుచానః । తపూగ్ంష్యగ్నే జుహ్వాపతంగానసందితోవిసృజవిష్వగుల్కాః । ప్రతిస్పశోవిసృజతూర్ణితమోభవాపాయుర్విశో అస్యా అదబ్ధః । యోనోదూరేఅఘశగ్ంసః ।

యోఅన్త్యగ్నే మాకిష్టేవ్యథిరాదధర్షీత్ । ఉదగ్నేతిష్ఠ ప్రత్యాతనుష్వన్యమిత్రాగ్ంఓషతాత్తిగ్మహేతే । యోనోఅరాతిగ్ంసమిధానచక్రే నీచాతంధక్ష్యతసన్నశుష్కం । ఊర్ధ్వోభవ ప్రతివిధ్యాధ్యస్మదావిష్కృణుష్వ దైవ్యాన్యగ్నే । అవస్థిరా తనుహి

యాతుజూనాం జామిమజామిం ప్రమృణీహి శత్రూన్ । స తే ॥

జానాతి సుమతిం యవిష్ఠ య ఈవతే బ్రహ్మణే గాతుమైరత్ । వి
శ్వాన్యస్మై సుదినాని రాయో ద్యుమ్నాన్యర్యో విదురో అభిద్యౌత్ । సే
దగ్నే అస్తు సుభగస్సుదానుర్య స్త్వా నిత్యేన హవిషా య ఉక్థైః । పిప్రీ
షతి స్వ ఆయుషి దురోణే విశ్వేదస్మై సుదినా సాసదిష్టిః । అర్చామి
తే సుమతిం ఘోష్యర్వాక్సం తే వావాతా జరతాం ॥

ఇయం గీః । స్వశ్వాస్త్వా సురథా మర్జయేమాస్మే క్షత్రాణి ధా
రయేరను ద్యూన్ । ఇహ త్వా భూర్యాచరేదుప త్మన్దోషావస్తర్దీదివా
గ్ంసమను ద్యూన్ । క్రీడన్తస్త్వా సుమనస స్సపేమాభి ద్యుమ్నా
తస్థివాగ్ంసో జనానామ్ । యస్త్వా స్వశ్వస్సుహిరణ్యో అగ్న ఉప
యాతి వసుమతా రథేన । తస్య త్రాతా భవసి తస్య సఖా యస్త ఆతి
థ్యమానుషగ్జుజోషత్ । మహో రుజామి ॥

బన్ధుతా వచోభిస్తన్మా పితుర్గోతమాదన్వియాయ । త్వం నో అస్య
వచసశ్చికిద్ధి హోతర్యవిష్ఠ సుక్రతో దమూనాః । అస్వప్నజస్తరణయ
స్సుశేవా అతన్ద్రాసో ఽవృకా అశ్రమిష్ఠాః । తే పాయవస్సధ్రియంచో
నిషద్యాగ్నే తవ నః పాన్త్వమూర । యే పాయవో మామతేయం తే అ
గ్నే పశ్యన్తో అన్ధం దురితాదరక్షన్ । రరక్ష తాన్థ్సుకృతో విశ్వవే
దా దిప్సన్త ఇద్రిపవో నాహ ॥

దేభుః । త్వయా వయగ్ం సధన్యస్త్వోతాస్తవ ప్రణీత్యశ్యామ
వాజాన్ । ఉభా శగ్ంసా సూదయ సత్యతాతే ఽనుష్ఠుయా కృణుహ్యహ్ర
యాణ । అయా తే అగ్నే సమిధా విధేమ ప్రతి స్తోమగ్ం శస్యమానం గృ
భాయ । దహాశసో రక్షసః పాహ్యస్మాన్ద్రుహో నిదో మిత్రమహో
అవద్యాత్ । రక్షోహణం వాజినమా జిఘర్మి మిత్రం ప్రథిష్ఠముప
యామి శర్మ । శిశానో అగ్నిః క్రతుభిస్సమిద్ధస్స నో దివా ।

సరిషః పాతునక్తమ్ । విజ్యోతిషా బృహతా భాత్యగ్నిరావిర్వి
శ్వాని కృణుతే మహిత్వా । ప్రాదేవీర్మాయాస్సహతే దురేవాశ్శిశీతే
శృంగే రక్షసే వినిక్షే । ఉతస్వానాసో దివిషన్త్వగ్నేస్తిగ్మాయుధా రక్షసే
హంతవా ఉ । మదే చిదస్య ప్రరుజంతి భామా న వరంతే పరిబాధో అదేవీః ॥

అగ్నే యశస్విన్ యశసేమమర్పయేన్ద్రావతీ మపచితీమిహావ
హ । అయం మూర్ధా పరమేష్ఠీ సువర్చాస్సమానానాముత్తమ శ్లో
కో అస్తు । భద్రం పశ్యన్త ఉపసేదురగ్రే తపో దీక్షామృషయస్సువర్వి
దః । తతః క్షత్రం బలమోజశ్చ జాతం తదస్మై దేవా అభిసన్నమ
న్తు । ధాతా విధాతా పరమోత సందృక్ప్రజాపతిః పరమేష్ఠీ విరాజా ।
స్తోమాశ్ఛన్దాగ్ంసి నివిదో మ ఆహురేతస్మై రాష్ట్రమభిసన్నమా
మ । అభ్యావర్తధ్వ ముపమేతసాకమయగ్ం శాస్తాధిపతిర్వో అస్తు ।
అస్య విజ్ఞాన మనుసగ్ంరభధ్వ మిమం పశ్చాదనుజీవాథ సర్వే ॥

ఉదుత్తమం వరుణపాశ మస్మదవాధమం విమధ్యమగ్ం శ్ర
థాయ । అథా వయమాదిత్య వ్రతే తవానాగసో అదితయే స్యామ । అ
స్తభ్నాద్ద్యామృషభో అన్తరిక్షమమిమీత వరిమాణం పృథివ్యాః ఆసీదద్వి
శ్వా భువనాని సమ్రాడ్విశ్వేత్తాని వరుణస్య వ్రతాని । యత్కించేదం
వరుణ దైవ్యే జనేఽభిద్రోహం మనుష్యాశ్చరామసి । అచిత్తీ యత్తవ ధ
ర్మా యుయోపిమ మా నస్తస్మాదేనసో దేవరీరిషః । కితవాసో యద్రిరి
పుర్న దీవి యద్వా ఘా సత్యముత యన్న విద్మ । సర్వా తా విష్య శిథిరేవ దే
వాథా తే స్యామ వరుణ ప్రియాసః । అవ తే హేడో వరుణ నమోభిరవయ
జ్ఞేభిరీమహే హవిర్భిః । క్షయన్నస్మభ్యమసుర ప్రచేతో రాజన్నేనా
గ్ంసి శిశ్రథః కృతాని । తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదా
శాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశ
గ్ంస మా న ఆయుః ప్రమోషీః ॥

పరిణో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరి త్వేషస్య దుర్మతిరఘాయోః । అ
వస్థిరా మఘవద్భ్యస్తనుష్వ మీఢ్వస్తోకాయ తనయాయ మృడయ । స్తు
హి శ్రుతం గర్తసదం యువానం మృగన్న భీమముపహత్నుముగ్రమ్ । మృ
డా జరిత్రే రుద్ర స్తవానో అన్యన్తే అస్మన్నివపన్తు సేనాః । మీఢుష్టమ శివ
తమ శివో నస్సుమనా భవ । పరమే వృక్ష ఆయుధం నిధాయ కృత్తిం వసాన
ఆచర పినాకం బిభ్రదాగహి । అర్హన్ బిభర్షి సాయకాని ధన్వ । అర్హ
న్నిష్కం యజతం విశ్వరూపమ్ । అర్హన్నిదం దయసే విశ్వమబ్భువమ్ ।
న వా ఓజీయో రుద్ర త్వదస్తి । త్వమగ్నే రుద్రో అసురో మహో దివస్త్వ
గ్ం శర్ధో మారుతం పృక్ష ఈశిషే । త్వం వాతైరరుణైర్యాసి శంగయ
స్త్వం పూషా విధతః పాసి ను త్మనా । ఆ వో రాజానమధ్వరస్య రుద్ర
గ్ం హోతారగ్ం సత్యయజగ్ం రోదస్యోః । అగ్నిం పురా తన
యిత్నోరచిత్తాద్ధిరణ్యరూపమవసే కృణుధ్వమ్ ॥

బ్రహ్మజజ్ఞానం + శ్చవివః । పితా విరాజాం + వర్ధయన్తః ॥
బ్రహ్మ దేవానజనయత్ । బ్రహ్మ విశ్వమిదం జగత్ । బ్రహ్మణః క్ష
త్రం నిర్మితమ్ । బ్రహ్మ బ్రాహ్మణ ఆత్మనా । అన్తరస్మిన్నిమే లోకాః ।
అన్తర్విశ్వమిదం జగత్ । బ్రహ్మైవ భూతానాం జ్యేష్ఠమ్ । తేన
కోఽర్హతి స్పర్ధితుమ్ । బ్రహ్మన్దేవాస్త్రయస్త్రిగ్ంశత్ । బ్రహ్మన్ని
న్ద్ర ప్రజాపతీ । బ్రహ్మన్హ విశ్వా భూతాని । నావీవాన్తస్సమాహి
తా । చతస్ర ఆశాః ప్రచరన్త్వగ్నయః । ఇమం నో యజ్ఞం నయతు ప్రజా
నన్ । ఘృతం పిన్వన్నజరగ్ం సువీరమ్ । బ్రహ్మ సమిద్భవత్యాహుతీనామ్ ॥

విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసి
యో అస్కభాయదుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్రమాణస్త్రేధోరుగాయో వి
ష్ణో రరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోః శ్నప్త్రే స్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణో
ర్ధ్రువమసి వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా ॥

తదస్యప్రియమభిపాథో౽శ్యాం । నరో యత్ర దేవయవో మద
న్తి । ఉరుక్రమస్యసహిబన్ధురిత్థా । విష్ణోః పదే పరమే మధ్వఉత్సః । ప్ర
తద్విష్ణుస్స్తవతేవీర్యాయ । మృగో న భీమః కుచరో గిరిష్ఠాః । యస్యోరుషు
త్రిషువిక్రమణేషు । అధిక్షియన్తి భువనానివిశ్వా । పరో మాత్రయా
తనువావృధాన । న తే మహిత్వమన్వశ్నువన్తి । ఉభే తే విద్మ రజసీపృథి
వ్యాః । విష్ణో దేవత్వం । పరమస్యవిత్సే । విచక్రమే పృథివీమేష ఏ
తామ్ । క్షేత్రాయ విష్ణుర్మనుషే దశస్యన్ । ధ్రువాసో అస్య కీరయో
జనాసః । ఉరుక్షితిగ్ంసుజనిమా చకార । త్రిర్దేవః పృథివీ మేష ఏ
తామ్ । విచక్రమే శతర్చసం మహిత్వా । ప్రవిష్ణు రస్తు తవస స్తవీ
యాన్ । త్వేషగ్ం హ్యస్య స్థవిరస్య నామ ॥ జాతవేదసే సునవామ
సోమమరాతీయతో నిదహాతి వేదః । స నః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా
నావేవసిన్ధుం దురితా౽త్యగ్నిః । తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలన్తీం వై
రోచనీం కర్మఫలేషుజుష్టామ్ । దుర్గాం దేవీగ్ం శరణమహం ప్రప
ద్యే సుతరసి తరసేనమః । అగ్నే త్వం పారయా నవ్యో అస్మాన్థ్స్వస్తి
భిరతి దుర్గాణి విశ్వా । పూశ్చపృథ్వీ బహులానఉర్వీభవా తోకాయ
తనయాయ శంయోః । విశ్వానినో దుర్గహా జాతవేద స్సిన్ధుం ననావా
దురితా౽తిపర్షి । అగ్నే అత్రివన్మనసాగృణానో౽స్మాకం భూత్వ
వితా తనూనామ్ । పృతనాజితగ్ంసహమానమగ్నిముగ్రగ్ంహువేమ
పరమాత్సధస్థాత్ । సనః పర్షదతిదుర్గాణివిశ్వాక్షామద్దేవో అతిదురితా
త్యగ్నిః ॥ అగ్నిరాయుష్మాన్, ఇత్యాయుష్యసూక్తమన్త్రంజపేత్.

తతః శ్రీ సూక్తమ్. — హిరణ్యవర్ణాంహరిణీంసువర్ణరజతస్ర
జామ్ - చన్ద్రాంహిరణ్మయీంలక్ష్మీంజాతవేదోమమావహ - తాం
మఆవహజాతవేదోలక్ష్మీమనపగామినీమ్ - యస్యాంహిరణ్యం విన్దే
యంగామశ్వంపురుషానహమ్ - అశ్వపూర్వాంరథమధ్యాంహస్తినా

ద్ర్రపబోధినీమ్। - శ్రియందేవీ ముపహ్వయేశ్రీర్మా దేవీర్జుషతామ్ -
కాంసొస్మితాంహిరణ్యప్రాకారామార్ద్రాంజ్వలంతీంతృప్తాం తర్పయం
తీమ్ - పద్మేస్థితాంపద్మవర్ణాంత్వామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ - చ
న్ద్రాంప్రభాసాంయశసాజ్వలన్తీంశ్రియంలోకే దేవజుష్టాముదారామ్-
తాంపద్మనేమీంశరణమహంప్రపద్యేఽలక్ష్మీర్మేనస్యతాంత్వాంవృణే-
ఆదిత్యవర్ణే తపసోధిజాతో వనస్పతి స్తవవృక్షోథబిల్వః - తస్యఫలానిత
పసానుదన్తుమాయా న్తరాయాశ్చ బాహ్యాఅలక్ష్మీః - ఉపైతుమాం
దేవసఖః కీర్తిశ్చమణినాసహ - ప్రాదుర్భూతో స్మిరాష్ట్రే స్మిన్కీర్తి
మృద్ధింపదాతుమే - క్షుత్పిపాసామలాంజ్యేష్ఠామలక్ష్మీర్నాశయామ్య
హమ్ - అభూతిమసమృద్ధించసర్వాంనిర్ణుదమేగృహాత్ - గన్ధద్వారాం
దురాధర్షాంనిత్యపుష్టాంకరీషిణీమ్- ఈశ్వరీగ్ంసర్వభూతానాంత్వామి
హోపహ్వయేశ్రియమ్ - మనసః కామమాకూతింవాచస్సత్యమశీమ
హి - పశూనాగ్ంరూపమన్నస్యమయిశ్రీశ్శ్రియతాంయశః - కర్ద
మేనప్రజాభూతామయిసమ్భవకర్దమా - శ్రియంవాసయమేకులేమాత
రంపద్మమాలినీమ్ - ఆపస్స్రజన్తుస్నిగ్ధానిచిక్లీతవసమేగృహే - నిచ
దేవీంమాతరం శ్రియంవాసయమేకులే - ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం పుష్టిం
సువర్ణాంహేమమాలినీమ్- సూర్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీంజాత
వేదోమమావహ - ఆర్ద్రాంయఃకరిణీం యష్టింపిఙ్గళాంపద్మమాలినీమ్
చన్ద్రాంహిరణ్మయీం లక్ష్మీంజాతవేదోమమా వహ - తాంమఆవ
హజాతవేదోలక్ష్మీమనపగామినీమ్ - యస్యాంహిరణ్యంప్రభూతంగా
వోదాస్యోశ్వాన్విందేయంపురుషానహం॥ ఓంతచ్ఛంయో + శాన్తిః॥

ఓం, నమోబ్రహ్మణే + బృహతేకరోమి - ఇత్యేతాంపరిధానీయా
మృచంకుమ్భంస్పృశన్ త్రిర్జపేత్ ॥ (అత్ర కర్ణాభూషణే. దధిక్రావ్ణః
ఆపోహిష్ఠా - హిరణ్యవర్ణాః - పవమానస్సువర్జనః - విష్ణోర్నుకం - కృ

ఋష్వపాడః - మహాఁ ఇన్ద్రః - సజోషా ఇన్ద్ర - త్రాతారమిన్ద్రం,
ఇత్యేతే మన్త్రా గృహీతా నాన్యే.)

ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య కూర్చేన వ్యాహృతిభిః ప్రతిసరసూత్రం కుంభజలేనప్రోక్ష్య వామ హస్తేన సూత్రంగృహీత్వా వాసుకిం ధ్యాత్వా దక్షిణహస్తేన త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధింపుష్టివర్ధనం-ఉర్వారుకమివ బన్ధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయమామృతాత్.' ఇతి సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీం హరిద్రాదినా త్రిరున్మృజ్య ॥ భస్మనా నా నిశాచూర్ణైర్గోధూమాభ్యాం వా విశేషతః । త్రైయ్యమ్బకేన మన్త్రేణ కౌతుకం త్రిః ప్రమార్జయేత్ ॥ * అగ్నిరాయుష్మాన్త్స వనస్పతిభిరాయుష్మాన్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి సోమ ఆయుష్మాన్త్స ఓషధీభిరాయుష్మాన్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి యజ్ఞ ఆయుష్మాన్త్స దక్షిణాభిరాయుష్మాన్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి బ్రహ్మాయుష్మత్తద్బ్రాహ్మణైరాయుష్మత్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి దేవా ఆయుష్మన్తస్తేఽమృతేనాయుష్మన్తస్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి' ఇతి (తణ్డులపూర్ణం హస్తమిత్యాచారాద్బ్రువన్తి ఇతి కణ్ఠభూషణే) తణ్డులపూర్ణం పుంసః దక్షిణంహస్తం గృహీత్వా - 'విశ్వేత్తా తే' తి ఋచాబధ్నీయాత్ - 'విశ్వేత్తా తే సవనేషు ప్రవాచ్యా యా చకర్థ మఘవన్నిన్ద్ర సున్వతే - పారావతం యత్పురుసంభృతం వస్వపావృణోశ్శరభాయ ఋషిబన్ధవే' ఇతిబధ్వా - తథా స్త్రియా వామహస్తం గృహీ

* (అత్ర బోధాయనః-ప్రతిసర సూత్ర మాదాయ-వాసుకిం ధ్యాత్వా - త్రైయ్యమ్బకేన మంత్రేణ భస్మనాసమ్మృజ్య- 'అగ్నిరాయుష్మా' తిని పంచభి ర్దక్షిణహస్తం గృహీత్వా బృహత్సామేతి బధ్నాతి స్త్రీణాం వామహస్తం భస్మనా ఘృతసూక్తేన 'మోబ్రహ్మ్రబ్రహ్మణ' ఇతి రక్షాం కుర్యాత్ ఇతి. (భస్మస్థానే హరిద్రా చూర్ణగ్రహణమేవ శిష్టా ఆచరంతి.)

త్వా బృహత్సామ క్షత్రభృద్వృద్ధ వృష్ణియం త్రిష్టుభౌజశ్శుభిత ముగ్రవీరమ్ - ఇన్ద్ర స్తోమేన పంచదశేన మధ్యమిదం వాతేన సగరేణ రక్ష ఇతిబధ్నీయాత్ - (విశ్వేత్తా తేత్యృచాపుంసాం బధ్నీయాద్దక్షిణేకరే । తథావామకరేస్త్రీణాం బృహత్సామేతిమన్త్రతః ॥ విశ్వేత్తా తే బృహత్సామ మన్త్రాభ్యామథ కౌతుకమ్ । బధ్నీయా ద్దక్షిణే పాణౌ పుమ్స స్తణ్డులపూరితే ॥ తథా వామకరేస్త్రీణాం బధ్నీయాచ్చ యథాక్రమ' మిత్యాది కణ్ఠభూషణోదాహృత వచనాన్యత్ర ప్రమాణతయాఽనుసన్ధేయాని.) యో బ్రహ్మా బ్రహ్మణ ఉజ్జహార ప్రాణైశ్శిరః కృత్తివాసాః పినాకీ - ఈశానో దేవస్సన ఆయుర్దధాతు తస్మై జుహోమిహవిషాఘృతేన - విభ్రాజమాన స్సరిరస్యమధ్యాద్రోచమానో ఘర్మరుచిర్య ఆగాత్ - సమృత్యుపాశానపనుద్యఘోరా దిహాయుషేణో ఘృతమత్తు దేవః - బ్రహ్మజ్యోతిర్బ్రహ్మపత్నీషు గర్భం యమాదధాత్పురురూపం జయంతమ్ - సువర్ణరంభగ్రహమర్క మర్చ్యం తమాయుషే వర్ధయామో ఘృతేన - శ్రియం లక్ష్మీ మౌపలా మమ్బికాంగాం షష్ఠీంజయామిన్ద్రసేనేత్యుదాహుః - తాం విద్యాం బ్రహ్మయోనిగ్ంసురూపామిహాయుషే తర్పయామో ఘృతేన - దాక్షాయణ్యస్సర్వయోన్యస్సుయోన్యస్సహస్రశో విశ్వరూపా విరూపాః - ససూనవస్సపతయస్సయూథ్యా ఇహాయుషేణో ఘృతమిదంజుషంతామ్ - దివ్యాగణాబహురూపాః పురాణా ఆయుచ్ఛిదో నః ప్రమథ్నంతు వీరాన్ - తేభ్యో జుహోమి హవిషా ఘృతేన మానః ప్రజాగ్ం రీరిషో మోత వీరాన్ - ఏకః పురస్తాద్య ఇదం బభూవ యతో బభూవ భువనస్య గోపాః - యమప్యేతిభువనగ్ం సాంపరాయే స నో హవిర్ఘృతమిహాయుషేఽత్తు దేవః - వసూన్రుద్రానాదిత్యా న్మరుతోఽథ సాధ్యాన్ృభూన్యక్షాన్గన్ధర్వాగ్ంశ్చ పితౄగ్ంశ్చ విశ్వాన్ - భృగూన్ సర్పాగ్ంశ్చాఙ్గిరసోఽథ సర్వాన్

ఘృతగ్ం హుత్వా స్వాయుష్యామిహ యామశశ్వత్ ॥ విష్ణో త్వం నో అన్తమశ్శర్మయచ్ఛ సహన్త్య । ప్రతేధారా మధుశ్చుత ఉత్సం దుహ్రతే అక్షితమ్ ॥ ఇతిరక్షాం కృత్వా రక్షాబన్ధనముహూర్తస్సుముహూర్తోస్త్వితిభవంతోనుమహాంతోఽనుగృహ్ణన్తు. ఇతి సదస్యాన్ ప్రార్థ్య - తథాస్త్వితి తే ప్రబ్రూయుః - వివాహాధాన యోస్తు పుంసాం దక్షిణేహస్తే 'విశ్వేత్త్రాత' ఇతి బధ్వా స్త్రీణాం వామహస్తే 'బృహత్సామే' తి బధ్నీయాత్ - ఉత్సవాన్తే సాయంసన్ధ్యాయాం బన్ధనమన్త్రేణ తత్సూత్రం విస్రస్య పరిత్యజేత్ ॥ ఆధానేచ వివాహేచ దమ్పత్యోరుభయోరపి। తత్పుమ్సవన సీమన్తే స్త్రియా ఏవతుకౌతుకమ్ ॥ దమ్పత్యోరుభయోః కార్యే స్త్రియః పూర్వం సమాచరేత్ । నిర్వృత్తేత్వథకల్యాణేనానద్ధంచ కౌతుకమ్ ॥ ప్రాప్తేనిశాముఖేతస్మిన్ మన్త్రేణాథతత్సృజేత్ ॥ బన్ధనమన్త్రేణైవ తత్త్యాగశ్చ. ఇతి ప్రతిసర ప్రయోగః.

అథాభ్యుదయ శ్రాద్ధ ప్రయోగః. —— యత్రాదౌవిహితం తత్ర ప్రాతఃకాలే కృత్వాఽనంతరం కర్మ కుర్యాత్. యత్రాన్తే విహితం తత్ర పూర్వంకర్మకృత్వా పరేద్యుఃప్రాతఃకుర్యాత్. తత్రోపవీతీప్రాఙ్ముఖోదక్షిణంజాన్వాచ్య ప్రాగగ్రైఃఋజుభిర్యుగ్మైర్దర్భైస్సిలార్థైర్యవైః దేవతీర్థేన ప్రదక్షిణం సర్వంకుర్యాత్. సంకల్పావాహనాదౌనాన్దీముఖశబ్దేన పితరోవిశేష్యాః, వసుసత్యాఖ్యావిశ్వేదేవాః; బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య - ప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా + ప్రీత్యర్థం అముకగోత్రస్యాముకశర్మణో మమకుమారస్య అముక కర్మాంగమభ్యుదయం యథాశక్తి హిరణ్యరూపేణ కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య- వరణేతుప్రతివర్గం విశ్వేదేవార్థే ద్వౌ ద్వౌ విప్రౌ, మాత్రాదీనాం పిత్రాదీనాం మాతామహాదీనాంచ నవానా మేకైకస్య ద్వౌద్వౌ, విష్ణ్వర్థమేకం; ఏవం పంచవింశతి బ్రాహ్మణాన్వృణుయాత్. ద్రవ్యస్య

బ్రాహ్మణస్య వాఽభావే వర్గద్వయస్య విశ్వేదేవార్థే ద్వౌ, ప్రతివర్గం ద్వౌద్వౌ, విష్ణ్వర్థమేకమేవం నవబ్రాహ్మణాన్ వృణుయాత్. అముక కర్మాంగభూతేఽస్మిన్నభ్యుదయే వసు సత్యాఖ్య విశ్వేదేవార్థే భవంతౌ వృణ ఇత్యాదిక్రమేణ వరణప్రకారః. ఏవం వరణాది గంధపుష్ప దానాంతం కృత్వా; "యజ్ఞేశ్వరో హవ్య సమస్తకవ్యభోక్తాఽవ్యయో హరిరీశ్వరోఽత్ర। తత్సన్నిధానాదపయాన్తు సద్యో రక్షాంస్యశేషాణ్యసురాశ్చ సర్వే॥ ఏకో విష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః। త్రీన్లోకాన్వ్యాప్య భూతాత్మా భుఙ్క్తే విశ్వభుగవ్యయః॥ హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః। అనన్తపుణ్యఫలదమతశ్శాన్తిం ప్రయచ్ఛ మే॥ ఇదమముకకర్మాంగభూతేఽస్మిన్నభ్యుదయే వసు సత్యాఖ్య విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో నాన్దీముఖేభ్యః, నాన్దీముఖమాతృ పితామహీ ప్రపితామహీభ్యో నాన్దీముఖాభ్యః, నాన్దీముఖ పితృ పితామహ ప్రపితామహేభ్యో నాన్దీముఖేభ్యః, నాన్దీముఖ సపత్నీకమాతామహ మాతుః పితామహ మాతుః ప్రపితామహేభ్యో నాన్దీముఖేభ్యః, నాన్దీ (శ్రాద్ధ) సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణవే చ ఇదమాగ్నేయం హిరణ్యమితి హిరణ్యం దినారు; అనేన హిరణ్యరూపేణాభ్యుదయేన వసు సత్యాఖ్య విశ్వేదేవరూపీ, నాన్దీముఖ మాతృ పితామహీ ప్రపితామహీ రూపీ నాన్దీముఖ పితృపితామహ ప్రపితామహ రూపీ, నాందీముఖ మాతామహ మాతుః పితామహ మాతుః ప్రపితామహరూపీ, నాందీ (శ్రాద్ధ) సంరక్షక శ్రీ మహావిష్ణురూపీ సర్వాకారో భగవాన్ సపవ (సదేవః) శ్రీజనార్దనః ప్రీయతామితియవోదకమృత్సృజ్య-ఉత్సృష్టాం దక్షిణాం స్పృశేత్ "ఇడా దేవహూర్మనుర్యజ్ఞనీర్బృహస్పతిరుక్థా మదాని శగ్ంసిషద్విశ్వే దేవా స్సూక్తవాచః పృథివిమాతర్మా మాహిగ్ంసీర్మధుమనిష్యే మధుజనిష్యే మధువక్ష్యామి మధు

వదిష్యామి మధుమతీర్దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ంశుశ్రూషేణ్యాంమ నుష్యేభ్యస్తం మా దేవా అవన్తుశోభాయై పితరోఽనుమదన్తు" ఇడఏహ్యాదితఏహి సరస్వత్యేహి (అత్ర ‘శుభగ్ం శుభ’ మితి కేచిద్వదన్తి.) శోభనగ్ంశోభనమ్ - ఇత్యుక్త్వా, ఇదంహిరణ్యం నానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్య స్తేభ్యస్తేభ్య స్సమ్ప్రదదే నమమేతి సాక్షతం జలం భూమౌ నిస్రావ్య - సతాంబూలం హిరణ్యం శ్రీవైష్ణవేభ్యో దద్యాత్. తదఙ్గం పుణ్యాహం కుర్యాత్. మాతుశ్శ్రాద్ధంతు పూర్వంస్యాత్పితౄణాం తదనంతరమ్। తతోమాతామహా నాంచవృద్ధా శ్రాద్ధ త్రయం స్మృతమ్॥ పుంసి నామా న్నచౌళౌప స్నాన పాణిగ్రహేషు చ। అగ్న్యాధేయే వ్రతే సోమే దశస్వ భ్యుదయం స్మృతమ్॥ * ఇత్యభ్యుదయ శ్రాద్ధ ప్రయోగః.

అథ పుణ్యాహ ప్రయోగః. — అత్ర కంఠ భూషణే; ‘ఆద్యంతయోస్తుకర్తవ్యం పుణ్యాహం సర్వకర్మణామ్’ ఇతిశౌనకవచనాద్యథాభూతి కర్మసు పుణ్యాహం స్వస్తిశ్రీ ఋద్ధిమిత్యుదాహృతేశ్చ, ఆదౌ విహితమాదౌ, తత్రావిహితం కర్మాంతే, సర్వకర్మసుపుణ్యాహం వాచయేత్. తత్ప్రకారస్తు; శుచౌదేశే తణ్డులోపరి ప్రాగగ్రైర్దర్భైస్సంస్తీర్య - తదుపరి సకూర్చం సపల్లవం సోదకం సఫలం కుమ్భం నిధాయ - ప్రణవ వ్యాహృతిభిరద్భి రాపూర్య - గన్ధాదిభిరభ్యర్చ్యాలంకృత్య దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య - ప్రాణానాయమ్య, అస్యాంశుభతిథౌ గోత్రస్య శర్మణో మమ కుమారస్య ముక కర్మాఙ్గం పుణ్యాహం

* (అత్ర కంఠభూషణచంద్రికాది గ్రంథేషు నాందీశ్రాద్ధస్యాన్నేనామేవ హిరణ్యేనవేతి త్రేధావికల్పేన ప్రసాదితోఽపీదానీన్తనశిష్టాచారానురోధా ద్ధిరణ్యేన నాందీశ్రాద్ధప్రయోగ ఏవాత్ర లిఖితః. తత్తత్ప్రకారస్తు తత్తద్గ్రంథేష్వేవజ్ఞేయః.)

వాచయిష్యే ఇతి సంకల్ప్య చతురో బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా తణ్డు
లాది వా దత్వా పరితోష్య తైస్తు క్లృప్తై ర్దర్భహస్తైః పుణ్యాహం వా
చయేత్. అత్ర బ్రాహ్మణాః ప్రాఙ్ముఖా స్తిష్ఠేయు స్తేషాం దక్షిణతఉ
దఙ్ముఖో వాచయి తాతిష్ఠేత్. అశక్తావాసీరన్వా - ("ప్రాఙ్ముఖై
ర్దర్భహస్తైశ్చ తిష్ఠద్భిరథవోషితైః। ఓమిత్యేకాక్షరం పూర్వం పుణ్యా
హం వాచయేద్ద్విజః"॥ ఇతిశౌనకః) ఓం, స్వామినః మనస్సమాధీయ
తామితి ప్రార్థ్య సమాహితమనసస్స్మ ఇతి తైః ప్రత్యుక్తే ప్రసీదన్తు
భవన్త ఇతి తాన్ పునః ప్రార్థ్య ప్రసన్నాఃస్మ ఇతి తైః ప్రత్యుక్తే కర్తాఞ్జ
లిం బద్ధ్వా - ఓం భవద్భి రనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిష్యే ఇతి వి
జ్ఞాప్య - ఓం వాచ్యతామిత్యనుజ్ఞాతే; కుమ్భంవామహస్తే నిధాయదక్షి
ణ హస్తేనపిధాయ ఓం కర్మణః పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు పుణ్యా
హం కర్మణోఽస్తు, ఏవం త్రిః ఓం కర్మణే స్వస్తి భవన్తో బ్రువన్తు
స్వస్తి కర్మణేఽస్తు - ఓం కర్మణః ఋద్ధిం భవన్తో బ్రువన్తు కర్మ
ఋధ్యతాం, ఇతి ప్రార్థనా ప్రతివచనే త్రిస్త్రిః. పూర్వవత్కుమ్భం నిధా
య అనన్తరం పుణ్యాహ సమృద్ధిరస్తు శివం కర్మాస్తు ప్రజాపతిః ప్రీయ
తామితి ప్రార్థయేత్. అస్తు ప్రీయతాం భగవాన్ ప్రజాపతిరితి ప్రత్యా
హుః. అథ శాన్తిరస్త్విత్యాదీని తే సర్వే సహ బ్రూయుః,* శాన్తి

---

* అత్ర బోధాయనః-పుణ్యాహం స్వస్త్యృద్ధిమితి వాచయిత్వా-శాంతిరస్తు
పుష్టిరస్తు - తుష్టిరస్తు - ఋద్ధిరస్తు - అవిఘ్నమస్తు - ఆయుష్యమస్తు - ఆరోగ్యమస్తు -
శివంకర్మాస్తు ఇత్యా శిష ఏవైతా మాశాస్తే - తత్రైతేషాం ప్రతివచనం - పుణ్యా
హం భవన్తో బ్రువన్త్విత్యనేనాహశ్చ నక్షత్రంచ పూతే భవతస్త ఏవైనంపూతేపు
నీతః. స్వస్తి భవన్తో బ్రువన్త్విత్యనేన గో బ్రాహ్మణా శీరుక్తా. త ఏవైనమాశిషాస
మృద్ధయన్తి - ఋద్ధింభవన్తో బ్రువన్త్విత్యనేన ఋగ్యజుస్సామ్నామృద్ధిరుక్తా,
తైరేవ ఋద్ధిమాన్ భవతి, య ఏవైవం విద్వాన్ పుణ్యాహం వాచయతి నాస్యకర్మో

రస్తు పుష్టిరస్తు తుష్టిరస్తు బుద్ధిరస్తు అవిఘ్నమస్తు ఆయుష్యమస్తు ఆరోగ్యమస్తు శివంకర్మాస్తు (ధనధాన్యసమృద్ధిరస్తు గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం భవతు – ఈశాన్యాం బహిర్దేశే అరిష్టనిరసనమస్తు ఆగ్నేయ్యాం యత్పాపం తత్ప్రతిహతమస్తు సర్వాస్సమ్పదస్సన్తు) ఇతి సర్వాణి ప్రార్థనా ప్రతివచనాని ప్రణవపూర్వకమేవ కుర్యుః. ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిరితి పాత్రాన్తరనీతం పాత్రస్థం కుమ్భజలం కుమ్భే నిస్రావ్య, 'ఇమం మే వరుణ – తత్త్వాయామి' ఇతి ద్వాభ్యామస్మిన్ కుంభే వరుణరూపిణం భగవన్తం పుణ్డరీకాక్షమావాహయామి' ఇత్యావాహ్యాసనాది వీటికాన్తైరభ్యర్చ్య, అత్రశుద్ధిపుణ్యాహవాచనేతు 'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచం, 'ఆపోహిష్ఠామయోభువ' ఇతి తిసృభిః 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయఃపావకా' ఇతి చతసృభిః 'పవమానస్సువర్జనః – వైశ్వానరోరశ్మిభిః – ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే – సుదుఘాహి పయస్వతీః – బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం– ఓం తచ్ఛంయోరా వృణీమహే + శం

పహతం భవతీతి - అత్రాశ్వలాయనేన 'పుణ్యాహ సమృద్ధిరస్తు, శివంకర్మాస్తు, ప్రజాపతిః ప్రియతామిత్యుక్త్వా అనన్తరం శాన్త్యాదికముక్తం - ఏతదేవ శిష్టాచారానురోధా దస్మాభిరుక్తం - బోధాయనేన నిరుక్త పుణ్యాహస్య స్వస్తిబుద్ధి శబ్దాంతర్భావాద్ధన ధాన్య సమృద్ధిరస్తు,గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభంభవతు అరిష్టనిరసనమస్త్విత్యాదికమస్మాభిరప్యుక్తం - అత్రాశ్వలాయనః - తతోస్త్వితిచతైరుక్తేసర్వైశాంతిముఖాశిషః । వదేయుః ప్రియతామంతంక్షితౌకించిజ్జలంస్పృజేత్॥ యజమానాంజలౌదద్యాదాశీస్సుస్రావితంజలం। శుద్ధ్యర్థంయదిపుణ్యాహం కుర్వీనప్రోక్షయేద్గృహం॥ అత్రప్రజాపతిః స్వవేద సూత్రవిద్భిశ్చ పుణ్యాహకరణంభవేత్ ।చతుర్భిరథవాసద్భిశ్శుద్ధైర్ద్విపై ర్విస్తు తద్భవేత్॥ ప్రాఙ్ముఖైర్గృహస్థైశ్చ త్రిభిరథవాఽన్వితైః। ఉదఙ్ముఖోవాచయితా తిష్ఠేత్కుంభధరో ద్విజః॥ఓమిత్యేకాక్షరంపూర్వం।పుణ్యాహంవాచయేద్ద్విజః।నక్షత్రయంవినాశూద్రేవాచ్యమప్రణవంద్విజైః॥ఇతి.ఇత్యాదిద్రష్టవ్యమ్.

చతుష్పదే॥ ఓమ్ శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః' ఇతి జపేత్. ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య. వరుణాంతర్యామిణే శ్రీ పుణ్డరీకాక్షాయనమః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామీతి వరుణాంతర్యామిణం భగవంతమారాధ్యోద్వాస్య. కుమ్భజలేన ప్రోక్ష్య- పుణ్యాహతీర్థం యథాప్రకరణ ముపయుంజీత. యజమానం, 'దేవస్యత్వే' త్యాదినాప్రోక్షయేత్. యుద్వా యజమానం గృహాదికంచ, 'వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్స్వావేశో అనమీవో భవానః - యత్త్వేమహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శం న ఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే- వాస్తోష్పతే శగ్మయాసగ్ంసదా తే సక్షీమహిరణ్వయాగాతుమత్యా - అవః క్షేమ ఉత యోగే వరం నో యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదానః - వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గోభిరశ్వేభిరిందో- అజరాసస్తే సఖ్యేస్యామ పితేవపుత్రాన్ప్రతి నో జుషస్వ - అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్ - సఖా సుశేవ ఏధి నః - శివగ్ంశివమ్.' ఇతి ప్రోక్షయేత్. కృతం కర్మ భగవతే సమర్పయేత్. (అత్ర సఙ్గ్రహేణ నిరూపితా ఋద్ధిపుణ్యాహవాచన మన్త్రాస్తు ప్రతిసర మన్త్ర జప ప్రకరణే స్పష్టమభిహితాః.)

ఇతి పుణ్యాహ ప్రయోగః. —

అథ జాతకర్మాదీనాం స్వస్వ కాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్.

పాణిపాదం ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య పవిత్రపాణిః తామ్బూలనారికేళాక్షతాది మఙ్గళ ద్రవ్యం గృహీత్వా - ఓమ్ నమస్సదసే నమస్సదసస్పతయే నమస్సఖీనాం పురోగాణాంచక్షుషే నమోదివేనమః పృథివ్యై సప్రథ సభాం మేగోపాయ - యేచసభ్యాస్సభాసదః - తానిన్ద్రియావతః కురు- సర్వమాయురుపాసతామ్, సర్వేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః.

స్వామినః భవత్పాదమూలే మయాసమర్పితా మిమాం సౌవర్ణీం యత్కించిదపి యథోక్తదక్షిణామివ స్వీకృత్య అముకగోత్రే అముక

నక్షత్రే) జాతస్య మమ కుమారస్య జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశనచౌ
ళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తంకర్తుంయో
గ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణ, తథాస్తు యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు ఇత్యనుజ్ఞాతః.

శ్రీవిష్వక్సేనారాధనమ్. దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ధారయమాణః ప
విత్రపాణిఃప్రాణానాయమ్య ప్రారిప్సితస్యకర్మణః నిర్విఘ్నేన పరిసమా
ప్త్యర్థమాదౌ శ్రీవిష్వక్సేనారాధనం కరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య- ఓమ్ శు
క్లామ్బరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ । ప్రసన్నవదనంధ్యాయే
త్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే॥ యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాఃపారిషద్యాః పరశ్శ
తమ్। విఘ్నంనిఘ్నంతిసతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే ॥ దివ్యాకా
రంసరోజాక్షం శంఖ చక్ర గదాధరమ్ । ముకున్ద ద్వారనిలయం విష్వ
క్సేనముపాస్మహే ॥ ఓంభూః విష్వక్సేనమావాహయామి, ఓం భువః
విష్వక్సేనమావాహయామి, ఓంసువః విష్వక్సేన మావాహయామి,
ఓం భూర్భువస్సువః విష్వక్సేనమావాహయా మీత్యత్త తాదిభిరావా
హ్య - విష్వక్సేనాయనమః ధ్యాయామి, (ఆవాహయామి,) ఆసనం
సమర్పయామి పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి, అర్ఘ్యం సమ
ర్పయామి, ఆచమనీయం సమర్పయామి, ఆపోహిష్ఠామయోభువః +
ఆపోజనయథాచనః - స్నాపయామి, స్నానానంతర మాచమనీయం
సమర్పయామి వస్త్రం సమర్పయామి ఉపవీతం సమర్ప యామి
గన్ధం సమర్పయామి, పుష్పం సమర్పయామి ధూపంసమర్పయామి,
దీపం సమర్పయామి, ఏతే గన్ధాక్షత పుష్ప ధూప దీపోత్తరీయాభర
ణాద్యలఙ్కారాస్సర్వోపచారాః, ఓం భూర్భువస్సువ రితిప్రోక్ష్య దేవ
సవితః ప్రసువేతి పరిషిచ్య విష్వక్సేనాయనమః గుడోపహారం నివేద
యామి ఆచమనీయం సమర్పయామి తామ్బూలంసమర్పయామి సు
వర్ణ పుష్పం సమర్పయామి సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

శ్రీ గోవిన్దేత్యాది అస్యాం శుభతిథౌ అముకగోత్రస్య అముక నక్షత్రే జాతస్య మమకుమారస్య జాతకర్మనామకరణాన్నప్రాశనచౌళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య - యథాయోగ్యం యథాశక్తి తత్తత్కాలానుగుణం హిరణ్యంగృహీత్వా, హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజంవిభావసోః । అనన్తపుణ్యఫలదమతశ్శాన్తిం ప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదమముక గోత్రస్యాముక నక్షత్రేజాతస్య అస్యకుమారస్య జాతకర్మనామకరణాన్నప్రాశన చౌళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాని యత్కిఞ్చిద్ధిరణ్యాని నానాగోత్రేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యస్సమ్ప్రదదేనమమ, ఇతి భూమాసాక్షతం సజలం హిరణ్యం నిస్రావ్య తత్ బ్రాహ్మణేభ్యో దద్యాత్.

అథ ప్రాయశ్చిత్తహోమః. — స్థణ్డిలంకల్పయిత్వా ప్రాచీః పూర్వాముదక్సంస్థం దక్షిణారమ్భమాలిఖేత్, అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారమ్భమాలిఖేత్. అవాక్కోభ్యుక్ష్య తృణంనైరృత్యాంనిరస్య అపఉపస్పృశ్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య అవోక్షణతోయశేషం ప్రాగుదగ్వోత్సిచ్య ప్రాక్తోయమన్యన్నిదధాత్యుదగ్వాయథాబహిస్స్యాచ్ఛరిస్తరాణాం— ప్రాగగ్రైరుదగగ్రైష్షోడశభిర్దర్భైః ప్రాగాది ప్రదక్షిణం పరిస్తీర్య ఉత్తరానధరాన్ దక్షిణానుత్తరాన్కృత్వా అగ్నేరుత్తరతోదర్భాన్ సంస్తీర్య తేషు దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీమితరదర్వీంచ ద్వన్ద్వమవాఞ్చి సాదయిత్వా అయామతఃపరీమాణంప్రోక్షణీ సంస్కారః పాత్ర ప్రోక్షయతి పాత్రాణ్యుత్తానాని కృత్వా సర్వాభిరద్భిః త్రిః ప్రోక్ష్య పునశ్చాద్భిరాపూర్య కించిద్దక్షిణతోనిధాయ పవిత్రమాజ్యస్థాల్యాం నిధాయ ఆజ్యంవిలాప్య ఉదీచోఙ్గారాన్నిరూహ్య తేష్వధిశ్రిత్య జ్వలతాతృణేనావద్యోత్య ద్వేదర్భాగ్రే ప్ర

ఛ్ఛిన్నస్య ప్రక్షాళ్యాయుగపత్పరిత్యస్య త్రిఃపర్యగ్నికృత్వా ఉదగుద్వాస్య అంగారానగ్నౌప్రత్యూహ్య ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పునరాహా రమాజ్యం త్రిరుత్పూయ పవిత్రగ్రన్థిం విస్రస్యాప ఉపస్పృశ్య ప్రాగ గ్రె హోమాగ్నౌప్రహరతి యేనజుహోతి తదగ్నౌప్రతితప్య దర్భైస్సంమృ జ్య పునఃప్రతితప్య ప్రోక్ష్య దర్భాన్నిధాయ దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యా గ్నౌప్రహరతి. 'అది తేనుమన్యస్వ అనుమతేనుమన్యస్వ సరస్వతేను మన్యస్వ దేవసవితః ప్రసువ' ఇతిపరిషిచ్య కుమారేణాన్వారబ్ధః ప్ర తినిమిత్తంప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్జుహుయాత్ . ఓం భూ స్స్వాహా అగ్న యఇదం - ఓం భువస్స్వాహా వాయవఇదం - ఓం సువస్స్వాహా సూ ర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా ప్రజాపతయఇదం - అగ్నే భ్యావర్తిన్నభినఆవర్తస్వాయుషావర్చసా సన్యామేధయా ప్రజయా ధనేనస్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - అగ్నే అంగిరశ్శతం తే సంత్వావృతస్సహస్రంతఉపావృతః - తాసాంపోషస్యపోషేణపునర్నో నష్టమాకృధి పునర్నో రయిమాకృధిస్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తి నఇదం - పునరూర్జానివర్తస్వ పునరగ్నఇషాయుషా - పునర్నః పాహి విశ్వతిస్స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - సహరయ్యా నివర్త స్వాగ్నేపిన్వస్వధారయా - విశ్వప్స్నియా విశ్వతస్పరి స్వాహా - అగ్న యేఽభ్యావర్తినఇదం - పాహినోఅగ్నఏనసేస్వాహా - అగ్నయఇదం పాహినోవిశ్వవేదసేస్వాహా - విశ్వవేదసఇదం - యజ్ఞంపాహివిభావ సోస్వాహా - విభావసవఇదం - సర్వంపాహిశతక్రతోస్వాహా - శతక్ర తవఇదం - పాహినోఅగ్నఏకయా - పాహ్యుతద్వితీయయా - పా హ్యూర్జంతృతీయయా - పాహిగీర్భిస్తిసృభిరూర్జాంపతయే పాహిచ తిసృభిర్వసోస్వాహా - అగ్నయ ఇదం - అగ్నేఽభ్యావర్తి + ప్రజ ధనేన స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - అగ్నేఅంగిరః + రయి

మాకృధిస్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - పునరూర్జా + విశ్వతస్స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - సహరయ్యా + విశ్వతస్పరి స్వాహా- అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - ఓం భూస్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం ఓంభువస్స్వాహా - వాయవఇదం- ఓంసువస్స్వాహా - సూర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయఇదంనమమ - త్వంనోఅగ్నే వరుణస్యవిద్వాన్ దేవస్యహేడోఽవయాసిసీష్ఠాః - యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వంనో అగ్నేఽవమోభవోతీనేదిష్ఠో అస్యా ఉషసోవ్యుష్టౌ - అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం రరాణోవీహి మృడీకగ్ం సుహవోనఏధి స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - త్వమగ్నే అయాస్యయాసన్మనసాహితః - అయాసన్హవ్యమూహిషే యానోధేహిభేషజగ్ స్వాహా - అగ్నయే అయసఇదం - ఉదుత్తమం వరుణ పాశ మస్మదవాధమం విమధ్యమగ్ం శ్రథాయ - అథావయమాదిత్య వ్రతేతవానాగసో అదితయేస్యామ స్వాహా - వరుణాయేదం - యేతేశతంవరుణయేసహస్రం యజ్ఞియాఃపాశావితతాఃపురుత్రా - తేభ్యోన ఇంద్ర స్సవితోత విష్ణుర్విశ్వేదేవాముంచంతు మరుతస్స్వర్కాః స్వాహా - వరుణేంద్ర సవితృ విష్ణు విశ్వేదేవ మరుద్భ్య ఇదం న మమ - ఏతా షడ్వింశాహుతీ ర్జుహుయాత్.

అథవా, వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః పూర్వోక్తపాహిపంచకైః పునర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరితి పాహిత్రయోదశకైః "త్వంనో అగ్నే సత్వంనోఅగ్నే త్వమగ్నేఅయా స్యుదుత్తమం యేతే శత" మిత్యేతైశ్చవా జుహుయాత్. ప్రాణానాయమ్యాస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తహోమ కర్మణిమధ్యే సమ్భావిత మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణ విధి విపర్యాస న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమ

మం హోష్యామి - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం-
అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం - యజ్ఞస్యక్రియతేమిథు - అగ్నే తదస్యకల్ప
య - త్వగ్ంహి వేత్థయథాతథగ్ంస్వాహా - అగ్నయ ఇదం - పురుష
సమ్మితో యజ్ఞః - యజ్ఞః పురుష సమ్మితః - అగ్నే తదస్యకల్పయ -
త్వగ్ంహి వేత్థయథాతథగ్ంస్వాహా - అగ్నయ ఇదం - యత్పాకత్రా
మనసా దీనదక్షాన - యజ్ఞస్యమన్వతే మర్త్యాసః - అగ్నిష్టద్ధోతా క్రతువి
ద్విజానన్ - యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశో యజాతిస్వాహా - అగ్నయ ఇ
దం - త్వంనో అగ్నే + ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యా
మిదం - సత్వంనో అగ్నే + సుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నీ వరుణాభ్యా
మిదం - ఆభిర్గీర్భిర్యదతోనఊనమాప్యాయయ హరివోవర్ధమానః -
యదాస్తోతృభ్యోమహిగోత్రా రుజాసి భూయిష్ఠభాజో అథ తేస్యామ
స్వాహా - ఇన్ద్రాయ హరివత ఇదం - ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిద
ధే పదం - సమూఢమస్య పాగ్ంసురే స్వాహా - విష్ణవ ఇదం - ఓం భూ
స్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ఓం భువస్స్వాహా - వాయవ ఇదం ఓం సువ
స్స్వాహా - సూర్యా యేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాప
తయ ఇదం - శ్రీవిష్ణవే స్వాహా - శ్రీవిష్ణవే పరమాత్మన ఇదం - ప్రాశ్నా
నాయమ్య అదితే న్వమగ్ంస్థాః, అనుమతే న్వమగ్ంస్థాః, సరస్వతే
న్వమగ్ంస్థాః, దేవ సవితః ప్రాసావీః, ఓం శ్రీ విష్ణవే స్వాహా - శ్రీ
విష్ణవే పరమాత్మన ఇదం. అగ్నే నయసుపథారాయే అస్మాన్ విశ్వాని
దేవ వయునాని విద్వాన్ - యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయి
ష్ఠాన్తే నమ ఉక్తిం విధేమ - అగ్నయే నమః, మన్త్రహీనం క్రియాహీనం
భక్తిహీనం హుతాశన । యద్ధుతన్తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥
ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి తపః కర్మాత్మకాని వై । యాని తేషామశేషాణాం
కృష్ణానుస్మరణం పరం ॥ ప్రణమ్యాభివాద్యాచమ్య కృతం కర్మ భగవతే

సమర్పయేత్, అతీతం కర్మకుర్యాత్తతస్తాత్కాలికం కర్మకుర్యాత్.

అగ్నిసన్ధాన ప్రయోగః. ఓం నమస్సదస ఇత్యారభ్య యథోక్తదక్షిణామివస్వీకృత్య ఆవయోర్విచ్ఛిన్నౌపాసనాగ్ని సన్ధానం కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిరస్తీతి భవంతోమహాన్తోనుగృహ్ణన్తు - తథాస్తుయోగ్యతాసిద్ధిరస్తీతిప్రత్యుక్తె - దర్భేష్వాసీనో దర్భాన్ ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిన్దేత్యాది - అస్యాంశుభతిథౌ శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం ఆవయోర్విచ్ఛిన్నౌపాసనాగ్నిసన్ధానం కరిష్యే - ఔపాసనాగ్నిమాధాస్యే విచ్ఛిన్నసన్ధానార్థమితివాసఙ్కల్ప్య, సాత్త్వికత్యాగం కుర్యాత్॥ స్థణ్డిలంకల్పయిత్వా ప్రాచీఃపూర్వముదక్సంస్థం దక్షిణారంభమాలిఖేత్ - అథోదీచీఃపురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్. అవాక్కరోభ్యుక్ష్య, తృణం నైరృత్యాం నిరస్య, అపఉపస్పృశ్య భూర్భువస్సువరోమిత్యగ్నింప్రతిష్ఠాప్య, ఉత్సృజ్య తేఽప్రోక్షణాత్ోయశేషంప్రోక్ష్యమన్యన్నిదధాత్యుదగ్గ్రా యథా బహిస్స్యాచ్చ పరిస్తరాణాం, అగ్నిమిధ్వా పరిస్తీర్య, దర్వీమాజ్యస్థాలీం ... + ... అగ్నావ్రతిహరతి. ఓం అదితేనుమన్యస్వ - అనుమతేనుమన్యస్వ - సరస్వతేనుమన్యస్వ - దేవ సవితః ప్రసువ - ప్రధానద్రవ్య చతుర్గృహీతేనాజ్యేన - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం నమమ - ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం ఆవయోరుపవాసాకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం, అయాశ్చహోమం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య - ఓం అయాశ్చాగ్నే స్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వమయా అసి - అయసామనసాధృతోఽయసాహవ్యమూహిషేఽయానో ధేహిభేషజంస్వాహా - అగ్నయే అయసఇదం - పునస్త్వాదిత్యారుద్రావసవస్సమిన్ధతాం పునర్బ్రహ్మాణోవసునీథయజ్ఞైః - ఘృతేనత్వంతను

హోవర్ధయస్వసత్యాస్సన్తు. యజమానస్య కామాస్స్వాహా - ఆదిత్యా
యేదం - మనోజ్యోతిర్జుషతామాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ంసమిమం
దధాతు - యాఇష్టాఉషసోనిమ్రుచశ్చ తాస్సన్దధామి హవిషాఘృతే
నస్వాహా - మనసే జ్యోతిష ఇదం - యన్మ ఆత్మనోమిన్దాభూదగ్నిస్త
త్పునరాహార్జాతవేదావిచర్షణిస్స్వాహా - అగ్నయే విచర్షణాయ ఇదం
(జాతవేదస ఇతి కేచిత్.) పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరిన్ద్రో బృహ
స్పతిః - పునర్మే అశ్వినాయువం చక్షురాధత్తమక్ష్యోస్స్వాహా- అగ్నీ
న్ద్రాబృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదం - (ఆత్మన ఇదమితి కేచిత్.) తన్తున్త
న్వన్రజసోభానుమన్విహి జ్యోతిష్మతః పథోరక్షధియా కృతాన్- అను
ల్బణంవయతజోగువామపో మనుర్భవజనయాదైవ్యంజనం స్వాహా -
అగ్నయే తన్తుమత ఇదం - ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమ
న్నారాయణ ప్రీత్యర్థం అనేకకాల సాయంప్రాతరాహుతీనా మకరణ
ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తహోమం హోష్యామీతిసఙ్కల్ప్య
ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇదం- ప్రాణానాయమ్య- అ
నేకదర్శపూర్ణమాస స్థాలీపాకాకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చి
త్తహోమం హోష్యామీతిసఙ్కల్ప్య - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా-
ప్రజాపతయ ఇదం - ప్రాణానాయమ్య - అస్మిన్ విచ్ఛిన్నోపాసనా
గ్నిసన్ధానహోమకర్మణి మధ్యేసమ్భావిత మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణ విధివి
పర్యాసన్యూనాతిరిక్తప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వ ప్రాయశ్చిత్త హోమం
హోష్యామీతిసఙ్కల్ప్య ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇ
దం - ప్రాణానాయమ్య - అవిజ్ఞాతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థమనాజ్ఞాతాది
హోమం హోష్యామీతిసఙ్కల్ప్య- ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా- ప్ర
జాపతయ ఇదం - అనాజ్ఞాతం + తథగ్ంస్వాహా - అగ్నయ ఇదం - పు
రుషసంమితో × తథగ్ంస్వాహా- అగ్నయ ఇదం - యత్పాకత్రా × బు

తుశోయజాతిస్వాహా - అగ్నయఇదం - త్వంనో అగ్నే×ప్రముము
గ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వంనో అగ్నే×సుహా వో
సఫ్ధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - ఆభిర్గీర్భిః + స్యామ స్వాహా
ఇన్ద్రాయహరివతఇదం — ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే + పాగ్ంసురేస్వాహా
విష్ణవఇదం, ఓం భూస్స్వాహా అగ్నయఇదం, ఓంభువస్స్వాహా వా
యవఇదం, ఓంసువ స్స్వాహా సూర్యాయేదం, ఓం భూర్భువ స్సువ
స్స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం, శ్రీ విష్ణవేస్వాహా శ్రీవిష్ణవే పరమాత్మ
నఇదం, ప్రాణానాయమ్య, ఓం అదితేన్వమగ్ంస్థాః, అనుమతేన్వమ
గ్ంస్థాః, సరస్వతేన్వమగ్ంస్థాః, దేవసవితః ప్రాసావీః - పునః ప్రా
ణానాయమ్య, శ్రీభగవదాజ్ఞయా × ప్రీత్యర్థ మనేక కాలసాయం ప్రా
తరాహుతీనా మకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర ప్రతినిధి
యత్కించిద్ధిరణ్యదానఙ్కరిష్యే ఇతిసఙ్కల్ప్య హిరణ్యగర్భ ... ప్ర
యచ్ఛమే॥ ఇదమనేక కాల ... ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర
ప్రతినిధి యత్కించిద్ధిరణ్యం నానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్య స్తేభ్య స్తే
భ్యస్సమ్ప్రదదేనమమ. పునఃప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా
+ ప్రీత్యర్థ మనేకకాల ... ప్రాయశ్చిత్తార్థం ఆజ్యసహిత హోమ
ద్రవ్య తణ్డులదానం కరిష్యే - తణ్డులా వైశ్వదేవత్యాః పాకేనాన్నం
పచన్తియే, తస్మాత్త ణ్డులదానేన అతశ్శాన్తిం ప్రయచ్ఛమే॥ ఇదమ
నేకకాల ... ప్రాయశ్చిత్తార్థం ఆజ్యసహితహోమ ద్రవ్యతణ్డులం య
సైత్మకసైత్మచిచ్ఛ్రి త్రియాయ సమ్ప్రదదే నమమ. ఇత్యగ్నిసన్ధాన
ప్రయోగః. —

అథౌపాసన క్రమః, పునః ప్రాణానాయమ్య, శ్రీభగవదాజ్ఞ
యా + ప్రీత్యర్థం పూర్వేద్యుస్సాయ మౌపాసన హోమ మద్యప్రాత
రౌపాసనహోమంచ హోష్యామీతిసంకల్ప్య॥ చత్వారిశృంగాత్రయో
....

అస్యపాదాద్వే శీర్ షేసప్తహస్తాసోఽస్య- త్రిధాబద్ధో వృషభో రోరవీతిమహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ, ఏషహి దేవః ప్రదిశోనుసర్వాః పూర్వోహిజాతస్సఉగర్భేఅంతః, సవిజాయమానస్సజనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతివిశ్వతోముఖః॥ ప్రాఙ్ముఖో దేవ అగ్నే అభిముఖోభవ॥ ఓం అగ్నయేనమః, ఓంజాతవేదసేనమః, ఓం సహోజసేనమః, ఓం అజిరాప్రభవేనమః, ఓంవైశ్వానరాయనమః, ఓంనర్యాపసేనమః ఓం పఙ్క్తి-రాధసేనమః, ఓం విసర్పిణేనమః, ఓంయజ్ఞపురుషాయనమః, సర్వేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్యో నమః. ఓం అదితేనుమన్యస్వ, ఓం అనుమతేనుమన్యస్వ ఓం సరస్వతేనుమన్యస్వ ఓం దేవసవితఃప్రసువ. హోష్యామి, పత్నీహస్తంప్రోక్ష్య తండులంప్రదాయ పునః ప్రోక్ష్య గృహీత్వా విభాగం కృత్వా, సాయమౌపాసనం చేత్, ఓం అగ్నయే స్వాహా అగ్నయ ఇదం, అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదం, ప్రాతశ్చేత్, సూర్యాయ స్వాహా సూర్యాయేదం, అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతఇదం, ఆహుతిసమ్సర్గదోషప్రాయశ్చిత్తార్థం వనస్పతిహోమంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య, యత్రవేత్థ వనస్పతే దేవానాం గుహ్యానామాని, తత్రహవ్యానిగామయ (స్వాహా) వనస్పతయ ఇదమితి సమిధమాధాయ - తూష్ణీం వా సమిధమాధాయ. ఓం అదితేన్వమగ్ంస్థాః, ఓం అనుమతేన్వమగ్ంస్థాః ఓం సరస్వతేన్వమగ్ంస్థాః, దేవసవితఃప్రాసావీః, ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా, ఓం శ్రీ విష్ణవే పరమాత్మన ఇదం- అగ్నేనయసుపథారాయే × నమఉక్తిం విధేమ॥ అగ్నయేనమః మన్త్రహీనం + కృష్ణానుస్మరణం పరమ్॥ ప్రణమ్యాభివాద్య, ఆచమ్య, కృతం కర్మ భగవతే సమర్పయేత్. ఇత్యౌపాసన ప్రయోగః.

శ్రీ లక్ష్మీ హయవదన పరబ్రహ్మణే నమః.

పూర్వసూరిభిస్సంగ్రహీతా గృహ్యసూత్రానుసారీ పూర్వప్రయోగః.

తత్ర జాతకర్మ.

* జాతేపుత్రే దివానక్తంవా పితా సచేల స్స్నాత్వా — సుప్రక్షాళితపాణిపాద ఆచాన్తస్సూర్ధ్వపుణ్డ్రస్తత్క్షణాత్తిథి వారాదిక మవిచార్యజాతకర్మకుర్యాత్. తత్ప్రకారస్తు, దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్

---

* సర్వత్ర కర్మాదౌ సుస్నాతః ప్రయతోర్ధ్వపుణ్డ్రోత్తరీయో బద్ధశిఖః పాదౌ ప్రక్షాళ్యద్విరాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోదర్భేష్వాసీనః పవిత్రపాణిర్బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాత స్త్రిః ప్రాణానాయమ్య మహాసంకల్పముక్త్వా- కర్తవ్యం కర్మసంకల్పయేత్-ఏతత్కర్మ కరిష్యామీతి. అత్రప్రమాణాని-స్నాతో ధికారీభవతి దైవే పిత్ర్యేచ కర్మణి యాగోదానం జపోహోమ స్స్వాధ్యాయః పితృతర్పణం ॥ భస్మీభవతి తత్సర్వమూర్ధ్వపుంద్రం వినాకృతం । ఖండవస్త్రావృతస్యైవ వస్త్రార్ధప్రావృతస్య చ ॥ సదోపవీతినాభావ్యం సదాబద్ధశిఖేనచ । విశిఖో అనుపవీతీచ యత్కరోతినతత్కృతం ॥ యాః క్రియాః క్రియతేమోహాదనాచమ్యైవనాస్తికః । సర్వాస్తానిష్ఫలాఃప్రోక్తాః కృతంచేదకృతంభవేత్ ॥ అకృత్వా పాదయోశ్శౌచ మాచాంతోప్యశుచిర్భవేత్ ॥ ఉపవీతంశిఖాబంధమూర్ధ్వపుంద్రం వినాకృతం ॥ అపవిత్రకృతంకర్మవిప్రస్య విఫలంభవేత్ ॥ బ్రాహ్మణానాంవినావాక్యైః క్రియాస్స్యుర్నిష్ఫలాస్తతః। కర్తవ్యా బ్రాహ్మణానుజ్ఞాకర్మణాం పరిపూర్తయే ॥ దేవార్చనేజపేహోమె స్వాధ్యాయెశ్రాద్ధకర్మణి । స్నానేదానెతథాదానే ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః ॥ సదర్భహస్తోజానూర్ధ్వా దక్షిణేదక్షిణోత్తరా । కృత్వాజానునికర్తవ్య మేతత్కర్మకరోతియత్ ॥ స్వమానసేనస్మరణం యత్తత్సఙ్కల్ప ఈరితః॥ ఇత్యాదిస్మృతివచనమత్రభావ్యం-కించప్రయోక్తృభిఃప్రథమంచంద్రికాప్రతిపాదితపరిభాషాప్రకారఏవావశ్యంద్రష్టవ్యః.

ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య, శ్రీగోవిన్దేత్యాది అస్యాంశుభతిథౌ అముకగోత్రం అముక నక్షత్రే అముక రాశౌ జాతం ఇమం మమ కుమారం జాతకర్మణా సంస్కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య. జాతం * వాత్సప్రేణాభిమృశ్య (ఆ॥ సూ॥ ౧౫॥ ౧) దివస్పరీత్యేషోఽనువాకః. "దివస్పరిప్రథమంజజ్ఞే అగ్నిరస్మద్ద్వితీయం పరిజాతవేదాః। తృతీయమప్సు నృమణా అజస్ర మిన్ధానఏనం జరతేస్వాధీః। విద్మా తేఅగ్నే త్రేధాత్రయాణి విద్మా తేసద్మ విభృతంపురుత్రా। విద్మా తే నామపరమంగుహాయద్విద్మాతముత్సం యతఆజగన్థ। సముద్రేత్వానృమణాఅప్స్వన్త ర్నృచక్షా ఈధే దివో అగ్న ఊధన్న్। తృతీయే త్వా॥ (సం॥ ౪॥ ౨॥ ౬) రజసి తస్థివాగ్ంస మృతస్య యోనౌ మహిషా అహిన్వన్న్। అక్రన్దదగ్ని స్తనయన్నివ ద్యౌః క్షామా రేరిహ ద్వీరుధస్సమఞ్జన్న్। సద్యోజజ్ఞానో వి హీమిద్ధో అఖ్యదా రోదసీ భానునా భాత్యన్తః। ఉశిక్పావకో అరతిస్సుమేధా మర్తేష్వగ్ని రమృతో నిధాయి। ఇయర్తి ధూమమరుషం భరిభ్ర దుచ్ఛుక్రేణ శోచిషా ద్యామినక్షత్। విశ్వస్య కేతుర్భువనస్య గర్భ ఆ॥ ౭॥ రోదసీ అపృణాజ్జాయమానః। వీడుంచిదద్రిమభినత్పరాయఞ్జనా యదగ్నిమయజన్త పంచ శ్రీణాముదారో ధరుణో రయీణాం మనీషాణాం ప్రార్పణస్సోమ గోపాః। వసోస్సూనుస్సహసో అప్సురాజా విభాత్యగ్ర ఉషసామిధానః। యస్తేఅద్య కృణవద్భద్రశోచేఽపూపం దేవఘృతవన్తమగ్నే। ప్రతంనయ ప్రతరాం వస్యో అచ్ఛాభిద్యుమ్నం దేవభక్తంయవిష్ఠ। ఆ॥౮॥ తంభజ సౌశ్రవసేష్వగ్న ఉక్థఉక్థ ఆభజ శస్యమానే। ప్రియస్సూర్యే ప్రియో అగ్నా భవాత్యుజ్జాతేన భినదదుజ్జనిత్వైః। త్వామగ్నే యజమానా అనుద్యూన్ విశ్వా వసూని దధిరే వార్యాణి। త్వయాసహద్రవి

* వాత్సప్రేణ - 'దివస్పరి' త్యనువాకేన

ణమిచ్ఛమానా వ్రజం గోమన్తముశిజో వి వవ్రుః । దృశానో రుక్మ ఉ
ర్వ్యా వ్యద్యౌద్దుర్మర్షమాయుశ్శ్రియే రుచానః । అగ్నిరమృతో అభ
వద్వయోభిర్యదేనం ద్యౌరజనయత్సురేతాః ॥ ౯ ॥" ఇత్యనువాకేన కు
మారమభిమృశ్య, (౧) సూ॥ ఉత్తరేణయజుషోపస్థ ఆదాయ. "అస్మి
న్నహగ్ంసహస్రంపుష్యామ్యేధమానస్స్వే వశే" ఇతి కుమారమఙ్కే
నిధాయ. (౨) సూ॥ ఉత్తరాభ్యామభిమన్త్రణమ్. "అఙ్గాదఙ్గాథ్సం
భవసి హృదయాదధి జాయసే, ఆత్మా వై పుత్రనామాసి సజీవ శరదశ్శ
తమ్। అశ్మా భవ పరశుర్భవ హిరణ్యమస్తృతం భవ, పశూనాం త్వా
హింకారేణాభిజిఘ్రామ్యసౌ॥, ఇతికుమారమభిమన్త్ర్య, (౩) సూ॥
మూర్ధన్యవఘ్రాణమ్. "అఙ్గాదఙ్గాథ్సం భవసి × హింకారేణాభి
జిఘ్రామి" మ్యాశ్వయుజ. సూ॥ దక్షిణే కర్ణే జాపః ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౧ ॥
నక్షత్రనామచనిర్దిశతి ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౨ ॥ తద్రహస్యం భవతి ॥ "అఙ్గా
దఙ్గాథ్సం భవసి × హింకారేణాభిజిఘ్రా" మ్యాశ్వయుజ. నక్షత్ర
నామనిర్దేశస్సమ్బుద్ధ్యా జాతకర్మణి। ఘ్రాణేఽభిమన్త్రణే జాపే త్రి
ష్వపీః కపర్దినా ॥ రోగేనుమృజ్యోబిషు వృద్ధిరాదౌ ష్ణత్వే చ వా
స్త్రైక శ్రివశాశ్వయుక్షు। శేషేషు నామ్నోః కపరస్స్వోన్త్యస్స్వాపో
ర దీర్ఘశ్చ స్వవిసర్గ ఇష్టః ॥ సూ॥ మధు ఘృత మితి సగ్ంసృజ్య తస్మిన్
దర్భేణ హిరణ్యం నిష్టర్క్యం [శిఖాబన్ధన వత్సరన్ధ్రేణ గ్రన్థినా (ని
ష్టర్క్యం బధ్నాతి.) బన్ధనమ్.] బధ్వావదాయో ॥ ౪ ॥ త్త్రై
ర్మన్త్రైః కుమారం ప్రాశయిత్వా ॥ "మేధాం తే దేవస్సవితా మేధాం

---

(౧) ఉత్తరేణ - "అస్మిన్నహగ్ం + స్వేవశే" ఇతియజుషా. (౨) ఉత్తరాభ్యాం - "అంగాదంగాత్, అశ్మాభవ" ఇతిద్వాభ్యామ్. (౩) అత్రాసౌ శబ్దేన అభిమంత్రణాఘ్రాణ జపేషు కుమారో యస్మిన్నక్షత్రే జాతస్తన్నక్షత్రనామ గ్రహణ్యం నిర్దిశేదితి జ్ఞేయమ్. (౪) ఉత్తరైర్మంత్రైః - 'మేధాంతే' ఇత్యృచా

దేవీసరస్వతీ । మేధాంతే అశ్వినాదేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజా। త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయీన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాతు త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయి సూర్యో భ్రాజోదధాతు" ఇత్యేతైః కుమారం ప్రాశయిత్వా. * సూ ॥ ఉత్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వా, "క్షేత్రియైత్వా నిర్‌ఋత్యై త్వా ద్రుహో ముంచామి వరుణస్య పాశాత్। అనాగసం బ్రహ్మణే త్వాకరోమి శివే తే ద్యావాపృథివీ ఉభే ఇమే। శంతే అగ్నిస్సహాద్భిరస్తు శంద్యావాపృథివీ సహౌషధీభిః । శమంతరిక్షగ్ం సహ వాతేనతే శంతే చతస్రః ప్రదిశో భవన్తు । యా దైవీశ్చతస్రః ప్రదిశో వాతపత్నీరభిసూర్యో విచష్టే। తాసాం త్వా జరస ఆదధామి ప్ర యక్ష్మ ఏతు నిర్‌ఋతిం పరాచైః । అమోచి యక్ష్మాద్దురితా దవద్యై ద్రుహః పాశాన్నిర్‌ఋత్యై చోదమోచి। అహా అవర్తిమవిదస్స్యోనమప్యభూద్భద్రే సుకృతస్య లోకే। సూర్యమృతం తమసో గ్రాహ్యా యద్దేవా అముంచన్నసృజన్వ్యేనసః । ఏవమహమిమం క్షేత్రియాజ్జామిశగ్ంసాద్ద్రుహో ముంచామి వరుణస్య పాశాత్" ఇతి కుమారం స్నాపయిత్వా ॥ § సూ ॥ దధిఘృతమితి సగ్ంసృజ్య కాంస్యే

'త్వయి మేధా' మితి చతుర్భిర్యజుర్భిః. ప్రాశనం చతుర్ణామంతే సకృదేవ హిరణ్యేన గృహీత్వా-మన్త్రవత్ప్రాశనం చాస్య హిరణ్యమధుసర్పిషాం (౨౪-౨౫) ఇతి మనువచనాత్.

* ఉత్తరాభిః పంచభిః- 'క్షేత్రియై త్వా నిర్‌ఋత్యై త్వా' ఇత్యాదిభిః స్నాపనపి పంచానామంతే సకృదేవ.

నక్షత్రనామ్నాం శ్లోకాః ॥ కృత్తికా రోహిణో శ్వయుక్తిష్యశ్చైత్రః పునర్వసుః ।- మాఘో ప్రభరణశ్చైవ తథా శతభిషక్స్వనః ॥ విశాఖో రైవతో హస్తస్స్వాతిరాశ్వయుజోపివా। అనూరాధశ్శ్రవిష్ఠశ్చ శ్రవణశ్శ్రావణోపివా॥ ఆషాఢః ప్రోష్ఠపాదశ్చఫల్గునశ్చతథాపునః । జ్యేష్ఠశ్చ శాతభిషజస్తథా శైషశ్చమూలకః ॥ ఆగ్రకో మార్గశీర్షశ్చ సూక్తవాక ఇమానివై ఇతి.

§ దధిఘృతమితిసంసృష్టం యత్తత్పృషదాజ్యమ్ - తచ్చ యస్మిన్ కాంస్యే

న పృషదాజ్యం వ్యాహృతిభి రోం కారచతుర్థాభిః కుమారం ప్రాశయిత్వా ॥ "ఓం భూ స్స్వాహా - ఓం భువస్స్వాహా - ఓం సువస్స్వాహా - ఓం స్వాహే" తి ప్రాశయిత్వా. సూ ॥ అద్భిశ్శేషగ్ంసగ్ంసృజ్య గోష్ఠే నినయేత్ ॥ ౪ ॥ (౧) ఉత్తరయా మాతురుపస్థ ఆదాయ ॥ "మా తే కుమారగ్ం రక్షో వధీన్మా ధేనురత్యాసారిణీ । ప్రియా ధనస్య భూయా ఏధమానా స్వే గృహే" ॥ ఇతి కుమారం మాతురంకే నిధాయ - సూ ॥ (౨) ఉత్తరయా దక్షిణగ్ స్తనం ప్రతిధాప్య ॥ "అయం కుమారో జరాం ధయతు దీర్ఘమాయుః । య (త) స్మై త్వగ్ం స్తన ప్రప్యాయాయుర్వర్చో యశో బలమ్" ॥ ఇతి తస్యా దక్షిణం స్తనం పాయయిత్వా. (౩) సూ ॥ ఉత్తరాభ్యాం పృథివీమభిమృశ్య ॥ "యద్భూమేర్హృదయం దివిచన్ద్రమసి శ్రితమ్ । తదుర్వి పశ్యం మాఽహం పౌత్రమఘగ్ంరుదమ్ । యత్తే సుసీమే హృదయం వేదాహం తత్ప్రజాపతౌ । వేదామ తస్య తే వయం మాఽహం పౌత్ర మఘగ్ం రుదమ్" ॥ ఇతి పృథివీ మభిమృశ్య. సూ ॥ (౪) ఉత్తరేణ యజుషా సంవిష్ట్వమ్ ॥ "నామయతి న రుదతి యత్ర వయం వదామసి యత్ర చాభి మృశామసి" ఇత్యభిమృశ్య. సూ ॥ (౫) ఉత్తరేణ యజుషా శిరస్త

సంస్పృజ్యేతి తేనైవపాత్రేణ యేన్నహస్తేన 'కాంస్యేనైవనాన్యేన శిశుంసకృదేవప్రాశయిత్వా' ఇతి కంఠభూషణేపి. ఓఙ్కారచతుర్థాభిః - ఓఙ్కారఏవచతుర్థో యాసాం వ్యాహృతీనామ్, వ్యాహృతిత్రయేణోఙ్కారేణచేత్యర్థః. అత్రాప్యంతే సకృత్ప్రాశనమ్.

(౧) ఉత్తరయా - 'మా తేకుమార' మిత్యేతయా.
(౨) ఉత్తరయా - 'అయంకుమార' ఇత్యేతయా.
(౩) ఉత్తరాభ్యాం - 'యద్భూమేర్హృదయ' మిత్యేతాభ్యామ్.
(౪) ఉత్తరేణ - 'నామయతినరుదతి' ఇతి యజుషా.
(౫) ఉత్తరేణ - 'ఆపస్సుప్తేషు' ఇత్యనేన.

ఉదకుమ్భం నిధాయ "ఆపస్సుప్తేషు జాగ్రత రక్షాగ్ంసి నిరితోనుదధ్వమ్" ఇతి కుమారస్య శిరః ప్రదేశే ఉదకుమ్భం నిధాయ.

ఫలీకరణ హోమః. సూ॥ సర్షపా న్ఫలీకరణ మిశ్రా నంజలినో * స్త్రిస్త్రిః ప్రతిస్వాహాకారగ్ం హుత్వా సగ్ం శాస్తి ప్రవిష్టే ప్రవిష్టఏవ తూష్ణీమగ్నావావపతేతి ॥ ౬॥ ఏవమహారానిర్దిశతాయాః ॥ ౭ ॥ ప్రాణానాయమ్య, ఫలీకరణ హోమం కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య 'యత్రక్వచాగ్ని' (ఆపస్తమ్బ ధ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౧౩) మితివిధానాచ్ఛో (?) తిరి మాగారాదాహృత్యమగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ॥ చౌళజాతక గోదాన స్నానోపనయనవ్రతమ్। లాజహోమసమిత్కార్యం లౌకికాగ్నావిధీయతే॥ పరిస్తీర్య దర్వ్యైవ దంజలిం సంస్కృత్య పరిషిచ్య ఫలీకరణమిశ్రాన్ గౌరసర్షపాన్ 'అయః కలి, మిత్యాదిభి ర్మన్త్రైః ప్రతిమన్త్రం స్వాహాకారత్రయసహితం ప్రతిస్వాహాకార మంజలినా చతుర్వింశతి వారం హుత్వా - జాతకర్మణ్యయం హోమే మరుత షష్ఠ మన్త్రకే। అగ్నిర్వా బృహస్పతయ స్త్వన్యేషా మగ్నిరుచ్యతే॥ తత్ప్రకారస్తు - "అయం కలిం పతయంతగ్ంశ్వానమివోద్వృద్ధమ్ -

* ఉత్తరైః- 'అయంకలి' మిత్యాదిభి రష్టభిర్మంత్రైః, అంజలినా ప్రతిమన్త్రం త్రిస్త్రి ర్జుహోతి, తత్ర తు ద్విస్తూష్ణీం- తత్ర తేష్వపి స్వాహాకారో భవతి. ప్రతి మన్త్ర మితి సిద్ధే ప్రతి స్వాహాకార మిత్యధికాక్షరాత్, గౌరసర్షపాన్ఫలీకరణ మిశ్రాని తి బోధాయనః- అథ సూతికాగృహపాలాన్ సంశాస్తి ప్రవిష్టే ప్రవిష్ట ఏవ తూష్ణీ మగ్నావావపతేతి. సంప్రేషణస్య చాయంవివక్షితార్థః సర్షపా న్ఫలీకరణ మిశ్రా నంజలినాతస్మిన్నేవాగ్నౌ తూష్ణీం వాగ్యతా ఏవావపతేతి. ఏవకారశ్చ ప్రవేశావాపయోర్మధ్యే త్రుటిమాత్రస్యాపి కాలస్య నక్షేపః - సర్షపాణా మేవాంజలినా ఆవాపః ప్రకృతత్వాత్, కేచిదేవకారఏవ మిత్యర్థే, తూష్ణీ మితిచాతిదేశప్రాప్తమంత్ర ప్రతిషేదార్థమితి. యస్మైత దనంతరోక్తం తూష్ణీ మావపనం ఏవమహారహః అనిర్దశతాయా స్సూతికా గృహ పాలైః కర్తవ్యం. ఆజ్మర్యాదాయాం, దశమ్యా రాత్రే రిత్యర్థ ఇతి సూత్ర వ్యాఖ్యా.

అజాం వాశితామివ మరుతః పర్యాధ్వగ్ంస్వాహా స్వాహా స్వాహా మరుద్భ్య ఇదం ॥౧॥ శణ్డేరథ శ్శణ్డికేర ఉలూఖలః - చ్యవనో నశ్యతా దితస్స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయ ఇదం ॥౨॥ అయశ్శణ్డో మర్క ఉపవీరఉలూఖలః - చ్యవనో నశ్యతాదితస్స్వాహా స్వాహా స్వాహా అగ్నయ ఇదం - ॥ 3 ॥ కేశినీశ్శ్వలోమినీః ఖజాపోఽజోపకాశినీః - అ పేతనశ్యతాదితస్స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ॥౪॥ మి శ్రవాససః కౌబేరకా రక్షోరాజేన ప్రేషితాః - గ్రామగ్ం సజానయో గచ్ఛన్తీచ్ఛన్తో ఽపరిదాకృతాన్థ్స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ॥౫॥ ఏతాన్ఘ్నతైతాన్గృహ్ణీతేత్యయం బ్రహ్మణ స్పుత్రః - తానగ్నిః పర్యసరత్తానిన్ద్రస్తాన్బృహస్పతిః - తానహం వేద బ్రాహ్మణః ప్రమృశతః కూటదన్తాన్వికేశాన్లమ్బనస్తనాన్థ్స్వాహా స్వాహా స్వాహా అగ్నీన్ద్రాబృహస్పతిభ్య ఇదం - ॥౬॥ నక్తంచారిణ ఉరస్పేశా శ్శూలహస్తాః కపాలపాః - పూర్వ ఏషాం పితేత్యుచ్చైశ్శ్రావ్యకర్ణకః - మాతా జఘన్యా సర్పతి గ్రామే విధుర మిచ్ఛన్తీ స్వాహా స్వాహా స్వాహా అగ్నయ ఇదం - ॥౭॥ నిశీథచారిణీస్వసా సన్ధినా ప్రేక్షతే కులమ్ - యా స్వపన్తం బోధయతి యస్యై విజాతాయాం మనః - తాసాం త్వం కృష్ణ వర్త్మనే క్లోమానగ్ంహృదయం యకృత్ -అగ్నే అక్షీణి నిర్దహ స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ॥౮॥" తూష్ణీం పరిషిచ్య అగ్ని ముపస్థాయ - తమగ్నిం దశరాత్రం సురక్షితం కృత్వా - సూతికాగృహస్య ప్రవేశే ప్రవేశే తస్మిన్నేవాగ్నౌ ఫలీకరణ మిశ్రాన్ గౌరసర్షపా నంజలినా ప్రక్షిపతేతి సూతికా గృహపాలకాన్ జనానుప్రేష యేత్. కాలాతిక్రమేనేదం సమ్ప్రేషణం నాగ్నిసంరక్షణం చేత్యాది దర్శితమధస్తాత్. జాతకర్మాంగ మభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కుర్యాత్. అత్రాభ్యుదయ పుణ్యాహ వాచనమ్ ‘సర్వకర్మసు పుణ్యాహం నాన్దీ

ముఖమితిస్థితిః । ఇత్యాది వచన సిద్ధమ్.

జాతేపుత్రే పితుస్స్నానం సచేలంతువిధీయతే । జాతకర్మతతః కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధ మభ్యుదయంతతః ॥ కాలవ్యతిక్రమేణైవ మేధాజనక మిష్యతి । వ్యతిక్రమేపి నాతవ్యం స్నానదానవిధిక్రియా ॥ గర్భాదానే వివాహేచ సవనేజాతకర్మణి । నామోపాకర్మ స్నాతేషు వ్రతేషుచ షమాపనే ॥ బ్రాహ్మణా న్భోజయేదన్తే వాచయే దాశిష స్తతః । సీమంతోన్నయనంచైవ అన్నప్రాశనచౌలయోః ॥ ఉపనీతె చ గోదానె త్వాదా వేవవిశేషతః । సూతకాంతె వివాహాంతే స్నాతాంతె ప్రథమార్తవే ॥ పుంసిప్రతోపనిష్క్రాంతె పుణ్యాహంతు విధీయతే । నామాది నాందీకరణం పుణ్యాహం ద్విజ భోజనమ్ ॥ రక్షాబంధన మన్నాది చౌళాద్యఙ్కురమేవచ । కార్యేషు క్రియమాణేషు బహూనా మథ వాద్వయోః ॥ రక్షాఙ్కురా సకృన్నాందీ హోమం చైవపృథక్పృథక్ । జాతనామవ్రతస్నానప్రవేశేషు న కౌతుకమ్ ॥ నాఙ్కురం పుంసవాద్యానాం పుణ్యాహం సర్వకర్మసు ॥ నామకర్మ చ జాతేష్టిం యథాకాలం సమాచరేత్ । అతిపాతేచ కుర్వీత ప్రశస్తేమాసిపుణ్యభే । యస్యాః క్రియాయాస్సమ్ప్రోక్తః కాలోమాసైర్దినైరపి ॥ తస్యాం న మాసదోషోస్తి మూఢత్వం జీవ శుక్రయోః ॥ ఇతి వచనం తత్కాల విషయమ్ ॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే ప్రవాసేపుత్రజన్మని । ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత మాతా పిత్రోః క్షయాదృతే ॥ అతః పక్వాన్నశ్రాద్ధం జాతకర్మణి నిషిద్ధమ్ ॥ జాతేకుమారేతదహః కామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహమ్ । హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలాన్నగుడసర్పిషామ్ ॥ తత్ర సర్వం ప్రతిగ్రాహ్యం కృతాన్నంతు విసర్జయేత్ । భక్షయిత్వాతు తన్మోహాద్ద్విజశ్చాన్ద్రాయణం చరేత్ ॥ ఆశౌచేతు సముత్పన్నే పుత్రజన్మయదాభవేత్ । కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిఃపూర్వాశౌచెన శుద్ధ్యతి ॥

పుత్రేజన్మని యాత్రాయాం శర్వర్యాం దత్త మత్ప్రియమ్ । ఋణమస్మిన్ సన్నయతి అమృతత్వం చ గచ్ఛతి ॥ పితా పుత్రస్య జాతస్య పశ్యేచ్చే జ్జీవతో ముఖమ్ ॥ జాతకర్మ ప్రయోగ స్సమాప్తః.

అథనామకరణమ్. సూ ॥ దశమ్యాముత్థితాయాగ్ంస్నాతాయాం పుత్రస్య నామదధాతి పితామాతేతి ॥ ౧౫ ॥ ౮ ॥ ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం వా నామపూర్వమాఖ్యాతో త్తరం దీర్ఘాభి నిష్ఠానాన్తం ఘోషవదాద్యన్తరన్తస్థమ్ ॥ ౯ ॥ అపినాయస్మిన్స్వత్యుపసర్గస్స్యాత్తద్ధిప్రతిష్ఠితమితిహిబ్రాహ్మణమ్ ॥౧౦॥ అయుజాక్షరంకుమార్యాః — ॥౧౫॥౧౧॥ పితామాతాచ, శ్రీభగవదాజ్ఞయా × ప్రీత్యర్థం అముకగోత్రస్య అముకనక్షత్రే అముకరాశౌజాతస్య మమకుమారస్య నామధాస్యేనహ ఇతిసఙ్కల్ప్య - కుమారస్య దక్షిణేకర్ణే శర్మాన్తంనామబ్రూయాతామ్ - నామ్నాత్వం విష్ణుశర్మాసీతి. తతోఽభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్ - "పుణ్యాహవాచనేనామ్ని మధ్యమే స్వస్తివాచనే। ఉక్త్వాబాలకనామాని స్వస్తీత్యన్యత్సమంభవేత ॥" అస్మిన్పుణ్యాహే మధ్యమేస్వస్తివాచనే అముకశర్మణె స్వస్తిభవన్తోబ్రువన్తు, అముకశర్మణేస్వస్తితి ప్రార్థనాప్రతివచనేకుర్యుః. సూ ॥ ప్రవాసాదేత్య పుత్రస్యో * త్తరాభ్యామభిమన్త్రణం మూర్ధన్యవఘ్రాణం దక్షి

* ఉత్తరాభ్యాం - 'అంగాదంగాత్ - అశ్మాభవ' ఇత్యేతాభ్యాం పుత్రస్యాభిమంత్రణం కర్తవ్యం, తద్రైతాభ్యామేవమూర్ధన్యవఘ్రాణమ్ - అసావిత్యస్యస్థానే దశమ్యాంకృతం నామసంబుద్ధ్యాగృహ్ణాతి. కేచిత్ 'అంగాదంగా' దిత్యభిమంత్రణం - 'అశ్మాభవే' త్యవఘ్రాణమితి ; తథాసతి ఏవంవిధజ్యేనవినియుంజీత-క్రమేణేతివాబ్రూయాత్. అంతతఃపుత్రస్యదక్షిణేకర్ణే, ఉత్తరాన్-'అగ్నిరాయుష్మాన్ సవనస్పతిభిరాయుష్మాన్, ఇత్యాదికాన్ సానుషంగాన్ పంచమంత్రాన్ జపేత్. ఏతచ్ఛత్రయం ప్రతిపుత్రమానర్తతే - కుమారీంతు ' సర్వస్మాదాత్మనస్సంభూతాసిసా జీవశరదశ్శతం ' ఇతి మూర్ధాపాభి మంత్రయేత్.

ణే కర్ణ ఉత్తరాం మన్త్రాం జపేత్ ॥౧౨॥ కుమారీముత్తరేణ యజుషా ఽభిమన్త్రయతే ॥౧౪॥౧౩॥ నామకరణ ప్రయోగ స్సమాప్తః.

అథాన్నప్రాశనమ్. సూ ॥ ౧౬ ॥౧॥ జన్మనో ఽధిషష్ఠేమాసి బ్రాహ్మణానోభోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా *బ్రాహ్మణానను జ్ఞాప్య అముకగోత్రస్యశర్మణః కుమారస్య అన్నప్రాశనకర్మాఙ్గ మఙ్కురార్పణంప్రతిసరబన్ధమభ్యుదయం తదఙ్గపుణ్యాహవాచనంచకృత్వా - ప్రాణానాయమ్య- గోత్రం శర్మాణం మమకుమారం అన్నప్రాశనకర్మణాసంస్కరిష్యేమిూతిసఙ్కల్ప్య-తదఙ్గ పుణ్యాహవాచనం కృత్వా తేనజలేన కుమారమన్నంచ ప్రోక్ష్య - సూ ॥ దధిమధుఘృతమోదనమితి సగ్ంసృజ్యోత్తరైర్మన్త్రైః కుమారం ప్రాశయేత్ - (౧౬॥౧॥) "భూరపాం త్వౌషధీనాగ్ంరసం ప్రాశయామి శివాస్తఆప ఓషధయ స్సన్తు శ్రీవిష్ణుశర్మన్ భువోఽపాగ్ంత్వౌషధీనాగ్ంరసం ప్రాశయామి+శర్మన్, సువరపాం + శర్మన్, భూర్భువస్సువరపాం + శర్మ" న్నితిచతుర్భిం స్తైసకృదేవ ప్రాశయేత్. సు॰ ॥ తైత్తిరీయేణ మాంసేనేత్యేకే (౧౬॥ ౨ ॥) దేవతాపురతస్తస్య ధాత్ర్యుత్సఙ్గతస్య చ । అలఙ్కృతస్య దాతవ్య మన్నం పాత్రే తు కాంచనే ॥

— ఇత్యన్నప్రాశన ప్రయోగ స్సమాప్తః. —

---

* జన్మదినమారభ్య షష్ఠే మాసేऽష్టమే దశమే సంవత్సరే వా పుంసః స్త్రీణామయుగ్మేమాస్యన్నప్రాశనంకుర్యాత్ నాత్రమాసదోషగంధః, మాసప్రోక్తత్వాత్, " మాసప్రోక్తేషు కార్యేషు మూఢత్వంశీఘ్రశుక్రయోః। అధిమాసాదిదోషా శ్చనస్యుః కాలవిధేర్బలాత్,"

పంచాయుధ ధారణాద్యబ్ద పూర్త్యవత్సర పర్యన్తం
కర్తవ్యానాం సఙ్గ్రహః.

స్వర్ణైః పంచాయుధం ధార్యం రక్షార్థై పంచమేఽహని । అసి శంఖగదాచక్ర శార్ఙ్గ వ్యాఘ్రనఖాన్యపి ॥ దశమే ద్వాదశే వాహ్ని షోడశే కర్ణవేధనమ్ । ప్రథమే సప్తమే మాసి అష్టమే దశమేఽపి వా ॥ యస్మిన్వా రే తిథితారే ద్వాదశ్యా యుక్తా న శోభనమ్ । పూర్వాహ్ణే తు ప్రశస్తస్స్యాత్కర్ణవేధోఽతిశోభనః ॥ మధ్యాహ్నే నిశి వర్జ్యస్స్యాన్ముహూర్తం వా త్రినాడికమ్। శుక్లసూత్రసమాయుక్త తామ్రసూచ్యా తు వేధయేత్ ॥ వేధాత్తృతీయే నక్షత్రే క్షాళయేదుష్ణవారిణా । రోపణార్థం సుశుద్ధ్యర్థం నాళనమ్స్రత్తిమాప్నుయాత్ ॥ సుభూమౌ ప్రాఙ్గణే రమ్యే శుచౌ దేశేఽమ్బరే రవేః। సన్నిధౌ వేధయేత్కర్ణౌ (స్త్రీ)పుంసో వామదక్షిణౌ ॥ ఏకత్రింశద్దినే చైవ పయశ్శంఖేన పాయయేత్। నక్షత్రే మాసి సంపూర్ణే జాతర్క్షే తు విశేషతః ॥ మాసాన్తే దుగ్ధపానం స్యాత్పశ్చాత్కాలే శుభే భవేత్ ।ఖట్వారోహశ్చ కర్తవ్యో దశమే ద్వాదశేఽపి వా ॥ షోడశే దివసే వాపి ద్వాత్రింశద్దివసేఽపి వా ॥ శిశోస్తృతీయే కర్తవ్యం మాసి సూర్యస్య దర్శనమ్। చతుర్థే మాసి కర్తవ్యం శిశోశ్చన్ద్రస్య దర్శనమ్॥ తచ్చక్షురితిమన్త్రేణ కారయేత్సూర్యదర్శనమ్ । పుణ్యాహం చైవ విప్రాణాం భోజనం చాత్ర సమ్మతమ్ ॥ ఉపనిష్క్రమణం నామ గృహాత్ప్రథమనిర్గమః । అకృతేఽస్యాం క్రియాయాం వై ఆయుశ్శ్రీనాశనం శిశోః ॥ కృతే సమ్పత్సమృద్ధిస్స్యాదాయుర్వర్ధనమేవ చ । అలంకృత్య శిశుం సమ్యగభ్యర్చ్య చ శుభాక్షతైః ॥ స్వస్తి వాచ్య సమారూఢ వాహనం గమయేద్గృహమ్॥ యథాన్నభోజనే కాలస్సమా దేశస్తథాఽత్ర చ । కాలే నిర్గమనం కుర్యాద్గృహాద్బాలో రథాదినా॥ మాతులో వా వహేదేనం నిర్యా

హన శిశుంస్వయమ్ । అలంకృత్యయథాశక్తి శ్రీశ్చాయుస్త్వం భజ త్వితి ॥ శిశునాసహమిత్రాణి నిరీయుశ్చగృహాత్స్వయమ్ । సర్వదుందుభిఘోషైశ్చ వాద్యఘోషసమన్వితైః ॥ చత్వరేతుశుచౌదేశే గోమయేనోపలేపితే । ధాన్యపుంజేసమాసీనం బాలం బాలామథాపి వా ॥ అర్చయేద్గన్ధపుష్పాద్యైస్తస్మిన్మూర్ధ్ని లలాటకే। న్యస్యరక్షాం తతఃకుర్యాన్మృతసంజీవినీంజపేత్ ॥ అథార్చయేద్గణేశానం భూతేశానం తథైవచ। భక్ష్యైర్విచిత్రైస్సఫలైశ్శిశుమభ్యర్చయేత్సుధీః ॥ దైవజ్ఞభిషజోః పూజాంయానచ్ఛత్రం ప్రయోజయేత్ । అబ్దేవ సారేణశిశాసమేతే బాలంతు సంస్నాప్యచ జన్మధిష్ణ్యే । కృత్వాఽఽయుష్యోవృద్ధికరంచకర్మ తంధారయేద్దృఢ కటిసూత్రవస్త్రే॥ వత్సరోత్తరజన్మర్క్షే స్నాపయిత్వా హ్రదాదిషు।ఆచ్ఛాదయేన్నవైర్వస్త్రైర్మాతులో వేశయేద్గృహమ్॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాతు పుణ్యాహంవాచయేద్ద్విజైః। ఉదయవ్యాపిజన్మర్క్షేతస్మిన్గ్రాహ్యంతుజన్మతః ॥ సంగవవ్యాపిజన్మర్క్షే తత్ర జన్మపరం శుభమ్ । ఏకమాసే ద్విజన్మర్క్షే అంత్యర్క్షే జన్మకారయేత్ ॥ సంగవవ్యాపిఖణ్డర్క్షే అన్త్యఖణ్డేసమాచరేత్ । నాడీషట్కాత్పరంభాస్త్వం యది తత్రసమాచరేత్ ॥ జన్మనక్షత్రకృత్యం తు పూర్వంచేత్పూర్వవాసరే ॥

పితాప్రవాసాదేత్య ‘అఙ్గాదఙ్గా’ దితిద్వాభ్యాం పుత్రస్యాభిమన్త్రణాఘ్రాణే జాతకర్మవత్కుర్యాత్. అ. శా. స్వాశబ్దేన పుత్రస్యశర్మనిర్దిశేత్ - ‘అగ్నిరాయుష్మా’ నితి పఞ్చమన్త్రైః కుమారస్యదక్షిణకర్ణేజపేత్ — ఏవం ప్రతిపుత్రం. కుమారీంతు ‘సర్వస్మాదాత్మనః’ ఇతి యజుషా ఽభిమన్త్రయేదిత్యాది గృహ్యేణ మధస్తాత్.

స్త్రీణాం జాతకర్మాది. — స్త్రీణాం జాతకర్మాదిచౌళాన్తాన్సంస్కారాన్యగ్నిసహితాన్హోమవర్జితానమన్త్రకాన్కుర్యాదితిచన్ద్రి

కాయామ్. జాతకర్మాద్యాస్సంస్కారాశ్చౌలాన్తాః స్త్రీణాంతత్తత్కాల ఏవతూష్ణీంకార్యాః. "తూష్ణీమేతాః క్రియాః స్త్రీణాం వివాహస్తు సమన్త్రకః" ఇతి కర్ణభూషణే. ఉపనయనాత్ప్రాగ్జాతకాది సంస్కారాః స్త్రియా అపి కర్తవ్యాః, దేహసంస్కారత్వాత్ ; కింతు తత్రమన్త్రవర్జం - తత్రశ్లోకః - "జాతకాదితు సంస్కారణం స్త్రియా ఔపనాయనికాదథఇష్యతే । దేహసంస్కారణాయ యథాక్రమం కాలఏవసమస్తమమన్త్రకమ్ ॥ కర్మస్వేతేషు నిష్కృష్య కర్తవ్యాః ప్రాశనాదయః । నహోమాదిరిణి స్త్రీణాం మన్త్రవత్సర్వ మమన్త్రకమ్" ఇత్యాణ్డపిళ్లాఖ్య గృహ్యప్రయోగస్మృత్తౌ. ఇతి పంచాయుధ ధారణాదిక్రమస్సమాప్తః.

అథ చౌలప్రయోగః. (౧) సూ ॥ జన్మనోధి తృతీయేవర్షే చౌలం పునర్వస్వోః (౧౬॥౩॥) * బ్రాహ్మణానాం భోజనముపాయనవత్ (౧౬॥ ౪॥) స్నాతం శుద్ధవస్త్రధరం ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రం సుప్రక్షాళితపాణిపాదం స్వాచాన్తం కుమారం దక్షిణత ఉపవేశ్య- నమస్సదస ఇత్యారభ్య + స్వీకృత్య గోత్రస్య శర్మణో మమ కుమారస్య చౌళ క

---

* అత్రగర్భవర్షం నగణ్యతే ॥ జన్మదివమారభ్యసాననేన తృతీయవర్షే గత త్రిభాగేతృతీయేవా పునర్వస్వాది పుణ్యనక్షత్రే శిశోశ్చౌళం కుర్యాదితి సూత్రార్థః. తృతీయేబ్దే శిశోర్గర్భాజ్జన్మతోవావిశేషతః । పంచమేచౌళకం కార్యం స్త్రియాః పుంసో ధనాసమం ' ఇతిగర్భపంచమ జన్మతృతీయవర్షయోశ్చౌళవిధానాద్గర్భతో జన్మతోవా చతుర్థాబ్దే శిశోశ్చౌళం శాస్త్రసిద్ధమితి కర్ణభూషణే - జన్మాది మాస సంఖ్యయా తృతీయేవర్షే చౌళం పంచమేవా గర్భాద్వా తృతీయే పంచమే వా ' ఇతిచంద్రికాయాం సూనోర్మాతరిగర్భిణ్యాం చూడాకర్మనకారయేత్ ॥ తథాతృతీయే సతిగర్భే ప్రథమస్యచౌలం నిర్వాహ్యమలం- మధ్యమస్య చౌలంనిషిద్ధం శిశోశ్చౌలం ప్రకర్తవ్యం మాతుర్గర్భస్య పూర్వతః । దృష్టేద్వితీయేశిరసి చౌళం గుర్భాయనేతరత్.

ర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేత్యనుజ్ఞాప్య- దర్భేష్వాసీన ఇత్యాదిక్రమేణ ప్రాణానాయమ్య- సఙ్కల్ప్య- అముకగోత్రస్యాముకశర్మణోఽముక కుమారస్యచౌళకర్మాంగమంకురార్పణం ప్రతిసరబంధమభ్యుదయం పుణ్యాహవాచనంచ క్రమాత్కృత్వా - పునః ప్రాణానాయమ్య- ఇమం గోత్రం శర్మాణం మమ కుమారంచౌలకర్మణాసంస్కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య- చౌలేనకర్మణాసగ్ంస్కరిష్యామీతి వాసఙ్కల్పః; బలమన్త్రమనుసన్ధాయ సాత్త్వికత్యాగంకృత్వా-తదంగంపుణ్యాహవాచనం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య- పుణ్యాహంకృత్వా-పుణ్యాహజలేన కుమారంప్రోక్ష్య- క్షారలవణవర్జం కుమారం భోజయిత్వా-'భుక్తిద్వయేతుసంప్రాప్తే కథంభుక్తిర్విధీయతే । శర్కరాజ్యపయః పీత్వా పశ్చాద్భుక్తిం సమాచరేత్॥' సూ॥ * సీమన్తవదగ్నేరుపసమాధానాది॥ (౧౬॥౫॥) పాత్ర ప్రయోగకాలే, జలద్వయం కుశా ష్యవాం శ్ఛలాలు దర్భపుంజలాః, శకృచ్ఛలల్యసీతా క్షీపేశ్సహైవచౌళకర్మణి॥ ఆజ్యభాగాన్తే - కుమారేణాన్వారబ్ధ ఉత్తరా ఆహుతీర్జుహోతి.

'ధాతేత్యాదిచతుర్ణాన్తు ధాతాసీమన్త చౌళయోః । యస్త్వాహృదేతియస్త్వం ద్వయోరగ్నిశ్చపుత్రకాః ॥ ఇన్ద్రః పుత్రీ దేవతాశ్చత్వేసుపుత్రోక్థఉక్థయోః'॥ 'ధాతాదదాతునోరయిమితిచతస్రో యస్త్వాహృదాకీరిణేతి చతస్రః'॥ ధాతాదదాతునోరయిమీశానోజగతస్పతిః - సనః పూర్ణేన వావనత్స్వాహా- ధాత్రఇదం; ధాతాప్రజాయా ఉతరాయ ఈశే ధాతేదంవిశ్వం భువనం జజాన- ధాతా పుత్రం యజమానాయదాతా తస్మాఉహవ్యం ఘృతవద్విధేమస్వాహా -. ధాత్రఇదం; ధాతా దదాతునో రయిం ప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ - వయం దేవస్య ధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసస్స్వాహా- ధాత్రఇదం

* అగ్నేరుపసమాధానాది తన్త్రంసపరిధానసహోమం పరిషేచనాంత మిహ సీమంతవదిత్యర్థః.

॥

ధాతా దదాతు దాశుషే వసూని ప్రజాకామాయ మీఢుషే దురోణే - తస్మై దేవా అమృతాస్సంవ్యయన్తాం విశ్వే దేవాసో అదితిస్సజోషా స్స్వాహా - ధాత్ర ఇదం; యస్త్వా హృదా కీరిణా మన్యమానోఽమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి - జాతవేదో యశో అస్మాసు ధేహి ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యాగ్ం స్వాహా - అగ్నయే పుత్రవత ఇదం; యస్మై త్వగ్ం సుకృతే జాతవేద ఉ లోకమగ్నే కృణవస్స్యోనమ్ - అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగ్ం రయిం నశతే స్వస్తి స్వాహా - అగ్నయే పుత్రవత ఇదం; త్వే సుపుత్ర శవసోఽవృత్రన్ కామకాతయః - న త్వామిన్ద్రాతిరిచ్యతే స్వాహా - ఇన్ద్రాయ పుత్రిణ ఇదం; ఉక్థ ఉక్థే సోమ ఇన్ద్రం మమాద నీథేనీథే మఘవానగ్ం సుతాసః - యదీగ్ం సబాధః పితరన్న పుత్రాస్సమానదక్షా అవసే హవన్తే స్వాహా - ఇన్ద్రాయ పుత్రిణ ఇదం; ' ప్రాణానాయమ్య, ఏతత్కర్మ సమృద్ధ్యర్థం జయాది హోమం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య - * ఓం చిత్తం చ స్వాహా - చిత్తాయేదం; చిత్తిశ్చ స్వాహా

---

* యథోపదేశం ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయాభ్యాతానాన్ రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాం వ్యాహృతీర్విహృతాః స్విష్టకృతమిత్యుపజుహోతి । యథోపదేశం యేన యేన మన్త్రేణ వివాహదానాదినా వివాహాదిషు ప్రధానాహుతయ ఉపదిష్టాః తేన తేన విధానేన తాస్తా హుత్వా - జయాః 'చిత్తం చ స్వాహా' ఇతి త్రయోదశ । 'అగ్నిర్భూతానామధిపతిస్స మావత్వస్మిన్' ఇతి సానుషంగా అభ్యాతానా అష్టాదశ - తత్ర పితరః పితామహాః ఇత్యస్మిన్మన్త్రే జీవపితృకస్య పితర ఇత్యస్య లోపః 'పితామహాః పరే వరే' ఇత్యేవ మన్త్రః - జీవపితామహస్య పితామహా ఇత్యస్య లోపః ॥ జీవపితృపితామహస్యోభయోర్లోపః - కేచిదవికృతం జుహ్వతి, జీవపితృకాణాం చ విశేషో నాస్తీత్యాహుః - రాద్రేపిత్రే చాపాముపస్పర్శనమ్ । ఋతాషాడితి రాష్ట్రభృతః (౨.౨) పర్యాయేణ హూయన్తే । 'ప్రజాపతే న త్వదేతాని' ఇతి ప్రాజాపత్యా । భూర్భువస్సువరితి వ్యాహృతయో విహృతాః, నసమస్తాః । యదస్య కర్మణ ఇతి స్విష్టకృత్. ఆహత్య ౫౮ ఆహుతయః.

చిత్త్యాఇదం ; ఆకూతంచ స్వాహా — ఆకూతాయేదం ; ఆకూతిశ్చ
స్వాహా - ఆకూత్యాఇదం; విజ్ఞాతంచస్వాహా - విజ్ఞాతాయేదం ;
విజ్ఞానంచస్వాహా - విజ్ఞానాయేదం ; మనశ్చస్వాహా - మనసఇదం;
శక్వరీశ్చస్వాహా - శక్వరీభ్యఇదం ; దర్శశ్చస్వాహా - దర్శాయేదం ;
పూర్ణమాసశ్చస్వాహా - పూర్ణమాసాయేదం ; బృహచ్చస్వాహా-
బృహతఇదం ; రథంతరంచస్వాహా — రథంతరాయేదం ; ప్రజా
పతిపతిర్జయానింద్రాయవృష్ణే ప్రాయచ్ఛదుగ్రః పృతనాజ్యేషు
తస్మైవిశస్సమనమంత సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవస్వాహా-
ప్రజాపతయఇదం; ॥౧౩॥ అగ్నిర్భూతానామధిపతి స్సమావత్వస్మిన్
బ్రహ్మన్నస్మిన్క్షత్రేఽస్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్ క
ర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా - అగ్నయఇదం ; ఇంద్రోజ్యే
ష్ఠానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + త్యాగ్ంస్వాహా - ఇంద్రాయే
దం ; యమః పృథివ్యా ఽధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + త్యాగ్ంస్వాహా-
యమాయేదం ; వాయురంతరిక్షస్యాధిపతి స్సమావత్వస్మిన్ + త్యా
గ్ంస్వాహా - వాయవఇదం ; సూర్యోదివోఽధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ +
స్వాహా - సూర్యాయేదం ; చంద్రమానక్షత్రాణామధిపతిస్సమావ
త్వస్మిన్ + స్వాహా— చంద్రమసఇదం; బృహస్పతిర్బ్రహ్మణోఽధిపతి
స్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా—బృహస్పతయఇదం; మిత్రస్సత్యానా
మధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - వరుణాయేదం ; సముద్ర
స్స్రోత్యానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా — సముద్రాయే
దం ; అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానామధిపతితన్మావత్వస్మిన్ + స్వాహా-
అన్నాయేదం ; సోమఓషధీనామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా-
సోమాయేదం; సవితాప్రసవానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా
సవిత్రఇదం ; రుద్రఃపశూనామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా -

రుద్రాయపశుపతయఇదం, అపఉపస్పృశ్య - త్వష్టారూపాణామధి
పతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - త్వష్ట్ర ఇదం, విష్ణుః పర్వతానా
మధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - విష్ణవ ఇదం, మరుతో గణా
నామధిపతయస్తే మావంత్వస్మిన్ + స్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం, పితరః పి
తామహాః పరేఽవరే తతాస్తతామహా ఇహమావత-అస్మిన్బ్రహ్మన్న
స్మిన్క్షత్రేఽస్యామాశిష్యస్యాంపురోధాయామస్మిన్ కర్మన్నస్యాం
దేవహూత్యాగ్ం స్వాహా- * పిత్రాదిభ్య ఇదం ॥౧౦॥ అపఉపస్పృ
శ్య - ఋతాషాడృతధామాఽగ్నిర్గంధర్వస్తస్యౌషధయోఽప్సరస ఊ
ర్జోనామ స ఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాంతు
తస్మైస్వాహా - అగ్నయేగంధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - ఓష
ధీభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం, సగ్ంహితో విశ్వసామా సూర్యోగంధర్వస్తస్య
మరీచయోఽప్సరస ఆయువో నామస ఇదం బ్రహ్మ + స్వాహా- సూర్యాయ
గంధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - మరీచిభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం, సు
షుమ్నస్సూర్యరశ్మిశ్చంద్రమా గంధర్వస్తస్య నక్షత్రాణ్యప్సరసో భేకుర
యో నామ స ఇదం బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదం + స్వాహా- చంద్రమ
సే గంధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - నక్షత్రేభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం-
భుజ్యుస్సుపర్ణో యజ్ఞో గంధర్వస్తస్య దక్షిణా అప్సరసస్తవా నామస ఇదం
బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తా ఇదం + స్వాహా- యజ్ఞాయ గంధర్వాయేదం, తా
భ్యస్స్వాహా- దక్షిణాభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం, ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మా మనో
గంధర్వస్తస్యర్క్సామాన్యప్సరసో వహ్నయో నామ స ఇదం + స్వాహా-
మనసే గంధర్వాయేదం తాభ్యస్స్వాహా - ఋక్సామేభ్యోఽప్సరోభ్య ఇ
దం - ఇషిరో విశ్వవ్యచా వాతో గంధర్వస్తస్యాపోఽప్సరసో ముదా నామ
స ఇదం + స్వాహా- వాతాయ గంధర్వాయేదం తాభ్యస్స్వాహా-అద్భ్య

* మంత్రోక్తదేవతాభ్య ఇదం - పాఠాంతరం.

ప్సరోభ్య ఇదం- భువనస్యపతే యస్య త ఉపరి గృహా ఇహచ- సనోరా
స్వాజ్యానిగ్ం రాయస్పోషగ్ం సువీర్యగ్ం సంవత్సరీణాగ్ం స్వస్తిం
స్వాహా - భువనస్య పతయే బ్రహ్మణ ఇదం, పరమేష్ఠ్యధిపతి ర్మృ
త్యుర్గంధర్వస్తస్య విశ్వమప్సరసో భువో నామ స ఇదం బ్రహ్మ + స్వా
హా - మృత్యవే గన్ధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - విశ్వస్మా అప్స
రోభ్య ఇదం, సుక్షితి స్సుభూతి ర్భద్రకృత్సువర్వాన్పర్జన్యో గన్ధర్వస్తస్య
విద్యుతో ఽప్సరసో రుచో నామ స ఇదం బ్రహ్మ + స్వాహా - పర్జ
న్యాయ గన్ధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా- విద్యుద్భ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం,
దూరే హేతిరమృడయో మృత్యుర్గన్ధర్వస్తస్య ప్రజా అప్సరసో భీరువో
నామ స ఇదం బ్రహ్మ + స్వాహా - మృత్యవే గన్ధర్వాయేదం, తాభ్య
స్స్వాహా - ప్రజాభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం; చారుః కృపణకాశీ కామో గం
ధర్వస్తస్యాధయో ఽప్సరసశ్శోచయన్తీర్నామ స ఇదం బ్రహ్మ + స్వా
హా - కామాయ గన్ధర్వాయేదం తాభ్యస్స్వాహా - ఆధిభ్యోఽప్సరో
భ్య ఇదం, సనో భువనస్య పతే యస్య త ఉపరి గృహా ఇహచ -
ఉరు బ్రహ్మణే ఽస్మై క్షత్రాయ మహిశర్మ యచ్ఛ స్వాహా -
భువనస్య పతయే బ్రహ్మణ ఇదం, ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా
జాతాని పరితా బభూవ - యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు
వయగ్ంస్యామ పతయో రయీణాం స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం,
ఓం భూస్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం, ఓం భువస్స్వాహా వాయవ ఇదం,
ఓం సువస్స్వాహా - సూర్యాయేదం, యదస్య కర్మణోఽత్యరీరిచం య
ద్వా న్యూనమిహాకరం - అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్సర్వగ్ంస్విష్టగ్ం
సుహుతం కరోతు స్వాహా - అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం, శమ్యాపోహ
నం (సగ్ంస్రావం హుత్వా) ప్రాణానాయమ్య చౌళహోమకర్మణిమ
ధ్యే సంభావిత మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణవిధివిపర్యాస న్యూనాతిరిక్తదోష

ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తహోమం హోష్యామీతి సంకల్ప్య ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం - అనాజ్ఞాతాది హోమాః - ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతా మోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనం చ కృత్వా.

సూ ॥ అపరేణాగ్నిం (కుమారం) * ప్రాంచముపవేశ్య త్రేణ్యాశలల్యా త్రిభి ర్దర్భపుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేతి తూష్ణీం కేశాన్వినీయ యథర్షి శిఖానిదధాతి ॥ (౧౬ ॥ ౬) యథా వైషాం కులధర్మస్స్యాత్ (౭) అపాం సగ్ం సర్జనాద్యా కేశనిధానాత్సమానం ॥ (౮) † అనువాకస్య ప్రథమేన యజుషా ఉపస్పృశ్యోష్ణాశ్శీతాస్స్వానీయ ఉపనయన ప్రకరణ సూత్రం ॥ (౧౦॥ ౫) 'ఉష్ణేన వాయ ఉదకేనేహ్యదితిః కేశాన్వపతు' ఇత్యుష్ణజలం శీతజలే నినీయ ‡ సూ॥ ఉత్తరయా శిర ఉనత్తి. 'ఆప ఉందంతు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే - జ్యోక్చ సూర్యం దృశే' ఇతి కుమారస్య వప్తవ్యాన్కేశాం స్తేన జలేన ప్రాగాది ప్రదక్షిణం సేచయిత్వా - త్రీన్ త్రీన్ దర్భా నంత

* ప్రాంచం - ప్రాఙ్ముఖం, తూష్ణీం - వాగ్యతః, కేశాన్వినీయ విభజ్య ధంసీత్వా. వప్తవ్యాన్ శిఖాధారణాంశ్చ పృథక్(-)త్యేవ్యర్థః యథర్షి - యావంతో ఋషయస్స్యుః ప్రవరే తావతీశ్శిఖానిదధాతి, ఏకార్షేయస్య ఏకా శిఖా, ద్వ్యార్షేయస్య ద్వే ఇత్యాది. (యథా వైషామిత్యాది - అథవా, యథా - యేన ప్రకారేణ, ఏషాం -, కులజానాం, కులధర్మః ప్రవర్తతే తథా శిఖాః కర్తవ్యాః. అత్ర కేచిదేషామితి వచనాత్పితుర న్యోపి చౌలకర్తేతి. 'అపాం సగ్ం సర్జనా' దితి సూత్రార్థస్తు సమావర్తన ప్రకరణే ద్రష్టవ్యః.

† అనువాకస్య ప్రథమేన యజుషా - 'ఉష్ణేన వాయో' ఇత్యనేన. ఉష్ణాశ్శీతాశ్చ సంస్పృజతి, సంస్పృజం శ్చోష్ణాశ్శీతాస్స్వానయతి, నత్వానియమేన.

‡ ఉత్తరయా - తతస్తాభిరద్భిః - 'ఆప ఉన్దన్తు' ఇత్యేతయా, కుమారస్య ఉనత్తి - ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణ, మునత్తి - క్లేదయతి, క్లేదనం - సేచనం.

ర్ధాయో * త్తరాభిశ్చతసృభిః ప్రతిమంత్రం ప్రతిదిశం ప్రవపతి -
(౧౦ ॥ ౬) 'యేనావపత్సవితా క్షురేణ సోమస్య రాజ్ఞో వరుణస్య
విద్వాన్ । తేన బ్రహ్మణో వపతేదమస్యాయుష్మాన్ జరదష్టి ర్యథా
ఽసదయం - నారాయణశర్మా '- ఇతి సకేశాన్ దర్భాన్ ఛినత్తి.
అప ఉపస్పృశ్య + వపంతముత్తరయాఽనుమంత్రయతే దక్షిణతో
మాతా బ్రహ్మచారీవా (౨౦ ॥ ౬) ఆనడుహే శకృత్పిండే యవాన్ని
ధాయ తస్మిన్ కేశానుపయమ్య - 'యత్క్షురేణ మర్చయతా సు
పేశసా వప్త్రా వపసి కేశాన్ । శుంధి శిరో మాఽస్యాయుః ప్రమోషీః'
ఇత్యనుమంత్రయతే - అప ఉపస్పృశ్య - అథాచార్యస్సదర్భాన్
కేశాంస్తద్ధస్తే ప్రదాయ పూర్వవద్దక్షిణదేశేషు దర్భానంతర్ధాయ 'యే
న పూషా బృహస్పతేరగ్నేరింద్రస్య చాయుషేఽవపత్ - తేనా
స్యాయుషే వప సౌశ్లోక్యాయ స్వస్తయే' ఇతి దక్షిణతః కేశాంశ్ఛి
త్వా తద్ధస్తే ప్రదాయ - అప ఉపస్పృశ్య - పశ్చాత్కేశేషు తద్ద
ర్భానంతర్ధాయ - 'యేన భూయశ్చరాత్యయం జ్యోక్చ పశ్యాతి
సూర్యమ్ - తేనాస్యాయుషే వప సౌశ్లోక్యాయ స్వస్తయే' ఇతి
ఛిత్వా తద్ధస్తే ప్రదాయాఽప ఉపస్పృశ్యోత్తరతః కేశేషు దర్భానంత
ర్ధాయ - 'యేన పూషా బృహస్పతేరగ్నేరింద్రస్య చాయుషేఽవప
త్ । తేన తే వపామి' నారాయణశర్మ 'న్నాయుషా వర్చసా యథా

---

* ఉత్తరాభిశ్చతసృభిః - 'యేనావప' దిత్యాదిభిశ్చతసృభిః ప్రతి మన్త్రం ప్రతిదిశం త్రీంస్త్రీన్ దర్భానన్తర్ధాయ కేశాన్ప్రవపతి - ప్రశబ్దాత్కుశలీకరణ మప్యాచార్యస్యైవ, తత్ర ప్రథమే మన్త్రే అసావిత్యస్య స్థానే 'నారాయణశర్మా' ఇతి కుమారస్య ప్రథమాన్తం నామగ్రహణం, చతుర్థే తు 'తేన తే వపామి నారాయణ శర్మ' న్నితి సమ్బుద్ధిః.

† వపంతమిత్యాది - దక్షిణత ఉపవిశ్య కుమారస్య మాతా బ్రహ్మచారీ వా కశ్చిత్ 'యత్క్షురేణే' త్యేతయా వపంతమాచార్యమనుమంత్రయతే.

జ్యోక్సుమనా అసాః 'ఇతిభిత్వాప్రదాయాఽపఉపస్పృశేత్. అత్ర కంఠభూషణే - 'చతుర్దిగ్వపనంకృత్వాఽనేన సక్తుదేవాచార్యోఽపఉపస్పృశేత్' ఇత్యుక్తత్వాత్ త్రివపన ముదకోపస్పర్శనం పాక్షికమితిప్రతిభాతి.) అథబ్రహ్మచారీసూత్రావా, సూ॥ * ఉత్తరయోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవానిదధాతి ॥౧౦॥ ॥౮॥ 'ఉప్త్వాయ కేశాన్ వరుణస్యరాజ్ఞో బృహస్పతిస్సవితా సోమో అగ్నిః। తేభ్యో నిధానం బహుధాఽన్వవిన్దన్నన్తరా ద్యావాపృథివీ అపస్సువః, ఇతి తాన్సర్వా నానడుహే శకృత్పిణ్డే యవాన్వితే నిధాయోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవాఽఽచ్ఛాదయేత్. అథ యజమానస్స్నాత్వా - క్షురం ప్రక్షాళ్యనిదధాతి - తేనత్ర్యహంవపననివృత్తిః- అథావశిష్టాభిస్సంస్కృతాభి రద్భిరున్నంవటోశ్శిరోనాపి తేనవాపయిత్వా శిఖాం నిధాపయేత్. అథనాపి తేనోప్తకేశం కుమార ముష్ణోదకేన సంస్నాప్యాచ్ఛాద్యాలంకృత్య † దక్షిణత ఆసీనాయ బ్రాహ్మణాయ గాం దద్యాత్. (అత్రకణ్ఠభూషణం- అథవటుర్వరందద్యాత్ - అస్యశ్చేచ్చౌలకర్తా తస్మైగాం దద్యాత్ - పితాచేద్దక్షిణత ఆసీనాయ బ్రాహ్మణాయ వరం దద్యాదితి.) అథ త్రివృతాన్నేన బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయేత్. ఇతి చౌలకర్మప్రయోగః

---

* ఉత్తరయా 'ఉప్త్వాయకేశా' నిత్యేతయా.

† చౌళకర్మణి ప్రణీతామోక్షణానంతరమేవ బ్రహ్మోద్వాసనం కర్తవ్యం - అస్మిన్నేవ ప్రకరణే చంద్రికాయాం 'జయాద్యగ్న్యుపస్థానాన్తే' ఇత్యుక్తత్వాద్బ్రహ్మోద్వాసనస్యచ తదన్తర్గతత్వాత్, దిగ్వపనానంతరం 'దక్షిణతఆసీనాయబ్రాహ్మణాయ వరందద్యా' దిత్యస్యోపనయన కర్మణియథాగురవే వరప్రదాయనమభిహితం తథాత్రాపి గురవే గోదానరూపవరప్రదానపరత్వాత్ 'దుపనీతో విశేషేణ బ్రహ్మతిష్ఠతియద్భువి। తత్సన్నిధౌచగాయత్రీ ముక్త్వాపశ్చాద్విసర్జయే' దితిన్యాయసామ్యేనప్రతిపాదనాచ్చ; కేచిద్దిగ్వపనానంతరం కేచిన్నాపితవపనానంతరమపికుర్వంతి. యథోపదేశంకార్యమ్.

అథోపనయనప్రయోగః. సూ॥ ఉపనయనంవ్యాఖ్యాస్యామః ౧౧ ॥౧॥ గర్భాష్టమేషుబ్రాహ్మణముపనయీత ॥౨॥ గర్భైకాదశేషు రాజన్యం గర్భద్వాదశేషు వైశ్యం ॥ 3 ॥ వసంతోగ్రీష్మశ్శరదిత్యృ ౹ తవోవర్ణానుపూర్వ్యేణ ॥౪॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా ॥ పాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య ప్రయతః ప్రాఙ్ముఖ పవిత్ర పాణిర్దర్భేష్వాసీన స్సదాచార్యస్సుస్నాతం కౌపీనధరం శుచి వస్త్రం సుప్రక్షాళిత పాణిపాదం సకృదాచాంతం ధృతోర్ధ్వపుండ్రం కుమారంస్వదక్షిణతఉపవేశ్యగోత్రస్యశర్మణఃకుమారస్యఉపనయన కర్మాఙ్గం అఙ్కుర ప్రతిసరాభ్యుదయ పుణ్యాహవాచనాని కృత్వా అముక గోత్రమముకశర్మాణం కుమారం ఉపనేష్య ఇతిసంకల్ప్య తదఙ్గంపుణ్యాహంవాచయిత్వా- పుణ్యాహజలేనకుమారంయజ్ఞోప వీతంచ. ప్రోక్ష్య - 'యజ్ఞోపవీతకాలస్స్య ద్వాచనేకృతఆశిషాం । పురస్తాత్సమి దాధానా చ్ఛివస్వామిమతేనతు ॥ ఉపవిశ్యాసనేదా ర్భేఖ్య ప్రాణానాయమ్యవాగ్యతః । మన్త్రంసదైవముచ్చార్య యజ్ఞ సూత్రంగళేక్షిపేత్' । 'యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్య త్సహజం పురస్తాత్ ॥ ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిమంచశుభ్రం యజ్ఞో పవీతంబలమస్తు తేజః' ఇతిమన్త్రం సర్షిచందోదైవత (యజ్ఞోపవీత మన్త్రస్య బ్రహ్మఋషిరితిస్మృతః । ఛందస్త్రిష్టుబ్దేవతాతు త్రయో వేదాఇతి (శుతిః ॥) మాచార్యో వాచయన్కుమారం యజ్ఞోపవీ తం. ధారయిత్వా తన్మన్త్రం వాచయిత్వా ఽఽచమయ్య - పరిషేచ నాపోశన ప్రాణాహుతిసహితం క్షారలవణవర్జం ఘృతక్షీరమిశ్ర మన్నం కుమారం భోజయిత్వా – చౌళవద్గిగ్వపనంకృత్వా – స్నా తం కుమారం దక్షిణత ఉపవేశ్య - అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్ర సాదనాం తే 'పాత్రప్రయోగేతుకుశామ్బుకూర్చవస్త్రాశ్మదండాజినమేఖలాశ్చ।

దైవ్యానిపాత్రాణినియోజ్యపశ్చాదుక్తచామూనిసహోప నేతా॥' ఇత్యాద్యుక్తక్రమేణ అశ్మానం సద్యఃకృత్తంవాసో మౌంజీ మజినం దర్భా నుదకుమ్భం కూర్చం దండం చ సకృత్సాదయిత్వా- ఆయామతః పరీమాణమిత్యాది ఆజ్యభాగాంతే-సూ॥ పాలాశీం సమిధ * ముత్తరయాఽఽధాప్య ॥ (కుమారస్య దక్షిణే హస్తే పాలాశీం సమిధం ప్రదాయ) 'ఆయుర్దేవ జరసం గృణానో ఘృతప్రతీకో ఘృతపృష్ఠో అగ్నే - ఘృతం పిబన్నమృతం చారు గవ్యం పితేవ పుత్రం జరసే నయేమమ్' ఇతిమన్త్రం ఆచార్యఉక్త్వా కుమారం ఆధేహీత్యుక్త్వా కుమారేణ సమిధమాధాప్య. ఆయుర్దాసమిదాధానాన్నస్వాహాకారయిష్యతే । ఆధేహీత్యేవమన్త్రాన్తే వటుమాధాపయేన్మురు । తతఉత్థాయకుమార ఆచార్యం ప్రదక్షిణమాగత్యా నుజ్ఞాప్యాచార్య మగ్నిం చాన్తరేణాసాద్యోత్తరేణాగ్నిం తిష్ఠేత్. అథోత్థాయకుమారోఽపి స్వాచార్యంతు ప్రదక్షిణం । ఆగమ్యోత్తర తస్తిష్ఠే దగ్నిమాచార్యమంతరా ॥ (ప్రదక్షిణమితి - విప్రాగ్న్యోరంతరాగమననిషేధార్థ ఇతి శేషః. 'అగ్నిం బ్రాహ్మణంచాంతరేణనాతిక్రామేత - బ్రాహ్మణాంశ్చానుజ్ఞాప్యవాఽతిక్రామే, దిత్యాపస్తమ్బః.) దక్షిణేనపదాఽశ్మన మాస్థాయాధస్థితోవటుః । ఆదేవతాపరీదానాత్ప్రిత్యాసీదే న్నచాసనే॥

సూ॥ ఉత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేనపదాఽశ్మానమాస్థాపయత్యాతిష్ఠేతి ॥౧౦॥౯॥ ఆచార్యః 'ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవత్వగ్ం స్థిరో భవ — అభితిష్ఠ పృతన్యతస్సహస్వ పృతనాయతః' ఇతి మన్త్రముచ్చరన్ అగ్నేరుత్తరంతోఽశ్మానందక్షిణేనపదాఽఽతిష్ఠేతిబ్రూయాత్ - కుమారోదక్షిణేనపదాశ్మానం ఆస్థాయ తత్రై

* ఉత్తరయా- 'ఆయుర్దాదేవ' ఇత్యేతయా.

వాధస్తాత్తిష్ఠేత్ - సూ॥ * వాససన్సద్యఃకృతో౽తముత్తరాభ్యామభిమన్త్ర్య॥ అథాచార్యః 'రేవతీస్త్వా వ్యక్ష్ణన్ కృత్తికాశ్చాకృన్తగ్ంస్స్త్వా- ధియో౽వయన్నవ గ్నా అవృఞ్జన్త్సహస్రమన్తాగ్ం అభితో అయచ్ఛన్ - దేవీర్దేవాయ పరిధి సవిత్రే) మహత్తదాసామభవన్మహిత్వనమ్' ఇతివస్త్రమభిమన్త్ర్య- సూ॥ † ఉత్తరాభిస్తిసృభిః పరిధాప్య॥ 'యా అకృన్తన్నవయన్ యా అతన్వత యాశ్చదేవీరన్తానభితో౽దదన్త- తాస్త్వాదేవీర్జరసే సంవ్యయన్త్వాయుష్మానిదం పరిధత్స్వ వాసః - పరిధత్తధత్తవాససైనగ్ం శతాయుషం కృణుత దీర్ఘమాయుః - బృహస్పతిః ప్రాయచ్ఛద్వాస ఏతత్సోమాయ రాజ్ఞే పరిధాతవా ఉ - జరాం గచ్ఛాసి పరిధత్స్వ వాసో భవా కృష్టీనామభిశస్తిపావా - శతం చ జీవ శరదస్సువర్చా రాయశ్చపోషముపసంవ్యయస్వ, ఇతి తిసృభిః అభిమంత్రితం వస్త్రం పరిధాప్య - సూ॥ § పరిహితముత్తరయా౽నుమంత్రయతే ॥౧౦॥౧౦॥ 'పరీదం వాసో ధిథాస్స్వస్తయే౽భూరాపీనామభిశస్తిపావా- శతంచ జీవ శరదః పురూచీర్వసూని చార్యో విభజాసి జీవన్, ఇత్యేతయా కుమారమభిమన్త్రయేత్ - సూ॥ $ మౌంజీం మేఖలాం త్రివృతాం త్రిః

---

* సూ॥ వాసః - యచ్ఛాణ్యాది ధర్మశాస్త్ర విహితంతత్, సద్యఃకృతో౽తం - సద్యఏవఛిన్నోతం నాన్యస్మిన్నహని ప్రళస్తేపి - క్వచిదేకస్మిన్నేవాహనితన్తుక్రియానయన క్రియాచయస్య తత్సద్యః కృతో౽తమితివదంతి. ఉత్తరాభ్యాం- 'రేవతీస్త్వా' ఇతిద్వాభ్యాం.

† ఉత్తరాభిస్తిసృభిః - 'యాఅకృంతన్' న్నిత్యాదిభిస్తిసృభిః,

§ పరిహితం కుమారముత్తరయా - 'పరీదంవాసః' ఇత్యనయా, అనుమంత్రయతే. ॥ ౧౦ ॥ ౧౦ ॥

$ మౌంజీం - ముంజైఃకల్పితాం, త్రివృతాం - త్రివృతం, మేఖలాం, ఉతరాభ్యాం - 'ఇయం దురుక్తాత్' ఇత్యేతాభ్యాం, త్రిః ప్రదక్షిణం పరివ్యయతి. త్రివృతామితిచ 'శక్తివిషయే దక్షిణావృత్తానాం జ్యారాజన్యస్యే' అప॥ ధ॥ ౧॥ ౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ త్యాదీనాం ప్రదర్శనార్థం.

ప్రదక్షిణముత్తరాభ్యాం పరివీయ ॥ మౌంజ్యాజినానస్థాపన ప్రోక్షణో
త్థాపనానిచ । సమన్త్రమేతాన్యాచార్యః పూర్వంకృత్వా ఽథ వాచ
యేత్ ॥ 'ఇయం దురుక్తాత్పరిబాధమానా శర్మ వరూథం పునతీ న ఆ
గాత్ । ప్రాణాపానాభ్యాం బలమాభరన్తీ ప్రియా దేవానాగ్ం సు
భగా మేఖలేయమ్ - ఋతస్య గోప్త్రీ తపసః పరస్పీ ఘ్నతీ రక్షస్సహ
మానా అరాతీః - సా నస్సమన్తమను పరీహి భద్రయా భర్తారస్తే
మేఖలే మారిషామ' ఇతి ద్వాభ్యాం త్రిరావృత్తాం వలయం కటిదేశే
త్రిః ప్రదక్షిణం పరిధాయ నాభిదేశే బ్రహ్మగ్రన్థిం కృత్వా తం మన్త్రం
వాచయేత్. సూ ॥ * అజినముత్తరయా ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ 'మిత్రస్య
చక్షుర్ధరుణం బలీయస్తేజో యశస్వి స్థవిరగ్ం సమిద్ధమ్ - అనాహన
స్యం వసనం జరిష్ణు పరీదం వాజ్యజినం దధే ఽహమ్' ఇతి మన్త్రేణ
అజినముత్తరలోమధారం కృత్వా - తం మన్త్రం వాచయేత్.

సూ ॥ † ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సంస్తీర్య తేష్వేనముత్తర
యా ఽవస్థాప్య ॥ 'ఆగన్త్రా సమగన్మహి ప్రసు మృత్యుం యుయోతన - అరిష్టాస్సంచరేమహి స్వస్తిచరతాదిహ స్వస్త్యా గృహేభ్యః' ఇతి
మన్త్రేణ కుమారమగ్నేరుత్తరతః ప్రత్యఙ్ముఖమవస్థాప్య ప్రాఙ్ముఖస్తిష్ఠ
న్నాచార్యః - సూ ॥ ‡ ఉదకాంజలిమస్మా అంజలావానీయోత్తర
యా త్రిః ప్రోక్ష్య ॥ 'సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ం ఉదారదుపాగ్ం
శునా సమమృతత్వమశ్యామ్ - ఇమే ను తే రశ్మయస్సూర్యస్య ఏభి

---

* అజినం - 'కృష్ణం బ్రాహ్మణస్య', (ఆప ॥ ధ ॥ ౧ ॥ 3 ॥ 3 ॥) ఇత్యాది ధర్మశాస్త్రవిహితం, ఉత్తరం వాసః కరోతి, ఉత్తరయా - 'మిత్రస్య చక్షు', రిత్యేతయా. ౧౦ ॥ ౧౧ ॥

† ఉత్తరయా - 'ఆగన్త్రా సమగన్మహి', ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరయా - సముద్రాదూర్మి, రిత్యేతయా, త్రిః ప్రోక్షతి సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీకమ్.

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

సువీత్వం పితరో స ఆయన్ ఇతి మన్త్రేణ కుమారం త్రిః ప్రోక్ష్య సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీమ్ ॥ సూ ॥ * ఉత్తరై ర్దశభిస్సహస్తే గృహీత్వా ॥ అన్తే తు సర్వమన్త్రాణాం హస్తగ్రహణమిష్యతే । దేవతాభ్యః పరీదానం రక్షణాయ పృథక్పృథక్ ॥ ‘అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీత్ సోమస్తే హస్తమగ్రభీత్ సవితా తే హస్తమగ్రభీత్ సరస్వతీ తే హస్తమగ్రభీత్ పూషా తే హస్తమగ్రభీ దర్యమా తే హస్తమగ్రభీ దగ్ంశస్తే హస్తమగ్రభీ ద్భగస్తే హస్తమగ్రభీ న్మిత్రస్తే హస్తమగ్రభీ న్మిత్రస్త్వమసి ధర్మణాగ్నిరాచార్యస్తవ’ ఇతి దశభిః కుమారస్య సాఙ్గుష్ఠం ఉత్తానం దక్షిణహస్తం గృహీత్వా- సూ ॥ † ఉత్తరై ర్దేవతాభ్యః పరీదాయ ॥ ‘అగ్నయే త్వా పరిదదామి శర్మన్- సోమాయ త్వా పరిదదామి శర్మన్- సవిత్రే త్వా పరిదదామి శర్మన్- సరస్వత్యై త్వా పరిదదామి శర్మన్- మృత్యవే త్వా పరిదదామి శర్మన్- యమాయ త్వా పరిదదామి శర్మన్- గదాయ త్వా పరిదదామి శర్మన్- అన్తకాయ త్వా పరిదదామి శర్మన్- అద్భ్యస్త్వా పరిదదామి శర్మన్- ఓషధీభ్యస్త్వా పరిదదామి శర్మన్- పృథివ్యై త్వా సవైశ్వానరాయై పరిదదామి శర్మన్. ఇత్యేకాదశభిః ప్రతిమన్త్రం అగ్న్యాది దేవతాభ్యో రక్షణార్థం కిఞ్చిద్ధస్తం ప్రసార్య దత్వా ॥ సూ ॥ ‡ ఉత్తరేణ యజుషోపనీయ ॥ ‘దేవస్య త్వా

---

* ఉత్తరైః — ‘అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీత్’, ఇత్యాదిభి ర్దశభిర్మన్త్రైః, సర్వేషాం చాన్తే సకృద్ధస్తగ్రహణమ్.

† ఉత్తరైః — ‘అగ్నయే త్వా పరిదదామి’, ఇత్యేకాదశభిః ప్రతిమన్త్రం దేవతాభ్యో మన్త్రలిఙ్గప్రతీతాభ్యః పరిదదాతి రక్షణార్థమ్. తతశ్చ యది సకృత్పరిదానం స్యాత్ తావిద్ధ్యపరాధాత్సర్వప్రాయశ్చిత్తం హోతవ్యమ్. ఆసామ శబ్దేషు చ సర్వేషు సమ్బుద్ధ్యా నామ గ్రహణమ్.

‡ ఉత్తరేణ యజుషా — ‘దేవస్య త్వా సవితు’, రిత్యనేన, ఉపనయతే- ఆత్మనస్సమీపం నయతి, నామ గ్రహణం చ సమ్బుద్ధ్యైవ.

సవితుః ప్రసవ ఉపనయే శర్మ, న్నితి హస్తాభ్యా మాలిభ్య - ఆత్మన స్సమీపంనీత్వాయథాస్థానముపవేశ్య॥ సూ ॥ సుప్రజా ఇతి దక్షిణేకర్ణే జపతి॥ ౧౦॥ ౧౫॥ 'సుప్రజాః ప్రజయాభూయా స్సువీరో వీరై స్సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైః' ఇతి తస్యదక్షిణేకర్ణేజపిత్వా- సూ ॥ బ్రహ్మ చర్యమాగామితికుమారఆహ ॥ ౧౧॥ ౧ ॥ 'బ్రహ్మచర్యమాగాముపమా నయస్వ దేవేన సవిత్రా ప్రసూతః, ఇతి కుమారం వాచయిత్వా ॥ సూ ॥ * ప్రష్టంపరస్య ప్రతివచనం కుమారస్య ॥ ౧౧॥ ౨॥ కోనామా సీతిపృచ్ఛేత్ - విష్ణుశర్మానామాస్మీతి కుమారః ప్రతిబ్రూయాత్ - కస్య బ్రహ్మచార్యసి శర్మన్నితిపృష్టే- ప్రాణస్యబ్రహ్మచార్యస్మీ తిప్రత్యుక్తే సూ ॥ † శేషం పరోజపతి ॥ ౧౧॥ ౩॥ 'శర్మన్నేష తే దేవసూర్య బ్రహ్మ చారీతంగోపాయ సమామృతైష తే సూర్యపుత్ర స్స (స్సు) దీర్ఘాయు స్సమామృత - యాగ్ంస్వస్తిమగ్నిర్వాయుస్సూర్యశ్చన్ద్రమా ఆపోను॥ సంచరన్తి తాగ్ం స్వస్తి మనుసంచర శర్మన్, ఇత్యాచార్య ఉక్త్వా సూ ॥ ‡ ప్రత్యగాశిషం చైనం వాచయతి ॥ 'అధ్వనా మధ్వపతే శ్రేష్ఠ స్యాధ్వనః పారమశీయ' ఇతి కుమారం వాచయేత్.

---

* ప్రష్టం - ప్రశ్నః (రూపంతు ఛాందసం) కోనామాసీ త్యాదిషు ప్రశ్న ప్రతివచనార్థేషు చతుర్షు మంత్రేషు ప్రష్టం పరస్యాచార్యస్య, ప్రతివచనం తు కుమారస్య ప్రశ్న ప్రతివచన ప్రకారస్తు ప్రయోగే ద్రష్టవ్యః.

† శేషం — అనువాకశేష ఇత్యుపదేశః. 'నారాయణశర్మన్నేష తే దేవ, ఇత్యాది 'అనుసంచర నారాయణ శర్మన్, ఇత్యేవం మంత్రమాచార్యో జపతి. 'అధ్వనా మ ధ్వపతే, ఇత్యస్య ప్రత్యగాశిషో వాచనవిధానాత్.

‡ ఆత్మగామ్యాశీః ఫలం యస్మిన్మన్త్రే సప్రత్యగాశీః, జాత్యభిప్రాయో ఏకవచనం, 'అధ్వనా', మిత్యారభ్య ఆఉపనయన సమాప్తేః యే ప్రత్యగాశిషో మన్త్రాః 'యోగేయోగే, ఇత్యాదయస్తాన్సర్వాన్కుమారం వాచయతి.

ఇదమనువాదమాత్రం మాభూదితి సాధ్యాహారం వ్యాఖ్యాయతే. న కేవల 'మ ధ్వనా, మిత్యారభ్య ప్రత్యగాశిషో మన్త్రాన్ వాచయతి. ఆజ్యభాగాంతముక్త్వా

అథ హోమః — సూ॥ ఉక్తమాజ్యభాగాంతమ్ ॥౧౧॥౫॥ * అత్త్రోపముత్తరా ఆహుతీర్హావయిత్వా ॥ ౧౧ ॥ ౬ ॥ యోగాదీః వాచయన్నేవ కుమారం హావయేత్ఖలు । ద్వితీయ చతుర్థ్యౌ స్వయం బ్రూయాత్ యథా చాహ్యజుహుయాద్వటుకమ్ ॥ (యోగ ఇన్ద్రో) ద్వితీయేగ్నిర్వరుణ సోమ ఉచ్యతే। అదితిశ్చ తథా విశ్వే దేవాస్సర్వేపి దేవతాః ॥ శతమిన్వత్ర దేవాస్స్యు రగ్నిరిత్యత్ర దేవతాః । అగ్నిస్సద్రో మరుతశ్చైవ ఆదిత్యా వసవస్తథా ॥ మేధాంమహ్యమితీత్యత్ర మన్త్రే

యేపశ్చాత్ప్రత్యగాశిషో మంత్రాః మేఖలాపరివ్యయణాదమ్నాత్తాః ‹ ఇయందురుక్తా› దిత్యాద్యాస్తానపి వాచయతి. ఇదంత్విహ వక్తవ్యమ్ – యాసు మేఖలాపరివ్యయణాదిషు కుమార ప్రధానాసు సంస్కార క్రియాసు యేప్రత్యగాశిషో మంత్రా స్తచ్చోదకైరాఖ్యాతైః కరణత్వేనచోదితాః క్రియాస్తైర్మన్త్రైః కృత్వాపశ్చాద్వాచయతి. స్వతః కరణమంత్రాణాం క్రియాగుణభూతైః కర్తృభిరేవోచ్చార్యత్వాత్ కుమారస్యచాత్రసంస్కార్యత్వేన ప్రాధాన్యాత్; యత్రపునర్హోమాదిషు కుమారస్య గుణ భావ ఏవ న సంస్కార్యత్వం తత్ర తాన్ప్రత్యగాశిషో వాచయత్యేవ. కేచిత్పరివ్యయణాదిష్వపి కుమారస్యైవ మన్త్రాః. పరస్తు వాచయత్యే వేతి సూత్ర వ్యాఖ్యా. ౧౧–౪–౫.

కుమారః ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వా ఆచార్యస్య దక్షిణత ఉపవిశేత్. ఏవముత్తరత్రాపి కుమారగామిఫలప్రకాశన మంత్రాంశ్చ కుమారం వాచయే ‹ త్ప్రత్యగాశిషంచైనం వాచయతీ, తి నియమాత్ - తే ఖలు ‹ ఇయం దురుక్తా , దిత్యాదయస్తాన్మన్త్రాన్వాచయతి. కరణత్వేనచోదితత్వాత్తైర్మన్త్రైః పూర్వంక్రియాంకుర్యాత్, తేషాం క్రియాగుణభూతకర్తృభిరేవోచ్చార్యత్వాత్కుమారస్య సంస్కార్యత్వేన ప్రధానత్వాచ్చ. తతో హోమ మన్త్రాన్ప్రత్యగాశిషావాచయేదితి కర్ణభూషణే

* ఉత్తరాః – ‹యోగే యోగే, ఇత్యేకాదశర్చః ప్రత్యగాశిషా వాచయన్ హస్తే గృహీత్వా ప్రతిమన్త్రం హావయతి. తత్ర ద్వితీయ చతుర్థ్యౌ ‹ ఇమమగ్న ఆయుషే – అగ్నిష్టఆయుః ప్రతరా , మితి లిఙ్గవిరోధాత్, ‹ ఆయుర్దా దేవ జరస , మితిపర్యస్వయమేవబ్రూయాత్. నైనం వాచయతి. కేచిదేతయోరపి దేవతాభిధానార్థత్వాత్కుమారస్యైవోచ్చారణమితి, ౧౧॥ ౬ ॥

స్స్య ర్దేవతా ఇమాః । ఉక్తాశ్చాఙ్గిరసస్సప్త ఋషయశ్చప్రజాపతిః ॥ అగ్నిశ్చ సర్వే ప్యత్రైవ మేధాయశోభ్యా మప్సరాస్వితి । వరుణో నన్తేమన్త్రయుగ్మేత త్సరయోర్ద్వయోః ॥ అగ్నిశ్చ వరుణశ్చైవ త్త్వ మగేగ్నిః ప్రకీర్తితాః ॥) "యోగేయోగే తవస్తరం వాజేవాజే హ వామహే - సఖాయ ఇన్ద్ర మూతయే స్వాహా - ఇన్ద్రా యేదం (యోగాదిభ్య ఇదమితివా)

ఇమమగ్న ఆయుషే వర్చసేకృధి ప్రియగ్ంరేతో వరుణ సోమ రాజన్ - మాతేవాస్మా అదితే శర్మయచ్ఛ విశ్వేదేవా జరదష్టిర్య థాసత్స్వాహా - అగ్ని వరుణ సోమాదితి విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం-

శతమిన్నుశరదో అన్తి దేవా యత్రానశ్చక్రాజరసంతనూనామ్. పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మానో మధ్యా రీరిషతాయుర్గన్తోః స్వాహా — దేవేభ్య ఇదం.

అగ్నిష్ట ఆయుః ప్రతరాం దధాత్వగ్నిష్టే పుష్టిం ప్రతరాం కృణోతు - ఇన్ద్రో మరుద్భిర్ ఋతుధా కృణోత్వాదిత్యైస్తే వసు భిరాదధాతుస్వాహా - అగ్నీన్ద్రామరుదాదిత్య వసుభ్య ఇదం నమమ - మేధాం మహ్యమఙ్గిరసో మేధాగ్ం సప్తర్షయో దదుః - మేధాం మహ్యం ప్రజాపతిర్మేధామగ్నిర్దదాతు మే స్వాహా - అఙ్గిరస్సప్తర్ షి ప్రజాపత్యగ్నిభ్య ఇదం - అప్సరాసు చ యా మేధా గన్ధర్వేషుచ యద్యశః - దైవీ యా మానుషీ మేధా సా మామావిశతాదిహ స్వాహా - మేధాయశోభ్యా మిదం.

ఇమం మే వరుణ + ఆచకేస్వాహా - వరుణాయేదం, తత్త్వా యామి + ప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం, త్వంనో అగ్నే + అస్మత్స్వాహా- అగ్నీవరుణాభ్యామిదం, సత్వంనో అగ్నే + ఏధిస్వాహా అగ్నీ వరుణాభ్యామిదం, త్వమగ్నే అయాసి + భేషజంస్వాహా-అగ్నయే

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

అయస ఇదం." సూ ॥ * జయాది ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౫ ॥ ౬॥ పరిషేచ నాంతం కృత్వా ॥ ఆచార్యః జయాది యదస్య కర్మణ ఇతి స్విష్టకృద్దన్తం హుత్వా - యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్దోక్తో ఖోషోస్తి చేత్తత్ర తథోపనీతౌ । తత్కర్మ వహశ్చా భువఆహుతిస్స్యా ద్వేదనాజ్ఞాత విధిర్ద్వయంవా ॥ ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య 'భువస్స్వాహా - వాయవ ఇదం ' ఇతి హుత్వా — ప్రాయశ్చిత్తాఅస్మిన్నుపనయన హోమకర్మణి మధ్యే సంభావిత మన్త్రత స్స్వరవర్ణ విధివిపర్యాస న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామీతిసఙ్కల్ప్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్హుత్వా పరిషిచ్య ప్రణీతా మోక్షణాన్తం కృత్వా. ఉపనీతౌ విశేషేణ బ్రహ్మ తిష్ఠతి యద్భువి । తత్సన్నిధౌచ గాయత్రీముక్త్వా పశ్చాద్విసర్జయేత్ ॥

బ్రహ్మోపదేశః. — కర్తవ్యా బ్రాహ్మణానుజ్ఞా ద్విజైస్సర్వ ప్రయత్నతః । బ్రాహ్మణానుజ్ఞయాసర్వం కర్మకుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ అభేద్యాబ్రాహ్మణాశిషః ॥ నమస్సదస ఇత్యాది సదస్యాన్ ప్రణమ్య దక్షిణాం దత్వా (శ్రీమత సుమధిగత సకల నిగమాన్త న్యాయ సతర్క ధర్మశాస్త్రే తిహాస పురాణాగమ సమ్ప్రదాయ రహస్య వేద జాతా. సనాథీకృత నిఖిలావద్య గన్ధా నవ్యాజసకల జన వత్సలాన్ సౌజన్యనిధీన్ కరుణా వరుణాలయానవరత పరిచరిత నారాయణ చరణారవిందా న్నత్ర భగవతో. ఽస్మత్స్వామిన స్సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్యసాధ్వస వినయాన్విత భక్తిశ్రద్ధా సమన్వితో విజ్ఞాపయామి) అశేషే. హే పరి

---

* తతో 'జయాభ్యాతానా' రాష్ట్రభృతే, తి సామాన్య విధి ప్రసిద్ధ ఆచార్యో జయాదీ ప్రతిపద్యతే. తతశ్చ 'అగ్నిర్భూతానా, మిత్యాదీనాం ప్రత్యగారిమపి బాధనం న భవతి నైవహోనమ్. ౧౧॥౬॥

షట్ .... స్వీకృత్య మమ గాయత్రీ ప్రదానే అస్యోపనీతస్య గాయత్రీ స్వీకరణేచ యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేతి ప్రార్థ్య యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి తైరనుజ్ఞాతః ప్రాణానాయమ్య పూర్వోక్త తిథ్యాదిమమ గాయత్రీ ప్రదానే అస్యోపనీతస్య గాయత్రీ స్వీకరణేచ యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాణి హిరణ్య రూపేణ కరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య - హిరణ్యగర్భ ... ప్రయచ్ఛ మే ॥ ఇమాని ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాణి హిరణ్యరూపాణి నానాగోత్రేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యః సంప్రదదే నమమ ఇతి భూమౌ సాక్షతం సహిరణ్యం జలం నిస్రావ్య తద్ధిరణ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో దత్వా ॥ సూ ॥ అపరేణాగ్నిముదగగ్రం * కూర్చం నిధాయ తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషోపనేతోపవిశతి॥ ౧౧।౪॥ ఆసనార్థే అయం కూర్చః ఇతి దత్తం కూర్చం సుకూర్చః ఇతి ప్రతిగృహ్య తస్మిన్ కూర్చే 'రాష్ట్రభృదస్యాచార్యాసన్దీమాత్వద్యోషమ్' ఇతి యజుషాఽనేన ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశేత్ ॥ సూ ॥ పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ఙాసీనః కుమారో † దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాద మన్వారభ్యాహ సావిత్రీం భో అనుబ్రూహీతి ॥౧౧।౫॥ (కుమార ఆచార్యం ప్రణమ్యాభివాద్య తస్య పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ముఖ ఆసీనో దక్షిణేన పాణినా

---

* కూర్చం - దర్భమయమాసనమ్. ఉత్తరేణ యజుషా - 'రాష్ట్రభృదసీ' త్యనేన. ఉపనేతా - ఆచార్యః ౧౧-౪.

† సూత్రే 'దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాద'మితి సవ్యస్యాప్యుపలక్షణమ్ - 'పాదావన్వారభ్యాహే'తి బోధాయనోక్తేః 'ఉత్తానాభ్యాం పాణిభ్యాం సంగృహ్య', ఆశ్వలాయనః. తథా మనుః 'వ్యత్యస్త పాణినాకార్యం పాదయోర్గ్రహణం గురోః । సవ్యేన సవ్యస్స్ప్రష్టవ్యో దక్షిణేనతు దక్షిణః ॥ జన్మప్రభృతి యత్కిఞ్చిత్ సుకృతం సముపార్జితమ్ । తత్సర్వం నశ్యతి క్షిప్రం పితృ హస్తాభివాదనే॥ ౧౧-౫.

తస్య దక్షిణాం సవ్యేన సవ్య ముపసఙ్గృహ్య సావిత్రీం భో అనుబ్రూ
హీతి ప్రార్థయేత్,) సూ ॥ తస్మా అన్వాహ తత్సవితురితి ॥౧౧॥
౯॥ * పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వామ్ ॥౧౧॥౧౦॥ † వ్యాహృతీ ర్విహృ
తాః పాదాదిష్వన్తేషు వా తథార్ధర్చయో రుత్తమాం కృత్స్నాయామ్
॥ ౧౧ ॥ ౧౧ ॥ పచ్ఛోభూస్తద్భువ ఋచోభర్గ స్సువర్ధియఇతీష్యతే । అర్ధ
ర్చశో భూస్తద్భువ ర్ధియస్సువస్తదన్యథా ॥ అత్రాయముపదేశ క్రమః
ప్రణవ వ్యాహృతి గాయత్రీణాం ఋష్యాదికం క్రమేణ ప్రథమ ము
పదిశ్య తస్మా అన్వాహ సావిత్రీం పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వాం ప్రణవ
వ్యాహృతి పూర్వకమ్. అథాచార్యః పాదాదౌ ప్రణవాది వ్యా
హృతి త్రయం అర్ధర్చాదౌ ప్రథమ ద్వితీయే వ్యాహృతీ అనవా
దౌ తృతీయాం వ్యాహృతించ సంయోజ్య గాయత్రీం తస్య దక్షిణ
కర్ణే జపిత్వా తథైవతం వాచయిత్వా. తత్ప్రకారస్తు — ఓం
భూః తత్సవితుర్వరేణ్యమ్. । ఓం భువః భర్గోదేవస్య ధీమహి । ఓం
సువః ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓం భూః తత్సవితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి । ఓం భువః ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥
ఓం సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియోయో
నః ప్రచోదయాత్ ॥ అంతేషు వేతి సూత్రిత పక్షాంతరే ॥ ఓం
తత్సవితు ర్వరేణ్యం భూః ఇత్యాదిక్రమేణా నుసంధేయః ॥ సూ

---

* పచ్ఛోర్ధర్చశః .. అన్యత్ర విహృతమ్. ప్రయోగేపి.

† వ్యాహృతీ ర్విహృతాః - విహృతాః వ్యాహృతీ స్త్రిష్వపి పాదాదిషు ప్రత్యేకామన్వాహ - అథవా పాదానామన్తేషు తథార్ధర్చే అవసాయ ప్రయోగే ప్రత్యర్ధర్చ మాదావన్తే ప్రత్యేకా మన్వాహ. అవశిష్టాం మూత్తమాం వ్యాహృతిం కృత్స్నాయామాదావన్తేవా. కృత్స్నాయామితి పఞ్చర్థ పాఠః. ఉపదేశప్రకారస్తు ప్రయోగప్రదర్శితవ్యః. ౧౧-౧౧

* కుమార ఉత్తరేణ మన్త్రేణోత్తరమోష్ఠ ముపస్పృశతే ॥౧౧।౧౨॥ 'అన్నృధమసౌ సౌమ్య ప్రాణ స్వం మే గోపాయే'తి దక్షిణహస్తేన ఉత్తరమోష్ఠముపస్పర్శయిత్వా ఉపాచార్యః, సామ్బోధనార్థే శర్మనిర్దేశః, ఓష్ఠశ్యావాన్తపర్యన్తంస్పృశన్నన్ధమిత్యర్థః। అథ మేన్వ హానామాస్తికాభ్యాం యుగపచ్ఛృతి ॥ కర్ణోష్ఠావ్యాదక్షిణాంస మన్త్రం వటుర్వదతు । ప్రత్యగాశిషమన్త్రాణాం భవేదాచమనమేవతు ॥ బ్రహ్మణఆణీస్థ ఇతికర్ణౌయుగపదుపస్పృశేత్ ॥ సూ॥ † కర్ణావుత్తరేణ॥ ౧౧।౧౩॥ 'బ్రహ్మణ ఆణీ స్థః' ఇతిహస్తాభ్యాం యుగపత్కర్ణా వుపస్పర్శయిత్వా ॥ సూ॥ దండ ‡ ముత్తరేణాదత్తే॥౧౧।౧౪॥ పాలాశో దణ్డో బ్రాహ్మణస్య ॥ 'సుశ్రవస్సుశ్రవసం మా కురు యథా త్వగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవా అస్యేవమహగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవా భూయాసం యథా త్వగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవో దేవానాం నిధిగోపోఽస్యేవమహం బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధిగోపో భూయాసమ్' ఇతి పాలాశం బైల్వం వా దండం ధారయిత్వా ॥ సూ॥ స్మృతించను ఇత్యాదాపయిత్వా

---

* ఆచార్యవాచితేన 'అన్నృధమసౌ సౌమ్య' ఇత్యనేన మన్త్రేణ కుమారస్స్వయముత్తరమోష్ఠముపస్పృశతి. భాష్యసమాప్తినేపదం. అసావిత్యత్రచనాస్తి నామగ్రహణం. ప్రాణాభిధానత్వాత్; అత్రాచమనం కర్తవ్యమ్. 'శ్యావాన్తపర్యన్తావోష్ఠావుపస్పృశ్యాచామేత్' (ఆప॥ధ॥౧॥౧౬॥౧౧॥) ఇతి మనువచనాత్.

† ఉత్తరేణ - 'బ్రహ్మణ ఆణీస్థః', ఇతి ద్వివచనలిఙ్గేన ॥౧౧॥౧౩॥

‡ ఉత్తరేణ - 'సుశ్రవః', ఇత్యనేన ॥౧౧॥౧౪॥ 'నైయగ్రోధస్కన్ధజో అవాజగ్రో రాజన్యస్య బాదర ఔదుమ్బరో వా వైశ్యస్య,' ॥౧౧॥౧౫॥ ఇతి సూత్రశేషః. పాలాశః — పలాశవృక్షస్య వికారః. స్కన్ధే జాతస్స్కన్ధజః, అవాజగ్రః — అవాచీనమగ్రం యస్య దణ్డస్య. 'వార్క్షో దణ్డ ఇతి వర్ణసంయోగే నైక ఉపదిశన్తీ', త్యపర సూత్రమ్. (౧౧॥౧౬) వార్క్షః = వృక్షస్య యస్యకస్య వికారః, నతు వేణువేత్రాదిః. వర్ణసంయోగేన సర్వవర్ణానామవిశేషేణైకైక ఉపదిశన్తి.

'స్మృతం చ మే ఽస్మృతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం నిన్దా చ మే ఽనిన్దా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతగ్ం శ్రద్ధా చ మే ఽశ్రద్ధా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం విద్యా చ మే ఽవిద్యా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతగ్ం శ్రుతం చ మే ఽశ్రుతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతగ్ం సత్యం చ మేఽనృతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం తపశ్చ మే ఽతపశ్చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం వ్రతం చ మేఽవ్రతంచ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం యదస్మాద్విష్ణానాం బర్హిష్ఠాని వ్రతం యదగ్నే స్సేన్ద్రస్య సప్రజాపతికస్య సదేవస్య సదేవరాజస్య సమనుష్యస్య సమనుష్యరాజస్య సపితృకస్య సపితృరాజస్య సగన్ధర్వాప్సరస్కస్య — యున్మ ఆత్మన ఆత్మని వ్రతం తేనాహగ్ం సర్వవ్రతో భూయాసమ్ ఇతి వాచయేత్ । సూ । * గాం వేదయం దత్వా. తతః కుమారో గురో నామ తే దదామీతి గురవే వరం (గాం) దద్యాత్ - ఆచార్య స్తం ప్రతిగృహ్ణాతి ॥ సూ ॥ ఉదాయుషేత్యుత్థాప్య ॥ 'ఉదాయుషా స్వాయుషోదోషధీనాగ్ం రసేనోత్పర్జన్యస్య శుష్మేణోదస్థా మమృతా

* ఆచార్యస్తు సప్తదశకృత్వో ఽపాన్య హోతృణాం దశమానువాకస్య 'దేవస్యత్వా, ఇత్యాదిం ఆరభ్య 'దేవిదక్షిణే, ఇత్యే- మంతముక్త్వా 'రుద్రాయగాం- తేనామృతత్వమశ్యాం, ఇత్యాది సన్ధాయ 'ఉత్తానస్త్వాంగీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు, ఇత్యే వమంతేన శ్రౌతిరత్వప్రతిగృహ్ణాతి, ప్రత్యగాశిషమన్యేషాం భవేద్వాచనమేవతు॥గురో వరంతేవదామీత్యుక్త్వా పాన్న యజ్ఞోద మ్। గృహ్యతేసావిత్రీముక్త్వా గురో రుద్రాయ గామితి॥ ఇతి సూత్రే చా ఖ్యాన ప్రయోగ వృత్త్యాదిషు నాత్ర ప్రతిగ్రహమంత్రః, యత్ర కపిలాధియముఖ్యాది గౌః క్రియతే తత్రైవ స్వతంత్ర గోదానే అయం ప్రతిగ్రహ మన్త్రః. అన్యథా శ్రౌత్తికాలగృహ యజ్ఞాది గోదాన ప్రతిగ్రహేపి ప్రతిగ్రహ మన్త్ర ప్రసక్తేః నహితథాస్తీశిష్టాచారః. 'దేవా వైశ్వరుణ మయాజయన్' ఇతి లిఙ్గాద్యాగీయ ప్రతిగ్రహ ఏవ ప్రతిగ్రహ మన్త్ర జప ఇత్యుపదేశ ఇతి వ్యాఖ్యా తత్వాచ్చ న తత్ప్రసంగః. 'కేచిజ్జపన్తి, ఇతి గృహ్యరత్నకణ్ఠభూషణే. (యథాచారం వ్యవస్థా.)

గ్ం అను, ఇతి కుమారముత్థాప్య ॥ సూ ॥ * ఉత్తరై రాదిత్యముప తిష్ఠతే ॥ ౧౧ ॥౧౭॥ తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్ - పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నన్దామ శరదశ్శతం మోదామ శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతగ్ం శృణవామ శరదశ్శతం ప్రబ్రవామ శరదశ్శత మజీతాస్స్యామ శరదశ్శతం జ్యోక్చ సూర్యం దృశే, ఇతి మన్త్రై రాదిత్యోపస్థానం కారయిత్వా- బ్రహ్మోద్వాసనం కృత్వా ॥ సూ ॥ † యం కామయేత నాయమచ్ఛిద్యేతేతి తముత్తరయా దక్షిణే హస్తే గృహ్ణీయాత్ ॥ ౧౧॥౧౮॥ యస్మిన్భూతం చ భవ్యం చ సర్వే లోకాస్సమాహితాః - తేన గృహ్ణామి త్వామహం మహ్యం గృహ్ణామి త్వామహం ప్రజాపతినా త్వా మహ్యం గృహ్ణామి శర్మన్నితి తస్య దక్షిణహస్తం దక్షిణహస్తేన గృహ్ణీయాత్, తతః అగ్నిముఖం కృత్వా, తతః కుమారస్త్రిః ప్రాణానాయమ్య- శ్రీభగవదాజ్ఞయా ... ప్రీత్యర్థం సమిదాధానాఖ్యం కర్మ కరిష్యే - ఉల్లిఖ్య అవోక్ష్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ప్రజ్వాల్య । సూ ॥ పరిత్వేతి పరిమృజ్య ‡ తస్మిన్నుత్తరైర్మన్త్రైస్సమిధ ఆదధ్యాత్ ॥౧౧॥౨౧॥ ఏవమన్యస్మిన్నపి సదారణ్యాదేధానాహృత్య ॥౧౧॥౨౨॥ పరి త్వాగ్నే పరి మృజామ్యాయుషా చ ధనేన చ । సుప్రజాః ప్రజయా భూయాసగ్ం సువీరో వీరైః

---

* ఉత్తరైః — అథ కుమారః తచ్చక్షుర్దేవహిత, మిత్యాదిభి రాచార్య వాచితైర్దశభిర్మన్త్రై రాదిత్య ముపతిష్ఠతే. ౧౧॥౧౭॥

† యం - కుమారం, అయమాసమావర్తనాన్మత్తో నచ్ఛిద్యేత - నవియుజ్యేత, ఇతి కామయేత, తముత్తరయా - యస్మిన్భూత, మిత్యనయర్చా సమ్బుద్ధ్యాచ నామ గృహీత్వా, దక్షిణే హస్తే గృహ్ణీయాత్. యద్య యమాచార్య శ్చతుర్వేదీ సర్వ శాస్త్ర విదధ్యాపయితుం వ్యాఖ్యాతుం చ శక్నోతి. ౧౧॥౧౮॥

‡ తస్మిన్ - ఉపనయనాగ్నౌ, ఉత్తరైర్మన్త్రైః అగ్నయే సమిధ, మిత్యాదిభిర్ద్వాదశభిః ప్రతి మన్త్ర మేకైకాం సమిధమాదధ్యాత్. ౧౧॥౨౧॥

సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైస్సుగృహో గృహైస్సుపతిః పత్యా
సుమేధా మేధయా సుబ్రహ్మా బ్రహ్మచారిభిః ఇతిపరిసమూహ్య 'అది
తేఽనుమన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవసవితః
ప్రసువ ' ఇతి పరిషిచ్య - 'అగ్నయే సమిధమాహార్షం బృహతే
జాతవేదసే యథా త్వమగ్నే సమిధా సమిధ్యస ఏవం మామాయుషా
వర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేనాన్నాద్యేన
సమేధయ స్వాహా - ఏధోఽస్యేధిషీమహి స్వాహా - సమిదసి సమే
ధిషీమహి స్వాహా - తేజోఽసి తేజో మయి ధేహి స్వాహా - అపో
అద్యాన్వచారిషగ్ం రసేన సమసృక్ష్మహి - పయస్వాగ్ం అగ్న
ఆగమం తం మా సగ్ంసృజ వర్చసా స్వాహా - సం మాఽగ్నే
వర్చసా సృజ ప్రజయా చ ధనేన చ స్వాహా - విద్యున్మే అస్య
దేవాః ఇన్ద్రో విద్యాత్సహ ఋషిభిస్స్వాహా - అగ్నయే బృహతే
నాకాయ స్వాహా - ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ం స్వాహా - ఏషా తే అగ్నే
సమిత్తయా వర్ధస్వ చా ప్యాయస్వ చ తయాఽహం వర్ధమానో
భూయాసమాప్యాయమానశ్చ స్వాహా - యో మాఽగ్నే భాగి
నగ్ం సన్తమథాభాగం చికీర్షత్యభాగమగ్నే తం కురు మామగ్నే
భాగినం కురు స్వాహా - సమిధమాధాయాగ్నే సర్వవ్రతో భూయా
సగ్ం స్వాహా ' ఇతి స్వాహాకారైః (వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిశ్చ)
సమిధమాధాయ తూష్ణీం పరిసమూహ్య - అదితేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః అను
మతేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః సరస్వతేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః దేవసవితః ప్రాసావీః -
ఇతి పరిషిచ్య ఓం శ్రీవిష్ణవే స్వాహా - (శ్రీవిష్ణవే పరమాత్మన ఇదం)
ఉపస్థానం - 'యత్తే అగ్నే తేజస్తేనాహం తేజస్వీ భూయాసం య
త్తే అగ్నే వర్చస్తేనాహం వర్చస్వీ భూయాసం యత్తే అగ్నే హరస్తే
నాహగ్ం హరస్వీ భూయాసం మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్య

గ్నిస్తేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయీన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు' ఇత్యగ్నిముపతిష్ఠేత ॥ సూ ॥ త్ర్యహమేతమగ్నిం ధారయన్తి ॥౧౧॥౧౯॥ క్షారలవణవర్జనంచ ॥౧౧॥౨౦॥ సాయంప్రాతస్సమిధ ఆదధీత, త్ర్యహా దూర్ధ్వమాసమావర్తనం లౌకికాగ్నౌ సాయంప్రాతస్సమిధ ఆదధ్యా దితి నియమాత్; అథాచార్యః కుమారం, సూ ॥ * ఉత్తరయా సగ్ంశాస్తి ॥౧౧॥౨౩॥ ఆచార్యః కుమారం ప్రతి, బ్రహ్మచార్యసి - కుమారః బాఢం, ఆ ॥ అపోశాన - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ కర్మ కురు - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ మా సుషుప్థాః - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ భిక్షాచర్యం చర - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ ఆచార్యాధీనో భవ - కు ॥ బాఢం, ఆచార్యః తస్మై అరిక్తం పాత్రం ప్రయచ్ఛేత్ మాతరమేవాగ్రే భిక్షస్వ భగినీం వేతి బ్రూయాత్. స చ 'భవతి భిక్షాం దేహీ'తి మాతరమేవాగ్రే భిక్షేత భగినీం వా తత్సమాహృత్యోపనిధాయ భైక్షమిదమాహృతమిత్యా చార్యాయ బ్రూయాత్. తత్సుభైక్షమిత్యాచార్యః ప్రతిగృహ్ణీయాత్ కుమారస్త్ర్యహం క్షారలవణవర్జం భుఞ్జీత, మన్త్రవద్ధృతమేవ వస్త్రం ధారయేత్ ॥ సూ ॥ † వాసశ్చతుర్థీముత్తరయాదత్తేఽన్యత్పరిధాప్య ॥౧౧॥

---

* ఉత్తరయా - 'బ్రహ్మచార్యసి' ఇత్యనయా, కుమారం సంశాస్తి - శిక్షయతి. అథ సంశాసనార్థజ్ఞాపనాయ మన్త్రార్థ ఉచ్యతే బ్రహ్మచార్యసి - కామచారవాద భక్షో మా ..., అపోశాన. మయా అనుజ్ఞాతో తా ఆపః పిబ, బుభుక్షాన్తు ధారయ, కర్మ కురు - ఆస్మదర్థం కర్మ మయా అనుక్తోపి కురు, మా సుషుప్థాః - పూర్వోత్థాయీ జఘన్యసంవేశీ చ భూయాః, మా దివా స్వాప్సీరితి వా. భిక్షాచర్యం చర, నియమేన దినా భుఞ్జానో ప్యస్మదర్థం భైక్షమాచర, ఆచార్యాధీనో భవ - మదనుజ్ఞాతో యజనాది కర్మ కార్షీః రితి. స శాసనేషు చ సర్వేషు కుమారో బాఢం - ఏవం కరోమి, ఇతి ప్రతివచనం దాప్యః సంశాసనాన్తే భిక్షాచరణమ్. ౧౧॥౨౩॥

† చతుర్థీ - సప్తమ్యర్థే ద్వితీయా - చతుర్థాహోరాత్రే అహన్యేవ - ఉపగ

౨౫॥ చతుర్థేహనితద్విసృజ్య అన్యద్వస్త్రమాచార్యః పరిధాపయేత్, కుమారః పూర్వధృతవస్త్రం ‘గుహోవాసస్తేదదామి’ తదాచార్యాయ దద్యాత్ సూ॥ సప్తదశకృత్వోపాన్యాచ్చతుర్థేఽహనిగృహ్యతే। యస్యేతిగురుణాపూర్వం శివస్వామిమతేనతు ॥ ఆచార్యః ‘యస్యతేఽ ప్రథమవాస్యగ్ం హరామస్తం త్వావిశ్వేఅవన్తుదేవాః - తం త్వా భ్రాతరస్సువృధో వర్ధమానమను జాయన్తాం బహవస్సుజాత’ మితి తత్ప్రీతిగృహ్ణీయాత్.

అత్రాయమనుశాసనీయ సఙ్గ్రహః. — యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు తావద్దక్షిణతో వటుః । ఔపనాయనికే శేషే కర్మణ్యుత్తరతో వటుః ॥ యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు తావత్సన్ధ్యాదికంచన । తతో మధ్యాహ్నసన్ధ్యాది సర్వకర్మ సమాచరేత్॥ గుహోవరం తేఽదదామీత్యుక్త్వా ఉపాస్యయథోదితమ్ । గృహ్యతేనాపి త్రిమన్త్వా పరోక్షదాయగామితి ॥ అనుపాకృతవేదస్య కర్తవ్యే బ్రహ్మయజ్ఞకే । వేదస్థానే తుగాయత్రీ గద్యతే ఉన్యత్సమంభవేత్ ॥ కాణ్డర్షితర్పణంనిత్యముపేతేననివీతినా । బద్ధాఞ్జలిభిరన్యైశ్చ కార్యాపర్యాప్తమీక్షుచ ॥ క్షౌరకర్మ నకుర్వీత చౌళాత్ప్రభృత్యుత్రయే । అథో నవనాన దూర్ధ్వ ముపాకర్మ వినాక్వచిత్ ॥ నైధేకర్మణిత్పాప్తే దోషం సఞ్చయేత్ । సద్యః క్షౌరం ప్రకుర్వీత మాతాపిత్రోర్మృతౌ తథా ॥

ఉపనయనేన సహ చౌల కరణ విధిః. — ఉపనయనేనసహ చౌలకరణే చౌలస్య ప్రధానత్వాత్ ప్రథమం చౌలం కృత్వా, పశ్చాదుపన

యనపూర్వపక్షాహః, (ఆ॥గృ, ౧॥౨॥) ఇతి నియమాత్; వాసః - ఉపనయన కాలే యత్పరిధాపితం, తదాచార్యః : ఉత్తరయా - ‘యస్యతేప్రథమవాస్య, మిత్యేనయా, నతుసావిత్రేణ; అత్ర విశేష విధేర్బలీయస్త్వాత్; నాత్ర ప్రతిగ్రహమన్త్రః. ఉపదేశమతంతు ‘దేవా వైవరుణమయాజయన్’, ఇతి లిఙ్గాన్నయజ్ఞేషు న ప్రతిగ్రహవిధిరితివ్యాఖ్యాతః. ఏతచ్చాన్యద్వాసః కుమారం పరిధాప్యైవకర్తవ్యమ్. ౧౧, ౨౫

త్కృత్వా పశ్చాదుపనయనాఙ్గవపనే అపాం సంసర్జనాద్యధినత్కృత్వా చతుర్దిగ్వపనే కేశాభావే ఽపి ప్రతి మన్త్రం ప్రతిదిశం త్రీం స్త్రీన్ దర్భానేవఛిన్ద్యాత్. అత్రాయమనుసన్ధేయః - ప్రధానస్యా క్రియమాణాను సాఙ్గానత్క్రియతే పునః । తదఙ్గస్య క్రియమాణాంతు నావృత్తిర్నైవతత్క్రియా ॥ చౌలోపనీతేతు సహక్రియేతే యదా తదా క్షౌరయుగప్రసక్తౌ । చౌలే ప్రధానం క్షురకర్మ కార్య్య ముపానయాంగంతు విభావనీయమ్ ॥ అథనాపితేనోప్త కేశం సుస్నాతం ధృత కౌపీనం శుద్ధవస్త్రాచ్ఛన్నమాచాంతం ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రం బద్ధశిఖ మలఙ్కృతం కుమారమాదాయాగ్నే ర్దర్భాసనే పూర్వవదుపవేశ్య - యజ్ఞోపవీతమన్త్రస్య + త్రయో వేదా ఇతి శ్రుతిః ॥ సర్వేచ్ఛందో దైవతం 'యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్ర' మితి మన్త్రం వాచయన్కుమారం యజ్ఞోపవీతం ధారయిత్వా ఽఽచామయేత్. ఉపవిశ్యాసనేదా గ్నేర్భట్ట .... బ్రహ్మసూత్రం గళేక్షిపేత్ ॥

అథాన్ధ బధిరజడమూకానా ముపనయనక్రమః. - అత్ర బోధాయనః 'అథాన్ధబధిరజడమూకానా ముపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామః; పుణ్యనక్షత్రే బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా కేశానో ప్య స్నాతం శుచి వాససం బద్ధశిఖం యజ్ఞోపవీతం ధారయిత్వా ఽఽచమ్య య్య ॥ దేవయజనముదానయతి. అథ దేవయజనోల్లేఖప్రభృత్యగ్నిముఖాత్కృత్వా యాజ్ఞీయ సమిధమాజ్యేనాక్త్వా తూష్ణీ మభ్యాధాపయతి యథాలాభం తూష్ణీం వాసః పరిధాపయతి. తూష్ణీం మేఖలా మమన్త్ర వద్గ్రన్థి కరోతి తూష్ణీమజి నం ప్రతిము ఇచతీతి. ఇత్యుపనయనప్రయోగః

అథ పాలాశకర్మభాష్యం లిఖ్యతే. — కేచిత్స్మృత్యన్తరోపసంహారేణ పలాశవృక్షసమీపే పాలాశకర్మ కుర్వతే సమానమ్ । అన్యే పాంచ శిద్ధనా నానాంహి తార్థం పాలాశకర్మణోవిధిరుచ్యతే । త్రీ త్వ

హోని ప్రత్యహమామభైక్షమాచరేత్। చతుర్థేఽహన్యన్న సంస్కారే ణసహ ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య పూర్వేణోత్తరేణ వా పలాశవృక్షం త్రీణ్యుదగపవర్గాణి స్థణ్డిలాని కల్పయిత్వా- తేషు యథాక్రమం ప్రత్యఙ్ముఖః ప్రణవశ్రద్ధామేధాభ్యో ఽర్ఘ్యపాద్యాచమనస్నానవస్త్ర గన్ధమాల్య ధూపదీపబలీంశ్చ దత్త్వా; 'యశ్ఛన్దసామృషభః' ఇత్యనేన 'శ్రుతం మే గోపాయ' (తై॥ ఉ॥౧॥౪॥) ఇత్యన్తేన ప్రణవముపతిష్ఠతే - 'శ్రద్ధయాగ్నిస్సమిధ్యతే' (తై॥ బ్రా॥ ౨॥౮॥౮॥) ఇతి సూక్తేన శ్రద్ధాం ('మేధాం మే దేవస్సవితా' - 'మేధా దేవీ' తై॥ ఉ॥౪॥౪౧॥) ఇత్యనువాకేన మేధాం। తతః పలాశమూలే దణ్డం విసృజ్య అన్యదణ్డముపాదాయ అథాచార్యః పూర్వవాసఆదత్తేఽథ బలిశేషమాచార్యపురోగాన్బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్ -అథాచార్యేణసహ గృహమాగచ్ఛతీతి.

అథోపాకర్మ. — శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం ప్రాతఃకాలే మహాపగాప్సుస్నాత్వా ప్రాణానాయమ్య దేశకాలాదీననుసంధాయ. తైష్యాం పౌర్ణమాస్యాం అధ్యాయోత్సర్జనాకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం అష్టోత్తరసహస్రం 'కామోఽకార్షీన్మన్యురకార్షీ' దితి మన్త్రజపం కరిష్యే ఇతి సఙ్కల్ప్య తం మన్త్రం జపేయుః. అథ బ్రహ్మచారిణో [illegible] యే యుః. అథాపరాహ్ణే స్నా[illegible]వ [illegible]తం పరిధాయ మాధ్యాహ్నికం కృత్వా ([illegible]ద్ధ్రినా[illegible]స్తుయశ్శ్రా[illegible] జపహోమప్రతిగ్రహమ్। సర్వాం త్రదాక్షసంవిశాన్ దతిస్త్రీశ్రావాన్నద్ధీ స్త్రీః కురాన్) దానవ్య - పవిత్రపాణిః ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య ప్రాణానాయమ్య శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యామధ్యాయోపాకర్మ కరిష్యే, అధ్యాయముపాకరిష్య ఇతి వా సఙ్కల్ప్య - (బ్రహ్మచారీ కటిసూత్రకౌపీనవస్త్రో పీత ఉపవీతవటో [illegible]కం ద్వైతథేతరయోః స్మృతేఽపి కమేవ యతి [illegible]ంన్యాద[illegible]శాస్త్ర [illegible]యః॥ గృహస్థో యజ్ఞోపవీతేద్వే త్రీణి వా ప్రత్యుపవీతంవస్త్రాచ్ఛాదనం [illegible] మన

పూర్వకం బిభృయాత్.) మౌంజ్యాజిన దండాన్నవాన్ తత్తన్మన్త్రేణ యథార్హం ధృత్వా పురాతనాన్ పరిత్యజ్య స్నాత్వా ద్విరాచమ్య - ఉద్గృహం పునః ప్రవిశ్య నివీతం కృత్వా ఉపవీతమఙ్గుష్ఠాభ్యాం పరిగృహ్య ప్రజాపతిః సోమ మథాగ్నిర్విశ్వాన్ నిమ?యం చాన్య హవ్యవాహం। విశ్వాంత్స్వయమ్భువం పునరేవ విశ్వాన్ తతో గణాన్తే సదసస్పతిం చ॥ ప్రజాపతిం సోమ మగ్నిం విశ్వాన్ దేవాన్ సాంహితీర్యాజ్ఞికీ ర్వారుణీ ర్బ్రహ్మాణంస్వయంభువం సదసస్పతించ వైతాన్ కాణ్డర్షీ నృషి తీర్థేన బ్రహ్మాణం బ్రహ్మతీర్థేన ప్రత్యేకం త్రిస్త్రిస్తిలాక్షతోదకైస్త్రిస్త్రిస్తర్ప యిత్వా ఆచమ్య శుక్లాన్తన్తూన్ధారయేయుః. అథాచార్యో గృహం గత్వా, శ్రోత్రియాగారాదగ్నిమాహృత్య ... ష్వధ్యయనే చైవ గృహశాలాప్రవేశనే। నవయజ్ఞే చ శ్రాద్ధే మాసిశ్రాద్ధానుమాసికే। సీమంతోన్నయనం శ్రాద్ధే సువర్ణం ప్రాశనం తథా। ఔపాసనాగ్నౌ వైతానికు ర్యాదన్యాని లౌకికే॥ ప్రతిష్ఠాప్యాయుష్య - అగ్ని ప్రతిష్ఠాప్యాగ్ని ముఖాన్తే శిష్యై రన్వారబ్ధః 'ప్రజాపతయే కాణ్డఋషయే స్వాహా' ఇత్యాదిభిర్నవభిర్హుత్వా - 'ఇషే త్వా' ఇత్యాదీన్ * చతురోనువాకానేవ శిష్యానధ్యాప్య.— హరిః ఓమ్॥ ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవస్థో పాయవస్థ దేవో వస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణ ఆ

---

* చతురోనువాకానిత్యేవ నియమాదనువాకాంతర వేదాంతర సూత్రాంత రాదివ్యవచ్ఛేదః, ప్రారబ్ధ స్వవేద సమాప్త్యనంతరమేవ వేదాంతరాధ్యయనవిధా నాత్; స్వవేదమనధీత్య శాఖాంతరాధ్యయనే "యస్స్వశాఖాం పరిత్యజ్య పారక్య మధిగచ్ఛతి। శాఖారండస్సవిజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృతః" ఇత్యుక్తపాపంశిష్యతే. "అతఊర్ధ్వంతుఛందాంసి శుక్లేషునియతఃపఠేత్। వేదాంగానిచసర్వాణి కృష్ణపక్షే షుసంపఠేత్" ఇతి మనునా, కాలభేదేనైవ అధ్యయనస్మరణాచ్చ అనువాకచతుష్క వ్యతిరిక్తాధ్యయనం చింత్యమ్. గ్రహణాధ్యయనే బ్రహ్మచారిభిరాచార్యోచ్చారణా మాచ్చారణంకర్తవ్యమ్. అధీతవేదాస్తుసర్వేసహాధీయిరన్నితి వివేక ఇతికణ్ఠోక్తిః పక్షే.

ప్యాయధ్వమఘ్నియా దేవభాగమూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరన-మీవా అయక్ష్మా మా వస్తేన ఈశత మాఘశగ్ంసో రుద్రస్య హేతిః పరి వో వృణక్తు ధ్రువా అస్మిన్గోపతౌ స్యాత బహ్వీర్యజ-మానస్య పశూన్పాహి ॥ ౧ ॥ ఇషే త్రిచత్వారిగ్ంశత్ ॥ ౧ ॥

యజ్ఞస్య ఘోషదసి ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాత-యః ప్రేయమగాద్ధిషణా బర్హిరచ్ఛ మనునా కృతా స్వధయా వి-తష్టా త ఆ వహన్తి కవయః పురస్తాద్దేవేభ్యో జుష్టమిహ బర్హిరా-సదే దేవానాం పరిషూతమసి వర్షవృద్ధమసి దేవబర్హిర్మా త్వాన్వ-ఙ్మా తిర్యక్పర్వ తే రాధ్యాసమాచ్ఛేత్తా తే మా రిషం దేవబర్హిః శతవల్శం వి రోహ సహస్రవల్శాః ॥ ౨ ॥ వి వయగ్ం రుహేమ పృథివ్యాః సంపృచః పాహి సుసంభృతా త్వా సం భరామ్యదిత్యై రాస్నాఽసీన్ద్రాణ్యై సన్నహనం పూషా తే గ్రన్థిం గ్రథ్నాతు స తే మాస్థాదిన్ద్రస్య త్వా బాహుభ్యాముద్యచ్ఛే బృహస్పతేర్మూ-ర్ధ్నా హరామ్యుర్వన్తరిక్షమన్విహి దేవంగమమసి ॥ ౩ ॥ సహస్ర-వల్శా అష్టాత్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౨ ॥

శున్ధధ్వం దైవ్యాయ కర్మణే దేవయజ్యాయై మాతరిశ్వనో ఘర్మోఽసి ద్యౌరసి పృథివ్యసి విశ్వధాయా అసి పరమేణ ధామ్నా దృగ్ంహస్వ మా హ్వార్వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం పవిత్రమసి సహస్రధారగ్ం హుతస్స్తోకో హుతో ద్రప్సోఽగ్నయే బృహతే నాకాయ స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ం సా విశ్వాయుస్సా విశ్వవ్యచాస్సా విశ్వకర్మా సంపృచ్యధ్వమృతావరీరూర్మిణీర్మధుమత్తమా మన్ద్రా ధనస్య సాతయే సోమేన త్వాఽఽతనచ్మీన్ద్రాయ దధి విష్ణో హవ్యగ్ం రక్షస్వ ॥ ౪ ॥ సోమేనాష్టౌ చ ॥ ౩ ॥

కర్మణే వాం దేవేభ్యశ్శకేయం వేషాయ త్వా ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయో ధూరసి ధూర్వ ధూర్వన్తం ధూర్వ తం

యో ఽస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూర్వ యం వయం ధూర్వామ స్త్వం దేవానామసి సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవహూ - తమమహ్రుతమసి హవిర్ధానం దృగ్ంహస్వ మా హ్వార్మిత్రస్య త్వా చక్షుషా ప్రేక్షే మా భేర్మా సంవిక్థా మా త్వా ॥౫॥ హిగ్ంసిష - ముఋవాతాయ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే ఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామగ్నయె జుష్టం నిర్వపామ్యగ్నీషోమాభ్యా మిదం దేవానామిదము నస్సహ స్ఫాత్యై త్వా నారాత్యై సువరభి విఖ్యేషం వైశ్వానరం జ్యోతిర్దృగ్ంహన్తాం దుర్యా ద్యావాపృథివ్యో రుర్వన్త - రిక్షమన్విహ్యదిత్యాస్త్వోపస్థే సాదయామ్యగ్నే హవ్యగ్ం రక్షస్వ ॥ ౭ ॥ మా త్వా షట్చత్వారిగ్ం శచ్చ ॥ ౮ ॥

జయాద్యగ్న్యుపస్థానాన్తం కుర్యాత్. అభ్యుదయ సంపుణ్యాహం చాత్ర కర్తవ్యమ్, పరేద్యుర్మహానద్యాం తత్సంబంధిని వా జలే స్నాత్వా మిథ్యాధీత ప్రాయశ్చిత్తార్థం సావిత్ర్యా-సమిత్సహస్ర మాధాస్యామీతి సఙ్కల్ప్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య పరిషిచ్య- ప్రణవ వ్యాహృతి పూర్వయా సావిత్ర్యా ఆజ్యాభ్యక్తం సమిత్సహస్రమేకైకశ ఆధాయ (నాత్ర హోమానుధర్మస్సా హోమాః) పరిషిచ్యా ఽగ్నే నయే' త్యగ్ని ముపతిష్ఠేత్ అథవా నాత్రి సహస్రం మృతో జపిష్యామీతి సంకల్ప్య స్నానాదీనాం కృత్వా పూర్వకం ప్రాణాయామ త్రయాది కృత్వా సప్తవ్యాహృతి పూర్వకాం గాయత్రీం, ౧౦ పానసహదశ వారం జపిత్వా ఆయాత్విత్యాద్యావాహనాది పూర్వకం సహస్రం జపిత్వా త్రిః ప్రాణానాయమ్య గాయత్రీమభివాద్య ఉత్తమే శిఖరే దేవీ త్యుద్వాసయేత్.

అత్రాయమనుసంధేయః ప్రమాణసంగ్రహః. — ఉపాకర్మణి సంధార్య ముపవీతాదికం నవమ్। అనవం వా నవం వాపి పురాణమపి హాత్యజేత్॥ మౌంజీం యజ్ఞోపవీతాదీన్నవానేనతు ధారయేత్। కటి

సూత్రేణ నవతంతునైవ నవసూత్రముపాకృతౌ ॥ ఉపక్రమోత్సర్జయోస్సన్ని
ష్య ఆచార్యపుల్లీనుపహోపగాఘు। సంతర్ప్య వార్యంజలిభిస్సమీంస్తాన్ సే
భ్యస్తు హోమపూర్వం పదసస్వతించ ॥ ప్రజాపతిముఖాన్ దేవాన్ నైకైకం త్రి
స్త్రిలోదకమ్। ఉద్ధృత్యోర్పణం కుర్యాచ్చ ప్రావణ్యాం తైత్తిరీయకాః ॥
నకేంద్వగ్నివిశ్వాంశ్చ విష్ణుప్రియమూర్ధ్వ స్మృత్వా ముఖాంతే సదసస్పతిం
చ। ఆద్యానువాకాంశ్చతురోవరాధ్యానసీయ తైత్తిరతతో జయాదీన్ ॥
కః - ప్రజాపతిః, ఇందు-సోమః, కేవలైస్తండులైర్దేవాన్ సపీనసలిలేన
తైః। పిత్ర్యాన్ సతిలైరేవ తర్పయేద్ద్విజసత్తమః ॥ గంధపుష్పాక్షతతిలై
స్సార్ధం తర్పణముత్తమమ్। మానుషేష్వంగయోస్సక్తం మైథునేఽపృష్ఠ
భాగికమ్ ॥ తర్పణే చ జ్యుష్టయోపకృత్యం నివీతం త్రివిధం స్మృతమ్॥ పూర్వా
గ్రాభిముఖో దేవానుత్తరాభిముఖస్తృషీన్। పిత్ర్యాంస్తు దక్షిణాస్యస్తు
జలమధ్యే తు తర్పయేత్ ॥ ఇత్యుపాకర్మప్రయోగః.

ప్రతావప్యః. — కాండానాం సజీర్ణత్వేన కాండోపకరణ
కాండోత్సర్జనామభావేపి యదాకదాపి దుత్తరాయణే వివాహాత్ప్రాక్
వ్రతాని ఉత్సర్జనాంతాని కుర్యాత్. బ్రహ్మచారీ, నమస్సదస ఇతి సద
స్యాః ప్రణమ్య స్వామినః భవత్... స్వీకృత్య మమ బ్రహ్మచర్యవ్ర
తలోపప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేతి ప్రార్థన
యిత్వా - భో భో స్వామినః కమలారమణచరణారవింద సంతత పరి
చరణ ధురీణా, స్వదేశాంత సిద్ధాంతినః, విదిత సకలవేద్యధర్మహాస్యో
నిఖిల విద్వన్మండలీ మండనాయమానాః, బహూకృత పరగుణలేశాః,
అవాధూరిత నిఖిలాపద్యగంధాః, సంతతనిగమాంత యుగళోదంతదాం
తాంతః కరణాః, సౌశీల్య వాత్సల్య కారుణ్యాది పరిపూర్ణాః, ప్రచండ
పాషండషండ పాండిత్యధిక్కారీకృత నిజవచన గుణవిస్తారాస్సభాస్తా
రాః భవంతశ్శృణ్వంతు ప్రశ్రయశాలినీ మిమాం విజ్ఞాపనామ్.

అసౌ పాణినీషు శ్రీనివాస నామా వేదవ్రత మారభమాణః,

"ఉపవాసోవ్రతంచైవ స్నానంతీర్థంతపఃఫలమ్ । విప్రైస్సంపాదితంతస్య సమ్పన్నం తస్య సర్వథా ॥" ఇతి భగవతామనుజ్ఞావలంనేనైవాత్మనసోస్న త్సర్జన ప్రాజాపత్యాది వ్రతచతుష్టయ సమ్పత్తిమభిలషన్ తత్కారణ యోగ్యతాసిద్ధయే "బ్రాహ్మణాజంగమంతీర్థం నిర్మలం సార్వకాలికమ్ । తేషాం వాక్యోదకేనైవ శుద్ధ్యంతిమలినాజనాః ॥" ఇతిభగవతాం వచన బలేనైవ స్వనైర్మల్యమాశంసమానస్య బ్రహ్మచర్యగ్రహణ సమయ మారభ్యాద్యపర్యంతం యే ధర్మా బ్రహ్మచారిణ మధి కృత్య విహితా స్సూత్రధృతోపవీత వాసోమేఖలాజిన దండధారణ శౌచాచమన స్నాన సంధ్యావందన జపనియమాగ్నీంధన దేవతారాధన భైక్షాచరణ గురు వరణ పరిచరణ సహాధ్యాపన స్వనియమ స్వాధ్యాయాదయస్తేషు వ్యస్తానాంసమస్తానాం వా ఉపకరణాంగ ప్రధానవైకల్యాదిభిర్వ్యతిక్రమ త్యక్త్వా నిందితాస్తామ్బూల మధు మాంసాది భక్షణ గంధానులేపన ప్రాణిహింసా పాపానట్ఛత్రధారణ నృత్తగీతవాదన శ్లీలభాషణ ద్యూ తాసక్తిసవర్ణావర్ణాగమన సాకూతవీక్షణ భాషణ రేతస్స్ఖలనాదిభిస్సన భావితైనసా మయనోదాయ మహర్షిభిర్యవిహితాస్సాభ్యాసాః ప్రా జాపత్య సాంతపన కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్ర పరాకాదయస్తేషాం ప్రత్యామ్నా యత్వేన స్వశక్త్యనుపపన్నా ఋమాం సౌవర్ణీం దక్షిణామంగీకృత్యతా మేతాం ప్రతిపదోక్త ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానఫలసమ్పాదకయాసాంగా నుష్ఠిత పుష్కల నిష్కృతిః పవిత్రిత బాహ్యాభ్యంతరస్సోనేస్సర్జన ప్రా జాపత్యాది వ్రతచతుష్టయాధికారీ భూయాదితిభవతో మహాన్తోఽ నుగృహ్ణన్తు. తైరనుజ్ఞాతః ప్రాణానాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాదిభగ వత్ప్రీత్యర్థం గోత్రస్య శర్మణో మమ ఉపనయన ప్రభృతి ఏతత్క్ష ణపర్యన్తం బ్రహ్మచర్య వ్రతలోప * ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్ర

---

* అకృత్వాభైక్షచరణ మసమిధ్యచపావకమ్ । అనాతురస్సప్తరాత్ర మవకీ ర్ణివ్రతం చరేత్ ॥ సప్తరాత్రం స్నాన సంధ్యోపాసన స్వాధ్యాయ సమిద్ధోమభైక్ష

ధారిణి హిరణ్యరూపేణ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య హిరణ్యం గృహీత్వా 'హిరణ్యగర్భ + ప్రయచ్ఛను' ఇత్యుక్త్వా, ఇమాని హిరణ్యాని మమ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రరూపాణి నానాగోత్రేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యః సమ్ప్రదదే న మమ ఇతి సాక్షతం జలం భూమౌ నిక్షిప్య బ్రాహ్మణేభ్యో దత్వా సదస్యాన్ ప్రణమ్య మయానుష్ఠితం మమ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తం యథాశాస్త్రమనుష్ఠితమస్త్వితి భవన్తో బ్రువన్తు ఇతి ప్రార్థ్య తథాస్తు యథాశాస్త్రానుష్ఠితమస్త్వితి తైరనుజ్ఞాతః వ్రతాంగం ఉప్తకేశం స్నాతం శిష్యం దక్షిణత ఉపవేశ్య,

అథ ప్రాజాపత్యాది వ్రతసమానతన్త్ర ప్రయోగః.

ఆసనో న్యద్వాహ ఆహోత్రా వా హ్యాచార్యస్స్వయమేవ వా। ఏకతన్త్రేణ వా కుర్యాద్దేవతాద్వితచతుష్టయమ్॥ ఏకతన్త్రేణ తాహుతా ఋషీణాం తర్పణాదికమ్। ఏకతన్త్రప్రయోగస్య పక్షం వక్ష్యామ్యహం స్ఫుటమ్॥ ప్రాజాపత్యాది సంకల్ప్య తర్పయేత్తాన్ ఋషీన్ క్రమాత్। ప్రజాపతయ ఇత్యేకం షట్ప్రాజాపతిసూక్తకమ్॥ సోమాయ సోమో ధేనుం చాప్యథాగ్నే గ్నేనయేతి చ। విశ్వే చ ఆనో విశ్వే చ హుత్వోపనిషదాదికమ్॥ హుత్వా స్విష్టకృతస్థానే సదసస్పతిమిత్యృచా। వటురుత్తరస్తిష్ఠన్ ప్రాజాపత్యమితి బ్రువన్॥ అగ్న ఆదిచతుర్భిస్తు దేవతా ఉపతిష్ఠతే। మదన్తీస్పర్శనం కుర్యాన్నమో వాచాదికం పఠేత్॥ పృథివ్యాదైస్సమిద్భిస్తు సమిదాధానమాచరేత్। దేవతోపస్థితిశ్చైవ ప్రాప్య వ్రతమితి బ్రువన్॥ యుంజతే సవితా ద్వే చ తృతీయాగ్నే రుచః స్థితః।

చర్యాపాలనే మేఖలాజినోపవీతదండధారణాది బ్రహ్మచర్యరక్షణే చ పాదకృచ్ఛ్రమితి మను వైఖానసాదిభిః ప్రాయశ్చిత్తస్మరణాత్॥ "యాం యాం వేదవిదో బ్రూయుః త్రయో వాప్యేనస్సు నిష్కృతిం। సా తేషాం పావనాయ స్యాత్ పవిత్రం విదుషాం హి వాక్"॥ ఇతి ధర్మశాస్త్రవిద్భిశ్శిష్టైరనుశిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమ్.

జయాదీంశ్చ తతో హుత్వా మదన్తీ మప్యుపస్పృశేత్॥ శంనోనువాక పఠనం తతస్స్యాశ్మీలనాదికమ్। గురోర్వసన దానాన్తం వ్రతానామేష తన్త్రతా॥

ప్రథమం వటుస్సమిదాధానం కృత్వా తతః పూర్వోక్తక్రమేణ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తం చ కృత్వా ఉప్తకేశస్స్నాతో ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రో గురోర్దక్షిణతః ప్రాఙ్ముఖో వటురాసీత. అథాచార్యః - నమస్సదస ఇతి సదస్యాన్ ప్రణమ్య యథాశక్తి దక్షిణాం దత్వా గోత్రం శర్మాణ మిమం మాణవకం ప్రాజాపత్యసౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవ వ్రత సముత్సర్జనైశ్చ సంస్కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగృహాణేతి ప్రార్థ్య తథాస్త్విత్యనుజ్ఞాతః ఉపవిశ్య విష్వక్సేనం సంపూజ్య ప్రాణానాయమ్య - శ్రీ గోవిందేత్యాది * భగవత్ప్రీత్యర్థం గోత్రం శర్మాణమిమం మాణవకం ప్రాజాపత్య సౌమ్యాగ్నేయ వైశ్వదేవవ్రతాఖ్యైః కర్మభి స్సమాన తన్త్రేణ కర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - కృత ప్రాణాయామం వటుం ప్రాజాపత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవవ్రతాని సమాన తన్త్రేణాచరిష్యామీతి వాచయిత్వా నవాన్ మౌఞ్జీ దణ్డోపవీతాని వాసః కృష్ణాజినం తథా। పూర్వోపయుక్తాన్యుత్సృజ్య ధారయేయుర్వ్రతేవ్రతే॥ ఉపాకర్మవ దుపవీతాదీని నవాని ప్రత్యేకం మన్త్రవద్ధృత్వా - స్నాత్వా ద్విరాచమ్య ఉదఙ్ముఖోఽప్సు ప్రవిశ్య నివీతీ; ప్రజాపతిం కాణ్డఋషిం తర్పయామి, సోమం కాణ్డఋషిం తర్పయామి, అగ్నిం కాణ్డఋషిం తర్పయామి. విశ్వాన్ దేవాన్ కాణ్డ ఋషీం తర్పయామి, సాంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి, యాజ్ఞికీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి, వారుణీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి, బ్రహ్మాణగ్ం స్వయంభువం తర్పయామి, సదసస్పతిం తర్పయామీత్యేకైకం త్రిస్త్రిర్లాక్షోదకైః ఋషితీర్థేన తర్ప

* ఈదృశ ప్రకరణే సర్వత్ర "భగవత్కైఙ్కర్యరూప" మితిచానుసన్ధేయమ్.

యిత్వాఽఽచమ్య కాపీసంధృత్వా ధృతోర్ధ్వపుండ్రః పూర్వవదుపవిశేత్.

అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్రసాదనాంతే "సామ్యేతుపాత్రాణిసియుజ్య పశ్చాదౌదుమ్బరీయాస్సమిధశ్చతస్రః। పూర్ణోదకుమ్భంచ శిరః। పవేష్టనం వాసః ప్రయుంజ్యాత్సమకాలమేవ" ఇత్యుక్తక్రమేణ చతస్ర ఔదుమ్బరీ స్సమిధ ఉదకుంభం నవ వస్త్రంచ సాదయిత్వా - ఇథా చార్యోఽగ్నేరుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతే ఽన్వారబ్ధేపతినీ; ఓం ప్రజాపతయే కాండఋషయే స్వాహా - ప్రజాపతయే కాండఋషయ ఇదం; ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యః - విశ్వా జాతాని పరి తా బభూవ - యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు - వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణాగ్ం స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; రయీణాగ్ం పతిం యజతం బృహన్తమ్ అస్మిన్భరే నృతమం వాజసాతౌ- ప్రజాపతిం ప్రథమజామృతస్య - యజామ దేవమధి నో బ్రవీతు స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; ప్రజాపతే త్వం నిధిపాః పురాణః - దేవానాం పితా జనితా ప్రజానామ్ - పతిర్విశ్వస్య జగతః పరస్పాః - హవిర్నో దేవ విహవే జుషస్వ స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; త వెమే లోకాః ప్రదిశో దిశశ్చ - పరావతో నివత ఉద్వతశ్చ - ప్రజాపతే విశ్వసృ జ్జీవధన్య ఇదం నో దేవ - ప్రతిహర్య హవ్యం స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; ప్రజాపతిం ప్రథమం యజ్ఞియానామ్ - దేవానామగ్రే యజతం యజత్యమ్ - స నో దదాతు ద్రవిణగ్ం సువీర్యమ్ - రాయస్పోషం విష్యతు నాభిమస్మే స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; యో రాయ ఈశే శతదాయ ఉక్థ్యః - యః పశూనాగ్ం రక్షితా విష్ఠితానామ్ - ప్రజాపతిః ప్రథమజా ఋతస్య - సహస్రధామా జుషతాగ్ం హవిర్నః స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం.

సోమాయ కాండఋషయే స్వాహా - సోమాయ కాండఋషయ ఇదం; సోమో ధేనుం + సోమో అర్వన్తమాశుం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతు - యో దదాశద స్మై స్వాహా - సోమాయేదం

అషాఢం యుత్సు పృతనాసు పప్రిమ్ - సువర్షామప్స్వాం వృజనస్య గోపామ్ - భరేషుజాగ్ం సుక్షితిగ్ం సుశ్రవసమ్ - జయన్తం త్వామను మదేమ సోమ స్వాహా - సోమాయేదం; త్వగ్ం సోమ క్రతుభిస్సు క్రతుర్భూః - త్వం దక్షైస్సుదక్షో విశ్వవేదాః - త్వం వృషా వృషత్వేభిర్మహిత్వా - ద్యుమ్నేభిర్ద్యుమ్న్యభవో నృచక్షా స్స్వాహా - సోమాయేదం - యా తే ధామాని హవిషా యజన్తి - తా తే విశ్వా పరిభూరస్తు యజ్ఞమ్ - గయస్ఫానః ప్రతరణ స్సువీరో వీరహా - ప్రచరా సోమ దుర్యాన్స్వాహా - సోమాయేదం; త్వమిమా ఓషధీస్సోమ విశ్వాః - త్వమపో అజనయస్త్వం గాః - త్వమాతతన్థోర్వన్తరిక్షమ్ - త్వం జ్యోతిషా వితమో వవర్థ స్వాహా - సోమాయేదం; యా తే ధామాని దివి యా పృథివ్యామ్ - యా పర్వతేష్వోషధీష్వప్సు - తేభిర్నో విశ్వైస్సుమనా అహేడన్ - రాజన్త్సోమ ప్రతి హవ్యా గృభాయ స్వాహా - సోమాయేదం.

అగ్నయే కాండఋషయే స్వాహా - అగ్నయే కాండఋషయ ఇదం; అగ్నయే + విధేమ స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; ప్రపశ్యన్ ప్రయాభాన వేభరధ్వమ్ - హవ్యం మతిం చాగ్నయే సుపూతమ్ - యో దైవ్యాని మానుషా జనూగ్ంషి - అన్తర్విశ్వాని విద్మనా జిగాతి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; అచ్ఛాగిరో మతయో దేవయన్తీః - అగ్నిం యన్తి ద్రవిణం భిక్షమాణాః - సుసన్దృశగ్ం సుప్రతీకగ్ం స్వంచమ్ - హవ్యవాహమరతిం మానుషాణాం స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; అగ్నే త్వమస్మద్యుయోధ్యమీవాః - అనగ్నిత్రా అభ్యమంత కృష్టీః - పునరస్మభ్యగ్ం సువితాయ దేవ - క్షాం విశ్వేభి రజరేభిర్యజత్ర స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; అగ్నే త్వం పారయా + తనయాయ శం యో స్స్వాహా అగ్నయ ఇదం; ప్రకారవో మననా వచ్యమానాః - దేవద్రీచీం నయథ దేవయన్తః - దక్షిణావాడ్వాజినీ ప్రాచ్యేతి - హవిర్భరన్త్యగ్నయే

ఘృతాచీ స్వాహా - అగ్నయ ఇదం.

విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్య స్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్య ఇదం; ఆనో విశ్వే అస్క్రా గమన్తు దేవాః - మిత్రో అర్యమా వరుణ స్సజోషాః - భువన్యథా నో విశ్వే వృధాసః - కరన్సుషాహా విధురం న శవ స్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; శంనో దేవా విశ్వదేవా భవన్తు - శగ్ం సరస్వతీ సహధీభిరస్తు - శమభిషాచ శ్శము రాతిషాచః - శంనో దివ్యాః పార్థివా శ్శంనో అప్యా స్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; యే సవితు స్సత్యసవస్య విశ్వే - మిత్రస్య వ్రతే వరుణస్య దేవాః - తే సౌభగం వీరవద్గోమదప్నః - దధాతన ద్రవిణం చిత్రమస్మే స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; అగ్నే యాహి దూత్యం వారిషేణ్యః - దేవాగ్ం అచ్ఛా బ్రహ్మకృతా గణేన - సరస్వతీం మరుతో అశ్వినాపః - యక్షి దేవాన్రత్నధేయాయ విశ్వా న్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; ద్యౌః పితః పృథివి మాతరధ్రుక్ - అగ్నే భ్రాతర్వసవో మృడతా నః - విశ్వ ఆదిత్యా అదితే సజోషాః - అస్మభ్యగ్ం శర్మ బహులం వియన్త స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; విశ్వే దేవాశ్శృణుతేమగ్ం హవం మే - యే అన్తరిక్షే య ఉప ద్యవి ష్ఠ - యే అగ్నిజిహ్వా ఉత వా యజత్రాః - ఆసద్యాస్మిన్బర్హిషి మాదయధ్వగ్ం స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం.

సాంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్స్వాహా - సాంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం; యాజ్ఞికీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్స్వాహా - యాజ్ఞికీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం; వారుణీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్స్వాహా - వారుణీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం; బ్రహ్మణే స్వయంభువే స్వాహా - బ్రహ్మణే స్వయంభువ ఇదం; సదసస్పతి మద్భుతం ప్రియమిన్ద్రస్య కామ్యమ్ - సనిం మేధా మయాసిషగ్ం స్వాహా - సదసస్పతయ ఇదం.

మాణవక ఉత్థాయ "అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్" తత శ్శిష్యోఽగ్నేః పురస్తాద్ధాన్యే పరిస్థాపితం సోదకం సకూర్చం వస్త్రవేష్టితం కుంభముపస్పృశ్య కలశారాధనం కృత్వా ॥ సోమసూక్త నిష త్సదసస్పతిం తన్త్రవజ్జపాయయా త్సలిలం నమః ॥ "నమో వాచే యాచోదితా యాచానుదితా తస్యై వాచే నమో నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమ ఋషిభ్యో మన్త్రకృద్భ్యో మన్త్రపతిభ్యో మామామృషయో మన్త్రకృతో మన్త్రపతయః పరాదుర్మాహమృషీన్మన్త్రకృతో మన్త్రపతీన్పరాదాం వైశ్వదేవీం వాచముద్యాసగ్ం శివామదస్తాం జుష్టాం దేవేభ్యశ్శర్మమే ద్యౌశ్శర్మ పృథివీశర్మ విశ్వమిదం జగత్ । శర్మ చన్ద్రశ్చ సూర్యశ్చ శర్మ బ్రహ్మప్రజాపతీ । భూతం వదిష్యే భువనం వదిష్యే తేజో వదిష్యే యశో వదిష్యే తపో వదిష్యే బ్రహ్మ వదిష్యే సత్యం వదిష్యే తస్మా అహమిద ముపస్తరణ ముపస్తృణ ఉపస్తరణం మే ప్రజాయై పశూనాం భూయాదుపస్తరణమహం ప్రజాయై పశూనాం భూయాసం ప్రాణాపానౌ మృత్యోర్మా పాతం ప్రాణాపానౌ మామాహాసిష్టం మధు మనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్ష్యామి మధు వదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తం మా దేవా అవన్తు శోభాయై పితరో ఽనుమదన్తు ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః" ఇత్యనువాకం జపిత్వా ॥ అగ్నేః పశ్చాత్తిష్ఠన్ శుక్రియే సమిధోఽగ్న ఇతి ప్రతి యుంజతే సవితా జయవాశిశమ్ ॥' పృథివీసమి దన్తరిక్షగ్ంసమి ద్ద్యౌస్సమి త్వా

జాపత్యామేసమిదసీతిచతుర్భిః ఆమూలాగ్రం ఆజ్యాభ్యక్తాశ్శ్వేతప్రసూదుమ్బరీస్సమిధోఽగ్నావాదధాతి. "పృథివీసమిత్। తామగ్నిస్సమిన్ధే। సా ఽగ్నిగ్ం సమిన్ధే। తామహగ్ం సమిన్ధే। సామాఽసమిద్ధా। ఆయుషా తేజసా।వర్చసా।శ్రియా।యశసా।బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేనసమిన్తాగ్ం స్వాహా-పృథివ్యా ఇదం;అన్తరిక్షగ్ం సమిత్।తాంవాయుస్సమిన్ధే।సావాయుగ్ం సమిన్ధే। తామహగ్ం సమిన్ధే। సామాఽసమిద్ధా। ఆయుషా తేజసా। వర్చసా। శ్రియా। యశసా। బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేన సమిన్తాగ్ం స్వాహా - అన్తరిక్షాయేదం; ద్యౌస్సమిత్। తామాదిత్యస్సమిన్ధే। సాదిత్యగ్ం సమిన్ధే। తామహగ్ం సమిన్ధే। సామాఽసమిద్ధా। ఆయుషా తేజసా। వర్చసా। శ్రియా। యశసా। బ్రహ్మవర్చసేన-అన్నాద్యేన సమిన్తాగ్ం స్వాహా - దివఇదం: ప్రాజాపత్యామేసమిదసి సపత్నక్షయణీ। భాతృవ్యహామే ఽసి స్వాహా-ప్రజాపతయఇదం.

అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి-తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః -సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్య వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్" ఇత్యుపతిష్ఠేత్॥

అథాచార్యః 'యుంజతేమన' ఇత్యాదీనాం 'దేవాన్వైక్షత్రియా' సత్తే'త్యాదీనాం చానువాకానాం ప్రథమపదాని 'యుంజతేసవితే'తి పదద్వయం వా శిష్యం వాచయిత్వా.

తత్ప్రకారః: యుంజతే, సృష్టః, బృహస్పతే, బృహస్పతే, దశ, అపశ్యం, దేవస్య, సముద్రాయ, ఇషే, ఘర్మ, మహీనాం, అస్మాకం, యాః, ప్రాణాయ, పూర్ణే, ఉత్, యాః, అగ్నిః, భూః, భూః, యాః, స్రుక్, భువి, ఉగ్రః, అహోరాత్రే, ఋక్, నిగ్రాః,

అస్పృష్ట్మఖః, యత్, యక్, దీర్ఘముఖ, ఇత్యాద్, యత్, ప్రసార్య, అతిరిక్తా, ఆబ్రహ్మణా, ఉత్, భూః, పృథివీ, శం, దేవాః, సావిత్రం పరిశిష్టే, బ్రహ్మణా, అగ్నిః, శిరః, దేవస్య, విశ్వా, ఘర్మ, ప్రజాపతిం, ప్రజాపతిః, సవితా.

యుంజతే సవితేతి పదద్వయం నా వాచయిత్వా - కేచిదత్ర 'యుంజతే - సవితా' ఇత్యనువాకద్వయమేవ జపంతి, తత్ప్రకారస్తు.

"యుంజతే మన ఉత యుంజతే ధియః । విప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః । విహోత్రాదధే వయునావిదేక ఇత్ । మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః । దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినోర్బాహుభ్యామ్ । పూష్ణో హస్తాభ్యామాదదే । అభ్రిరసి నారిః । అధ్వరకృద్దేవేభ్యః । ఉత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే ॥౧॥ దేవయన్తస్త్వేమహే । ఉప ప్రయన్తు మరుతస్సుదానవః । ఇన్ద్ర ప్రాశూర్భవా సచా । ప్రైతు బ్రహ్మణస్పతిః । ప్ర దేవ్యేతు సూనృతా । అచ్ఛావీరం నర్యం పఙ్క్తిరాధసమ్ । దేవా యజ్ఞం నయన్తు నః । దేవీద్యావాపృథివీ అను మే మగ్ంసాథామ్ । ఋద్ధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః ॥౨॥ మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । ఇయత్యగ్ర ఆసీః । ఋద్ధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః । మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । దేవీర్వమ్రీరస్య భూతస్య ప్రథమజా ఋతావరీః । ఋద్ధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః ॥౩॥ మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । ఇన్ద్రస్యౌజోసి । ఋద్ధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః । మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । అగ్నిజా అసి ప్రజాపతే రేతః । ఋద్ధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః ॥౪॥ మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । ఆయుర్ధేహి ప్రాణం ధేహి । అపానం ధేహి వ్యానం ధేహి । చక్షుర్ధేహి శ్రోత్రం ధేహి । మనో ధేహి వాచం ధేహి । ఆత్మానం ధేహి ప్రతిష్ఠాం ధేహి । మాం ధేహి మయి ధేహి । మధు త్వా మధులా కరోతు । మఖస్య శిరోసి ॥౫॥

యజ్ఞస్య పదేస్థః । గాయత్రేణ త్వా ఛన్దసా కరోమి । త్రైష్టుభేన త్వా ఛన్దసా కరోమి । జాగతేన త్వా ఛన్దసా కరోమి । మఖస్య రాస్నాఽసి । అదితి[illegible] గృహ్ణాతు పాఙ్క్తేన ఛన్దసా । సూర్యస్య హరసా శ్రాయ । మఖోఽసి ॥ ౬ ॥ ఆర ॥ ౪ ॥ ౧ ॥ ౬ ॥

సవితా భూత్వా ప్రథమే ఽహన్యభివృజ్యతే । తేనకామాగ్ం ఏతి । అగ్నిర్ద్వితీయే ఽహన్యభివృజ్యతే । అగ్నిర్భూత్వా దేవానేతి । వాయుస్తృతీయే ఽహన్యభివృజ్యతే । వాయుర్భూత్వా ప్రాణానేతి । ఆదిత్యశ్చతుర్థే ఽహన్యభివృజ్యతే । ఆదిత్యో భూత్వా రశ్మీనేతి । యశ్చ పఞ్చమే ఽహన్యభివృజ్యతే । చన్ద్రమా భూత్వా నక్షత్రాణ్యేతి । ౧౧౮ ॥ యష్షష్ఠే ఽహన్యభివృజ్యతే । ఋతుర్భూత్వా సంవత్సరమేతి । యస్సప్తమే ఽహన్యభివృజ్యతే । ధాతా భూత్వా శక్వరీమేతి । యదష్టమే ఽహన్యభివృజ్యతే । బృహస్పతిర్భూత్వా గాయత్రీమేతి । యన్నవమే ఽహన్యభివృజ్యతే । మిత్రో భూత్వా త్రివృత ఇమాఁల్లోకానేతి । యద్దశమే ఽహన్యభివృజ్యతే । వరుణో భూత్వా విరాజమేతి ॥ ౧౧౯ ॥ యదేకాదశే ఽహన్యభివృజ్యతే । ఇన్ద్రో భూత్వా త్రిష్టుభమేతి । యద్ద్వాదశే ఽహన్యభివృజ్యతే । సోమో భూత్వా సత్యమేతి । యత్పురస్తాదుపసదాం ప్రవృజ్యతే । తస్మాదితః పరాఙిమాఁల్లోకాగ్ంస్తపన్నేతి । యదుపరిష్టాదుపసదాం ప్రవృజ్యతే । తస్మాదముతోఽర్వాఙిమాఁల్లోకాగ్ంస్తపన్నే । య ఏవం వేద । అవతపతి ॥౧౨౦॥" (ఆర ॥ ౫ ॥ ౧౧౮ ॥ ౧౨౦ ॥) ఇత్యంతం జపంతి.

తతశ్శిష్యాః "అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండ

ఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్య తామ్. ॥ ఇతి చతుర్భిరాగ్నేయవ్రతోపస్థానం; మన్త్రైరేవ "అగ్నేవ్రత పతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవవ్ర తం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ ॥ ఇతిచతుర్భిరుపస్థా నం కారయిత్వా. జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకుర్యాత్, ప్రాణాయా మం. పరిషేచనం ప్రణీతా మోక్షణం బర్హిర్హోమోద్వాసనంచ కృత్వా.

తతశ్శిష్య ఉదకుంభముపస్పృశ్య "శంనో వాతః పవతాంమా తరిశ్వా శంనస్తపతు సూర్యః । అహానిశం భవన్తునశ్శగ్ం రాత్రిః ప్ర తిధీయతామ్ । శముషానో వ్యుచ్ఛతు శమాదిత్య ఉదేతునః । శివాన శ్శన్తమా భవ సుమృడీకా సరస్వతి । మా తే వ్యోమసందృశి । ఇడాయె వాస్త్వసి వాస్తుమద్వాస్తుమన్తో భూయాస్మ మా వాస్తోశ్ఛిత్స్మహ్య వాస్తుస్సభూయాద్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం ద్విష్మః । ప్రతిష్ఠా ఽసి ప్రతిష్ఠావన్తో భూయాస్మ మా ప్రతిష్ఠాయాశ్ఛిత్స్మహ్య ప్రతిష్ఠ స్సభూయాద్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం ద్విష్మః । ఆవాత వాహి భేషజం వివాతవాహి యద్రపః । త్వగ్ం హి విశ్వభేషజో దేవానాం దూత ఈయసే । ద్వావిమౌ వాతౌ వాత ఆసిన్ధోరాపరావతః ॥౨౮॥ దక్షం మే అన్య ఆవాతు పరాన్యోవాతు యద్రపః । యదదో వాత తే గృహేఽమృతస్య నిధిర్హితః । తతో నో దేహి జీవసే తతో నో ధేహి భేషజమ్ । తతో నో మహ ఆవహ వాత ఆవాతు భేషజమ్ । శం భూర్మయోభూర్నో హృదే ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ । ఇన్ద్రస్య గృహోఽసి తం త్వా ప్రపద్యే సగుస్సాశ్వః । సహయన్మే అస్తి తేన । భూః

ప్రపద్యే భువః ప్రపద్యే సువః ప్రపద్యే భూర్భువస్సువః ప్రపద్యే వా
యుం ప్రపద్యేఽనార్త్తాం దేవతాం ప్రపద్యేఽశ్మానమాఖణం ప్రప
ద్యే ప్రజాపతేర్బ్రహ్మకోశం బ్రహ్మ ప్రపద్య ఓం ప్రపద్యే । అన్తరిక్షం
మ ఉర్వన్తరం బృహదగ్నయః పర్వతాశ్చ యయా వాతస్స్వస్త్యా
స్వస్తిమాన్తయా స్వస్త్యా స్వస్తిమానసాని । ప్రాణాపానౌ మృత్యో
ర్మా పాతం ప్రాణాపానౌ మా మా హాసిష్టం మయి మేధాం మయి
ప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మ
య్యిన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూ
ర్యో భ్రాజో దధాతు ॥౨౫॥ ద్యుభిరక్తుభిః పరిపాతమస్మానరిష్టేభిరశ్వి
నా సౌభగేభిః । తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిస్సిన్ధుః
పృథివీ ఉత ద్యౌః । కయా నశ్చిత్ర ఆ భువదూతీ సదావృధస్సఖా ।
కయా శచిష్ఠయా వృతా । కస్త్వా సత్యో మదానాం మగ్ంహిష్ఠో మత్స
దన్ధసః । దృఢా చిదారుజే వసు । అభీషుణస్సఖీనామవితా జరితౄణామ్ ।
శతం భవాస్యూతిభిః । వయస్సుపర్ణా ఉపసేదురిన్ద్రం ప్రియమేధా ఋ
షయో నాధమానాః । అపధ్వాన్తమూర్ణుహి పూర్ధి చక్షుర్ము
గ్ధ్యస్మాన్నిధయేవ బద్ధాన్ ॥౨౬॥ శంనో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవన్తు
పీతయే । శంయోరభిస్రవన్తు నః । ఈశానా వార్యాణాం క్షయన్తీశ్చర్
షణీనామ్ । అపో యాచామి భేషజమ్ । సుమిత్రా న ఆప ఓషధయ
స్సన్తు దుర్మిత్రాస్తస్మై భూయాసుర్యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం
ద్విష్మః । ఆపో హిష్ఠా మయో భువః + ఆపో జనయథా చ నః ॥౨౭॥
పృథివీ శాన్తా సాఽగ్నినా శాన్తా సా మే శాన్తా శుచగ్ం శమయతు ।
అన్తరిక్షగ్ం శాన్తం తద్వాయునా శాన్తం తన్మే శాన్తగ్ం శుచగ్ం
శమయతు । ద్యౌశ్శాన్తా సాఽఽదిత్యేన శాన్తా సా మే శాన్తా శుచ
గ్ం శమయతు । పృథివీ శాన్తిరన్తరిక్షగ్ం శాన్తిర్ద్యౌశ్శాన్తిర్ది
శశ్శాన్తిరవాన్తరదిశాశ్శాన్తిరగ్నిశ్శాన్తిర్వాయుశ్శాన్తిరాదిత్య

శ్శాన్తి శ్చన్ద్రమా శ్శాన్తి ర్నక్షత్రాణి శాన్తి రాపశ్శాన్తి రోషధయ శ్శాన్తి ర్వనస్పతయ శ్శాన్తి ర్గౌశ్శాన్తి రజా శాన్తి రశ్వ శ్శాన్తిః పురుష శ్శాన్తి ర్బ్రహ్మశాన్తి ర్బ్రాహ్మణ శ్శాన్తి శ్శాన్తి రేవ శాన్తి శ్శాన్తి ర్మే అస్తు శాన్తిః । తయా ఽహగ్ం శాన్త్యా సర్వ శాన్త్యా మహ్యం ద్విపదే చతుష్పదేచ శాన్తిం కరోమి శాన్తిర్మే అస్తు శాన్తిః । ఏహ శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపో మేధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధాసత్యం ధర్మశ్చైతాని మో త్తిష్ఠన్త మనూత్తిష్ఠన్తు మామాగ్ం శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపో మేధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధాసత్యం ధర్మశ్చైతాని మా మాహాసిషుః । ఉదాయుషా స్వాయుషా + జ్యోక్చసూర్యం దృశే ॥ (౭౪ - ౭౫ తమ పుటే ద్రష్టవ్యః.) యడుదగాన్మహతోఽర్ణవా ద్విభ్రాజమానస్సరిరస్య మధ్యాథ్సమా వృషభో లోహితాక్ష స్సూర్యో విపశ్చిన్మనసా పునాతు । బ్రహ్మణశ్చోతస్యసి బ్రహ్మణ ఆణీస్థో బ్రహ్మణ ఆవపనమసి ధారితేయం పృథివీ బ్రహ్మణామహీధారితమేనేనమహదన్తరిక్షందివం దాధార పృథివీగ్ం సదేవాం యదహం వేద తదహం ధారయాణి మామద్వేదోఽధివిస్రసత్ । మేధామనీషే మావిశతాగ్ం సమీచీ భూతస్య భవ్యస్యావరుద్ధ్యై సర్వమాయురయాణి సర్వ మాయురయాణి । ఆభిర్గీర్భిర్యదతోన ఊనమాప్యాయయ హరివో వర్ధమానః । యదా స్తోతృభ్యో మహిగోత్రా రుజాసి భూయిష్ఠభాజో అధ తేస్యామ । బ్రహ్మప్రావాదిష్మ తన్నో మాహాసీత్ ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ ॥-౮.౮ ॥ ఇత్యనువాకం జపిత్వా వాచం యచ్ఛేత్,

వాచంయచ్ఛే దథాచార్య శ్శిష్యస్య సముఖంశిరః । వస్త్రేణ వేష్టయిత్వావాగ్యతస్తిష్ఠేదాసీతవా ॥ మీలనేయత వాక్శిరసస్తతే వేష్టనే స్తమితే గృహ మావిశేత్ । స్థీయతే ఽన్ధవ దప్యథ వాస్యతే వాగ్యతేనతతోభ్యుదితకర్మియా ॥ అథాచార్యః శిష్యస్య ముఖం శిరో నవ వస్త్రేణ ప్రదక్షిణం సంవేష్టయిత్వా అస్తమితే గ్రామం ప్రా

తేత్- తాం రాత్రిం శిష్యో వాగ్యతస్తిష్ఠే దాసీతవా.

తతః ప్రభాతేతు బహిర్గృహాణాం వహ్నించ సూర్యంచ తథో దకుంభమ్। ఆకాశ ముద్వీక్ష్య గిరించ వత్సం పశ్యేద్ధిరణ్యంచ వయ స్సుపర్ణాః॥ శ్వోభూతే గ్రామాద్బహిర్గత్వా శిరోవేష్టన వస్త్రమప నీయ ఆచార్యాయ దత్వా అగ్ని ముదకుంభ మాదిత్య మాకాశం గిరిం వత్సం సువర్ణంచ యథాసంభవ మాచార్యదర్శితం దృష్ట్వా 'వ యస్సుపర్ణా + నిధయేవబద్ధా' ఇత్యాదిత్య ముపతిష్ఠేత, ఆచార్యః అభ్యుదయం * పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

అథ ప్రాజాపత్యాది వ్రతోత్సర్జన సమాన తన్త్ర ప్రయోగః.

ఉత్సర్జనే విశేషః. — 'ఉత్సర్జనేతుయుంజాదిం విపాలనాదిచ వర్జయేత్। సమిదాధానమన్త్రా ఽగ్నే ద్యాస్సమిత్పూర్వమిష్యతే॥' ఆచార్యః ప్రాణానాయమ్య - గోత్రం శర్మాణ మిమం మాణవకం ప్రాజాపత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవ వ్రతోత్సర్జనేన కర్మణా సం స్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - కృత ప్రాణాయామంమాణవకం ప్రాజా పత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవవ్రతోత్సర్జనాంతాన్యాచరిష్యామీతి శిష్యం వాచయిత్వా వస్త్రాది ధారణం స్నానం తర్పణంచ పూర్వవ త్కారయిత్వా - అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాంతేపూర్వవత్ప్రధానాహు తీ ర్హుత్వా-మాణవకఉత్థాయ 'అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషమ్ - తదశకంతన్మేరాధి - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషమ్- తదశకంతన్మేరాధి- ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషమ్ - త దశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజా పత్యవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి' ఇత్యుపస్థాయ. తతశ్చి

---

* వ్రతానా ముత్సర్జనానాం చ ఏకదాకరణే సకృదేవాభ్యుదయం పృథ క్పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

ష్యః పూర్వవత్కుంభముపస్పృశ్య 'నమోవాచ' ఇత్యనువాకం జపిత్వా అగ్నేః పశ్చాత్తిష్ఠన్ " ద్యౌస్సమిత్। తామాదిత్యస్సమిన్ధే। సాదిత్యగ్ం సమిన్ధే । తామహగ్ం సమిన్ధే। సామా సమిద్ధా। ఆయుషా తేజసా । వర్చసా శ్రియా । యశసా బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేన సమిన్తాగ్ం స్వాహా - దివఇదం; అన్తరిక్షగ్ం సమిత్। తాంవాయుస్సమిన్ధే। సావాయుగ్ంసమిన్ధే। తామహగ్ంసమిన్ధే। సామాసమిద్ధా। ఆయుషా తేజసా । వర్చసా శ్రియా । యశసా బ్రహ్మవర్చసేన । అన్నాద్యేనసమిన్తాగ్ం స్వాహా - అన్తరిక్షాయేదం; పృథివీ సమిత్। తామగ్నిస్సమిన్ధే। సా ఽగ్నిగ్ంసమిన్ధే। తామహగ్ంసమిన్ధే। సామా సమిద్ధా । ఆయుషా తేజసా। వర్చసా శ్రియా। యశసా బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేనసమిన్తాగ్ం స్వాహా - పృథివ్యా ఇదం; ప్రాజాపత్యామేసమిదసి సపత్నక్షయణీ। భాతృవ్యహా మే ఽసి స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇదం," ఇతి సమిధఆధాయ, ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- సౌమ్యవ్రతమచారిషమ్ - తదశకంతన్మే రాధి - వాయోవ్రతపతే కాండ ఋషిభ్యః - సౌమ్య వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్య వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - అగ్నేవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్ - తదశకంతన్మేరాధి - ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్- తదశకం తన్మేరాధి - అగ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం త

న్మేరాధి - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవవ్రతమచా రిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి ॥ ఇతి శిష్యేణో పస్థానం కారయిత్వా. ఆచార్యః జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకుర్యాత్. తతశ్శిష్య ఉదకుంభముపస్పృశ్య "శంనో వాతఃపవతాం" ఇత్యనువా కం జపేత్. అంతే అభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

ఇతి ప్రాజాపత్యాది వ్రతోత్సర్జన సమాన తన్త్ర ప్రయోగః.

స్నాన కర్మ. — స్నానకర్మ కరిష్యమాణ స్సూర్యోదయా త్పూర్వం వ్రజం ప్రవిశ్యాంతర్లోమ్నా చర్మణా వ్రజ ద్వారం ప్రచ్ఛా ద్యాసాయన్త్రైవ నసే దస్మిన్నహని బహిరాతపే ననిర్గచ్ఛేత్. సూ॥ * వేదమధీత్య స్నాస్యన్ ప్రాగుదయాద్వ్రజం ప్రవిశ్యాంత ర్లోమ్నా చర్మణా ద్వారమపిధాయాస్తే ॥ ౧౨ ॥ ౧ ॥ నైతమేత ద హరాదిత్యోఽభితపేత్ ॥ ౧౨ ॥ ౨ ॥ మధ్యందినే ॥ స్నానకర్మకర్తుం మహదనుగ్రహం ప్రార్థ్య - ప్రాణానాయమ్య మధ్యందినే స్నానకర్మ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య అగ్నిప్రతిష్ఠాది పాత్రసాదనాంతే. సూత్రే వస్త్రే మణియుగసమిత్సృక్సుగన్ధా ప్రస్తృతౌ శీతోష్ణామ్బుక్షురకట కువ ఛత్ర దణ్డాంజనాని। మానోపానద్ద్వయ కుశ శకృత్స్నాన చూర్ణోదపాత్రం స్నాస్యన్ యుంజ్యాత్సకృది హానరః కాష్ఠమౌదుమ్బ రంచ ॥ ఇతి కపర్దికారికా ప్రకారేణ పాలాశీం సమిధం కటం క్షురం శీతముష్ణంచజలం యవాన్ శకృద్దర్భా నౌదుమ్బరందంతకాష్ఠం స్నా

---

* వేదం - మన్త్రబ్రాహ్మణ లక్షణమ్, అధీత్యేతిచ విధిః, వేదంవ్రతాని వా పారం నీత్వాహ్యుభయమేవవా ఇత్యస్య ప్రదర్శనార్థః, వ్రజం - గోశాలాం అస్మిన్నహని యావదస్తమయం మూత్ర పురీషోత్సర్జనార్థమప్యసౌ మండపా ద్బహి ర్నవిర్గచ్ఛేదిత్యర్థః. యథా మధ్యందినే ప్రధాన హోమా భవంతి. (అగ్నేరుపస మాధానాధికం భవతి.) తథా కర్మ కుర్యాత్.

సీయం నవంవస్త్రద్వయం ఉపవీతద్వయం చందనం సోపధానంసూత్ర ప్రోతం మణిం బాదరంమణిం కుండలద్వయం స్రజ మంజన మాదర్శ ముపానహౌ ఛత్రం వైణవం దండంచ సాదయిత్వా ॥ సూ॥ * అగ్నే రుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే పాలాశీం సమిధ ముత్తరయా ఽఽధాయ. 'ఇమగ్ం స్తోమమర్హతే జాతవేదసే రథమివసంమహేమా మనీషయా - భద్రా హి నః ప్రమతిరస్య సగ్ంసద్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ' ఇతి పాలాశీం సమిధ మాజ్యాభ్యక్తా మగ్నావాధాయ. సూ॥ అపరేణాగ్నిం కటవీరకాయాంవో పవిశ్యో † త్తరయా క్షుర మభిమన్త్ర్య॥ 'త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యప స్య త్ర్యాయుషమ్ - యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్' ఇత్యగ్నేః పశ్చాత్కటవీరకాయాంవో పవిశ్య క్షురమభిమన్త్ర్య సూ॥ ‡ ఉత్తరేణ యజుషా వప్త్రే ప్రదాయ. 'శివో నామాసి స్వధితిస్తే పితా నమస్తే అస్తు మా మా హిగ్ంసీః' ఇతి క్షురం కస్మైచిన్మన్త్రవిదే బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛేత్. సూ॥ § అపాగ్ం సగ్ంసర్జనాద్యా కేశనిధానాత్సమానమ్ ॥ ౧౩ ॥ 3 ॥ సమన్త్రవిత్ 'ఉష్ణేన వాయవుదకేనేహ్యదితిః కేశాన్ వపతు' ఇత్యాది కేశనిధాన పర్యంతం చౌళవద్దిగ్వపనం కరోతి నాపితేన సర్వాంగవపనం కారయి

* అత్రచ పాత్ర ప్రయోగే దర్వ్యాదీని ద్వంద్వం, క్షురకటకాదీనిసకృదేవ, శమ్యాశ్చ పరిధ్యర్థే. కేచిద్దర్వ్యాదీన్యపిసకృదేవేతి. ఉత్తరయా - 'ఇమగ్ం స్తోమం' ఇత్యేతయా, పాలాశీం - పలాశవృక్షావయవ భూతామ్.

† ఉత్తరయా - 'త్ర్యాయుష' మిత్యేతయా.

‡ ఉత్తరేణ యజుషా - 'శివోనామాసీ' త్యనేన. వప్త్రే - వపన కర్త్రే కస్మైచిన్మంత్రవిదే బ్రాహ్మణాయ.

§ 'అథానువాకస్య ప్రథమేన యజుషా, ఇత్యారభ్య 'తస్మిన్కేశానుపయమ్యోత్తరయోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవా నిదధాతి, (ఆప ॥ గృ॥ ౧౦॥ ౮॥) ఇత్యేవమంత ముపనయనేన సమానం భవతీత్యర్థః. (చౌల ప్రయోగే ద్రష్టవ్యః.)

త్వా స్నాత్వా సూ ॥ * జఘనార్ధే వ్రజస్యోపవిశ్య విప్రస్య మేఖలాం బ్రహ్మచారిణే ప్రయచ్ఛతి ॥ ౧౨ ॥ ౪ ॥ తాంస † ఉత్తరేణ యజుషో దుమ్బరమూలే దర్భస్తమ్బే వోపగూహతి ॥ ౧౨ ॥ ౫ ॥ ఇదమహం యజ్ఞశర్మణో గార్గ్యాయణస్య పాప్మానముపగూహా మ్యుత్తరో యజ్ఞశర్మా ద్విషద్భ్యః. సూ ॥ ‡ ఏవం విహితాభి రేవాద్భిరుత్తరాభిష్షడ్భిస్స్నాత్వా ॥ ఆపోహిష్ఠామయోభువ ఇతి తిసృభిః హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా ఇతి తిసృభిః శీతోష్ణాభిరద్భిస్స్నాత్వా.

సూ ॥ § ఉత్తరయో దుమ్బరేణ దతోధావతే ॥ ౧౨ ॥ ౬ ॥ 'అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వం దీర్ఘాయురహమన్నాదో భూయాసం-సోమో రాజా యమాగమత్స మే ముఖం ప్రవేక్ష్యతి భగేన సహ వర్చసా' ఇత్యౌదుమ్బరేణ దంతకాష్ఠేన ప్రదక్షిణం దంతధావనం కృత్వా. సూ ॥ $ స్నానీయోచ్ఛాదిత స్స్నాతః ॥ ౧౨ ॥ ౭ ॥ ఉత్తరేణ

---

* జఘనార్ధే – వ్రజస్యపశ్చార్ధే.

† ఉత్తరేణ – 'ఇదమహ, మితి యజుషా.

‡ ఏవం విహితాభిః – తూష్ణీం మిశ్రితాభిశ్శీతోష్ణాభిరద్భిః, ఏవకారాచ్చ నమిశ్రిణ మంత్రః. ఉత్తరాభిష్షడ్భిః – 'ఆపోహిష్ఠా, ఇతి తిసృభిః 'హిరణ్యవర్ణాః, ఇతి తిసృభిశ్చ, స్నాతి – అభిషించతి, ఏతచ్చ షణ్ణామంతే సకృదేవ. కేచిత్ప్రత్యృచ మితితన్న, గుణార్థం ప్రధానాభ్యాస కల్పన మిత్యుక్తత్వాత్.

§ ఉత్తరయా – 'అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వ, మిత్యనయా.

$ స్నానోప కరణైః (కృతకమనూర) క్లీతక మాధుకచూర్ణాదిభిరుద్వర్తిత దేహః ఆమలక పిష్టాదిభిస్స్నానీయైస్స్నాతశ్చభవతి. ఉత్తరేణ యజుషా – 'సోమస్య తనూరసి, త్యనేన యజుషా, ఆహతమంతరం వాసః, అంతర్వాసో – అంతరీయ మిత్యర్థః. అనేన సూత్రేణాత ఊర్ధ్వం స్నాతకస్య నిత్యమంతర్వాసో విధీయతే. (స్నాన మత్ర ప్రోక్షణమేవ, కృతకం – హరిద్రా, అస్య మలాపకర్షణార్థత్వాత్; 'మలాపకర్షణంపార్శ్వే మంత్రైస్తుజలేస్మృతమ్, ఇతి వచనాత్తటఏవోద్వర్తన స్నానాదికం కార్యమ్. 'ఈషద్ధౌతం నవం వస్త్రం సదశం యన్నధారితమ్। ఆ

యజుషా ఉహాతం వాసః పరిధాయ. ధాత్రీ పిష్టాదినా స్నానీయేన దేహం శిరశ్చానులిప్య స్నాత్వా, ద్విరాచమ్య విధివద్దేవర్షి పితృతర్పణం కృత్వా - ద్విరాచమ్య. 'సోమస్య తనూరసి తనువం మే పాహి స్వా మా తనూరావిశ' ఇతి అహతమంతర్వాసః పరిధాయ ద్విరాచమ్య ఉపవీత ద్వయం ధృత్వా ॥ సూ ॥ * సార్వసురభిణా చందనేనోత్తరైర్దేవతాభ్యః ప్రదాయ ॥ 'నమో గ్రహాయ చాభిగ్రహాయ చ నమశ్శాకజఞ్జభాభ్యాం నమస్తాభ్యో దేవతాభ్యో యా అభిగ్రాహిణీః' ఇతి కస్తూరికాదిభిర్గన్ధద్రవ్యైర్వాసితం చందనం దేవతాభ్యః ప్రదాయ. సూ ॥ † ఉత్తరయా ఽనులిప్య ॥ 'అప్సరస్సు యో గన్ధో గన్ధర్వేషు చ యద్యశః - దైవో యో మానుషో గన్ధస్స మా గన్ధస్సురభిర్జుషతామ్' ఇతి గంధేనాత్మానమనులిప్య (ముఖమగ్రే బ్రాహ్మణో ఽనులింపేదితి గృహ్యరత్నే) సూ ॥ మణిం సౌవర్ణం సోపధానంసూత్రోతం ‡ ముత్తరయోదపాత్రే త్రిః ప్రదక్షిణం పరిప్లావ్య ॥ 'ఇయమోషధే (ధి) త్రాయమాణా సహమానా సహస్వతీ - సా మా హిరణ్యవర్చసం బ్రహ్మవర్చసినం మా కరోతు' ఇతి వజ్రవైడూర్యా

హతంతద్విజానీయా త్సర్వకర్మసు పావనమ్ ॥, ఏవంచ అత ఊర్ధ్వం స్నాతకస్య అంతర్వాసః పరిధానమేవ కర్తవ్యం, నకౌపీనం — బ్రహ్మచారిణో నాంతర్వాసః అస్నాతత్వాత్కౌపీన మేవ, ఇతి కంఠ భూషణే.)

* సార్వసురభిణా — సర్వైః కస్తూరికాదిభి ర్గన్ధద్రవ్యైర్వాసితేన, ఉత్తరైః — 'నమో గ్రహాయచ, ఇత్యాదిభిస్త్రిభిర్మన్త్రైః, అత్రదానం నమశ్శబ్దేననతు మంత్రాంతేనేతి సూత్ర వ్యాఖ్యా — దేవతాభ్యో గంధ దానం నమశ్శబ్దేన నతు మంత్రాంతేన, నమస్కారస్యాపి ప్రదానార్థత్వాత్; ఇత్యుక్తమ్. తన్నయుక్తం. 'మన్త్రైః కర్మాదీన్సన్నిపాతయే, దితి సూత్ర విరోధా దితి కంఠ భూషణే.

† ఉత్తరయా — 'అప్సరస్సుయోగన్ధః, ఇత్యనయా.

‡ ఉత్తరయా — 'ఇయమోషధే (ధి) త్రాయమాణా, ఇత్యనయా సుప్రచ్ఛన్నత ఉదపాత్రే ప్రదక్షిణమవిరతం త్రిః పరిప్లావ్య.

దినోభయతః పరిగృహీతం సూత్రప్రోతం సౌవర్ణం మణిం ఉదపాత్రే త్రిః ప్రదక్షిణమావృత్య. సూ॥ * ఉత్తరయా గ్రీవాస్వాబధ్నీత ॥ 'అపాశో ఽస్యురో మే మా సగ్ం శారీశ్శవ్రో మోపతిష్ఠస్వ దీర్ఘాయుత్వాయ శతశారదాయ - శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషే వర్చసే జీవాత్వై పుణ్యాయ' ఇతి కంఠే తం మణిమాబధ్య. సూ॥ ఏవమేవ బాదరం మణిం మన్త్రవర్జం సవ్యే పాణావాబధ్య † హతముత్తరం వాసో రేవతిస్త్వేతి సమానమ ॥ ౧౨ ॥ ౮ ॥ ఇత్యుక్తసూత్రక్రమేణ సూత్రప్రోతం బాదరం మణిం పూర్వవత్తూష్ణీ ముదపాత్రే త్రిరావృత్య సవ్యే పాణావాబధ్నీయాత్. అథమన్త్రపత్యాచ్ఛద్యాహ్మణాః ‡ 'రేవతీస్త్వ దేవిరేవాయ' ఇతి ద్వాభ్యాం నవం వస్త్రమభిమన్త్ర్య - 'యా అకృన్తన్నవయన్, పరిధత్తధత్త, జరాం గచ్ఛాసి' ఇతి తిసృభి రుత్తరీయం ధారయిత్వా ధృతోత్తరీయం తం 'పరీదం వాసః + విభజాసి జీవన్' ఇత్యనుమన్త్రయేత్. సూ॥ తస్య § దశాయాం ప్రవర్తా ప్రబధ్య దర్వ్యా మాధాయాజ్యేనాభ్యానాయన్నుత్తరా ఆహుతీ ర్జుహుత్వా ॥ ఇతి సూత్రానుసారాదథోత్తరీయస్య దశాయాం కుండలే బధ్వా తే దర్వ్యా అగ్నే స్థాపయిత్వా సవ్యేన హస్తేన తయోరుపర్యాజ్యమానీయ తేనాజ్యేన 'ఆయుష్యం వర్చస్య' మిత్యాద్యష్టావాహుతీః ప్రతిమన్త్రం జుహోతి. 'ఆయుష్యం వర్చస్యగ్ం సువీర్యగ్ం రాయస్పోషమౌద్భిద్యమ్ - ఇదగ్ం హిరణ్యం జైత్ర్యాయావిశతాం మామ్ స్వాహా - హిరణ్యాయేదం; ఉచ్చైర్వాది పృతనాజి సత్రాసాహం ధనంజయమ్ - స

---

* ఉత్తరయా - 'అపాశో ఽస్యురో మే, ఇత్యాదికయా 'పుణ్యాయ' ఇత్యన్తయా త్ర్యవసానయా.

† 'అహత ముత్తరం వాసః', ఇత్యనేనాపి పరిధాన మేవోచ్యతే నోత్తరీయమ్.

‡ 'రేవతీస్త్వే'త్యాదిమన్త్రాః ఏకతమపుస్తకే ఉపనయన ప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః.

§ దశాయాం - వాససో దశాయాం, ప్రవర్తా - కుండలే సౌవర్ణే.

రాయస్సమృద్ధిర్ బుద్ధయో హిరణ్యేఽస్మిన్నధిహితాస్స్వాహా - హిర
ణ్యాయేదం; శునమహగ్ం హిరణ్యస్య పితురివ నామాగ్రభిషమ్-
తం మా హిరణ్యవర్చసం పూరుషు ప్రియం కురు స్వాహా - హిరణ్యా
యేదం; ప్రియం మా దేవేషు కురు ప్రియం మా బ్రహ్మణే కురు -
ప్రియం విశ్యేషు శూద్రేషు ప్రియగ్ం రాజసు మా కురు స్వాహా-
హిరణ్యాయేదం; యా తిరశ్చీ నిపద్యసే అహం విధరణీ ఇతి - తాం
త్వా ఘృతస్య ధారయా యజే సగ్ంరాధనీమహగ్ం స్వాహా - హిర
ణ్యాయేదం; సగ్ంరాధన్యై దేవ్యై స్వాహా - సగ్ంరాధన్యై దేవ్యా
ఇదం; ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహా - ప్రసాధన్యై దేవ్యా ఇదం; స
మ్రాజం చ విరాజం చాభిశ్రీర్యా చ నో గృహే - లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య
యా ముఖే తయా మా సగ్ంసృజామసి స్వాహా - లక్ష్మ్యా ఇదం;
దర్వ్యగ్రే తస్మై కుండలే అపనీయ. సూ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే॥౧౨॥
ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్ర
హ్మోద్వాసనంచ కృత్వా. సూ॥ * ఏతాభిరేవ దక్షిణే కర్ణ ఆబధ్నీ
తై తాభిస్సవ్యే ॥౧౨॥౧౦॥ † ఏవముక్తైర్యథాలింగం స్రజశ్శిరసి॥
‘ఆయుష్యం వర్చస్య’ మిత్యాద్యష్టాభిర్మన్త్రైరేవ దక్షిణకర్ణే పునశ్చ
తాభిరేవ సవ్యకర్ణే క్రమేణ కుండలే ధృత్వా ‘శుభికే శిర ఆరోహ
శోభయన్తీ ముఖం మమ - ముఖగ్ంహి మమ శోభయ భూయాగ్ం
సం చ భగం కురు - యామాహరజ్జమదగ్నిశ్శ్రద్ధాయై కామ (మా)
యాన్యై - ఇమాం తామపి నహ్యేఽహం భగేన సహ వర్చసా -

---

* ఏతాభిరేవ - ‘ఆయుష్యం వర్చస్యం’ ఇత్యష్టాభిరేవ, దక్షిణకర్ణే ప్రవ
ర్తయోరేకం, ఆబధ్నీత - ప్రతిముంచేత్. అథాన్యమేతాభిరేవ సవ్యే కర్ణే.

† యథాకర్మమధ్యే సమన్త్రకం ప్రవర్తౌ హి బద్ధా వేవ ముక్తైర్యథాలిఙ్గం
మన్త్రలిఙ్గానుసారేణ స్రగాదిషట్కం నాబధ్నీత. కర్తవ్యమిత్యాది యథార్థం
నార్థశేషః.

ఇతి ద్వాభ్యాం శిరసి స్రజమాబధ్య. సూ॥ ఆంజనమ్॥ ‘యదాంజనం త్రైకకుదం జాతగ్ం హిమవత ఉపరి. తేన వామాఞ్జే తేజసే వర్చసే భగాయ చ; మయి పర్వతపూరుషం మయి పర్వతవర్చసం మయి పర్వతభేషజం మయి పర్వతాయుషమ్’ ఇతి ద్వాభ్యా మక్ష్ణోర్యుగప దంజనం కృత్వా. సూ॥ ఆదర్శావేక్షణమ్॥ ‘యన్మే వర్చః పరాగత మాత్మాన ముపతిష్ఠతి. ఇదం తత్పునరాదదే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే’ ఇత్యాదర్శామవేక్ష్య. సూ॥ ఉపానహౌ॥ ‘ప్రతిష్ఠే స్థో దేవతానాం మా మా సంతాప్తమ్’ ఇత్యుపానహౌ యుగపద్ధృత్వా. సూ॥ ఛత్రమ్॥ తూష్ణీం ఛత్రమాదాయ. సూ॥ దణ్డమితి ॥౧౨॥ ౧౧॥ ‘ప్రజాపతేశ్శరణమసి బ్రహ్మణశ్ఛదిర్విశ్వజనస్య ఛాయాఽసి సర్వతో మా పాహి’ త్యాత్మాన మాచ్ఛాద్య; ‘దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామాదదే ద్విషతో వధాయేన్ద్రస్య వజ్రోఽసి వార్త్రఘ్నశ్శర్మ మే భవ యత్పాపం తన్నివారయ’ ఇతి శిరః ప్రమాణమృజుం సత్వచం అసుషిరం యుగ్మపర్వయుక్తం సకల్మాషం కాకపృష్ఠరహితం వైణవం దణ్డమాదాయ. సూ॥ వాచం యచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః ॥౧౨॥ ౧౨ ॥ ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య * ఉత్తరేణార్ధర్చేన దిశ ఉపస్థాయ. ఇతి సూత్రోక్తక్రమేణ ఆనక్షత్రోదయాన్మౌని భూత్వా ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య ‘దేవీష్షడుర్వీరురుణః కృణోత విశ్వేదేవాస ఇహ వీరయధ్వమ్’ ఇతి ప్రాగాద్యధరాం తాష్షడ్దిశ ఉపస్థాయ. సూ॥ † ఉత్తరేణ నక్షత్రాణి చన్ద్రమస మితి ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ‘మా హాస్మహి ప్రజయా మా తనూభిర్మా రధామ ద్విషతే సోమరాజన్’ ఇతి నక్షత్రాణి చన్ద్రమ

---

* ఉత్తరేణార్ధర్చేన — ‘దేవీష్షడుర్వీః’ ఇత్యనేన.

† ఉత్తరేణ — ‘మాహాస్మహి’ ఇత్యర్ధర్చేన.

సేంచ యుగపదుపస్థాయ. సూ ॥ * రాతినా సంభాష్య యథార్థం గచ్ఛతి ॥ ౧౨ ॥ ౧౪ ॥ అభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా. మిత్రేణ సహాలోచ్య వివాహం సన్యాసం వా కుర్యాత్.

తూష్ణీం స్నానమ్. — సూ ॥ అథైతదపరం తూష్ణీమేవ తీర్థే స్నాత్వా తూష్ణీమేవ సమిధమాదధాతి ॥ ౧౩ ॥ ౧ ॥ ఏవం స్నానకర్మ కర్తుమశక్తః బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య ప్రాణానాయమ్య తూష్ణీంస్నాన కర్మ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య సర్వాంగవపనం కారయిత్వా స్నాత్వా మౌంజీం విసృజ్య బ్రహ్మచారిణే దత్వా దంతధావనాద్యుత్తరీయ ధారణాంతం అమన్త్రకం కృత్వా అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య పరిషిచ్య కుండలధారణాదీని సర్వాణ్యమన్త్రకంకృత్వా అభ్యుదయంపుణ్యాహం చ కుర్యాత్. సమావర్తనప్రభృతి అహరహస్సాయం ప్రాతస్లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యందర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్యవ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరాజ్యేన అనాజ్ఞాతాదిభిశ్చ హుత్వా పరిషిచ్యాగ్నిం ఉపతిష్ఠేత్. సన్యాసం కర్తుకామోపి వ్రతాని సమావర్తనంచ కృత్వైవ సన్న్యసేత్, నైష్ఠికస్తు సోత్సర్జనాని చత్వారివ్రతానిచరిత్వా సమావర్తనమపికృత్వైవ కాషాయవాసా యావజ్జీవం బ్రహ్మచర్యం చరేత్. ఉపకుర్వాణ ఉద్వహేత్ సన్న్యసేద్వా.

అథ వివాహః. — అథ వివాహయిష్యః పిత్రాదిస్స్వయంవా పవిత్రపాణిః అస్యగోత్రస్య శర్మణో వరస్య గోత్రాయాశ్శ్రీనామ్న్యాః కన్యాయాశ్చోభయోరుద్వాహకర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి

* రాతిః - మిత్రం, రమయతీతి వ్యుత్పత్త్యా; తేనసహ, విస్రబ్ధస్సంభాష్య ఆత్మశక్త్యాద్యనురూపం ధర్మాదికం విచార్యనిశ్చిత్య, యథార్థంగచ్ఛతి - తేనరాతినా సహయోరర్థో ధర్మో మోక్షోవాసాధ్యత్వేనావధృతస్తదనురూపమాశ్రమంగార్హస్థ్యం,మౌనంవా ప్రతిపద్యతే -ఏవం బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజతోపి సమ్భాషణాంతం. స్నానం కృత్వైవ ప్రవ్రజ్యా.

మనుగృహాణేతి, 'ఓం నమస్సదస' ఇత్యాదిక్రమేణ మహదనుగ్రహం ప్రార్థ్య. శ్రీవిష్వక్సేనారాధనం కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య గోత్రస్య శర్మణో వరస్య గోత్రాయా నామ్న్యాః కన్యాయాశ్చోభయోరుద్వాహకర్మాంగ మఙ్కురార్పణ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - విష్వక్సేన ముద్వాస్య - పంచపాలికా శుద్ధ్యర్థం శుద్ధిపుణ్యాహం వాచయిత్వా- పుణ్యాహజలేన కూర్చేన వ్యాహృతిభిః పంచపాలికాః ప్రోక్ష్య - అంకురార్పణం కృత్వా సురక్షితం కృత్వా సాయంప్రాతస్సంపూజయేత్. ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రస్యాముకశర్మణో వరస్య అముకగోత్రాయా అముకనామ్న్యాః కన్యాయాశ్చోభయో రుద్వాహ కర్మాంగం ప్రతిసరబంధ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య 'బ్రహ్మజజ్ఞాన' మిత్యనువాకేనాది 'నమో బ్రహ్మణ' ఇతి పరిధానీయ జపాంతం కృత్వా కూర్చేన వ్యాహృతిభిః కుంభజలేన ప్రతిసరసూత్రం హస్తం చ ప్రోక్ష్య 'త్ర్యమ్బక' మితి హరిద్రాదినా ప్రతిసరసూత్రం త్రిరున్మృజ్య కణ్ఠపూర్వం కన్యాయా హస్తం 'అగ్నిరాయుష్మా' నితి పంచభిర్గృహీత్వా 'బృహత్సామే' తి కన్యా హస్తే ప్రతిసరసూత్రం బధ్వా వరస్య హస్తం 'అగ్నిరాయుష్మా' నితి గృహీత్వా వరస్య హస్తే 'విశ్వేత్రాత' ఇతి బధ్వా ఘృతసూక్తేన రక్షాం కుర్యాత్.

వరప్రేషణమ్. — వరః ప్రాణానాయమ్య వరాన్ ప్రేషయిష్య ఇతి సంకల్ప్య. సూ॥ సుహృదస్సమవేతాన్ మన్త్రవతో వరాన్ ప్రహిణుయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧ ॥ తానాదితో ద్వాభ్యా మభిమన్త్రయేత ॥ ౪ ॥ ౨ ॥ 'ప్రసుగ్మన్తా ధియసానస్య సక్షణి వరేభిర్వరాగ్ం అభిషుప్రసీదత - అస్మాకమిన్ద్ర ఉభయం జుజోషతి యత్సా (థ్సో) మ్యస్యాన్ధసో బుబోధతి - అనృక్షరా ఋజవస్సన్తు పన్థా యేభిస్సఖాయో యన్తి నో వరేయమ్ - సమర్యమా సం భగో నో నినీయాత్సం జాస్పత్యగ్ం సుయమమస్తు దేవాః' యూయ మముకగోత్రా మ్మహ్యం

కన్యాం వృణీధ్వ మితి ప్రేషయేత్. అథ ప్రవరః ॥ తతస్తే కన్యాసంత గశ్చా అముకగోత్రస్యాముక శర్మణో నప్త్రే అముకగోత్రస్యా ముక శర్మణః పౌత్రాయ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రాయ అముక గోత్రాయాముక శర్మణే వరాయ - అముకగోత్రస్యా ముకశర్మణో న ప్త్రీం అముకగోత్రస్యాముక శర్మణః పౌత్రీం అముకగోత్రస్యా ముక శర్మణః పుత్రీం అముకగోత్రజామముకనామ్నీం భవదీయామిమాం కన్యాం (ధర్మ ప్రజార్థమితివా) * ప్రజాసహత్వకర్మభ్యో వృణీమ హే ఇతి వృణీయుః - తతః కన్యాదాతా దాస్యామీత్యుక్తే ప్రశ్నేతృ సిద్ధార్థావయమితి వరాయ నివేదయేయుః, దుహితృసమీపగృహాంవర మానయేయుః. తత్రసుస్నాతాం మహతవాససం గంధానులిప్తాం ప్రసిగ్ణీం భుక్తవతీమలఙ్కృతాంకన్యాం స్వయంవైవం భూతో వరః ప్రశ్నేత్. పాణిసంయమనం ప్రథమంభవే ద్వేత్రేషణంపుహ్వాదానుశిమన్త్రణాన్ ప్రసంగతాయవరాయసమగ్రతే స్వామినాతునధూష్కలఘ్నాగ్యకమ్ ॥ అ థోపోషితః కన్యా దాతా పాణిగ్రాహాయామస్య శ్రీగోవిందేత్యాది ... అస్యాం శుభతిథౌ శ్రీ భగవదాజ్ఞయా శ్రీ భగవత్కైంకర్యరూపం శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం దశానాం పూర్వేషాం దశానాం పరేషా మాత్మనశ్చైక వింశతి కులోత్తారణార్థం కన్యాకాదానాఖ్యం మహాదా నం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - వరస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమయ్యాముక

* ప్రజాసహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయే, దీనివచనాదేవంహి, ప్రతిపాదనమ్. తత్రైవ ప్రార్థనమపి యుక్తమ్. ప్రార్థన ప్రతిపాదనయో రేకవిషయత్వాత్; ధర్మప్ర జార్థమితిప్రార్థనేజపహోమస్నానదానసజ్కీర్తన నమస్కారప్రదక్షిణాదిధర్మః ప త్న్యావినాపిస్వేనాపికర్తుంసుశకః. అతస్తదప్రార్థన మేవస్యాత్. తతశ్చ పాణిగ్రహ ణార్థిసహత్వం కర్మస్వితి, శ్రౌతస్మార్తగార్హ్యకర్మసహత్వం న ప్రార్థితం స్యాత్. ధర్మార్థిసంబంధ ఇతి వచనం వ్యర్థమేవస్యాత్. తతశ్చావాభ్యాం కర్మాణీతి సంక ల్పాత్ప్రార్థన ప్రతిపాదనయో రేకార్థ విషయత్వాచ్చ ప్రజాసహత్వకర్మభ్య ఇత్యే వ వరణం యుక్తమిత్యలమ్.

గోత్రస్యాముక శర్మణో నప్త్రే అముకగోత్రస్యాముక శర్మణః పౌత్రాయ అముక గోత్రస్యాముక శర్మణః పుత్రాయ అముకగోత్రా యాముక శర్మణే వరాయ అముక గోత్రస్యాముకశర్మణో నప్త్రీమముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పౌత్రీ మముక గోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రీ మముకగోత్రజా మముకనామ్నీం మదీయామిమాం కన్యాం ప్రజానహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయామి, కన్యాప్రవర పూర్వమితి కేచిత్.

క న్యా దా న మ్. — కన్యాం కనకసమ్పన్నాం కనకాభరణైర్యుతామ్ । దాస్యామివిష్ణవే తుభ్యం బ్రహ్మలోకజిగీషయా ॥ కన్యే మమాగ్రతో భూయాః కన్యే మే దేవిపార్శ్వతః । కన్యే మే సర్వతో భూయా స్త్వద్దానాన్మోక్షమాప్నుయామ్ ॥ విశ్వంభరాః పంచ భూతా స్సాక్షిణస్సర్వదేవతాః । ఇమాంకన్యాంప్రదాస్యామి పితౄణాం తారణాయచ ॥ కన్యాం సాలంకృతాం సాధ్వీం సుశీలాయసుధీమతే ॥ ప్రయతోఽహంప్రయచ్ఛామి ధర్మకామార్థసిద్ధయే ॥ లక్ష్మీరూపామిమాం కన్యాం తుభ్యం శ్రీధరరూపిణే ॥ ఇత్యుక్త్వా ॥ ధర్మేచార్థే చ కామేచ త్వానాతిచరేదిమామ్ ॥ ఇతి త్రిః ॥ నాతిచరామీతి ప్రతివచనం, దాతా వ్రీహిబీజ మారుహ్య సహిరణ్యాక్షతోదకం కన్యాయా దక్షిణహస్తం వరస్య దక్షిణహస్తే దత్వా. తస్మిన్కాలే వరాయ గో భూ వస్త్ర భూషణాలంకారాది దద్యాత్.

తతస్తాం కన్యాం 'దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే ఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం కన్యాం ప్రతిగృహ్ణామి' ఇతి ప్రతిగృహ్య. తయాసహ వివాహస్థానే ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాది ... ఉద్వాహ కర్మకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య స్థండిలం కల్పయిత్వా ప్రాచీః పూర్వముదక్సంస్థం దక్షిణారంభమాలిఖేత్ అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్ అవాక్సంప్రోక్ష్య తృణం నైరృత్యాం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్య నిధా

యవహ్నం ప్రాచ్యాముదీచ్యాంవా ఉత్సృజ్యతేప్రోక్షణతోయ శే
షం ప్రాక్తోయ మన్యస్మిన్దధాత్యుదగ్వా యథా బహూన స్పృష్ట్వ కస్త్ర
రాణామ్ ॥ స్థాప్యతేచ విశ్వామిహితలే పావకో పధ్వమధుపర్కాః ।
నో ఽత్రిగోసహితో ఽసహితో పివా దీయతేఎంప్రత్తి నమిత్యయూ ।

అథ మధుపర్కదానమ్. — దాతా ప్రాణానాయమ్య అగ
తాయ వరాయ మధుపర్కదానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య. సూ ॥
త్రాన్నా అపచితిం కుర్వంత తత్కూర్చ ఉపవిశతి యథాపురస్తాత ॥
౧౩ ॥ ౨ ॥ అయం కూర్చః ప్రతిగృహీతా సుకూర్చం అస్మిన్నుత్త
రేణయజుషోపవిశత - 'రాష్ట్రభృదస్యాచార్యాసందిమాల్పదృషం'
దాతా ఽఽపోగృహీత్వా, సూ ॥ ఆపఃపాద్యా ఇతిప్రాహ ॥౪॥ ఆపః
పాద్యాః; ప్రతిగృహీతా, సూ ॥ * ఉత్తరయాభిమన్త్ర్య 'ఆపః పా
దావనేజనీర్ద్విషన్తం నాశయన్తు మే- అస్మిన్కులే బ్రహ్మవర్చస్యసాని'
సూ ॥ దక్షిణంపాదంపూర్వం బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛేత్సవ్యగం శూ
ద్రాయ ॥ ౧౩ ॥ ౫ ॥ ప్రక్షాళయితాం ముపస్పృశ్యో † త్తరేణ
యజుషా ఽఽత్మానం ప్రత్యభిమృశేత ॥ ౧౩ ॥ ౬ ॥ దాతాపూర్వవ
త్పాదౌ ప్రక్షాళయేత. పరోపడుపస్పృశ్య ప్రక్షాళయితారం దక్షిణే
భుజేస్పృష్ట్వాప్రతిలోమేన పాణినా 'మయి మహో మయి యశో
మయీన్ద్రియం వీర్యమ్' ఇతి స్వహృదయమభిమృశ్యాపడుపస్పృశ్య
ఆచామేత. సూ ॥ కూర్చాభ్యాం పరిగృహ్య మృన్మయేనార్హణీయా

---

* ఉత్తరయా — 'ఆపః పాదావనేజనీ' రిత్యేతయా, అత్ర బ్రాహ్మణ శూ
ద్రావేవ ప్రక్షాళయితారౌ నతు రాజన్య వైశ్యౌ, తయోరనభిధానాత్, అన్యేతు
క్షత్రియ వైశ్యాభ్యామనియమేన పూర్వం పాదం ప్రయచ్ఛేదితి.

† ఉత్తరేణ యజుషా — 'మయిమహః', ఇతి యజుషా, తతః ప్రక్షాళితపాద
స్తం ప్రక్షాళయితారం పాణౌ వుపస్పృశ్య ఆత్మానం హృదయదేశే ప్రతిలోమేన
పాణినా స్పృశేత్, తతో సానుపస్పర్శనమ్.

దీప ఇతి ప్రాహ ॥ ౧౩ ॥ ౭ ॥ దాతా మృన్మయే పాత్రే పుష్పాక్షత
సంయుక్తం జలమాసిచ్య సకూర్చాభ్యాం పాణిభ్యాం అధస్తాదుపరిష్టా
చ్చ పరిగృహ్య 'అర్హణీయా ఆపః' ఇతి బ్రూయాత్, పరస్తు, సూ ॥
* ఉత్తరయా ఉభిమన్త్ర్య ॥ 'ఆమాగన్ యశసా వర్చసా సగ్ంసృజ
పయసా తేజసా చ - తం మా ప్రియం ప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశూ
నామ్' ఇత్యభిమన్త్ర్య - సూ ॥ అంజలావేకదేశ ఆనీయమాన† ఉత్త
రం యజుర్జపేత్ ॥ ౧౩ ॥ ౮ ॥ (ఏకదేశేదాత్రా) న్యాంజలాదీయ
మానే 'విరాజో దోహోసి విరాజో దోహమశీయ మమ పద్యాయ
విరాజ' ఇతి జపత్వా ॥ సూ ॥ శేషం పుంస్త్వాన్నియమాన‡ ముత్తర
యానుమన్త్రయేత ॥ ౧౩ ॥ ౯ ॥ 'సముద్రం వః ప్రహిణోమి స్వాం
యోనిమపిగచ్ఛత - అచ్ఛిద్రః ప్రజయా భూయాసం మా పరాసేచి
మత్పయః' ఇతి అవశేషం దాత్రా పుంస్త్వాన్నీయమాన మనుమన్త్రయే
త - దాతా పరాయ పత్రకుండలాంగుళీయాదిదత్వా. సూ ॥ దద
ధి మధుమిశ్రం సంసృజ్య కాంస్యేన వర్షీయసా పిధాయ కూర్చాభ్యాం పరి
గృహ్య మధుపర్క ఇతి ప్రాహ ॥ ౧౩ ॥ ౧౦ ॥ 'అయం మధుపర్కో
మధుపర్కో మధుపర్కః' ప్రతిగృహ్యతాం, సూ ॥ ఉత్తరాభ్యా ¶ మభి
మన్త్ర్య ॥ 'త్రయ్యై విద్యాయై యశోసి యశసో యశో బ్రహ్మణో
దీప్తిరసి - తం మా ప్రియం ప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశూనామ్ -

---

* ఉత్తరయా - 'ఆమాగన్ యశసా' ఇత్యేతయా, † ఉత్తరం యజుః -
'విరాజో దోహోసి' ఇతి యజుః. ‡ ఉత్తరయా - 'సముద్రం వః' ఇత్యేతయా.

§ త్రివృతమేకే ఘృతంచేత్యుత్తర సూత్రమ్ - త్రయాణాం ద్రవ్యాణాం స
మాహారః త్రివృచ్ఛబ్దేనోచ్యతే, తస్మిన్ పక్షే పూర్వోక్త దధిమధునీ ఘృతంచ సంస
ర్జనీయాని. సూ ॥ పాఙ్క్తమేకే ధానాస్సక్తూంశ్చ ॥ ౧౩ ॥ ౧౨ ॥ ఇతి సమనంతర
సూత్రమ్. ఇహాపి పంచానాం సముదాయః పాఙ్క్తః; శేషం పూర్వవత్.

¶ ఉత్తరాభ్యాం - 'త్రయ్యై విద్యాయై - ఆమాగన్ యశసా' ఇతిద్వాభ్యామ్.

ఆయూగణాయశసా + పశూనామ్.' సూ ॥ * యజుర్భ్యామప ఆచామ
తి పురస్తాదుపరిష్టాచ్చ ॥ 'అమృతోపస్తరణమసీ' త్యపః పీత్వా ॥ ఆచమ్య
సూ ॥ † ఉత్తరయా త్రిః ప్రాశ్య ॥ 'యన్మధునో మధవ్యం పరమ
మన్నాద్యం వీర్యమ్ - తేనాహం మధునో మధవ్యేన పరమేణాన్నా
ద్యేన వీర్యేణ పరమో ఽన్నాదో మధవ్యో ఽసాని' ఇతి మధుప
ర్కం త్రిః ప్రాశ్య సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీమ్, 'అమృతాపిధానమసీ'
తి పునరపః ప్రాశ్య పాణీ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, సూ ॥ శేష ‡ మనుకం
ప్యాయ ప్రయచ్ఛేత్ ॥ ౧౩ ॥౧౩ ॥ దాతా, సూ ॥ 'గౌ' రితి గాం
ప్రాహ, ప్రతిగృహీతా, సూ ॥ ఉత్తరయా § భిమన్త్ర్య 'అస్యపహ
తపాప్మా ఽప పాప్మానం జహి అముకశర్మణో మమచ అముకశర్మ
ణో అముష్యచ - అగ్నిః ప్రాశ్నాతు ప్రథమస్స హి వేద యథా
హవిః.' సూ ॥ యద్యుత్సృజేదుపాంశూత్తరాం జపిత్వా ॥ 'అనష్ట
మస్మాకం కృణ్వన్బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణేభ్యః - యజ్ఞో వర్ధతాం యజ్ఞస్య
వృద్ధిమను వర్ధా ఽపచితిరస్యపచితిం మా కుర్వపచితో ఽహం మను
ష్యేషు భూయాసమ్ - గౌర్ధేనుభవ్యా మాతా రుద్రాణాం దుహితా
వసూనాగ్ం స్వసా ఽఽదిత్యానామమృతస్య నాభిః - ప్రణు వోచం
చికితుషే జనాయ మా గామనాగామదితిం వధిష్ట - పిబతూదకం

---

* యజుర్భ్యాం - 'అమృతోపస్తరణమసి, ఇతి యజుషా పురస్తాత్ప్రాశ
నాదపః పిబతి, 'అమృతాపిధానమసీ, తి యజుషా ఉపరిష్టాదప్యపః పిబేత్.

† ఉత్తరయా - 'యన్మధునో మధవ్యం, ఇత్యనయా, త్రిః ప్రాశ్నాతి స
కృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీమ్.

‡ అనుకంప్యాయ - అనుగ్రాహ్యాయ పుత్రశిష్యాదయే సమావృత్తాయైవ
ప్రాశితుం ప్రయచ్ఛేన్నతు బ్రహ్మచారిణే.

§ ఉత్తరయా - 'అస్యపహతపాప్మా, ఇత్యేతయా నవసానయా, అముష్యే
త్యస్య స్థానే చార్హయితుర్నామ విష్ణుశర్మణ ఇతి గృహ్ణాతి.

తృణాన్యస్త్రే'. సూ ॥ ఓముత్సృజతేత్యుచ్చైః ॥ ౧౩ ॥ ౧౭ ॥ దాతా భూత మిత్యన్నం బ్రూయాత్, ప్రతిగృహీతా, సూ ॥ అన్నం ప్రోక్త ముపాంశూ * త్తరై రభిమన్త్ర్యం కల్పయతే త్యుచ్చైః ॥౧౩॥౧౮॥ 'భూతమ్ - సా విరాట్ - తన్మా క్షాయి తస్య తే ఽశీయ తన్మ ఊర్జం ధాః - ఓం కల్పయత.' తతో దాతా వరం భోజయేత్.

తతో వరస్తండులరాశిస్థాం ధాన్యరాశిస్థాం వా కన్యాం, సూ ॥ † స్వయం దృష్ట్వా తృతీయాం జపేత్ ॥ ౪ ॥ ౩ ॥ ఏవమేవ వరాపచి తావథా భ్రాతృమన్త్రజపోథసమీక్షణమ్ ॥ 'అభ్రాతృఘ్నీం వరుణా పతిఘ్నీం బృహస్పతే - ఇన్ద్రాపుత్రఘ్నీం లక్ష్మ్యం తామస్యై సవిత స్సువ' ఇతి జపిత్వా చక్షురుపసంగృహ్య. సూ ॥ ‡ చతుర్థ్యా సమీక్షేత ॥౪॥౪॥ 'అఘోరచక్షురపతిఘ్న్యేధి శివా పతిభ్యస్సుమనా స్సువర్చాః - జీవసూర్దేవకామా స్యోనా శం నో భవ ద్విపదే శం చతుష్పదే' ఇతి కన్యాం దృష్ట్వా స్వ దృష్టిం నిపాత్య అవయవశస్సమీక్ష్య, అత్రచాగురణం వర కన్యయో ర్భ్రువోరన్తరం యజుషా పరిమృజ్యతే ॥ తయా సహ దర్భేష్వాసీనః పాణిగ్రాహయిష్యమాణాభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశ్శుభత్వాదయితవ్యాః, పత్న్యర్థం పునః పాణిగ్రాహయిష్యమాణాభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశ్శుభత్వాదయితవ్యాః

---

* ఉత్తరైః - 'భూతమ్, ఇత్యాదిభిః పంచభిరభిమన్త్ర్య.

† వరస్స్వయం కన్యాం దృష్ట్వా 'అభ్రాతృఘ్నీ, మితి తృతీయాంబుచం జపేత్. దృష్ట్వైవ చక్షుః ఉపసంహరతి - జపశ్చ సర్వత్ర చాతుస్స్వర్యేణ, నతు కరణ మన్త్రాదివదేకశ్రుత్యా - అత్రచ స్వ శుమితి విశేషణం వరయితౄణాం ప్రకృతానామయం జపోమా సూదితి. కేచిత్స్వయం వధూమేవ దృష్ట్వా జపేత్. స్వయం దృష్ట్వేత్యాదిచ సర్వ వివాహానా మవికృతమ్.

‡ చతుర్థ్యా - 'అఘోరచక్షుః, ఇత్యనయా.

ఇతి పత్నీం వాచయతి. సూ॥ అంగుష్ఠేనో * పమధ్యమయా చాంగుళ్యా దర్భం సంగృహ్యోత్తరేణ యజుషా తస్యా భ్రువోరంతరం సంమృజ్య ప్రతీచీనం నిరస్యేత్॥ ౪ ॥ ౫ ॥ 'ఇదమహం యా త్వయి పతిఘ్న్యలక్ష్మీస్తాం నిర్దిశామి' ఇత్యంగుష్ఠానామికాభ్యాం దర్భం సంగృహ్య తేన తస్యాః భ్రువోర్మధ్యం సంమృజ్య పశ్చాన్నిరస్య పడుపస్పృశ్య ॥ కన్యకా స్వజనో యది సాపివా యహీనోదితి బంధువియోగతః । తహీనజీవతీంతు జపేద్వృదం కన్యకా వరణే పరివర్జనమ్ ॥ తయా తన్యాభ్రాతాదిభిర్వా అన్యోన్య వియోగచింతయా రోదనే కృతే, సూ॥ పారిప్లేనిమిత్తే † ఉత్తరాం జపేత్॥ ౪ ॥ ౬ ॥ 'జీవాగ్ం రుదన్తి విమయన్తే అధ్వరే దీర్ఘామను ప్రసితిం దీధియుర్నరః - వామం పితృభ్యో య ఇదగ్ం సమేరిరే మయః పతిభ్యో జనయః పరిష్వజే' ఇతి జపేత్. సూ॥ యుగ్మాన్సమవేతాన్మన్త్రవత ‡ ఉత్తరయాద్భిః ప్రహిణుయాత్॥ ౫ ॥ ౭ ॥ 'వ్యుక్షత్క్రూరముదచన్త్వాప ఆ ఉస్సై బ్రాహ్మణాస్స్నపనగ్ం హరన్తు - అవీరఘ్నీరుదచన్త్వాపః' ఇతి వేదవిదస్సమవేతాన్ చతురో బ్రాహ్మణాన్వధూస్నానార్థముదకుమ్భమాహర్తుముచ్చైః ప్రేషయేత్ - తే చ యత్ర పూర్వం పురుషాః స్నానాదిషు నమృతాః తత ఉదకమానయేయుః. సూ॥ $ ఉత్తరేణ యజుషా తస్యాశ్శిరసి దర్భేణ్వం నిధాయ 'అర్యమ్ణో అగ్నిం పరియన్తు క్షిప్రం

---

* ఉపమధ్యమా .. ఉపకనిష్ఠికా, నతు ప్రదేశినీ; తస్యాః ప్రసంసికేతి వ్యపదేశాత్; ఉత్తరేణ యజుషా – 'ఇదమహ, మిత్యనేన.

† ఉత్తరాం – 'జీవాగ్ం రుదన్తి, ఇతీమామృచం, నిమిత్తమ్ముతాన్యోన్య వియోగచింతయా రోదనమేవ.

‡ ఉత్తరయా – 'వ్యుక్షత్క్రూర, మిత్యేతయా.

$ ఉత్తరేణ యజుషా – 'అర్యమ్ణో అగ్నిం, ఇత్యనేన, దర్భేణ్వం - దర్భైః పంకల్పితమిణ్వం, నిగళాకృతిం; పరిమండలాకారమిత్యర్థః.

ప్రతితిష్ఠన్తాగ్ం శ్వశ్రోర్వై దేవరాశ్చ' ఇతి తస్యాశ్శిరసి దర్భైః కృతగ వలయం నిధాయ. సూ॥ తస్మి * న్నుత్తరయా దక్షిణం యుగచ్ఛి ద్రం ప్రతిష్ఠాప్య 'ఖేఽనసః ఖే రథః ఖే యుగస్య శచీపతే - అపాలా మిన్ద్ర త్రిః పూర్త్వ్యకరత్సూర్యవర్చసమ్' ఇతి తదుపరి దక్షిణం బా హ్యాయుగచ్ఛిద్రం నిధాయ. సూ॥ ఛిద్రే సువర్ణ † ముత్తరయాన్త ర్ధాయ॥ 'శం తే హిరణ్యాగ్ం శము సన్త్వా (సము శన్త్వా) పశ్శం తే మేధీ భవతు శం యుగస్య తృద్మ - శం త ఆపశ్శతపవిత్రా భవ న్త్వథా పత్యా తన్వాగ్ం సగ్ంస్పృజస్వ' ఇతి తస్మింశ్ఛిద్రే హిరణ్యా మంతర్ధాయ॥ 'స్నాపనాదిషు యత్ప్రహూ సంస్కారకం కర్మ తత్క్రియతే ఽన్తత ఏవహి' సూ॥ ‡ ఉత్తరాభిః పంచభిస్స్నపయిత్వా 'హిరణ్య వర్ణాశ్శుచయః పావకాః ప్రచక్రముర్ హిత్వా ఽవద్యమాపః - శతంపవిత్రా వితతా హ్యాసు తాభిష్ట్వా దేవస్సవితా పునాతు - హి రణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్వగ్నిః - యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ం స్యోనా భవన్తు - యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యఞ్జనా నామ్ - యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ం స్యో నా భవన్తు - యాసాం దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షం యా అన్తరిక్షే బహుధా నివిష్టాః - యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణాస్తాస్త ఆప శ్శగ్ం స్యోనా భవన్తు - శివేన త్వా చక్షుషా పశ్యన్త్వాపశ్శివయా తన్వోపస్పృశన్తు త్వచం తే - ఘృతశ్చుతశ్శుచయో యాః పావకా స్తాస్త ఆపశ్శగ్ం స్యోనా భవన్తు' ఇతి పంచభిః పూర్వానువాక్యైస్తేన

---

* ఉత్తరయా - 'ఖేనస, ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా - 'శం తే హిరణ్యం, ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరాభిః పంచభిః — 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకాః ప్రచక్రముర్ హిత్వా', ఇత్యాదిభిః పంచభిః

జలేన స్నాపయిత్వా. సూ ॥ * ఉత్తరయా ఽహతేనవాససా ఽఽచ్ఛాద్య ॥ 'పరి త్వా గిర్వణో గిర ఇమా భవన్తు విశ్వతః - వృద్ధాయుమను వృద్ధయో జుష్టా భవన్తు జుష్టయః' ఇత్యహతం వాసః పరిధాప్య ద్విరాచమ్య. మాంగల్యసూత్రం మహతా మనుగ్రహపురస్సరమ్ । పాణిభ్యాంతుసమాదాయ వరః ప్రత్యఙ్ముఖస్థితః ॥ ఆచ్ఛాద్య నూతనం వాసో వధ్వో మంగల్యసూత్రకమ్ । సువర్ణమణి సంయుక్తం బధ్నీయాత్ కన్యకాగళే ॥ ఆసీనాయాః ప్రాఙ్ముఖ్యా వధ్వాః కంఠే మాంగల్యసూత్రం 'మాంగల్యం తంతునానేన మమజీవనహేతునా । కంఠే బధ్నామి సుభగే త్వం జీవశరదాంశతమ్ ॥ మంగలం భగవాన్ విష్ణు ర్మంగలం మధుసూదనః । మంగలం పుండరీకాక్షో మంగలం గరుడధ్వజః ॥' ఇతి బధ్వా, సూ ॥ † ఉత్తరయా యోక్త్రేణసన్నహ్యతి ॥ ౪ ॥ ౮ ॥ 'ఆశాసానా సౌమనసం ప్రజాగ్ం సౌభాగ్యం తనూమ్ - అగ్నేరనువ్రతా భూత్వా సం నహ్యే సుకృతాయ కమ్' ఇతి తస్యాః కటిదేశే యోక్త్రేణ సన్నహ్య. యోక్త్రస్యబన్ధ్యానిష్టగ్రంథ్యో నాభిరుత్తరతో భవేత్ । ప్రదక్షిణంతు పర్యావృత్య స్థాప్యతే నాభిదక్షిణే ॥ (స్వస్తివాచనకాలేచ మంగళాలంభనేతథా । రక్షాబంధన కాలేచ తథా యోక్త్రవిమోచనే ॥ వధూరుత్తరతస్తిష్ఠే దన్యకర్మసుదక్షిణే ॥) ఉత్తరేణ నాభిం యోక్త్రం నిష్టర్క్యం బధ్వా ప్రదక్షిణంపర్యావృత్య దక్షిణేన నాభి మవస్థాప్యోత్థాప్య ॥ సూ ॥ అథైనా ‡ ముత్తరయా దక్షిణే హస్తే గృహీత్వా ॥ గృహ్య తేఖలుపాణిరమన్త్రకం గమ్యతేద్వ

---

* ఉత్తరయా - 'పరిత్వా గిర్వణో గిరః' ఇత్యేతయా, "ఈషద్ధౌతం నవం వస్త్రం సదశం యన్న ధారితమ్ । అహతంతద్విజానీయా త్సర్వకర్మసుపావనమ్॥," ఇత్యహతవాసో లక్షణం దర్శితం సమావర్తనే.

† ఉత్తరయా - 'ఆశాసానాసౌమనసం', ఇత్యేతయా.

‡ రయా - 'పూషాత్వేతో నయతు', ఇత్యేతయా.

లనస్తు సమన్త్రకమ్ ॥ 'పూషా త్వేతో నయతు హస్తగృహ్యాశ్వినా త్వా ప్రవహతాగ్ం రథేన - గృహాన్గచ్ఛ గృహపత్నీ యథా ఽసో వశినీ త్వం విదథమావదాసి' ఇతి స్వస్య దక్షిణ హస్తేన తస్యా దక్షిణ హస్తం గృహీత్వా. సూ ॥ అగ్నిముఖ్యానీయా పరేణాగ్నిముదగగ్రం కటమాస్తీర్య తస్మి * న్నుపవిశత ఉత్తరో వరః ॥ ౪ ॥ ౯ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాది పాత్రప్రయోగకాలే, వధ్వాంజలిం హోమవిధానదర్వీం ద్వితీయ దర్వీంచ సహాజ్యధాన్యా । ప్రోక్షణార్థపాత్రేణ సహ ప్రణీతా మిధ్మంచ శమ్యాస్సహ లాజమశ్మనా ॥ అగ్నిం పరిస్తీర్యాగ్నేరుత్తరతో దర్భాన్ సంస్తీర్య ద్వంద్వం న్యంచి పాత్రాణి ప్రయునక్తి, దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీం ప్రణీతా మిధ్మమితరదర్వీంచ సాదయిత్వా తదుత్తరతః అశ్మానం లాజాంశ్చ యుగపత్సాదయిత్వా, ఆయామతః పరిమాణమిత్యాది ॥ సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఽ † త్తైనామాదితో ద్వాభ్యామభిమన్త్రయేత ॥ ౪ ॥ ౧౦ ॥ 'సోమః ప్రథమో వివిదే గన్ధర్వో వివిద ఉత్తరః - తృతీయో అగ్నిష్టే పతిస్తురీయస్తే మనుష్యజాః - సోమో ఽదదద్గన్ధర్వాయ గన్ధర్వో ఽదదదగ్నయే - రయిం చ పుత్రాగ్ంశ్చాదాదగ్నిర్మహ్యమథో ఇమామ్' ఇతి పత్నీమభిమన్త్ర్య. సూ ॥ అథాస్యై దక్షిణేన నీచా హస్తేన దక్షిణ

---

* ఉపవిశత ఉత్తరో వరః - యథోత్తరో వరో దక్షిణా వధూః, ఇత్యుక్తత్వాదేతావత్పర్యంత ముత్తరాం కన్యాం దక్షిణం వరంచ కేచనమన్వతే. తదయుక్తం - తథా అనభిధానా దాచారాభావాచ్చ; తథాసతి 'ఉత్తరయా చర్మణ్యుపవిశత ఉత్తరో వరః, (ఆప ॥ గృ ॥ ౩ ॥ ౭ ॥ ౧౦ ॥) ఇత్యత్రాప్యయమేవార్థః ప్రసజ్యేత, తస్మాదత్రోపవేశప్రకారః ప్రతిపాద్యతే, తత్ప్రకారఏవ మిత్యవజ్ఞేయః, నహి ప్రమాణప్రతిపన్నే అర్థే న్యథా నిర్బంధో యుక్తః. ప్రమాణంచ గృహ్యరత్న చన్ద్రికారాదీ వాక్యమేవ తస్మాదుపవేశనియమఏవేదృశ ఇతిజ్ఞేయం, యథాచారం వ్యవస్థా.

† ఏనాం - వధూం, ఇతః, ఆసిత అనువాకస్య, 'సోమః ప్రథమః, ఇత్యస్య - 'సోమః ప్రథమ, ఇతి ద్వాభ్యాం ఋగ్భ్యామ్.

ముత్తానం హస్తం గృహ్ణీయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౧ ॥ యదికామయేత స్త్రీరేవ జనయేయమిత్యంగులీరేవ గృహ్ణీయాత్ ॥౪॥౧౨॥ యదికామయేత పుంస ఏవ జనయేయమిత్యంగుష్ఠమేవ గృహ్ణీయాత్ ॥౪॥౧౩॥ గృభ్ణామి త ఇత్యేతాభిశ్చతసృభిః ॥౪॥౧౪॥ 'గృభ్ణామి తే సుప్రజాస్త్వాయ హస్తం మయా పత్యా జరదష్టిర్యథాసః — భగో అర్యమా సవితా పురన్ధిర్మహ్యం త్వాదుర్గార్హపత్యాయ దేవాః - తేహ పూర్వే జనాసో యత్ర పూర్వవహో హితాః - మూర్ధన్వాన్యత్ర సౌభ్రవః పూర్వో దేవేభ్య ఆతపత్ - సరస్వతి ప్రేదమవ సుభగే వాజినీవతి - తాం త్వా విశ్వస్య భూతస్య ప్రగాయామస్యగ్రతః య ఏతి ప్రదిశస్సర్వా దిశో ను పవమానః - హిరణ్యహస్త ఐరంమస్స త్వా మన్మనసం కృణోతు' ఇతి చతసృభిస్తస్యా ఉత్తానం సాంగుష్ఠం దక్షిణం హస్తమవాచీనేన స్వదక్షిణహస్తేన గృహీత్వా, తయాసహోత్థాయ. సూ॥ * అథైనాముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేనపదా ప్రాచీముదీచీంవా దిశమభిప్రక్రమయేత్యేకమిష ఇతి ॥ ౪ ॥ ౧౫ ॥ 'ఏకమిషే విష్ణుస్త్వాన్వేతు ద్వే ఊర్జే విష్ణుస్త్వాన్వేతు త్రీణి వ్రతాయ విష్ణుస్త్వాన్వేతు చత్వారి మాయోభవాయ విష్ణుస్త్వాన్వేతు పంచపశుభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు షడృతుభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు సప్తసప్తభ్యో హోత్రాభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు' ఇత్యగ్నేరుత్తరతో గత్వా సప్తభిః ప్రతిమంత్రం దక్షిణేన పదా తత్తదారభ్య ప్రాగాయతనాని సప్త పదాని ప్రక్రమయ్య సప్త

* అత్ర వధ్వాః దక్షిణేన పాదేన 'ఏకమిషే విష్ణుః' ఇతి తాం పర్యాయేణ ప్రక్రమయ్యేతి వైఖానసే దర్శనాద్వధ్వా సహ వరస్యానుస్థానే అగ్నేరుదగ్దేశే సప్తపదక్రమణాసంభవాచ్చ వధ్వా సహ వరస్సముత్థాయ హస్తమముంచన్నుత్తరేణాగ్నిం ప్రాచీనముదీచీనంవా దిశం ప్రతిసప్తపదాని ప్రతిపదముద్ధృత్యోద్ధృత్య నిక్షిపేదితి ప్రక్రమయేత్ అత్ర పత్న్యైః పాదగ్రహణస్యాయుక్తత్వాద్వరస్తత్పాణిమముంచన్నేవ [illegible] దముద్ధృత్య నిక్షిపేత్యేవం వధూం ప్రక్రమయతీతి యుక్తమితి గృహ్యా [illegible]

మేపదే నిహితే, సూ ॥ సఖేతిసప్త మేపదేజపతి ॥ ౪ ॥ ౧౬ ॥ ‘సఖా సప్తపదా భవ సఖాయౌ సప్తపదా బభూవ సఖ్యం తే గమేయగ్ం సఖ్యాత్తే మా యోషగ్ం సఖ్యాన్మే మా యోష్ఠాస్సమయావ సంకల్పావహై సంప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ- ఇషమూర్జమభి సంవసానౌ సం నౌ మనాగ్ంసి సంవ్రతా సముచిత్తాన్యాకరమ్ - సా త్వమస్యమూహమమూహమస్మి సా త్వం ద్యౌరహం పృథివీ త్వగ్ం రేతోఽహగ్ం రేతోభృత్త్వం మనోఽహమస్మి వాక్త్వగ్ం సామాహమస్మ్యృక్త్వగ్ం సా మామనువ్రతా భవ పుగ్ంసే పుత్రాయ వేత్తవై శ్రియై పుత్రాయ వేత్తవ ఏహి సూనృతే’ ఇతి జపిత్వాఽగ్నిం * ప్రదక్షిణం కుర్యాత్. సర్వేష్వపి ప్రదక్షిణేషు ఆజ్యస్థాలీం ప్రణీతామశ్మానం లాజాంశ్చాభ్యంతరే కృత్వా దక్షిణతో నిషాదితస్య బ్రాహ్మణస్యాగ్నేశ్చాంతరా గచ్ఛేత్. ఏవం పత్న్యా సహ, సూ ॥ ప్రాగ్ఘోమాత్ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వా యథాస్థానముపవిశ్యాన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్జుహోతి సోమాయ జనివిదే స్వాహేత్యేతైః ప్రతిమన్త్రమ్ ॥ సోమాయాజ్యాహుతేః పూర్వం సబ్రహ్మాగ్నేః ప్రదక్షిణమ్, లాజానామాహుతేః పశ్చాద్బ్రహ్మాప్యేకో బహిర్భవేత్ ॥ దక్షిణాం దిశమాశ్రిత్య యమో మృత్యుశ్చ తిష్ఠతి । దమ్పత్యో రక్షణార్థాయ బ్రహ్మాప్యేకో బహిర్భవేత్ ॥౫॥౧॥ ‘సోమాయ జనివిదే స్వాహా-సోమాయ జనివిద ఇదం; గన్ధర్వాయ జనివిదే స్వాహా - గన్ధర్వాయ జనివిద ఇదం; అగ్నయే జనివిదే స్వాహా - అగ్నయే జనివిద ఇదం; కన్యలా పితృ

---

* కించాత్ర సబ్రహ్మాగ్ని పరిదక్షిణం కుర్వంతి, తథా సత్యస్మిన్ పరికరణే బ్రాహ్మణావస్థానాదంతరాగమనస్య నిషిద్ధత్వాద్బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా అగ్నిం పరిదక్షిణం కుర్యాత్ తథా ఆపస్తమ్బః - ‘అగ్నిం బ్రాహ్మణం చాంతరేణ నాతిక్రమే ద్బ్రాహ్మణాంశ్చానుజ్ఞాప్యవా అతిక్రమే’, ఇతి కంఠభూషణ వాక్య విరోధః ‘సోమాయాజ్యాహుతేః పూర్వం’, ఇతి కారికాత్వనేక కపర్ది కారికా కోశేషు నదృశ్యతే. ఆండపిళ్లాళ్వగ్న్యహ్నా పరిశోధాగమ్యత్వాద్వసినోదాహృతా యథాచారం వ్యవస్థా.

భ్యో, గుప్తీ పతిభ్యో మన దీక్షామదాస్థస్వాహా - ఆత్మన ఇదం - ప్రేతో
ముఞ్చాతి నాముతస్సుబద్ధామముతస్కరత్ - యథేయమిన్ద్ర మీఢ్వ
స్సుపుత్రా సుభగా౽సతి స్వాహా - ఇన్ద్రాయ మీఢుష ఇదం - ఇమాం
త్వమిన్ద్ర మీఢ్వస్సుపుత్రాగ్ం సుభగాం కృణు - దశాస్యాం పుత్రా
నాధేహి పతిమేకాదశం కృధి స్వాహా - ఇన్ద్రాయ మీఢుష ఇదం - అగ్ని
రైతు ప్రథమో దేవతానాగ్ం సో౽స్యై ప్రజాం ముఞ్చతు మృత్యు
పాశాత్ - తదయగ్ం రాజా వరుణో౽నుమన్యతాం యథేయగ్ం
స్త్రీ పౌత్రమఘం న రోదాత్ స్వాహా - అగ్నీ వరుణాభ్యామిదం - ఇమా
మగ్నిస్త్రాయతాం గార్హపత్యః ప్రజామస్యై నయతు దీర్ఘమా
యుః - అశూన్యోపస్థా జీవతామస్తు మాతా పౌత్రమానన్దమభి ప్ర
బుధ్యతామియగ్ం స్వాహా - అగ్నయే గార్హపత్యాయ ఇదం - మాతే
గృహే నిశి ఘోష ఉత్థాదన్యత్ర త్వద్రుదత్యస్సంవిశన్తు - మా త్వం
వికేశ్యుర ఆవధిష్ఠా జీవపత్నీ పతిలోకే విరాజ పశ్యన్తీ ప్రజాగ్ం సు
మనస్యమానాగ్ం స్వాహా - అగ్నయే గృహపతయ ఇదం - ద్యౌస్తే పృ
ష్ఠగ్ం రక్షతు వాయురూరూ అశ్వినౌ చ స్తనం ధయన్తగ్ం సవితా
౽భిరక్షతు - ఆవాససః పరిధానాద్బృహస్పతిర్విశ్వేదేవా అభిరక్షన్తు
పశ్చాత్స్వాహా - ద్యౌర్వాయ్వశ్విసవితృ బృహస్పతి విశ్వేభ్యో దేవే
భ్య ఇదం - అప్రజస్త్వం పౌత్రమృత్యుం పాప్మానముత వా౽ఘమ్ -
శీర్ష్ణస్స్రజమివోన్ముచ్య ద్విషద్భ్యః ప్రతిముఞ్చామి పాశగ్ంస్వాహా
(ఆత్మన ఇదం) అగ్నయ ఇదం - ఇమం మే వరుణ + ఆ చకే స్వాహా
వరుణాయేదం - తత్త్వా యామి + ప్రమోషీః స్వాహా - వరుణాయేదం
త్వం నో అగ్నే + అస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - స త్వం నో
అగ్నే + పథ స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - త్వమగ్నే అయాసి -
భేషజగ్ంస్వాహా - అగ్నయే అయస ఇదం. ॥ సూ ॥ అథైనాముత్తరేణా

గ్నిం దక్షిణేనపదా ఽశ్మానమాస్థాపయ త్యాతిష్ఠేతి ॥ ౫ ॥ ౨ ॥ 'ఆ
తిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవ త్వగ్ం స్థిరా భవ - అభి తిష్ఠ పృతన్యతః స
హస్వ పృతనాయతః,' ఇతి పత్నీం దక్షిణేనపదా స్థాపయ్య యథాస్థాన
ముపవిశ్య దర్వీవత్ పత్న్యా అంజలింసంస్కృత్య. సూ ॥ అథాస్యా
అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్యాభిఘారయతి ॥౫॥౩॥ త్రిరాస్యాస్సోదర
ర్యో లాజానావపతీత్యేకే ॥౫॥౪॥ నేష్యతే ఽగ్నిముఖంనచ శేషయో
స్స్విష్టకృన్మహావిష్యభిఘారణమ్। స్యాదస్య జమదగ్నిగణోద్భవస్య
పంచగృహీతమపీష్యతే ॥ అభిన్నసధ్యాంజలినాత్ర హోమో యథాజు
హువావన్నముఖేఽ హోమః। సమ్మార్జన ప్రోక్షణసాదనాని యథాజు
హ్వామన్నచ శేషకార్యమ్ ॥ యది దర్వీసంస్కారకాలే సధ్యాంజలి సం
స్కారోనకృతస్తదా ఽత్రివాకాన్యాయ - అసంస్కృతస్య హోమసాధ
త్వాత్: అన్వారంభః ప్రధానేషు హోమేష్వన్య తనేష్యతే। యత్ర తు
స్త్రీ చోదనాత్రత్ర సాన్వారంభస్తు హోమకృత్ ॥ జమదగ్నీ నాం (త్రి)ః అభి
ఘార్య సధ్యాంజలింగృహీత్వా తేన దేవతీర్థేన. సూ ॥ జుహోతీయం
నారీతి ॥౫॥౫॥ 'ఇయం నార్యుప బ్రూతే కుల్పాన్యావపన్తికా - దీర్ఘా
యురస్తు మే పతిర్జీవాతు శరదశ్శతం స్వాహా - అగ్నయ ఇదమర్యమ్ణ ఇదం:
తగ్యహస్తం గృహీత్వోత్థాయ ॥ సూ ॥ * ఉత్తరాభిస్తిసృభిః ప్రద
క్షిణమగ్నిం కృత్వా ఽశ్మానమాస్థాపయతి యథాపురస్తాత్ ॥౫॥౬॥
'తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్ సూర్యాం వహతునా సహ - పునః పతిభ్యో
జాయాం దా అగ్నే ప్రజయా సహ - పునః పత్నీమగ్నిరదాదాయు
షా సహ వర్చసా - దీర్ఘాయురస్యా యః పతిస్స ఏతు శరదశ్శతమ్- వి
శ్వా ఉత త్వయా వయం ధారా ఉదన్యా ఇవ - అతిగాహేమహి
ద్విషః' ఇతి తయాసహాగ్నిం ప్రదక్షిణం కృత్వా 'ఆతిష్ఠేమమశ్మాన

* ఉత్తరాభిః — 'తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్, న్నిత్యాదిభిస్తిసృభిః.

ను శ్మేన + సహస్వ పృతనాయతః' ఇతి పూర్వవదశ్మాన మాస్థాప్య - యథాస్థాన ముపవిశ్య అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోక్ష్య అభిఘార్య, సూ ॥ హోమశ్చ * త్తరయా ॥ ౫ ॥ ౭ ॥ ' అర్యమణం ను దేవం కన్యా అగ్నిమయక్షత - స ఇమాం దేవో అధ్వరః ప్రేతో ముఞ్చాతి నాముతస్సుబద్ధామముతస్కరం ' స్వాహా — అగ్నయే అర్యమ్ణ ఇదం; తగ్గృహస్తం గృహీత్వా ప్రాగ్వా, సూ ॥ పునః పరిక్రమణమ్ ॥ ౫ ॥ ౮ ॥ 'తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్, పునః పత్నీమగ్నిరదాత్, విశ్వా ఉతత్వయా వయమ్' ఇతి తిసృభిః పూర్వవత్ ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వా ॥ సూ ॥ ఆ వాపనమ్ ॥ ౫ ॥ ౯ ॥ ఆతిష్ఠే మమశ్మానమశ్మేవ + పృతనాయతః' ఇతి పూర్వవ దశ్మానమాస్థాప్య యథాస్థానముపవిశ్య హస్తంముక్త్వా అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోక్ష్య అభిఘార్య, సూ ॥ హోమశ్చ † త్తరయా ॥ ౫ ౧౦ ॥ ' త్వమర్యమా భవసి యత్కనీనాం నామ స్వధావత్స్వర్యం బిభర్షి - అఞ్జన్తి వృక్షగ్ం సుధితం న గోభిర్యద్దమ్పతీ సమనసా కృణోషి' స్వాహా - అగ్నయేఅర్యమ్ణ ఇదం, సూ ॥ పున పరిక్రమణమ్ ॥ ౫ ॥ ౧౧ ॥ 'తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్, పునః పత్నీమగ్నిరదాత్, విశ్వా ఉత త్వయా వయం' ఇతి తిసృభిః పూర్వవత్, ప్రదక్షిణం కృత్వా యథాస్థాన ముపవిశ్య, సూ ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే ॥ ౫ ౧౨ ॥ పరిషేచనాంతం కృత్వా ॥ ప్రధానహోమే యద్వృతాదిహోమే ప్రవిశ్యహోమేచ వివాహశేషే । వివాహ ఏతేషుభవంతి శమ్యాః నత్వాగ్ని దైవస్యచకాంభవంతి ॥ శమ్యాఅపోహ్య సగ్ంపరివందాత్వా పాణిగ్రాహస్య అస్మి న్నదాహ హోమ కర్మణి మధ్యే సంభావిత ... పాణిగ్రహిత్రార్థం సర్వపరిత్యక్త్వా హోమం హోష్యామీ

---

* ఉత్తరయా - ' అర్యమణంను దేవం , ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా - 'త్వమర్యమాభవసి , ఇత్యేతయా.

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

తి సంకల్ప్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీ హుత్వా ప్రాణాయామః పరిషే
చనం ప్రణీతావిమోక్షణం బర్హిర్హోమాన్నదానంచ కృత్వా ఓం విష్ణ
వే స్వాహేతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా అగ్నేనయేత్యగ్నిముపస్థాయ
ప్రణమ్యాభివాద్య. సూ ॥ * ఉత్తరాభ్యాం యోక్త్రం విముచ్య ॥
'ప్ర త్వా ముఞ్చామి వరుణస్య పాశాద్యేన త్వాఽబధ్నాత్సవితా
సుకేతః — ధాతుశ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకే స్యోనం తే సహ
పత్యా కరోమి - ఇమం విష్యామి వరుణస్య పాశం యమబధ్నీత
సవితా సుశేవః — ధాతుశ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకేఽరిష్టాం
త్వా సహ పత్యా కృణోమి' ఇతి యోక్త్రం విముచ్య పశ్చాదగ్నిం
స్థాప్యోపస్పృశేత్, ఏతస్మిన్నగ్నౌ యద్యత్కించిదితి హోమప్రసక్తిః
హోమ సహస్రస్థాలీపాక శేష హోమ పుంసవన సీమంత గృహప్రవేశ
ప్రాణా పిండపితృయజ్ఞోపాసన వైశ్వదేవ పంచమహాయజ్ఞాదీని
కుర్యాత్ — సదస్యాన్ సంపూజయేత్.

---

* ఉత్తరాభ్యాం – 'ప్రత్వాముంచామి' ఇత్యేతాభ్యామ్.

ఉత్తంభనాదిమంత్రజపః.

సూ ॥ తాం తతః * ప్రవాహయేత్ప్రవాహణేన ॥ ౫ ॥ ౧౩ ॥ సమాప్యైతమగ్నిమనుహరంతి ॥ ౫ ॥ ౧౪ ॥ నిత్యః ॥ ౫ ॥ ౧౫ ॥ ధార్యః ॥ ౫ ॥ ౧౬ ॥ అనుగతో మంథ్యః ॥ ౫ ॥ ౧౭ ॥ శ్రోత్రియాగారాద్వాహార్యః ॥ ౫ ॥ ౧౮ ॥ ఉపవాసశ్చాన్యతరస్య

---

* పరివాహయేత్; అనంతరం, తాం వధూం, హస్తినమశ్వం వా పరివాహయేత్ - శిబికామాందోళికాం రథం మనుష్యం వా ప్రవాహయేత్ ॥ ౫ ॥ ౧౩ ॥

ఏతం — వివాహాగ్నిం, సమాప్య యాత్రాయా మనుహరంతి — అవ్యవాయేన వధ్వాః పశ్చాన్నయంతి, పరికర్మిణః. ఏతమితి గ్రహణం వివాహాగ్నేరౌపాసనాఖ్యస్య సంస్కారశబ్దాభివ్యంగ్యస్య ప్రయాణేపి నిత్యం ప్రత్యనుసయనార్థమ్ ॥ ౧౪ ॥

పాణిగ్రహణాదారభ్య సర్వాచారలక్షణ కర్మాశ్రయమగ్నిర్నిత్యః — యావజ్జీవం నోత్సృజ్యతే ॥ ౧౫ ॥

నిత్య ఇతి సిద్ధే ధార్య ఇత్యారంభాత్ప్రయాణేష్వపి సమిధ్యాత్మన్యరణ్యోర్వా సమారోపణం గృహ్యాంతర విహితం వికల్పేనాపి న స్యాత్ ॥ ౧౬ ॥

యద్యయమగ్నిరనుగతః - నిర్వాణస్స్యాత్తదా మంథ్యః — తేభ్య ఏవారణిభ్యో నిర్మథితవ్యః, యది తాని నశ్వరసమర్థాని బాహ్యాదాహృత్య భస్మనా అరణీం సంస్పృశ్య మంథితవ్యః అథవా అన్య వేదస్య గృహాదాహార్యః. అయంచ వ్యవస్థితో వికల్పః యది మథితేఽగ్నౌ వివాహస్తదా మంథ్యః. యద్యాహృతేఽగ్నౌ తదాహార్యః. ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥

చకారోఽన్యత్ప్రాయశ్చిత్తసముచ్చయార్థః. యద్యుపనిర్వాతో వా ప్రాగ్భోజనాదనుగతస్తదా మథిత్వా ఆహృత్య వా అయాశ్చాగ్నే ఇతి విధినోపసమాధాయ "యద్యఃజ్ఞాతా సర్వప్రాయశ్చిత్తా" ఇతి సర్వప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా కాలశేషముపవసేత్. యది భోజనాదూర్ధ్వం తదా తదహశ్శేషమాగామికాలంచ. సర్వదా తు విజ్ఞాతమాత్ర ఏవానుగమనే ఉత్పాదనాది కార్యమ్, నిమిత్తానంతరం నైమిత్తికస్యావశ్య కర్తవ్యత్వాత్. అన్యే తు — భార్యాపత్యోర్యథాయోగముపవాసేన వికల్పః ॥ ౧౯ ॥

భార్యాయాః పత్యుర్వా ॥ ౫ ॥ ౧౯ ॥ అనుగతే * అపివోత్తరయా జుహుయాన్నోపవసేత్ ॥ ౫ ॥ ౨౦ ॥ ఉత్తరా రథస్యోత్తమ్భనీ ॥ ౫॥ ౨౧ ॥ వరః పాణిగ్రాహస్య ఉత్తంభనాది మంత్రజపం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ‘సత్యేనోత్తభితా భూమిస్సూర్యేణోత్తభితా ద్యౌః — ఋతేనాదిత్యాస్తిష్ఠన్తి దివి సోమో అధి శ్రితః - యుఞ్జన్తి బ్రధ్న మరుషం చరన్తం పరితస్థుషః - రోచన్తే రోచనా దివి - యోగే యోగే తవస్తరం వాజేవాజే హవామహే - సఖాయ ఇన్ద్రమూతయే - సుకిగ్ంశుకగ్ం శల్మలిం విశ్వరూపగ్ం హిరణ్యవర్ణగ్ం సువృతగ్ం సుచక్రమ్ - ఆరోహ వధ్వమృతస్య లోకగ్గ్ం స్యోనం పత్యే వహతుం కృణుష్వ - ఉదుత్తరమారోహన్తీ వ్యస్యన్తీ పృతన్యతః - మూర్ధానం పత్యురారోహ ప్రజయా చ విరాడ్భవ - సంరాజ్ఞీ శ్వశురే భవ సంరాజ్ఞీ శ్వశ్ర్వాం భవ - ననాన్దరి సంరాజ్ఞీ భవ సంరాజ్ఞీ అధి దేవృషు - స్నుషాణాగ్ం శ్వశురాణాం ప్రజాయాశ్చ ధనస్య చ - పతీనాం చ దేవృణాం చ సజాతానాం విరాడ్భవ — నీలలోహితే భవతః కృత్యాసక్తిర్వ్యజ్యతే - ఏధన్తే ఉస్యా జ్ఞాతయః పతిర్బన్ధేషు బధ్యతే - యే వధ్వశ్చన్ద్రం వహతుం యక్ష్మా యన్తి జనాగ్ం అను - పునస్తాన్ యజ్ఞియా దేవా నయన్తు యత ఆగతాః - మా విదన్పరిపన్థినో య ఆసీదన్తి దమ్పతీ - సుగేభిర్దుర్గమతీతామప ద్రాన్త్వరాతయః - సుగం పన్థానమారుక్షమరిష్టగ్గ్ం స్వస్తి వాహనమ్ - యస్మిన్వీరో న రిష్యత్యన్యేషాం విం

---

* అపి - వా, అగ్న్యనుగతే, ఉత్తరయా - అయాశ్చాగ్నే, ఇత్యేతయా ఆజ్యం జుహుయాన్నోపవసేత్ ॥ ౨౦॥

ఉత్తరా ‘సత్యేనోత్తభితా, ఇత్యేషా, రథస్యోత్తమ్భనీ — ఉత్తమ్భనే కరణమన్త్రః. ॥౫॥౨౧॥

దతే వసు - తా మన్దసానా మనుషో దురోణ ఆధత్త గ్ం రయిం దశ వీరం వచస్యవే - కృతం తీర్థగ్ం సుప్రపాణగ్ం శుభస్పతీ స్థాణుం పథేష్ఠామప దుర్మతిగ్ం హతమ్ - అయం నో మహ్యాః పారగ్ం స్వస్తి నేషద్వనస్పతిః - సీతా నస్సుతరా భవ దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే - అస్య పారే నిరృతస్య జీవా జ్యోతిరశీమహి - మహ్య ఇన్ద్రస్స్వస్తయే ' ఇతి జపిత్వా.

యదృతాది హోమః.

సూ ॥ శ్మశానాది వ్యతిక్రమేభాండే రథేవారిష్టే ॥ పాణిగ్రహణానన్తరం యదృతాది హోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ॥ వివాహే యదృతాదీని కుర్యా దుద్వాహాద్ధ్వగే । ఏకగ్రామే ఽపి వా ప్యేక గృహే వా నత్యజేద్బుధః ॥ సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాన్తే ఽన్వారబ్ధాయా * మత్తరా ఆహుతీ ర్జుహోత్యా॥ ' యదృతే చిదభి శ్రిషః పురా జర్తృభ్య ఆతృదః - సంధాతా సన్ధిం మఘవా పురోవసుర్నిష్కర్తా విహ్రుతంపున' స్వాహా మఘవత ఇదం - ' ఇడామగ్నే పురుదగ్ం సగ్ం సనిం గోశ్శశ్వత్తమగ్ం హవమానాయ సాధ - స్యాన్నస్సూనుస్తనయో విజావా ఽగ్నే సా తే సుమతి ర్భూత్వస్మే స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ఇమం మేవరుణ + ఆచ కే స్వాహా - వరుణాయేదం: తత్త్వాయామి + ప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం: త్వం నో అగ్నే + అస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం: సత్వం నో అగ్నే + విధి స్వాహా - అగ్నీ వరుణాభ్యామిదం; త్వమగ్నే అయాసి + భేషజం స్వాహా - అగ్నయే

---

* ఉత్తరాః - ' యదృతేచిదభిశ్రిషః ' ఇతి సప్తకండికా ఆహుతీః - శేషం వ్యక్తమ్.

అనుప్రపదనం. సూ ॥ జన్యాని ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కరోతి ॥ ౬ । ౫ । పరిశిష్టా మోక్షణం బర్హిషః ప్రాసనమ్. అగ్నేనయే త్యగ్న్యుపస్థానంచ కుర్యాత్ – నిమిత్తాభావేఽపి పాణిగ్రాహస్య – యద్ధృతాది జపం కుర్యాత్ ॥ సూ ॥ * క్షీరిణా మన్యేషాం వా లక్ష్మణ్యానాం వృక్షాణాం నదీనాం చ వ్యతిక్రమ ఉత్తరే యథాలింగం జపేత్ । ౬ । ౧౧ ॥ ‘యే గన్ధర్వా అప్సరసశ్చ దేవీరేషు వృక్షేషు వానస్పత్యేష్వాసతే – శివాస్తే అస్యై వధ్వై భవన్తు మా హిగ్ంసిషుర్వహతు మూహ్యమానామ్ – యా ఓషధయో యా నద్యో యాని ధన్వాని యే వనా – తే త్వా వధు ప్రజావతీం ప్ర త్వే ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః’ ఇతి జపేత్.

అథ ప్రవిశ్య హోమః.

సూ ॥ గృహాన్ † ఉత్తరయా ప్రకాశయతి ॥ ౬ ॥ ౬ ॥ ‘సంకాశయామి వహతుం బ్రహ్మణా గృహైరఘోరేణ చక్షుషా మైత్రేణ । పర్యాణద్ధం విశ్వరూపం యదస్యాగ్ం స్యోనం పతిభ్యః సవితా

---

* క్షీరిణః – క్షీరవన్తః ప్లక్షన్యగ్రోధాదయః, లక్ష్మ – చిహ్నం, తత్ర భవా లక్ష్మణ్యాః, దుర్గాః తింత్రిణీకా సీమా కదమ్బ ఇత్యేవమాదయః, నద్యః ప్రసిద్ధాః, ధన్వానో దీర్ఘారణ్యాని, యేషు గ్రామ్యాః పశవో నివసన్తి ఏతేషాం వ్యతిక్రమే ఉత్తరే యథాలింగం జపేత్ ‘యే గంధర్వా’, ఇతి వృక్షాణాం ‘యా ఓషధయః’ ఇతి నదీనాం ధన్వనాం వ్యతిక్రమే

† ఉత్తరయా – ‘సంకాశయామి’, ఇత్యేతయా.

కృణోతు తత్" ఇతి స్వగృహం పత్న్యాస్సందర్శయేత్ ॥ సూ ॥ వా
హౌ * ఉత్తరాభ్యాం విముంచతి దక్షిణమగ్రే ॥ ౬ ॥ ౪ ॥ " ఆ వా
మగన్త్సుమతిర్వాజినీవసూ న్యశ్వినా హృత్సు కామాగ్ం అయగ్ం
సత-అభూతం గోపా మిథునా శుభస్పతీ ప్రియా అర్యమ్ణో దుర్యా
గ్ం అశీమహి-అయం నో దేవస్సవితా బృహస్పతిరిన్ద్రాగ్నీ మిత్రా
వరుణా స్వస్తయే- త్వష్టా విష్ణుః ప్రజయా సగ్ంరరాణః కామ ఆ
యాతం కామాయ త్వా విముంచతు" ఇతి ద్వాభ్యాం దక్షిణవామ
యోః క్రమేణ వాహౌ విముచ్య గృహం ప్రవిశ్య ॥ సూ ॥ లోహితం
చర్మానడుహం ప్రాచీనగ్రీవముత్తరలోమ మధ్యేఽగారస్య † త్తర
యాఽఽస్తీర్య ॥ " శర్మ వర్మేదమాహరాస్యై నార్యా ఉపస్తిరే -
సినీవాలి ప్రజాయతామియం భగస్య సుమతా అసత్" ఇతి అగా
రస్య మధ్యే లోహితమానడుహం చర్మ ప్రాక్శిర ఉత్తరలోమాస్తీర్య
దక్షిణపాద నిధానపూర్వకం పత్నీం గృహం ప్రవేశయేత్ ॥ అత్ర
సూ ॥ గృహాన్ప్రపాదయన్ను ‡ త్తరాం వాచయతి దక్షిణేనపదా
॥ ౬ ॥ ౭ ॥ § నచ దేహలీమభితిష్ఠతి ॥ ౬ ॥ ౮ ॥ "గృహాన్భద్రాన్సు
మనసః ప్రపద్యేఽవీరఘ్నీ వీరవతస్సువీరాన్-ఇరాం వహతో ఘృత
ముక్షమాణాస్తేష్వహగ్ంసుమనాస్సంవిశామి" ఇతి పత్నీం వాచయేత్
ఉభావపి పాదేన దేహలీనస్పృశతాం । సూ ॥ ఉత్తరపూర్వదేశే
ఽగారస్య ॥ దర్భేష్వాసీనౌ దర్భాన్ ధారయమాణౌ పత్న్యాస

---

* ఉత్తరాభ్యాం – 'ఆవామగన్, అయంనోదేవః, ఇతిద్వాభ్యాం.

† ఉత్తరయా – 'శర్మవర్మ, ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరాం – 'గృహాన్భద్రాన్, ఇత్యేతామ్.

§ గృహాన్ప్రవిశంతీ నధూర్దేహలీం నాధితిష్ఠేచ్చేతి. చకారాద్వరోపీతి గమ్యతే. దేహలీ ద్వారస్య అధోదారు.

హోపవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య ప్రవిశ్యహోమంకరిష్యే ఇతి సంక ల్ప్య ॥ * సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే ఽ న్వా రబ్ధాయాముత్తరాఅహుతీర్హుత్వా ॥ “ఆగన్గోష్ఠం మహిషీ గో భిరశ్వైర్వీరాయుష్మత్పత్నీ పతిజయా స్వర్విత్ - బహ్వీం ప్రజాం జన యన్తీసురత్నేమమగ్నిగ్ం శతహిమాస్సపర్యా త్స్వాహా - అగ్న యేగృహపతయ ఇదం-అయమగ్నిర్గృహపతిస్సుసగ్ంసత్పుష్టివర్ధనః- యథా భగస్యాభ్యాం దదద్రయిం పుష్టిమథో ప్రజాంస్వాహా-అగ్నయే ప్రజాయాఆభ్యాం ప్రజాపతఇన్ద్రాగ్నీ శర్మ యచ్ఛతమ్ - యథైన గృహపతయఇదం-యోర్నప్రమీయాతా ఉభయోర్జీవతోః ప్రజా స్స్వాహా - ప్రజాపతీంద్రాగ్నిభ్యామిదం తేన భూతేన హవిషాఽయ మా ప్యాయతాంపునః-జాయాం యామస్మా ఆవాక్షుస్తాగ్ం రసేనాభి వర్ధతాం స్వాహా-ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం-అభివర్ధతాం పయసాఽభిరా ష్ట్రేణవర్ధతామ్-రయ్యా సహస్రపోష సేమాస్తామనపేక్షితా స్వాహా- ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం- ఇహైవ స్తంమా వియోష్టం విశ్వమాయుర్వ్య శ్నుతమ్ - మహ్యాఇన్ద్రస్స్వస్తయే స్వాహా - ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం- ధ్రువైధి పోష్యా మయి మహ్యం త్వాఽదాద్బృహస్పతిః-మయా పత్యా ప్రజావతీ సంజీవ శరదశ్శతం స్వాహా - బృహస్పతయఇదం- త్వష్టా జాయామజనయత్త్వష్టాఽస్యైత్వాం పతిమ్-త్వష్టాసహస్ర మాయూగ్ంషి దీర్ఘమాయుః కృణోతు వాం స్వాహా-త్వష్ట్ర ఇదం ఇమంమేవరుణఆచ కేస్వాహా-వరుణాయేదం-తత్త్వాయామిప్రమోక్షీ స్స్వాహా - వరుణాయేదం - త్వంనోఅగ్నే స్మత్వాన్స్వాహా - అగ్నీవ రుణాభ్యామిదం - సత్వంనో అగ్నే ఏధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యా మిదం-త్వమగ్నే అయాసిభేరుజగ్ం స్వాహా-అగ్నయే అయస ఇదం

* ఉత్తరాః — ‘ఆగన్గోష్ఠ,’ మిత్యాది త్రయోదశాహుతీః.

॥ సూ ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వా ॥ (శమ్యా
అపోహ్య సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం ప్రణీతావిమోక
ణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకుర్యాత్.) ॥సూ ॥ * ఉత్తరయాచర్మణ్యుప
విశత ఉత్తరోవరః ॥ ౬ ॥ ౧౦ ॥ " ఇహ గావః ప్రజాయధ్వమిహా
శ్వా ఇహపూరుషాః - ఇహో సహస్రదక్షిణో రాయస్పోషో నిషీ
దతు " ఇతి పూర్వాస్తృతేచర్మణ్యుపవిశేతాం॥ సర్వతోప్రవేశనే
దక్షిణతఃపత్నీ ఉత్తరతోవరః - అథయస్యాః పుత్రాఏవజాయంతే
జాతాస్సర్వేపి జీవంతి తస్యాఃపుత్రం ॥ సూ ॥ ఆన్యాస్యాఃపుగ్ంస్వో
ర్జీవపుత్రాయాః పుత్రమంక † ఉత్తరయోపవేశ్య ॥ " సోమేనాది
త్యా బలినస్సోమేన పృథివీదృఢా - అథోనక్షత్రాణామేషాముపస్థే
సోమ ఆధితః" ఇతిపత్న్యంకేనివేశ్య, ॥ సూ ॥ తస్మైఫలాన్యు ‡
త్తరేణ యజుషాప్రదాయ ॥ "ప్రస్వస్థః ప్రియఃప్రజయాభువనేశోచే
ష్ట" ఇతి తస్మైకుమారాయ కదళ్యాదిఫలానిదత్వా ॥ సూ ॥ §
ఉత్తరేజపిత్వా ॥ "ఇహ ప్రియం ప్రజయాతే సమృధ్యతామస్మిన్
గృహే గార్హపత్యాయ జాగృహి - ఏనా పత్యా తన్వగ్ం సగ్ం
స్పృజస్వాథా జివ్రీ విదథమావదాసి-సుమంగలీరియంవధూరిమాగ్ం
సమేత పశ్యత-సౌభాగ్యమస్యై దత్వాయాథాస్తంపరేతన" ఇతిజ
పిత్వా ॥ సూ ॥ వాచంయచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః ॥ ౭ ॥ ౧౧ ॥
ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవాదిశ ముపనిష్క్రమ్య ¶

* ఉత్తరయా — ‘ఇహగావఃప్రజాయధ్వ, మిత్యేతయా.

† ఉత్తరయా — ‘సోమేనాదిత్యా, ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరేణ — ‘ప్రస్వస్థః, ఇతి యజుషా.

§ ఉత్తరే — ‘ఇహప్రియం ప్రజయా, ఇతి ఋచౌ.

¶ ఉత్తరాభ్యాం — ‘ధ్రువక్షితి ధ్రువయోనిః’ ఇత్యేతాభ్యాం, ఋగ్భ్యాం
గం — పూర్వయా ధ్రువ ముత్తరయా అరుంధతీంచ.

త్తరాభ్యాం యథాలింగంధ్రువమరుంధతీంచ దర్శయతి ॥౬॥ ౧౨॥ "ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువమసి ధ్రువతస్స్థితం-త్వం నక్షత్రాణాం మేథ్యసి స మా పాహి పృతన్యతః" ఇతిధ్రువం, "సప్త ఋషయః ప్రథమాం కృత్తికానామరున్ధతీం యద్ధ్రువతాగ్ం హ నిన్యుః-షట్కృత్తికా ముఖ్యయోగం వహంతీయమస్మాకమేధత్వష్టమీ" ఇత్యరుంధతీంచక్రమేణ దర్శయిత్వాతయాసహోపవిశేత్.

గంధర్వారాధనమ్—ప్రాణానాయమ్య ॥ విశ్వావసుసామగంధర్వారాధనం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య-కంచనపలాశదండం సూత్రేణ పరివేష్టితం గంధానులిప్తం కుసుమ పరివేష్టితంచ పురతః ప్రతిష్ఠాప్య "విశ్వావసుగ్ం సామగంధర్వమ్. అపో దదృశుషీః - తదృతేనావ్యాయన్ - తదన్వవైత్ - ఇన్ద్రో రారహాణ ఆసామ్ పరిసూర్యస్య పరిధీగ్ంరపశ్యత్ - విశ్వావసురభితన్నో గృణాతు - దివ్యోగన్ధర్వోరజసో విమానః" అస్మిన్నుద్వాహే విశ్వావసు సామగంధర్వ మావాహయామి ఏతే గంధాక్షత ధూపదీపోత్తరయాభరణాద్యాస్సర్వోపచారాః ఇత్యారాధ్య - శయనకాలేదంపత్యోరంతరాస్కృత్వా - శేషహోమాంతం సురక్షితంకుర్యాత్.

ఆగ్నేయస్థాలీపాకః—సూ ॥ అథైనామాగ్నేయేన స్థాలీపాకేనయాజయతి ॥ ౭ ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య ప్రాణానాయమ్య పత్న్యాసహ ఆగ్నేయస్థాలీపాకేన యక్ష్యే ఇతిసంకల్ప్య పత్న్యర్థం పునః ప్రాణానాయమ్య ఆగ్నేయస్థాలీపాకేన యక్ష్యఇతి పత్నీంవాచయేత్, సూ ॥ పత్న్యవహంతి ॥ ౭ ॥ ౨ ॥ (పత్నీవ్రీహీనవహన్యాత్) ॥ సూ ॥ శ్రపయిత్వాఽభిఘార్య ప్రాచీనముదీచీనంవోద్వాస్య ప్రతిష్ఠితమభిఘార్యాగ్నే రుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతేఽన్వారబ్ధాయాం స్థాలీపాకజ్జుహోతి ॥ ౭ ॥ ౩ ॥ సకృదుపస్తరణాభి

ఘారణే ద్విరవదానం ॥ ౨ ॥ ౪॥ అగ్నిర్దేవతా స్వాహాకారప్రదానః ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ అపివా సకృదుపహత్య జుహుయాత్ ॥ ౨ ॥ ౬ । అగ్నిస్స్విష్టకృద్ద్వితీయః । ౨ ॥ ౭ । సకృదుపస్తరణావదానే ద్విరభిఘారణం ॥ ౨ । ౮ । మధ్యాత్పూర్వస్యావదానం ॥ ౨ । ౯ ॥ మధ్యే హోమః ॥౨॥౧౦॥ ఉత్తరార్ధాదుత్తరస్య ॥౨ ॥ ౧౧ ॥ ఉత్తరార్ధపూర్వార్ధే హోమః ॥ ౨ ॥ ౧౨ । లేపయోః ప్రస్తరవత్తూష్ణీం బర్హిరాజ్యేఽగ్నౌ ప్రహరతి । ౨ ॥ ౧౩ ॥ సిద్ధముత్తరపరిషేచనం ॥ ౨ । । ౧౪ ॥ తేనసర్పిష్మతా బ్రాహ్మణం భోజయేత్ ॥౨॥ ౧౫ ॥ యోఽస్యాపచితస్తస్మా ఋషభం దదాతి ॥ ౨ ॥ ౧౬ । ప్రయోగస్తు ॥ తస్మిన్నేవాగ్నౌ స్వయం చరుం శ్రపయిత్వాభిఘార్య ఉత్తరతోఽపతార్య పునరభిఘార్య అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాంతే పశ్చాత్ అన్వారబ్ధ దర్వీముపస్తీర్య హవిర్మధ్యాదంగుష్ఠపర్వమాత్రం మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః ద్విరవదాయ జమదగ్నీనాం త్రిః - సకృదభిఘార్య చరుం ప్రత్యభిఘార్య "అగ్నయే స్వాహే" త్యగ్నిమధ్యే హుత్వా - అగ్నయ ఇదం- దర్వ్యాముపస్తీర్య ఆర్ద్రామలకమాత్రముత్తరార్ధాత్సకృదవదాయ జమదగ్నీనాం ద్విరవదాయ సర్వేషాం ద్విరభిఘార్య "అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహే"తి ప్రాగుదీచ్యాం పూర్వార్ధే హుత్వా సంసక్తం హుత్వా పరిధ్యంజనం లేపకార్యం ఆజ్యస్థాలీముత్తరతః ప్రధానదర్వీం దక్షిణతః ఇతరాం మధ్యే ఇత్యగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ పాత్రసాదనదర్భానాదాయ ప్రధానదర్వ్యామగ్రం ఇతరదర్వ్యాం మధ్యం ఆజ్యస్థాల్యాం మూలం ఇతి క్రమేణ త్రిరక్త్వా తేష్వేకం దర్భం ప్రజ్ఞాతం నిధాయ దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం దర్వ్యాం ప్రతిష్ఠాప్య సవ్యం కరం నిరస్య తిర్యంచం హస్తం ధారయన్ అగ్రముదత్వాగ్నౌ ప్రహృత్య పునరుదత్య మధ్యం ప్రహృత్య పునరుదత్య మూలం ప్రహృత్య నిహితం దర్భం

చరుమాహృత్య తర్జన్యా త్రిరగ్నిముద్దిశ్య అగ్నిమభిమంత్ర్య దక్షిణహస్తేన భూమింస్పృష్ట్వా మధ్యమంపరిధి మగ్నౌ ప్రహృత్య అన్యాహస్తాభ్యాం యుగపదాదాయ అగ్నావుత్తరార్ధపూర్వాంగారేషు ఆగ్రంప్రవేశ్య ప్రహృత్య సంస్రావహోమాది కుర్యాత్. ఏవంసర్వత్ర చరుకర్మసు పరిధ్యంజనాదిలేపకార్యం, పరిధిప్రహరణం సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకుర్యాత్, బహ్వాజ్యసిక్తేన హుతశేషేణ చరుణా దక్షిణతో నిసాదితం బ్రాహ్మణంభోజయిత్వా ప్రాణానాయమ్య ఆగ్నేయస్థాలీపాక కర్మాంగం వృషభదానంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య పూజ్యాయ బ్రాహ్మణాయ వృషభందత్వా - ప్రాణానాయమ్య పూర్ణపాత్రదానంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య తండులపూర్ణం పాత్రం దరిద్రాయ కుటుంబినే శ్రోత్రియాయ దద్యాత్.

దర్శపూర్ణ మాసారంభః — సూ॥ ఏవమత ఊర్ధ్వం దక్షిణావర్జముపోషితాభ్యాం పర్వసుకార్యః ॥ ౭ ॥ ౧౭ ॥ * పూర్ణపాత్రస్తు దక్షిణేత్యేకే ॥ ౭ ॥ ౧౮ ॥ దర్శపూర్ణమాసస్థాలీపాకౌ పౌర్ణమాస్యమమావాస్యాయాం వా పత్న్యాసహకృతైకభుక్తౌ పరేద్యురాగ్నేయ స్థాలీపాకవత్కుర్యాత్, ద్వేధావిభక్తస్యాహ్నో మధ్యే తత్పూర్వంవా పర్వప్రతిపత్సంధిశ్చేత్తస్మిన్ దినే స్థాలీపాకంకుర్యాత్పరత స్సంధిశ్చేత్పరస్మిన్ దినేకుర్యాత్॥ ఆగ్నేయస్థాలీపాక శేషహోమయోర్మధ్యే వా తదూర్ధ్వంవాపౌర్ణమాస్యాం స్థాలీపాకమారభేత॥ తస్యాషాఢాది పితృమాసచతుష్టయాధిమాస గురుశుక్రమౌఢ్య

* ధాన్యాదేః పూర్ణం యత్కించిత్పాత్రం పూర్ణపాత్రమ్, యద్వా "అష్టముష్టిర్భవేత్కించిత్ కించిచ్చత్వారి పుష్కలమ్। పుష్కలానిచ చత్వారి పూర్ణపాత్రం ప్రచక్షతే॥" ఇతి వచనాద్ధాన్యముష్టీనామష్టావింశత్యధికంశతంపూర్ణపాత్రమ్ పాత్రశబ్దశ్చ [illegible] లింగః, [illegible] స్వయం [illegible] న వృషభదానే,

గ్రహణ సంక్రాంతి దోషదుష్టత్వే తత్పూర్వం శేషహోమాత్పరం దర్శసంభవే దర్శాత్పూర్వమేవ యస్యాంకస్యాంచితిథౌ పౌర్ణమాస స్థాలీపాకంకృత్వా దర్శస్థాలీపాకంచ స్వకాలేకుర్యాత్. తదర్శపూర్ణ మాస స్థాలీపాకావారప్స్యే పౌర్ణమాసస్థాలీపాకేనయక్ష్యే దర్శేన స్థాలీపాకేనయక్ష్యే ఇతి సంకల్ప్య ఏవం దర్శపూర్ణమాస స్థాలీ పాకౌ ప్రతిపది ప్రతిపది కుర్యాత్.

ఆగ్రయణస్థాలీపాకః—సూ ॥ అనాహితాగ్నేరాగ్రయణమ్॥ ॥ ౧౯ ॥ ౬ ॥ నవానాగ్ం స్థాలీపాకగ్ం శ్రపయిత్వాఽఽగ్రయణదే వతాభ్యస్స్విష్టకృచ్చతుర్థాభ్యో హుత్వాతండులానాం ముఖంపూర యిత్వా గీర్త్వాచమ్యోత్కన పిండగ్ం సంవృత్యో * త్తరేణయజుషా ఽగారస్తూపముద్వృహేత్ ॥ ౧౯ ॥ ౭ ॥ శరది పౌర్ణమాస్యా మమా వాస్యాయాంవా ఆగ్రయణేన స్థాలీపాకేన యక్ష్యేఇతిసంకల్ప్య పూ ర్వవదిధ్మావహనాద్యగ్నిముఖాంతే పక్వాన్నాదారభ్య పూ ర్వవదదాయ "ఇన్ద్రాగ్నిభ్యాగ్ంస్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ంస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా" ఇతిహు త్వాలేపకార్యాదికృత్వా గ్రాసమాత్రంహుతశేషమన్నం తండులం వా ప్రాశ్యాపః పీత్వా ఽఽచమ్య యథోక్తిష్యమాణో నళీర్వేత తథాసుదృఢమాదనం పిండంహుతశేషేణ కృత్వా "పరమేష్ఠ్యసి పరమాం మాగ్ంశ్రియంగమయే" తిగృహ్య పృష్ఠవంశ ఉక్షిప్యచ హుతశేషేణ బహ్వాజ్యసిక్తేన బ్రాహ్మణం భోజయేత్ ఏతేషు వృషభ దానవర్ణం అష్టావింశత్యధిక శతముష్టి నాన్నపూర్ణం యత్కించిత్పా త్రం దద్యాదిత్యేకే ఆగ్రయణాకర్తుమశక్తః శ్రోత్రియస్యహుతశేషం యాచయిత్వా ప్రాశ్నీయాత్.

* ఉత్తరేణ యజుషా — పరమేష్ఠ్యసీ త్యనేన.

ఔపాసనారంభః.—సూ॥ సాయం ప్రాతరతఊర్ధ్వంహస్తేనై తే ఆహుతీ తండులైర్యవైర్వాజుహుయాత్ ॥ ౭॥ ౧౯ ॥ స్థాలీపా కవద్దైవతమ్ ॥ ౭ ॥ ౨౦ ॥ సౌరీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే ॥ ॥ ౭ ॥ ౨౧ ॥ ఉభయతః పరిషేచనం యథాపురస్తాత్ ॥ ౭ ॥ ౨౨॥ (బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య రాత్రౌ) నవసుఘటికాసు ఔపాసనమారభేత, నవఘటికా అతీతాశ్చేత్ శ్వస్సాయంసంధ్యానంతరం, బ్రాహ్మణాన నుజ్ఞాప్యపత్న్యాసహ పాణినాయమ్య ఔపాసనహోమమారప్స్యే తేన యావజ్జీవం యావదాధానంవా తండులైర్యవైర్వా హోష్య ఇతి సంకల్ప్య॥ పాణినాయమ్య॥ వివాహేసాయమారభ్య హోమ స్యావిధమస్యతు । తదూర్ధ్వం ప్రాతరారభ్య ఆపస్తంబమతేనతు ॥ సాయమౌపాసన హోమం హోష్యామీతి పునస్సంకల్ప్య స్థండిలాది పరిస్తరణాంతం కృత్వాపఃషిచ్య ఏకాంసమిధమాధాయ ద్వాదశప ర్వపూరితం ప్రోక్షితతండులం "అగ్నయేస్వాహే"తి హస్తేన దేవతీ ర్థేన అగ్నిమధ్యేహుత్వా కించిదధికభాగం "అగ్నయేస్విష్టకృతే స్వాహే"తి అగ్నావుత్తరపూర్వే పూర్వవద్ధుత్వా పునరేకాంసమి ధమాధాయ పరిషిచ్య "అగ్నేనయే" త్యగ్నిముపతిష్ఠేత్॥

దమ్పత్యోర్నియమః.—వివాహాది శేషహోమాంతం ద్వితీ యాది వివాహేష్వపి దమ్పత్యోః క్షారలవణ మధుదన్తధావనాభ్యం జన గంధపుష్ప తాంబూల ఖట్వాదిశయన స్మరణకీర్తన కేళీప్రేక్షణ గుహ్యభాషణ సంకల్పాధ్యవసాయ క్రియానిర్వృతి రూపాష్టాంగమై థునవర్జనూర్నైయ స్థాలీపాకాదిచతూరాత్ర మేకస్మిన్కాశేశయనమ్ శయనేచతయోర్మధ్యే నైయగ్రోధమధాప్ప్రకాశ్వత్థప్లాక్షేష్వన్యతమం దండంగంధ పుష్పాలంకృతంవాసః సూత్రేణవా పరివేష్టితం నిధా య, తస్మిన్విశ్వావసు గంధర్వాం భావయేత్. సూ ॥ త్రిరాత్రము

భయోరధశ్శయ్యా । బ్రహ్మచర్యం క్షారలవణవర్జనంచ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥
తయోశ్శయ్యామన్తరేణ దండో గన్ధలిప్తో నైయగ్రోధ అశ్వత్థః ప్లా
క్ష ఔదుంబరో వా వాససా సూత్రేణ వా పరివీతస్తిష్ఠతి ॥౯॥ ౧౦॥
తం చతుర్థ్యా పరరాత్ర * ఉత్తరాభ్యా ముత్థాప్య ప్రక్షాళ్యనిధా
య-ప్రయోగస్తు ;

అథ శేషహోమః.—చతుర్థ్యాం రాత్ర్యా మంత్యయామే శేషహోమం కర్తుం బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య విష్వక్సేనం సంపూజ్య తం గాంధర్వం దండ ముత్థాప్య సంపూజ్య, "ఉదీర్ష్వాతో విశ్వావసో నమసేడా మహే త్వా - అన్యామిచ్ఛ ప్రఫర్వ్యగ్ం సంజాయాం పత్యా సృజ -ఉదీర్ష్వాతః పతివతీ హ్యేషా విశ్వావసుం నమసా గీర్భిరీట్టే- అన్యామిచ్ఛ పితృషదం వ్యక్తాగ్ం స తే భాగో జనుషా తస్య విద్ధి" ఇతి తం దండం ప్రక్షాళ్యనిధాయ ప్రాణానాయమ్య వివాహహోమాదూర్ధ్వం ఏతద్దినపర్యంతం క్షారలవణాద్యవర్జనాది వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాణి కృత్వా ప్రాణానాయమ్య ఆవయోర్వివాహశేషహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య. † సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతేఽన్వారబ్ధాయా ముత్తరా ఆహుతీర్జుహోత్యా ॥ "అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తి రసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రపద్యే యాఽస్యాం పతిఘ్నీ తనూః ప్రజాఘ్నీ పశుఘ్నీ లక్ష్మీఘ్నీ జారఘ్నీ మస్యై తాం కృణోమి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - వాయో ప్రాయశ్చిత్తే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తి రసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రపద్యే ... స్వాహా - వాయవ ఇదం - ఆదిత్య ప్రాయ

* ఉత్తరాభ్యాం — 'ఉదీర్ష్వాత, ఇత్యేతాభ్యామ్.

† ఉత్తరాః — 'అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే, త్యాద్యాస్సప్తాహుతీర్జుహోతి. తత్రద్వితీయ తృతీయయోరపి 'త్వం దేవానా, మిత్యాద్యనుషంగః.

త్తైత్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వానాథకామః ప్రప
ద్యే .. స్వాహా - అదిత్యాయేదం-ప్రజాపతే ప్రాయశ్చిత్తైత్వం
దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రపద్యే ...
స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - ప్రసవశ్చోపయామశ్చ కాటశ్చార్ణవ
శ్చ ధర్ణసిశ్చ ద్రవిణంచ భగశ్చాంతరిక్షంచ సింధుశ్చ సముద్రశ్చ
సరస్వాగ్ంశ్చ విశ్వవ్యచాశ్చ తేయంద్విష్మోయశ్చనోద్వేష్టిత మేషాం
జంభేదధ్మస్స్వాహా - ప్రసవాదిభ్యఇదం - మధుశ్చమాధవశ్చ శుక్ర
శ్చ శుచిశ్చ నభశ్చ నభస్యశ్చేషశ్చోర్జశ్చ సహాశ్చ సహస్యశ్చ తప
శ్చ తపస్యశ్చతేయంద్విష్మో ... స్వాహా - మధ్వాదిభ్యఇదం-చిత్తం
చచిత్తిశ్చాకూతం చాకూతిశ్చాధీతంచాధీతిశ్చ విజ్ఞాతంచ విజ్ఞానంచ
నామచ క్రతుశ్చ దర్శశ్చ పూర్ణ మాసశ్చ తేయంద్విష్మో...స్వాహా-
చిత్తాదిభ్యఇదం, సూ ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం
కృత్వా ॥ శమ్యాఅపోహ్య సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తంప్రాణాయామం
పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనం అగ్న్యుపస్థానంచ
కృత్వా. * సూ ॥ అపరేణాగ్నిం ప్రాచీముపవేశ్య తస్యాశ్శిరస్యా
జ్యశేషా ద్వ్యాహృతిభి రోంకార చతుర్థాభిరానీయ ॥ " భూస్స్వా
హా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహోగ్ంస్వాహే " తివినయేత్. సూ ॥
†ఉత్తరాభ్యాం యథాలింగం మిథస్సమీక్ష్య ॥ "అపశ్యం త్వా మన
సా చేకితానం తపసో జాతం తపసో విభూతమ్ - ఇహప్రజామిహ
రయిగ్ం రరాణః ప్రజాయస్వ ప్రజయాపుత్రకామ " ఇతి పత్నీపతిం
సమీక్షేత - అపశ్యం త్వా మనసా దీధ్యానాగ్ం స్వాయాం తనూ

---

* వ్యాహృతిభి రోం కార చతుర్థాభి స్స్వాహాకారాంతాభి స్సర్వేషామంతే
సకృదానయతి - కేచిత్ప్రతి మంత్రమితి.

† ఉత్తరాభ్యాం - 'అపశ్యంత్వామనసా, ఇత్యేతాభ్యామ్.

గ్ం ఋష్వియే నాథమానామ్-ఉప మాముచ్చా యుపతిర్భభూ యాః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామే" ఇతిపతిః పత్నీంసమీక్షేత సూ॥ * ఉత్తరయా ఽఽజ్య శేషేణహృదయదేశౌసంస్పృజ్య॥ "సమఞ్జన్తు ॥ విశ్వే దేవాస్సమాపో హృదయాని నౌ - సం మాతరిశ్వా సం ధాతా సముదేష్ట్రీదిదేష్టునౌ " ఇతి తయోర్హృదయదేశావాజ్యాభ్యక్తాభ్యా మంగుష్ఠానామికాభ్యాం యుగపత్సంమృజ్య, సూ॥ †ఉత్తరాస్తిస్రోజపిత్వా ॥ "ప్రజాపతే తన్వం మే జుషస్వత్వష్టర్దేవేభిస్సహసామఇన్ద్ర) - విశ్వైర్దేవై రాతిభిస్సగ్ం రరాణః పుగ్ంసాం బహూనాం మాతరస్స్యామ - ఆ నః ప్రజాంజనయతు ప్రజాపతిరాజరసాయ సమనక్త్వర్యమా-అదుర్మంగలీః పతిలోకమావిశ శన్నో భవ ద్విపదే శం చతుష్పదే - తాంపూషఞ్ఛివత మామేరయస్వ యస్యాంబీజం మనుష్యావపంతి - యా న ఊరూ ఉశతీ విశ్రయాతై యస్యాముశన్తః ప్రహరే మ శేఫమ్ " ఇతిజపేత్. ప్రాణానాయమ్య ఫలదాన తాంబూలదానాని కరిష్యఇతి సంకల్ప్య దత్వా బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య తాంబూలచర్వణం కృత్వా సంధ్యాంప్రాతరౌపాసనంచ కృత్వా ఉద్వాహకర్మాంగ మభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా పంచపాలికాస్వావాహితాన్ బ్రహ్మాదీన్ సంపూజ్య ఆవాహనమంత్రైరేవ బ్రహ్మాది దేవతా ఉద్వాసయేత్. మహదాశీర్వాదం కారయేత్, సాయం బంధనమంత్రేణైవ ప్రతిసరసూత్రం విసృజ్య పరిత్యజేత్, తమగ్ని మేవధారయేత్, అథవా ఆత్మసమారోపణం కుర్యాత్.

ఔపాసనాగ్నే రాత్మసమారోపణమ్.—ప్రాణానాయమ్య

* ఉత్తరయా – సమంజంతు, ఇత్యేతయా,

† ఉత్తరాస్తిస్రః – ప్రజాపతేతన్వం మే, ఇత్యాద్యాః

ఔపాసనాగ్నేశ్చాత్మ సమారోపణం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్యాగ్నిం ప్రజ్వాల్య (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౪౧) "యా తే అగ్నే యజ్ఞియా తనూస్తయేహ్యారోహాత్మాఽఽత్మానమ్। అచ్ఛావసూని కృణ్వన్నస్మే నర్యా పురూణి। యజ్ఞో భూత్వా యజ్ఞమాసీద స్వాం యోనిమ్ జాతవేదో భువ ఆజాయమాన స్సక్షయ ఏహి" ఇత్యాత్మని సమారోపయేత్.

అగ్నిప్రార్థన మంత్రః.—(అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౪౧) "ఉపావరోహ జాతవేదః పునస్త్వమ్। దేవేభ్యో హవ్యం వహ నః ప్రజానన్। ఆయుః ప్రజాగ్ం రయిమస్మాసు ధేహి। అజస్రో దీదిహి నో దురోణే" ఇత్యగ్నిం ప్రార్థయేత్.

సమిత్సమారోపణ మంత్రః.—(అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౪౧ ॥ "అయం తే యోనిర్ ఋత్వియః। యతో జాతో అరోచథాః। తం జానన్నగ్న ఆరోహ। అథా నో వర్ధయా రయిమ్" ఇతి సమిత్సమారోపణమంత్రః.

కన్యాయా రజోదర్శనే కర్తవ్యం.—వివాహే "సోమాయ జనివిదే స్వాహే"తి హోమాత్పూర్వం కన్యాయాం రజస్వలాయాం "ఆపో అస్మా" న్నితి యజుః పవిత్రైః పురుషసూక్త పంచశాంత్యబ్లింగ గాయత్రీ పవమానై శ్చాభిమంత్రితజలేన తాం స్నాపయిత్వాఽన్యవస్త్రం పరిధాప్య తస్మిన్నేవాగ్నౌ సమస్తాభి ర్వ్యాహృతిభిస్సప తే అగ్నే - యన్మ ఆత్మనో మిందా - పునరగ్ని" రిత్యేతై "ర్భూరగ్నయే - భూరన్నమగ్నయే భూరగ్నయేచే"తి అనువాకక్రమేణ ప్రతిస్వాహాకారం "తంతుంతన్వ" న్నిత్యేతయా వ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభి "రనాజ్ఞాత" మిత్యాదిభిశ్చ హుత్వా బ్రాహ్మణాన్ సంభావ్య తంత్రశేషం సమాపయేత్ప్రధానహోమాత్పూర్వం రజోదర్శనే చతుర్థే

హవిస్స్నాన బ్రహ్మకూర్చప్రాశనపునస్స్నానాని కారయిత్వా తంత్ర శేషం సమాపయేత్.

పునర్వివాహనిమిత్తాని.—వరస్యాన్యస్యా వా మాతరి రజస్వలాయాంవా గర్భిణ్యామాశౌచే సూతకే వా అశుభనక్షత్రేవా వివాహేకృతే వివాహానంతరం ప్రవేశహోమాత్పూర్వం, స్వగ్రామప్రయాణేనవా కేనచిద్విఘ్నేనవా ద్వాదశాహేతిక్రాంతే వివాహౌపాసనారంభయో ర్మధ్యేఽగ్నినాశేచ పునర్వివాహం కుర్యాత్. తత్రాంకురప్రతిసరవర ప్రేషణాది వర్జం "అఘోరచక్షు" రిత్యౌపాసనాంతంసర్వమేకస్మిన్ దినే సుముహూర్తే కృత్వాతస్మిన్నేవా పరరాత్రే శేషహోమం కుర్యాత్ - ప్రోషితస్య పిత్రాదేర్వృత్తాంతశ్రవణేన పంచదశాబ్దాదికాలే గతేతద్భార్యాదిభిరస్యౌర్ధ్వదైహికేకృతే పునరాగతే తస్మిన్ తస్యాపిపుత్రాది స్సంభృతపూర్ణకటాహోదా త్రిరాత్రమేకరాత్రంవానిక్షిప్య సుముహూర్తేతముత్థాప్య జాతకర్మాద్యైర్వైశ్వదేవవిత్రాంతై స్సంస్కుర్యాత్, ఏవం సంస్కృత స్సకస్మింశ్చిద్గిరౌ ద్వాదశాహంత్ర్యహంవా నియమపూర్వకముపోష్యాగమ్య సమావర్తనంకృత్వా పూర్వభార్యాంత దభావే కన్యాం వోద్వాహ్య అగ్నయే ఆయుష్మతే స్థాలీపాకం కుర్యాదాహితాగ్నిశ్చే దగ్నీనాధాయ వ్రాత్యస్తోమేనయజేత, అథవా గిరింగత్వా తత్రైవ ఐంద్రాగ్నేయేన పశునాయజేత అథవా ఽగ్నయే కామాయేష్టిం కుర్యాత్తతోఽగ్నయ ఆయుష్మత ఇష్టింకుర్యాత్ - తతో యథేష్టం క్రతుభిర్యజేత.

వివాహాద్యగ్నినాశే.—ఔపాసనారంభ శేషహోమయోర్మధ్యేఽగ్నినాశే త్రిరాత్రమధ్యే ఉపనయనాగ్నినాశే దశరాత్రమధ్యేజాతకర్మాగ్నినాశేవా క్రమేణ వివాహాగ్ని సంధానముపనయనాగ్ని సం

ధానం జాతకర్మాగ్ని సంధానం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య "అపహతాసు రాక్షసో దేవీ"రితి ద్వాభ్యాం తద్భస్మాపోహ్య "అయంతే యోనిర్ ఋత్వియ" ఇతి సమిధి తద్భస్మసమారోప్య మథితాగ్నౌ వివాహశ్చే స్తథిశాగ్నిం శ్రోత్రియాగారాదాహృతాగ్నౌ వివాహశ్చే చ్ఛ్రోత్రియాగారాదాహృతాగ్నిం జాతకర్మోపనయనయోః లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య "ఆజుహ్వాన ఉద్బుధ్యస్వే"తి ద్వాభ్యాం లౌకికాగ్నౌ తాం సమిధమాధాయ పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్య "అయాశ్చ - అగ్నిర్హోతే"తి ద్వాభ్యాం "బ్రాహ్మణ ఏకహోత్రే"త్యనువాకేనదశభిః "మనో జ్యోతి-ర్యన్మ ఆత్మనో మిందా-పునరగ్ని" రితి తిసృభిః "భూరగ్నయే- భూరన్నమగ్నయే-భూరగ్నయే" చేత్యనువాకత్రయేణ ప్రతిస్వాహాకారం వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరనాజ్ఞాతత్రయేణచహుత్వా పరిషిచ్య తత్తంత్రశేషం సమాపయేత్.

ధార్యాగ్నినాశే.—దివారాత్రౌ వా భోజనాత్పూర్వమగ్నినాశేఽగ్నింసంధాయ ఏకకాలముపవసేద్భోజనాత్పరం చేద్ద్వికాలముపవసేదమేధ్యాదినాస్పృష్టేఽన్యైరపహృతే వాఽగ్నావేవం స్వయమేవ నష్టేఽగ్నౌ ఉపవాసం వా "అయాశ్చాగ్నేసీ" త్యాహుతిం వా కుర్యాత్సర్వత్రాగ్ని సంధానే సాయమారభ్యాహుతిచతుష్టయం తంత్రేణైవ కుర్యాత్ప్రతిమాసం పాదకృచ్ఛ్రం కుర్యాత్పంచప్రస్థతండులం పాదప్రస్థఘృతంచ శ్రోత్రియేభ్యో దద్యాత్.

ప్రస్థపరిమాణమ్.

ద్వాత్రింశత్ప్రసృతి షోడశ ముష్టిర్వా ప్రస్థః.

ఔపాసనాగ్నిద్వయ సంసర్గే.—ఔపాసనాగ్నిద్వయసంసర్గే తమగ్నింద్వేధావిభజ్య మమాయమంశో మమాయమంశ ఇతిద్వావపి ప్రత్యేకమభిమానీకృత్య పూర్వహోతా స్వాంశే "అగ్నయే వివిచయే

స్వాహా "అగ్నయేపథికృతే స్వాహే"తి హుత్వా ప్రాయశ్చిత్తాహుతీ
ర్జుహుయా త్తతస్తావుభౌ సహైవ సమారోపయేతామ్.

ఔపాసనాగ్నేర్లౌకికాగ్నిసంసర్గః.—ఔపాసనాగ్నే ర్లౌకికా
గ్ని సంసర్గే విచిం పాహిపంచకంచ జుహుయాత్.

భార్యాద్వయాగ్ని సంసర్గః.—భార్యాయాం విద్యమానాయాం
ధర్మార్థం ప్రజార్థం వా వివాహే కర్తవ్యే పూర్వాగ్నౌ లౌకికాగ్నౌ వా
వివాహహోమం కుర్యాత్. లౌకికాగ్నౌ వివాహ శ్చేత్తయోర
గ్న్యోః సంసర్గం కుర్యాత్. దక్షిణవామపార్శ్వస్థాభ్యాం జ్యేష్ఠాకని
ష్ఠాభ్యాం సమౌపాసనాగ్ని ద్వయసంసర్గం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ద్వి
తీయాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్య
కనిష్ఠపత్న్యా ఽన్వారబ్ధః ప్రధానదర్వ్యాం ఇతరదర్వ్యా ఽఽజ్యం
చతుర్గృహీత్వా "సమస్త ఋషే.గద అస్యధామైత్వా - మాన
ఇంద్రాభిరస్త్వా సృష్ట్వా రిష్టాసః - ఏవా బ్రహ్మన్ తవేన్నస్తు స్వాహే"తి
హుత్వా "అయం తే యోని" రితి సమిధి సమారోప్య "ఆజుహ్వాన
ఉద్బుధ్యస్వే"తి ద్వాభ్యాం పూర్వస్మిన్నగ్నౌ తాం సమిధమాధాయా
గ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాగ్నిముఖాంతే పత్నీభ్యామన్వారబ్ధః ఘృతసూక్తే
నాష్టౌ వాహుతీః ప్రత్యాహుతిచతుర్గృహీత హుత్వా ఽగ్నే రుత్తర
తః ప్రతిష్ఠితాభిఘారితాదన్నాద్ద్విరవదాయ "సమితగ్ం సంకల్పేథా
మితి వాక్యద్వయం ప్రణవాంతముక్త్వా ఽగ్నే పురీష్యేతి వాక్యద్వయేన
హుత్వా "పురీష్యస్త్వమగ్న" ఇత్యస్యానువాకాంతం ద్వాభ్యాం
ద్వాభ్యాం వాక్యాభ్యామాజ్యాహుతీర్హుత్వా స్విష్టకృదాద్యుప
స్థానాంతం కృత్వా దక్షిణతో నిధాయ బ్రాహ్మణాయ గాం దత్త్వా ఽ
గ్నేః పురస్తాద్దర్భస్తంబేషు "బ్రహ్మజజ్ఞానం - పితా విరాజా" మితి

ద్వాభ్యాం హుతశేషమన్నం దధ్యాదేవం సంసృష్టే. ఽగ్నౌ శుభ యోగవత్యోః పుంసవనాదికర్మ కుర్యాత్.

సంసృష్టాగ్ని విభాగః. అథవా న సృష్టాగ్ని విభాగం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య తమగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్య "సప్త తే అగ్నే" ఇతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా "అయం తే యోనిర్ ఋత్వియ" ఇతి తమగ్నిం ద్వయోస్సమిధోర్యుగపదారోప్య "అచ్ఛాగిరోమతయ" ఇతి తమగ్నిం ద్వేధా విభజ్య "ఆజుహ్వాన-ఉద్బుధ్యస్వే" తి ద్వాభ్యాం తయోరగ్న్యోర్ద్వే సమిధావాధాయ "అయాశ్చాగ్నేసీ" త్యేతయా వ్యాహృతిభిశ్చ "అనాజ్ఞాత" మిత్యాదిభిశ్చ ద్వయోరగ్న్యోః ప్రత్యేకం హుత్వా దక్షిణపార్శ్వస్థేఽగ్నౌ కనిష్ఠాయాశ్చ పుంసవనాది కుర్యాత్, పూర్వస్మిన్నగ్నౌ ద్వితీయవివాహపత్న్యోమేష్యేవమేవ విభాగం కుర్యాత్. బహుపత్నీకోఽప్యేవమేవాగ్నీనాం సంసర్గం విభాగంచ కుర్యాత్.

వివాహమధ్యే కన్యాయా రజోదర్శనే కర్తవ్యం.—వివాహే హోమాయజనివిదేవ్యాహేతి హోమాత్పూర్వం కన్యాయాం రజస్వలాయాం "ఆపో అస్మాన్మాతరశ్శుంధంతు ఘృతేన నో ఘృతప్వః పునంతు విశ్వమస్మత్ప్రవహంతు రిప్రముదాభ్యశ్శుచిరాపూత ఏమీ" తి యజుః పవిత్రేణ పురుషసూక్త పంచశాంత్యబ్లింగగాయత్రపవమానైశ్చాభిమంత్రిత జలేన తాం స్నాపయిత్వాఽన్యద్వస్త్రం పరిధాప్య తస్మిన్నేవాగ్నౌ సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః "సప్త తేఽగ్నే - యన్మ ఆత్మనో మిందా - పునరగ్ని" రిత్యేతైః "భూరగ్నయే - భూరన్నమగ్నయే - భూరగ్నయే" చేత్యనువాకత్రయేణ ప్రతిస్వాహాకారం "తంతుంతన్వ" న్నిత్యేతయా వ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః "అనాజ్ఞాత" మిత్యాదిభిశ్చ హుత్వా బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య తంత్రశేషం సమా

ఘయేత్, ప్రధాన హోమాత్పరం రజోదర్శనే చతుర్థాహని స్నాపి బ్రహ్మకూర్చ ప్రాశన పునస్స్నానాది కారయిత్వా తంత్రశేషం సమాపయేత్.

అథాత్మసంస్నానాది వివాహాన్తానాముపయుక్త వేదాద్యంశసంగ్రహః

స్నాతకానాం ద్వితీయం స్యాదంతర్వాసస్తథోత్తరం । ఉత్తరీయవస్త్రరహితస్య సమస్తా నిష్ఫలాః క్రియాః ॥ అకచ్ఛః పుచ్ఛకచ్ఛో వా ద్వికచ్ఛః కటివేష్టితః । యావదాస్తే ద్విజస్తావన్నగ్న ఏవ న సంశయః ॥ పాఖ్యకచ్ఛోఽప్యనుకల్పశ్చ సర్వస్మిన్కర్మణి స్మృతః ॥ శక్తః ప్రథమకల్పస్య యోఽనుకల్పే ప్రవర్తతే । న సాంపరాయికం తస్య దుర్మతేర్విద్యతే ఫలం ॥

మధుపర్కే చ సోమే చ అప్సు ప్రాణాహుతీషు చ । నోచ్ఛిష్టస్తథ వేద్దోషస్త్వషోస్తు వదనం యథా ॥ తాంబూలభక్షణే చైవ భుక్తిస్నేహానులేపనే । మధుపర్కే తిలే సోమే నోచ్ఛిష్టం మనురబ్రవీత్ ॥

(వివాహః) గురువే తు వరం దత్వా స్నాయీత తదనుజ్ఞయా । వేదం వ్రతాని వా పారం నీత్వా హ్యుభయమేవ వా ॥ అవిప్లుత బ్రహ్మచర్యో లక్షణ్యాం స్త్రియముద్వహేత్ । అనన్యపూర్వికాం కాన్తామసపిండాం యవీయసీం ॥ అరోగిణీం భ్రాతృమతీమసమానార్షగోత్రజాం । పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వం మాతృతః పితృతస్తథా ।

(కన్యాదానమ్).—కన్యామలంకృతాం దద్యాత్ప్రసక్త్యా త్రిపూరుషం ॥ గోదాసీకన్యకాశ్చైవ తివంస్నేవ ప్రతిగ్రహేత్ । ఇక్షూనపలాశ వాలం కేశం తథా హస్తౌ న్యస్య హస్తే జలం క్షిపేత్ । ఇక్షూన ... లంమూలం తాంబూలం వద్మ ఘోషణం । భక్షయిత్వా పిబుర్యేత స్నా

నదానాదికాః క్రియాః ॥ ఆచార్యాద్యాచార్యాయిత్వాచ కన్యకాం వస్త్రభూషణైః । శక్త్యా గోభూహిరణ్యాద్యైర్వరం సత్కృత్య దాపయేత్ ॥ స్నాతాలఙ్కృతకన్యాయాః ప్రాఙ్ముఖ్యాః ప్రత్యగాననః । ఈక్షేత తండులస్థాయా ముఖం ప్రత్యఙ్ముఖస్య సా ॥

మాఙ్గల్యధారణమ్.— ఆచార్యస్యానూతనం వాసో + బధ్నీయాత్కన్యకాగళే ॥ ఆసీన ఊర్ధ్వః ప్రహ్వో వా నియమో యత్ర నేదృశః । తదాఽఽసీనేన కర్తవ్యం న ప్రహ్వేణ న తిష్ఠతా ॥ యత్ర దిఙ్నియమో నాస్త్యాజ్యపాదిషు కథంచన । తత్ర సర్వత్ర దిశః ప్రోక్తా ఐంద్రీ సౌమ్యాపరాజితా ।

(హోమః) వివాహే పశ్చిమే జిహ్వే + పితృకార్యే తు దక్షిణే ॥ (ప్రవిశ్య హోమః) ప్రతిశుక్రభయం నాస్తి స్త్రీణాం భర్తృగృహం ప్రతి ॥ వివాహే యద్వ్రతాదీని + సత్యజేద్బుధః ॥ వేదస్య పారమాత్రేణ విగతం దుష్కృతం భవేత్ । తూలమగ్నౌ యథా క్షిప్తం పాపరాశిర్వినశ్యతి ॥

(స్థాలిపాకః) ఉపరాగోఽధిమాసో వా యది ప్రథమపర్వణి ॥ నాహరేత్ప్రథమామిష్టిం మౌఢ్యే చ గురుశుక్రయోః ॥ స్థాలీపాకక్రియాం కుర్యాద్వివాహాదుత్తరాయణే । పితృమాసచతుష్కే తు యది కుర్యాద్వినశ్యతి ॥

అగ్నినష్టే ప్రాయశ్చిత్తమ్. నిశ్యహ్ని వా వినష్టేఽగ్నౌ సద్యస్సంధానమిష్యతే । తత్రోపోషణమేవ స్యాన్నష్టే చాపహృతేఽనలే ॥ ఉపోషణం వానుగతావయాశ్చాహుతిరేవ వా । భుక్తేః ప్రాగగ్నినాశశ్చేత్సద్యస్సంధాయ పావకం ॥ ఆహోమకాలాన్నాశ్నీయాద్ద్వికాలం తత్పరం యది । అగ్నౌ నష్టే త్రయః కృచ్ఛ్రాః కర్తవ్యా వత్సరం ప్రతి ॥ స్వాధ్యాయజపశీలానాం కృచ్ఛ్రమేకం విధీయతే । అష్టభ్యో హోమకాలేభ్యః ప్రాక్ప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం ॥ పృథక్కుర్యాచ్చ

త్రాన్హోరూాదద్యాద్విప్రాయతత్పరం । ధార్యమాణశ్చతూరాత్రమహుతో ఽగ్నిస్తులౌకికః ॥ ఏమిదాత్మసమారూఢో ద్వికాలమహుతస్తథా ॥ ప్రాతర్హోమస్సంగవాన్తస్సాయంతునవనాడికాః । హోమకాలస్సమాజ్ఞేయోహ్యన్యథాలఙ్ఘ్య నంస్మృతం ॥ కాలద్వయాత్యయేదర్శపూర్ణమాసాత్యయేతథా । పునరేవాగ్నిమాదధ్యాదితిభార్గవశాసనం। ఏకాగ్నేస్త్రివిధంసమారోపణమాత్మన్యరణ్యోర్వాసమిధిచ । సమిధశ్చాత్రపాలాశాశ్వత్థౌదుమ్బరఖాదిరాః ॥

శేషహోమః.—అస్నాతో నాచరేత్కర్మ జపహోమాదికించన । లాలాస్వేదసమాకీర్ణశయనాదుత్థితః పుమాన్ ॥ రాత్రౌ వివాహాశౌత్తు శేషహోమంసమాచరేత్ । పశ్చాద్భాగేఽథవారాత్రౌ తతస్సంవేశసంభవేత్ ॥

పునస్సంస్కారః—వపనంమేఖలాదండో భైక్షాచర్యవ్రతాని చ । నివర్తంతేద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకర్మణి ॥ కాలశ్చైవవసంతాదిర్నిరీక్ష్యోఽత్రకదాచన ॥

సమావేశనం.—సూ ॥ వేషగ్ంసమావేశనే జపేత్ ॥౮॥ ॥౧౦॥ అన్యోన్యైనామభిమంత్రయేత ॥౮॥౧౧॥ తద్రాత్రావస్వాప్యంవారాత్రౌ ఉపలిప్తంగంధపుష్పధూపవాసితం ఘృతదీపదీపితం స్వాస్తరణతల్పసంయుక్తంగృహం పత్న్యాసహప్రవిశ్య ప్రాణానాయమ్య సమావేశనంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య.

సమావేశన మంత్ర.—ఆరోహోరుముపబర్హస్వబాహుం పరిష్వజస్వ జాయాగ్ం సుమనస్యమానః-తస్యాంపుష్యతం మిథునౌ సయోనీ బహ్వీంప్రజాం జనయన్తౌ సరేతసా-ఆర్ద్రయోఽరణ్యా యత్రాగ్నిమన్థత్పురుషం పురుషేణశక్రః-తదేతౌ మిథునౌసయోనీ ప్రజయామృత్యుంతేనేహాగచ్ఛతమ్-అహంగర్భమదధామోషధీష్వహంవిశ్వే

షుభువనేష్వన్తః - అహంప్రజా అజనయం పితృణామహం జనిభ్యో
అపరీషు పుత్రాన్ - పుత్రిణేమా కుమారిణా విశ్వమాయుర్వ్యశ్ను
తమ్ - ఉభా హిరణ్యపేశసా వీతిహోత్రా కృతద్వసూ-దశస్యంతా
మృతాయ కగ్ంశమూధో రోమశగ్ం హథో దేవేషుకృణుతో
దువః, ఇతి జపిత్వా తయాసహాసంవిశేత్. పరదినమారభ్య ద్వా
దశాహం పూర్వోక్తక్షారలవణవర్జనాదివ్రతమేకరాత్రోపవాసంచ
సపత్నీకశ్చరిత్వా పరేద్యుర్వైశ్వదేవంపంచమహా యజ్ఞానారభేత.
తతోఽపరపక్షే మాసిశ్రాద్ధంచ- సంవేశనానంతర మపరపక్షస్యైతత్పూ
ర్వం మాసిశ్రాద్ధమారభ్య పశ్చాత్పూర్వ పక్షే వైశ్వదేవమారభేత ॥
సూ॥ యదా మలవద్వాసాః స్యాదథైనాంబ్రాహ్మణప్రతిషిద్ధాని కర్మా
ణిసగ్ంశాస్తి యాంమలవద్వాససమిత్యేతాని ॥ ౮ । ౧౨ । రజ
సఃప్రాదుర్భావాత్స్నాతాంఋతు సమావేశన ఉత్తరాభిరభిమంత్ర
యతే ।౮॥౧౩। చతుర్థిప్రభృత్యాషోడశీముత్తరాముత్తరాం యు
గ్మాంప్రజానిశ్రేయసమృతుగమన ఇత్యుపదిశంతి ॥ ౯ ।౧॥ వివా
హాంతేసమావేశనాకరణే గర్భాధానాత్పూర్వం సమావేశనంజపిత్వా
గర్భాధానమంత్రంజపిత్వా గర్భాధానంకుర్యాత్. స్త్రీణాంరజోనిర్గమ
నాది షోడశసురాత్రిష్వాద్యాశ్చతస్రోరాత్రీః పరిహాన్యాసుద్వాదశ
స్వనిషిద్ధాయాం రాత్రావృతుసమావేశనం కుర్యాత్. (సంవేశనం-
ఋతుకాలాత్పూర్వమేవ స్త్రీగమనమ్, గర్భాధానం పునః- ఋతు
గమనమితి కంఠభూషణే.) ప్రయోగస్తు "నమస్సదస" ఇతి సదస్పతిం
ప్రణమ్య-అశేషే + స్వీకృత్య నక్షత్రే రాశౌ జాతాయా మమధర్మ
పత్న్యాః ప్రథమరజః ప్రాదుర్భావకాలే తిథివారనక్షత్రయోగకర
ణైర్యో దోషస్సముజనితద్దోషాది పరిహారార్థ మేభిర్వైష్ణవైస్సహ
బోధాయనోక్తప్రకారేణోదకశాంతి జపకర్మ కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి

మనుగ్రహాణేత్యనుజ్ఞాం (ప్రార్థ్య శ్రీ)విష్వక్సేనసమారాధ్య-సంకల్ప్య శ్రీ-
ఉదకశాంతిం వా కృత్వా అథ్యనాం గంధజలేన స్నాపయిత్వా (పంచ
శాంతిం వా కృత్వా) దుస్స్వప్నదుష్టాదిషు రజఃప్రాదుర్భావతత్తన్నక్ష
త్రశాంతించ కుర్యాత్ - విచ్ఛిన్నాగ్నిశ్చేత్ప్రథమమగ్నిం సంధాయ
ఔపాసనహోమంచ హుత్వా-మహదాశీర్వాదాదికం కారయేత్ ॥
రవావస్తంగతే కార్యం సాయమౌపాసనం తతః । అనుజ్ఞాం మహతాం
లబ్ధ్వా వ్యాహృత్యాశీర్వాదపురస్సరం । ఫలపూజాం తతః కృత్వా సమావేశ
జపోభవేత్ ॥ (సమావేశనసంకల్ప జపాదిప్రకారస్తు వస్మిన్నేవ ప్రక
రణే ప్రథమం దర్శితః.) ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య గర్భాదానం కరిష్య
ఇతి సంకల్ప్య "విష్ణుర్యోని" మితిత్రయోదశభిరహసిస్త్రియమభిమం-
త్రయ ॥ ౧ "విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్వష్టా రూపాణి పింశతు
ఆసించతు ప్రజాపతి ధాతా గర్భం దధాతు తే । ౨ ॥ గర్భం
ధేహి సినీవాలి గర్భం ధేహి సరస్వతి । గర్భం తే అశ్వినా దే
వా వాధత్తాం పుష్కరస్రజా । ౩ హిరణ్యయీ అరణీ యం నిర్మన్థ
తో అశ్వినా । తం తే గర్భగ్ం హవామహే దశమే మాసి సూ
తవే । ౪ యథేయం పృథివీ మహీ తిష్ఠన్తీ గర్భమాదధే । ఏవం
త్వం గర్భమాధత్స్వ దశమే మాసి సూతవే । ౫ యథా పృథివ్య
గ్ని గర్భా ద్యౌర్యథేన్ద్రేణ గర్భిణీ । వాయుర్యథా దిశాం గర్భ
ఏవం గర్భం దధామి తే । ౬ విష్ణోః శ్రేష్ఠేన రూపేణాస్యాం నార్యాం
గవీన్యామ్ । పుమాగ్ం సం గర్భమాధేహి దశమే మాసి సూత
వే । ౭ నేజమేష పరాపత సపుత్రః పునరాపత । అస్యై మే పుత్ర
కామాయై గర్భమాధేహి యః పుమాన్ । ౮ వ్యస్య యోనిం ప్ర
తిరేతో గృహాణ పుమాన్పుత్రో ధీయతాం గర్భో అన్తః । తం మా
తా దశ మాసో బిభర్తు స జాయతాం వీరతమస్స్వానామ్ । ౯ ఆ తే

గర్భో యోనిమేతు పుమాన్బాణ ఇవేషుధిమ్ । ఆ వీరోఽజాయ
తాం పుత్రస్తే దశమాస్యః ॥ ౧౩ ॥ గర్భంధేహి సినీవాలి ॥ ౧౩ ॥
౧౦ కరోమి తే ప్రాజాపత్యమా గర్భో యోనిమేతు తే ।
అనూనః పూర్ణో జాయతామశ్లోణోఽపిశాచధీతః । ౧౧ పుమాగ్ంసం
స్త్రీపుత్రో నారి తం పుమాననుజాయతామ్ । తాని భద్రాణి బీ
జాన్యృషభా జనయన్తు నౌ । ౧౨ యాని భద్రాణి బీజాన్యృషభా
జనయన్తి నః । తైస్త్వం పుత్రాన్ విన్దస్వ సా ప్రసూర్ధేనుకా భవ
౧౩ కామస్సమృధ్యతాం మహ్యమపరాజితమేవ మే । యం కామం
కామయే దేవ తం మే వాయో సమర్ధయ ।" ఇతి. పూర్వవదుపవీతం
పృష్ఠతో నివీతం కృత్వా వాగ్యతో రేతస్సించేత్. "నగ్నం కృత్వోపరు
మిత్రక్షితిః. పాణినోపస్థ మాలభ్య " విష్ణుర్యోని " మితి జపేత్.
భార్యాసంభోగసమయే పుష్పకాలం వినాఽన్యదా ॥ ఉపవీతాద్ద్విజః
కుర్యాన్నివీతం కృష్ఠభాగతః ॥ మానుషేష్వంసయోస్సక్తం మైథు
నే పృష్ఠభాగికం । తర్పణేఽజ్జుష్ఠయోస్సక్తం నివీతం త్రివిధం స్మృతం
మిథునీభూయ శౌచం ప్రతినవిశంచేత-పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ స్నా
త్వా జాయయా సహాభ్యుదయం పుణ్యాహం చ కృత్వా ఽఽ శీర్వా
దాదికం కారయేత్. ఇతి గర్భాధాన ప్రయోగః.

అథపుంసవన ప్రయోగః.—ఓమ్నమస్సదస ఇతి సదస్యాన్
ప్రణమ్య మహదనుజ్ఞాం లబ్ధ్వా - ప్రాణానాయమ్య - అముకగో
త్రాయా అముకనామ్న్యాః మమధర్మపత్న్యాః ప్రథమగర్భశు
ద్ధిద్వారా సర్వగర్భ శుద్ధ్యర్థం కరిష్యమాణపుగ్ంసవన సీమన్తోన్న
యన కర్మాంగం ప్రతిసరబంధ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య కృత్వా
పునః ప్రాణానాయమ్య ఏనాం గోత్రాం శ్రీనామ్నీం మమ ధర్మప
త్నీం పుగ్ంసువనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య. సూ ॥

పుగ్ంసువనం వ్యక్తే గర్భే తిష్యేణ ॥ ౧౪ ॥ ౯ ॥ న్యగ్రోధస్య యా ప్రాచ్యుదీచీ వా శాఖా తతస్సవృషణాం శుంగామాహృత్య సీమంతవదగ్నే రుపసమాధానాది ॥ ౧౪ ॥ ౧౦ ॥ పాత్రప్రయోగకాలే "ఫలద్వయేన సంయుతం వటాంకురాద్వృషత్సుతౌ । సుపావనంచవస్త్రికం క్షిపేత్సహ పపుంసకే" ॥ "నేష్టాః పుంసువనేళమ్యాః కృష్ణాయాత్పరిధీనిహ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేదంతే వాచయిత్వా ఽఽశిషస్తథా" ॥ తత్ప్రకారస్తు - దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీం ప్రణీతీ మిధ్మ మితరదర్వీం ద్వంద్వంమవాంచి సాదయిత్వా న్యగ్రోధస్య యా ప్రాచ్యుదీచీ వా శాఖా తత ఆహృతం ఫలద్వయసహితమంకురం దృషత్పుత్రస్య యుం నవం వస్త్రంచ యుగపత్సాదయిత్వా ఽగ్నిముఖాంతే పత్న్యా ఽన్వారబ్ధః "ధాతా దదాతు నో రయి" మితిచతస్రః- "యస్త్వా హృదా కీరిణే" తిచతస్రః-(౫౪ తమ పుటే చౌలప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః) జయాది ప్రతిపద్యతే ॥ అత్ర దర్వ్యా యా సంస్రావహోమః - ఆజ్యహోమత్వాత్ ; దర్వ్యైవాజ్యహోమేషు స్వేదర్వ్యా చరు కర్మసు । వికల్పస్సర్వతంత్రేషు స్రువదర్వ్యాః - పరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతా మోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచ కృత్వా. సూ॥ అనవస్నాతయా కుమార్యా దృషత్పుత్రే దృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వా పరిస్నాన్వ్యాప రేణాగ్నిం ప్రాచీముత్తానాం నిపాత్య * త్తరేణ యజుషా ఽంగుష్ఠేన దక్షిణే నాసికాచ్ఛిద్రే ఽవనయతి ॥ ౧౪ ॥ ॥ ౧౧ ॥ పుమాగ్ంసం జనయతి । ౧౪॥ ౧౨ । క్షిప్రగ్ంసువనం ॥ ౧౪ ॥ ౧౩ । ప్రయోగస్తు - యస్యాః జః ప్రాదుర్భావోనస్యాత్తయా కన్యయా న్యగ్రోధస్యాంకురం దృషత్పుత్రేన్యస్య దృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వా నవవస్త్రేంచ లేన గృహీత్వా

* ఉత్తరేణ - పుగ్ంసువనమసి ఇతి యజుషా.

అగ్నేఃపశ్చాత్ ప్రాక్శిరస్కామూర్ధ్వముఖీంపత్నీం శాయయిత్వా స్వయం ప్రాఙ్ముఖః స్థిత్వా దక్షిణేనాంగుష్ఠేన తస్యా దక్షిణే నాసికాఛిద్రే తద్రసం "పుగ్ంసువనమసి" ఇతి నినయేత్, సా తద్రసం నిర్గిరేత్ (అత్ర గాథాః ॥ కుమారీ బ్రహ్మచారీ వ్రతవతీ బ్రాహ్మణీ వా పేషయేత్ । నిపాత్యోర్ధ్వముఖీం వధ్వాః పశ్చాత్ప్రాక్ఛిరసం వధూం । సించేచ్ఛుంగారసం ఘ్రాణే భర్తా ఽస్యాః ప్రాఙ్ముఖస్థితః ॥ పుంసువన కర్మణః పశ్చాత్కర్తవ్యత్వాత్ సీమంతస్య పూర్వం కర్తవ్యత్వాత్ పుంసువన సీమంతయోస్సహకరణే పుంసువనానంతరం సీమంతాత్పూర్వం పుంసువనసీమంతోన్నయన కర్మాంగం సకృదేవాభ్యుదయః పుణ్యాహం చ కుర్యాత్.

అథ సీమంత ప్రయోగః.—పుంసువనసీమంతోన్నయనయోస్సహకరణే సీమంతోన్నయనకర్మాంగం ప్రతిసరమభ్యుదయం పుణ్యాహం చ కృత్వా. సూ॥ సీమంతోన్నయనం ప్రథమే గర్భే చతుర్థే మాసి ॥ ౧౪ ॥ ౧ । బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా ఽగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతేఽన్వారబ్ధాయాం * ముత్తరా అహుతీర్హుత్వా జయాది ప్రతిపద్యతే ॥ ౬ ॥ ౨ ॥ ప్రయోగస్తు. ప్రాణానాయమ్య ॥ అముక గోత్రామముకనామ్నీం మమధర్మపత్నీం సీమంతోన్నయనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య తదంగం పుణ్యాహం కృత్వా పుణ్యాహజలేన దంపతీ ప్రోక్ష్య అగ్ని ప్రతిష్ఠాది పాత్రసాదనాంతే త్రిషు ప్రదేశేషు శుక్లవర్ణాం శలలీం విశా చోదుంబరస్తబకం త్రీన్ దర్భపుంజలాన్ సూత్రగ్రథితాన్ వియూ

* ఉత్తరాః — ధాతా దదాతు నో రయిమితి చతస్రో యస్త్వాహృదా కీరిణేతి చతస్రః, ఇత్యష్టౌ. ౫౪ తమపుటే చౌలప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః.

ధాకా యవాంశ్చ సాదయిత్వా ॥ అత్ర శకపర్ది యవాకా వీరూఢాకా శలలీంస పుంజాం గ్లప్సం యవానామపి బంధనంచ । ఏతాని సీమంత విధౌ ప్రయుంజ్యా త్వాత్రోణికం ఖలుమానుషాణి । పరిధి ప్రహరణ వర్జం సర్వం పూర్వవత్కుర్యాత్ ॥ ఆజ్యభాగాంతే " ధాతా దదాతు నోరయిం " ఇతి చతసృభిః- " యస్త్వాహృదాకీరిణే " తిచతసృభిః ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతే ॥ సూ ॥ పరిషే చనాన్తంకృత్వా ఉపరేణాగ్నిం ప్రాచీముపవెశ్య త్రేణ్యాశలల్యాత్రి భిర్దర్భపుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేత్యూర్ధ్వం సీమంతమున్నయతి వ్యాహృతీభి*రుత్తరాభ్యాంచ ॥ ౧౪ ॥ ౩ ॥ అగ్నేః పశ్చమాత్ ప్రాఙ్ముఖీం పత్నీముపవెశ్య, స్వయం ప్రత్యఙ్ముఖస్థిత్వా ॥ లాజహోమేచ సీమంతే దేవతావాహనే వరే । అగ్నేరుత్తదుపస్థానే మదేతేభ్యృగు చోదితాః ॥ శలల్యాదీన్యనవృతిరిక్తాన్సహగృహీత్వా తైః పత్న్యాశ్శిరోమధ్యే రేఖాం " భూర్భువస్సువో రాకామహాగం సు హవాగం సుష్టుతీహువె శృణోతునస్సుభగాబోధతుత్మనా-సీవ్యత్వప స్సూచ్యాచ్ఛిద్యమానయాదదాతు వీరగం శతదాయముక్థ్యం- యాస్తేరాకే సుమతయస్సుపేశసో యాభిర్దదాసిదాశుషేవసూని- తాభిర్నో అద్యసుమనా ఉపాగహి సహస్రపోషగం సుభగేర రాణా, ఇత్యేతాభ్యాముల్లిఖ్య పశ్చాచ్ఛిరస్యావ ఉపస్పృశ్య. సూ॥ గాయతమితి వీణాగాథినా సగంశాస్తి ॥ ౧౪ ॥ ౪ ॥ ఉత్తరయోః పూర్వ్యాసాల్వానాం బ్రాహ్మణా మితరా ॥౧౪॥ ౫॥ నదీనిర్దేశశ్చయ స్యాం వసంతి ॥ ౧౪ ॥ ౬ ॥ " సోమఏవనో రాజేత్యాహుర్బ్రాహ్మణీః

---

* ఉత్తరాభ్యాంచ — ' భూర్భువస్సువో రాకామహాగంసుహవాం - యాస్తే రాకేసుమతయః ' , ఇత్యేతైర్మన్త్రైః. చకారోబహుమన్త్రజ్ఞాపనార్థః.

ప్రజాః- వివృత్తచక్రా ఆసీనాస్తీరేణాసౌతవ," ఇతిగాయేతాం, అత్రాసావిత్యస్యస్థానేయస్యానద్యాస్తీరే వసంతి తన్నామసంబుద్ధ్యా నిర్దిశేత్ సూ॥ యవాన్విరూఢానాబధ్య వాచం యచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః॥౧౪॥ ౭॥ అథ సూత్రగ్రథితాన్ యవాన్ పత్న్యాశ్శిరస్యాబధ్య॥ వధ్వాశ్శిరసిబధ్నీయా ద్విరూఢాన్గ్రథితాన్యవాన్ । వధ్వాభర్త్రాతతఃకుల్యాద్వాగ్యతాద్యర్థపంచకం ॥ యవానాంబంధనంచాస్యా వస్త్రాంచలేనిబధ్య ఆనక్షత్రోదయాన్మౌనీస్యాత్, సూ॥ ఉదితేషు నక్షత్రేషుప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్య వత్సమన్వారభ్య వ్యాహృతీర్జపిత్వా వాచం విసృజేత్ ॥ ౧౪ ॥ ౮ ॥ ఇతి సీమంత ప్రయోగః.

గృహారంభ ప్రవేశౌ.॥ గృహం ప్రారభమాణో బ్రాహ్మణానుజ్ఞాతో మీనాదిషు త్రిషు మాసేషు ప్రత్యక్ఛిరసోఽధరీకృతవామభాగస్య వాస్తుపురుషస్యకుక్షిం దక్షిణ కుడ్యమధ్యం ఖనేత్-మిథునాదిషు త్రిషు ఉదక్ఛిరసః కుక్షిం పశ్చిమకుడ్యమధ్యం ఖనేత్-కన్యాదిషు త్రిషు ప్రాక్ఛిరసః కుక్షిముత్తరకుడ్యమధ్యం ఖనేత్ - ధనురాదిషు త్రిషు దక్షిణశిరసః కుక్షిం పూర్వకుడ్యమధ్యం ఖనేత్-ఏవంఖాతే గర్తే ఘుటాదివర్జితంజలం ప్రదక్షిణావర్తం శుభం -తత్రభస్మకేశాస్థి దుర్గంతు దృష్ట్వావర్జయేత్. తత్రప్రమాణాని. మీనాదిషు త్రిషు నిధాయ శిరః ప్రతీచ్యాం మాసేషు షట్స్వయముదీచి శిరః పురస్తాత్ । యామ్యేధనుఃప్రభృతిషు క్రమశశ్శయానం హస్త్యశమాహురధరీకృతవామభాగం ॥ శిరఃఖననే మాతృపితౄంశ్చహంతి పాదే ఖననే స్త్రీసుతగోత్రహాస్యాత్ । ఖాతేతుపృష్ఠే భయచోరపీడా చిరాయురారోగ్య ధనానికుక్షౌ ॥ గర్తంకృత్వా ఒరత్నిమాత్రం

జలైరాపూర్య తద్బిలం । శ్వఃప్రాతర్జలసంయుక్తం గర్తంవృద్ధికరం భవేత్ ॥ పంకయుక్తంతుతద్గర్తం మధ్యమం భవతి ధ్రువం । వ్రణయుక్తే భవేద్వ్యాధి శ్శుష్కేమృత్యుం వినిర్దిశేత్ ॥ ఖాతేగర్తే జలం సించే ద్దక్షిణావర్తనంశుభం । వామావర్తేతుమృత్యుర్వా విఘ్నోవా రాష్ట్రవిప్లవః ॥ భస్మాస్థి శకలాంగారి సర్వదృష్టౌభువంత్యజేత్ । ఊషరంచ సశల్యంకం పాషాణసికతాదికం॥ కపాల శర్కరాయుక్తం దుష్ట దేశం పరిత్యజేత్ ॥ సూ ॥ దక్షిణప్రత్యక్ప్రవణ మగారావకాశముద్ధత్య పాలాశేనశమీమయేనవో దూహేనైతామేవదిశ * ముత్తరయో దూహతి ॥ ౧౭ ॥ ౧ ॥ గృహం ప్రారంభమాణో యోభూభాగో౽గారత్వే నాభిప్రేతస్తన్నైరృత్యాం నిమ్నం యథా ఖనిత్రాదినా పాంసూనుత్పాద్య పాలాశేన శమీమయేనవో దూహాఖ్యఘనకేన " యద్భూమేః క్రూరంతత్తతో౽పహరామి పరాచీం నిరృతిం నిర్వాహయామి-ఇదగ్ం శ్రేయో౽వసానమాగన్మ దేవాగోమదశ్వావదిదమస్తుప్రభూమ " ఇత్యేతయా ఏతామేవదిశం మంత్రమావర్త్యైవ సూ॥ ఏవంత్రిః ॥౧౭॥౨॥సూ॥క్లృప్త * ముత్తరయా౽భిమృశ్యప్రదక్షిణగ్ంనస్థూణాగర్తాన్ఖానయిత్వా ౽భ్యన్తరం పాగ్ంసూనుదాప్యో † త్తరాభ్యాం దక్షిణాంద్వారస్థూణామవదధాతి ॥౧౭॥౩॥ ‡ ఏవముతరాం॥ ౧౭॥౪ ॥ (ప్రయోగస్తు) "స్యోనాపృథివి భవాన్నృక్షరానివేశనీ-యచ్ఛానశ్శర్మసప్రథాః " ఇత్యేతయా తామభిమృశ్య. (స్థూణా

* ఉత్తరయా - 'యద్భూమేః క్రూరం, ఇత్యేతయా.

* ఉత్తరయా - 'స్యోనాపృథివి, ఇత్యనయా.

† ఉత్తరాభ్యా - 'ఇహైహతిష్ఠ, ఇత్యేతాభ్యాం,

‡ ఏవం - ఇహైవతిష్ఠ, ఇత్యేతాభ్యామేవ.

నిఖననార్థాన్ గర్తాన్ కర్మకారైః ప్రదక్షిణం ఖానయిత్వా-
అగారస్యాభ్యన్తరం ప్రాంసూనదూప్యనిష్క్రామితతో జనస్య దక్షిణ
పార్శ్వస్థే గర్తే) "ఇహైవతిష్ఠ నిమితా తిల్వలాస్యాదిరావతీ । మధ్యే
తాల్పస్య తిష్ఠాన్మాత్వా ప్రాపన్నఘాయవః । ఆ త్వాకుమార
స్తరుణ ఆవత్సో జగతా సహ । ఆ త్వా పరిస్రుతః కుమ్భ ఆదధ్నః కల
శైరయన్" ఇత్యేతాభ్యాం స్థూణామవధాయ ఏతాభ్యామేవ సవ్యే॥
సూ॥ యథాఖాతమితరా అన్వవధాయ వగ్ంశమాధీయమాన
*ముత్తరేణ యజుషాఽభిమన్త్రయతే॥ ౧౭॥ వ్యా॥ అన్యేష్వపి ఖనన
క్రమేణాన్యా అపి స్థూణా స్తూష్ణీమవధాయ దృఢీకృత్య తాసు స్థూణా
స్వాధీయమానవంశం "ఋతేనస్థూణావధిరోహావగ్ంశోగ్రో విరాజన్న
పసేధశత్రూన్" ఇత్యభిమన్త్ర్య సమ్యఙ్నిర్మితం గృహంగత్వా.
సూ॥ సమ్మిత †ముత్తరైర్యథాలింగమ్ ॥ ౧౮ ॥ ౨ ॥ (చతుర్దిక్షు
మధ్యేచ స్థాపితస్థూణాః ప్రాచ్యాదిక్రమేణ తత్తదభిముఖో) "బ్రహ్మ
చతేక్షత్రంచ పూర్వేస్థూణే అభిరక్షతు । యజ్ఞశ్చ దక్షిణాశ్చ
దక్షిణే । ఇషశ్చోర్జశ్చాపరే । మిత్రశ్చవరుణశ్చోత్తరే । ధర్మస్తే
స్థూణారాజశ్శ్రీస్తేస్తూపః" ఇత్యాదిభిః పంచభిరభిమన్త్ర్య-సూ॥
పాలాశంశమీమయం వేన్ధ్రమాదీప్య ‡ముత్తరయాఽగ్నిముద్ధృత్యో

---

* ఉత్తరేణ -, ఋతేనస్థూణావధిరోహ, ఇత్యనేన యజుషా.

† ఉత్తరైః -, బ్రహ్మచతేక్షత్రంచే, త్యాదిభిః పంచభిః, యథా లింగం, మన్త్రలింగావత దిఙ్ముఖో అభిమన్త్రయతే - అత్రకేచిద్ద్వితీయాదిషు మన్త్రేషు 'స్థూణే అభిరక్షతు, ఇత్యనుషంజంతి, అన్యే పునస్తే శబ్దమపి, అపరే పంచమే మన్త్రేఅప్యభి రక్షత్వనుషంగంమన్యంతే. తత్తథా నకార్యం, అనుషజ్యమానస్య మన్త్రస్యవైరూప్యాపత్తేః; 'అగ్నేప్రాయశ్చిత్తే', త్యాది వదంతేఅనుషజ్యమాన పాఠాభావాచ్చ బుద్ధిస్థతయాపదార్థాన్వయేన వ్యాక్యార్థసిద్ధేః.

‡ ఉత్తరయా -, ఉద్ధ్రియమాణః, ఇత్యేతయా.

* త్త రేణ య జుషాఽగారం ప్రపాద్యోత్తర పూర్వదేశే ఽగారస్య † త్తరయాఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయతి ॥౧౭॥ ౭॥ తస్మాద్దక్షిణముదధానాయతనం భవతి ॥ ౧౭ ॥ ౮ ॥ ప్రయోగస్తు, గృహప్రవేశంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య పాలాశైశ్శమీమయైర్వా కాష్ఠైరగ్నింప్రజ్వాల్య తమగ్నిం "ఉద్ధ్రియమాణ ఉద్ధర పాప్మనో మా యదవిద్వాన్ యచ్చవిద్వాగ్ంశ్చ కార । అహ్నాయదేనః కృతమస్తి పాపగ్ం రాత్ర్యాయదేనః కృతమస్తి పాపగ్ం సర్వస్మాన్మోద్ధృతో ముఞ్చ తస్మాత్ "ఇత్యేతయా; అహ్నాప్రవేశే "రాత్ర్యాయదేనః కృతం" రాత్రిప్రవేశే "అహ్నాయదేనః కృత" మిత్యూహేన ఉద్ధృతమగ్నిం "ఇంద్రస్య గృహానసుమంతో వరూథినస్తానహగ్ం సుమనః ప్రపద్యే" ఇతిగృహంప్రపాద్యోత్తరపూర్వే దేశే "అమృతాహుతిమమృతాయాంజుహోమ్యగ్నిం పృథివ్యా మమృతస్యజిత్యై తయాఽనన్తం కామమహం జయాని ప్రజాపతిర్యం ప్రథమోయాజిగాగ్నిమగ్నౌ స్వాహా" ఇత్యేతయాఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయేదేతస్మిన్ కాలే అగ్నిహోత్రగృహే శ్రౌతాగ్నీనపి ప్రతిష్ఠాపయేత్. ఔపాసనాగ్నేర్దక్షిణతో నానాదిగగ్రాన్ దర్భాన్ సంస్తీర్య, అత్ర సూ ॥ తస్మిన్ప్రాచీనాగ్రాన్ దర్భాన్సగ్ం స్తీర్య తేషూ ‡ త్తరయావ్రీహియవాన్న్యుప్య తతోదధానంప్రతిష్ఠాపయతి ॥ ౧౭ ॥ ౯॥ "అన్నపతేఽన్నస్యనో దేహ్యనమీవస్య శుష్మిణః । ప్రప్రదాతారం తారిష ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదేశంచ తుష్పదే" ఇత్యేతయాదోణాదన్యూనాన్ వ్రీహీన్ యవాంశ్చనిక్షిప్య పూదకుంభం నిధాయ

* ఉత్తరేణ - 'ఇంద్రస్య గృహాః' ఇతి యజుషా.
† ఉత్తరయా - 'అమృతాహుతిం', ఇత్యేతయా.
‡ ఉత్తరయా - 'అన్నపతే న్నస్య', ఇత్యేతయా.

"వాస్తోష్పత" ఇతి మంత్రేణ వాస్తుపురుషమావాహ్యారాధ్య. సూ॥ తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషా చతుర ఉదకుంభా నానయతి ॥౧౭॥ ౧౦*

"అరిష్టా అస్మాకం వీరాస్సంతు మా పరాసేచి మే ధనం" ఇతి కుంభచతుష్కజలేన ప్రతికుంభం మంత్రమావృత్య కుంభచతుష్కోదకైః కర్ణికమాపూర్య ఊర్ధ్వాగ్రం కూర్చం నిక్షిపేత్. సూ॥ † దీర్ణముత్తరయాఽనుమంత్రయతే ॥ ౧౯ ॥ ౧౧ ॥ "భూమిర్భూమిమగాన్మాతా మాతరమప్యగాత్। భూయాస్మ పుత్రైః పశుభిర్యో నో ద్వేష్టి స భిద్యతా" మితి భిన్నే యద్యుదకుంభే స్యాత్తమనుమంత్రయేత్- సర్వత్ర మృణ్మయం పాత్ర మభిన్న మేతేనానుమంత్రయేత్. అథ సర్వత్ర స్వయం ప్రజ్వలితేఽగ్నౌ సతి "ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదోఽపఘ్నం నిరృతిం మమ, పశూగ్ంశ్చ మహ్యమావహ జీవనంచ దిశో దశ। మానో హిగ్ంసీజ్జాతవేదో గామశ్వం పురుషంజగత్। అబిభ్రదగ్న ఆగహి శ్రియా మా పరిపాతయ" ఇతి ద్వాభ్యాం "అపశ్యామ హిరణ్యయం" ఇతి యజుర్ద్వయేన వా ప్రత్యేకం ద్వే సమిధావ దధ్యాత్. చతురుదకుంభానయనానంతరం కృతప్రాణాయామో గృహప్రవేశాంగ వాస్తుహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - సూ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ‡ ఉత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా "వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహి" ఇతి చతుర్భిర్హుత్వా చతుర్ణాం ప్రధానహోమానాం వాస్తోష్పతిరేవ దేవతా - "వాస్తోష్పతే

---

* ఉత్తరేణ - 'అరిష్టా అస్మాకం, ఇత్యనేన యజుషా.

† ఉత్తరయా - 'భూమిర్భూమిమగాత్, దిత్యేతయా. యది దీర్ణమణికః స్యాత్తదా. ఏతచ్చ ప్రకరణాత్కర్మాంగమేవ.

‡ ఉత్తరా ఆహుతీః - చతస్రః ప్రధానాహుతీః. తాశ్చ 'వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహి, ఇతి ద్వే, 'వాస్తోష్పతే ప్రతరణో నః, ఇతి ద్వే.

ప్రతిజానీహ్యస్మాన్త్స్వావేశో అనమీవోభవానః। యత్త్వేమహే ప్రతితన్నోజుషస్వ శంన్నఏధి ద్విపదేశం చతుష్పదే స్వాహా-వాస్తు పురుషాయేదం -వాస్తోష్పతే శగ్మయాసగ్ంసదాతే సక్షీమహిరణ్వయాగాతుమత్యా। ఆవఃక్షేమ ఉతయోగే వరంపనోయూయం పాతస్వస్తిభిస్సదానస్స్వాహా -వాస్తుపురుషాయేదం -వాస్తోష్పతే ప్రతరణోనఏధి గోభిరశ్వేభిరిందో। అజరాసస్తేసఖ్యే స్యామపితేవ పుత్రాన్ప్రతినోజుషస్వస్వాహా- వాస్తుపురుషాయేదం- అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్। సఖాసుశేవ ఏధినస్స్వాహా వాస్తుపురుషాయేతం -సూ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే ౧౭॥ ౧౨॥పరిషేచనాంతం కృత్వా *ఉత్తరేణయజుషాకుంభేనతిః ప్రదక్షిణమంతరతోఽగారం నివేశనంవా పరిషిచ్య బ్రాహ్మణాన్భోజయేదపూపైస్సక్తుభిరోదనే నేతి ॥ ౧౭ ౧౩ ॥ పూర్వస్థాపితం కుంభంగృహీత్వా- తేనకుంభజలేన "శివగ్ంశివ" మితి ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణం నివేశనం గృహంవా సంతతధారయాత్రిః పరిషిచ్య పాణినానాయమ్య గృహప్రవేశ కర్మాంగమభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా॥ అపూపసక్తుసహితం బ్రాహ్మణాన్సమ్యగ్భోజయేత్. తత ఆశీర్వచనమ్.

అథాగ్నిముఖ ప్రకరణమ్.

కపర్దికారికా॥శ్రుతిస్మృతిప్రచోదితం కరిష్యతే యదాతదా।
స్వకర్మయత్తదా దితోయతాసు రాగురం వదేత్ ॥

సూ॥అగ్నిమిద్ధ్వా ప్రాగగ్రైర్దర్భైః పరిస్తృణాతి॥౧॥ ౧౨ ॥
ప్రాగుదగగ్రైర్వా। ౧౩ ॥ దక్షిణాగ్రైః పిత్ర్యేషు ॥ ౧౪ ॥
దక్షిణాప్రాగగ్రైర్వా ॥ ౧౫ ॥

+ ఉత్తరేణ - "శివగ్ం శివం" ఇతి యజుషా.

సూత్రవివరణం॥ యత్రక్వచాగ్ని ముపాధాస్యన్స్యాత్తత్ర దక్షిణారమ్భం ప్రాచీస్తిస్రో రేఖాః పశ్చిమారమ్భ ముదీచీస్తిస్రశ్శకలేన దర్భేణవా అఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాం సంగృహీతేన లిఖిత్వా తత్ర తం న్యస్యాద్భిరవోక్ష్య శకలం దర్భాదికంవా నైఋత్యాం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్య॥ అత్ర కర్కః ప్రాచీః పూర్వముదక్సంస్థా దక్షిణారమ్భ మాలిఖేత్। అథోదీచీః పురస్సంస్థా పశ్చిమారంభశిష మాలిఖేత్॥ అపాకరోత్యభ్యుక్ష్య నిధాయోపవహ్ని ముత్సృజ్యతే ఒపో తృణలోయశేషం। ప్రాక్తోయమన్యం నిదధాత్యుదగాం యథాబహిస్స్యాచ్ఛ పరిస్తరాణాం॥ అప ఉపస్పర్శనే సూత్రమ్॥ "రౌద్రరాక్షస నైఋత పైతృకఛేదన భేదన నిరసన ప్రత్యభిమర్శనాని కృత్వాఽప ఉపస్పృశేత్ ॥. నైఋతే రాక్షసే రౌద్రే పైతృకే వాప్యుదీరితే అమేధ్యకేశలోమాదిస్పర్శేచాప ఉపస్పృశేత్ ॥" ఇతిచ.

అగ్నిముపసమాధాయ యాజ్ఞియైరిధ్మైరగ్నిమింధీత. "అఙ్గారగ్వధకార్పాసకరవీరకరంజకాః । ఇఙ్గనేతింత్రిణీం నిమ్బం ర్వానకంటకినస్త్యజేత్ ॥ ఖాదిరం తు యాజ్ఞియత్వాద్గ్రాహ్యాః నాప్నోతి తమింధనమగ్నౌ నాదధ్యా స్నశూద్రావాహృతం నపకీట.. నాగ్నిం ముఖేనోపధమేన్నచ వ్యజనాదినావా ధమనీం తృణం కాష్ఠం వాఽంతరే కృత్వా ముఖేనైవధమేత్ - అత్రప్రమాణాని - "సమిత్పుష్పకుశాదీని శ్రోత్రియస్స్వయమాహరేత్ । శూద్రాహృతైః క్రయక్రీతైః కర్మకుర్వన్పతత్యధః ॥ నాగ్నింముఖేనోపధమేన్నగ్నాం నేక్షేత వా స్త్రియం । నామేధ్యం ప్రక్షిపేదగ్నౌ నచపాదౌ ప్రతాపమోత్ ॥ అధస్తాన్నోపదధ్యాచ్చ నచైనమతిలంఘయేత్ । నశూ

ర్షణాదముదగ్నిం నచవక్త్రేణపాణినా । ముఖేనాగ్నింవధిస్తీయా న్ముఖాదగ్నిరజాయత ॥ పిటకేనచ వేదాగ్ర్యైధి ధన్యా ర్ష్రణధననాశనమ్ । పాణినా మృత్యుమాప్నోతి ఆయుః క్షీణంముఖేనచ ॥ " ఇతి.

అగ్నిమేవమిధ్యాత్వా పరిసమూహ్యేన్నపోక్షణాత్తోయశేషం ప్రాగుదగ్వర్తిచ్యాన్యస్మిన్పాత్రే ప్రోక్షణం నిధాయ పురస్తాత్పశ్చాచ్చోదగగ్రైరభితః ప్రాగగ్రైర్దర్భైః పాగాది ప్రదక్షిణమగ్నిం పరిస్తృణ్యా అత్ర విశేషః; దక్షిణః పతి ఉపరిష్టాద్భవత్యధస్తా దుత్తరతః , ఇతి భరద్వాజః. మాసిశ్రాద్ధాదిషు పిత్ర్యేషు కర్మసు సర్వాసు దిక్షు దక్షిణాగ్రైః పరిస్తృణాతి, యద్వా పశ్చాత్పురస్తాచ్చ దక్షిణాగ్రైరుత్తరతో దక్షిణతశ్చ పాగగ్రైర్దర్భైః ప్రాగుపక్రమ్య ప్రసవ్యం పరిస్తృణాతి ॥ ౧౫ ॥

సూ ॥ ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సంస్తీర్య ద్వంద్వం
న్యంచి పాత్రాణి ప్రయునక్తి దైవసంయుక్తాని
॥ ౧౬ ॥ సకృదేవ మనుష్యం సంయుక్తాని ॥
౧౭ ॥ ఏకైకశః పిత్ర్య సంయుక్తాని ॥ ౧౮ ॥

సూ ॥ వి ॥ ఉత్తరేణాగ్నిం పరిస్తరణాభ్యాశే ప్రాగగ్రాదర్భాన్సంస్తీర్య తేషు దర్వ్యాజ్యపాత్రే ప్రోక్షణీపాత్ర ప్రణీతాపాత్రే చ పశ్చిమాది సాదయిత్వా - పాలాశం ఖాదిరంవా అరత్నిమాత్రం పరిధిత్రయం పంచదశసంఖ్యాకమాయామప్రమాణమిధ్మ మూఘారసమిధా ద్వేచ సహదర్భైస్సన్నహ్య ఉపదర్వ్యాజ్యసహ ఇధ్మంసాదయేత్ · అత్ర శ్లోకః ॥ క ॥ దర్వ్యాజ్యపాత్రేణ సహ ప్రయోజ్యా వైకంకతీ ప్రోక్షణభాజనీసుక్ । ప్రణీతపాత్రేణ సహేధ్మదారూ ణ్యుపస్తృణతే శ్చాలిక్షు శేఘ్య దర్భాః ॥

మవమితాని పాత్రాణి దక్షిణోద్యజ్ఞ్వ ద్వంద్వాన్యనిన్యంచి ప్ర

యుజ్య మానుష పాత్రాణితు 'యత్సహసర్వాణి మానుషాణి' ఇతి శ్రుతేర్దేవపాత్రోత్తరత స్సహైవ ప్రయుజ్య - మనుష్యద్వారా ని యుక్తా న్యశ్మవాసో మేఖలాదీని సకృ దేవ పాత్రబహుత్వేప్యపాయే న ప్రయునక్తి. పితృకర్మార్థాని దర్వ్యాదీని స్వధా పాత్రాదీని చైక మేకం ప్రయునక్తి. తృణం కాష్ఠంవా ఉన్తర్ధాయ. అత్ర: ద్వంద్వాని - నత్వేకైకశః, న్యంచి - అధోబిలాని, దక్షిణోదక్షు - ఉదపవగాణీత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥

సూ ॥ పవిత్రయోస్సంస్కారః ఆయామతః పరీమాణం ప్రోక్షణీసంస్కారశ్చ పాత్రప్రోక్ష ఇతి దర్శపూర్ణమాసవత్తూష్ణీమ్' ॥ ౧౯ ॥ అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితే పాత్రే అప ఆనీయ ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం త్రిరుత్పూయసమం ప్రాణైర్హృత్వోత్తరేణాగ్నిం దర్భేషుసాదయిత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య ॥ ౨౦ ॥

సూ ॥ ౨౧ ॥ సమావప్రచ్ఛిన్నాగ్రౌ ప్రాదేశమాత్రౌ దర్భౌ కాష్ఠాదినా (న నఖేన) ఛిత్వా ఉపస్పృశ్య, మూలాదారాభ్యాగ్రౌ దద్భిరున్మృజ్య పవిత్రే కృత్వా ఉగ్నేః పశ్చాత్ప్రోక్షణీ పాత్రే నిధాయ తస్మిన్నప ఆనీయోత్తానయోః పాణ్యగ్రయోః పాణ్యోరంగుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యాం సవ్యదక్షిణాభ్యాం పవిత్రాగ్రమూలేగృహీత్వా ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం ప్రోక్షణీరపస్తూష్ణీం త్రిరుత్పూయ పాత్రాణ్యుత్తానానికృత్వా విస్రస్యేధ్మం సంస్కృతాభి రద్భిస్సర్వాణి దేవమనుష్యపాత్రాణి పవిత్రపాణి స్తూష్ణీం త్రిః ప్రోక్ష్య, అగ్నేః పశ్చాత్పవిత్రాన్తర్హితే ప్రణీతిపాత్రే అప ఆనీయ పూర్వవదుత్పూయ హస్తాభ్యాం ముఖనాసికాసమం పాత్రముద్ధృత్యోత్తరేణాగ్నిం దర్భేషు

పునస్తీర్ణేషు సాదయిత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య.

సూ ॥ బ్రాహ్మణం దక్షిణతో దర్భేషు నిషాద్య ॥
౨౧ ॥ ఆజ్యం విలాప్యాపరేణాగ్నిం పవిత్రా
న్తర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యా మాజ్యం ని
రూప్యోదీచోఽంగారాన్నిరూహ్య తేష్వధిశ్రిత్య
జ్వలతావద్యుత్య ద్వే దర్భాగ్రే ప్రత్యస్య
త్రిః పర్యగ్నికృత్వోదగుద్వాస్యాంగారాన్ప్ర
త్యూహ్యోదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం
పునరాహారం త్రిరుత్పూయ పవిత్రే అనుప్ర
హృత్య ॥ ౧ ॥ ౨౨ ॥

సూ ॥ వి ॥ బ్రాహ్మణమగ్నే ర్దక్షిణతో దర్భేషు నిషాదయే
న్నాత్ర వరణాప్రణ నిరసనాది కార్యాత్, బ్రాహ్మణమిత్యుక్తేః అథా
జ్య సంస్కారః. అథ విలీనమవ్యాజ్యం హోమార్థం శాలాగ్నౌ విలా
ప్య, అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యామాజ్యం ని
రూప్య - అగ్నిం పరిస్తృణాతీ' త్యత్ర సంయోగేనాగ్ని మాత్రం
పరిస్తరణ విధానాత్పరిస్తరణాంతరాళస్యాగ్ని పూర్ణత్వాత్పరిస్తరణాద్బ
హిరేవ ఉదీచో ఽంగారాన్నిరూహ్య - తేష్వాజ్య పాత్రం నిక్షిప్య
జ్వలతా దర్భేణోల్ముకేన వా ఽఽజ్యమవద్యోత్య తం విసృజ్య ద్వే ద
ర్భాగ్రే నఖాదన్యేన ప్రచ్ఛిద్యాప ఉపస్పృశ్య యుగపదాజ్య పాత్రే
ప్రత్యస్యాగ్నే రుల్ముకమాదాయ దర్భద్వయం వా ప్రజ్వాల్య తేనాజ్య
పాత్రం సమన్తాత్ప్రాగాది ప్రదక్షిణం తూష్ణీం త్రిరావర్త్య తం పరి
త్యజేత్. నిరూఢాగ్నేరవద్యోతన పర్యగ్నికరణార్థాగ్ని గ్రహణే త
స్మిన్నిరూఢాగ్నావేవ తం నిక్షిపేన్నబహిస్త్యజేత్. నహి లౌకికోఽని
రూఢో ఽగ్నిః, స్తృత్వా ప్రత్యూహవిధిబలాత్; తదాజ్యపాత్ర ముదగు

ద్వాప్య నిరూఢానంగారాన్మూలాగ్నౌ సంయోజ్య జ్యపాత్రం స్వస్య పురస్తాన్న్యస్య, పూర్వవదుత్పవనే పాణిగ్రాభ్య పవిత్రాభ్యాముత్పూయ తదాజ్యం పశ్చాన్నీత్వా ఽవధార్య పునః పురస్తాత్సమాహృత్య పునరప్యేవం ద్విరుత్పూయ పవిత్రగ్రంథిం విస్రస్యాపః స్పృశ్య యుగపదగ్నౌ ప్రహృత్య ॥ ౧ ॥ ౨-౨ ॥

సూ ॥ యేనజుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్స
మ్మృజ్య పునః ప్రతితప్య ప్రోక్ష్య నిధాయ
దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి ॥ ౨॥౧॥

సూ ॥ వి ॥ స్రువదర్వ్యోర్యత్కల్పాద్యేన స్రువేణ దర్వ్యా వా జుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్సమ్మృజ్య పునః ప్రతితప్య ప్రోక్ష్య నిధాయ దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి ॥ ౨ ॥ ౧ ॥

ప రి ధి ని ధా న క్ర మః.

సూ ॥ శమ్యాః పరిధ్యర్థే వివాహోపనయన సమా
వర్తన సీమంత చౌల గోదాన ప్రాయశ్చిత్తేషు ॥౨॥౨॥

సూ ॥ వి ॥ ఇధ్మః పంచదశసంఖ్యాకో ఽగ్నిలక్షణస్థాల్యాయామాః పరిధీనాదాయ పరిస్తరణోపరి స్థవిష్ఠముదగగ్రం మధ్యమమగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ తతో ఽణిష్ఠం దీర్ఘం ప్రాగగ్రమగ్నేర్దక్షిణతో నిధాయ తతో ఽపి హ్రసిష్ఠం కృశం ప్రాగగ్రమగ్నేరుత్తరతో నిధాయ పరీనన్యోన్య సంస్పృష్టాన్కృత్వా మధ్యమం పరిధిం దక్షిణహస్తేనోపస్పృశ్య - అగ్నేర్దక్షిణ పూర్వోత్తర పూర్వదేశయోరాఘార సమిధౌ పూర్వోక్తక్రమాన్నిధాయ పరిస్తరణోపరి పరిధ్యన్తః పరిషించేత్. నాత్రానూయాజసమిత్ప్రాప్తిః, తదనుక్తేరనూయాజాభావాచ్చ. కించాత్ర, 'ప్రతేచ సువనే చైవ తథైవాధ్యయనే ముఖే । పరిధిప్రహరణం కుర్యాదన్యత్ర శుభకర్మసు' ఇత్యుక్తక్రమేణ పుంసవనోపా

కర్మ వ్రత గృహ ప్రవేశేషు చరు కర్మసు చ పరిధీన్ పరిదధ్యాత్. అన్యత్ర సీమన్తాదిషు పలాశ ఖదిరాదీనామన్యతమేన కృతాన్ పరిధీన్ స్థాల్యయామాన్ శమ్యాఖ్యాన్ కీలాన్ దధాతీతి జ్ఞేయమ్ ॥ ౬ ॥ ౨ ॥

పరిషేచన వివరణమ్.

సూ ॥ అగ్నిం పరిషించత్యదితేఽనుమన్యస్వేతి ద
క్షిణతః ప్రాచీనమనుమతేఽనుమన్యస్వేతి
పశ్చాదుదీచీనం సరస్వతేఽనుమన్యస్వేత్యు
త్తరతః ప్రాచీనం దేవ సవితః ప్రసువేతి సమ
న్తమ్ ॥ ౩ ॥ పైతృకేషు సమన్తమేవ తూ
ష్ణీమ్ ॥ ౪ ॥

సూ ॥ వి ॥ సవ్యేన పాత్రం స్పృశన్ దక్షిణేన హస్తేన పరిధ్యంతః పరిస్తరణోపరి పరిషించతీతి స్పష్టమ్. పైతృకేషు కర్మసు సమన్తమేవ పరిషించతి ; దక్షిణతః ప్రాచీనమిత్యాది, తచ్చ తూష్ణీమ్ ॥ ౪ ॥

అగ్నౌ జలబిందుపతనే ప్రాయశ్చిత్తమ్.

పరిషేచన ప్రాక్షణాదావగ్నౌ జలబిందు నిపాతనే 'పునస్త్వాదిత్యా' ఇత్యగ్నావుపసమిధ్య 'భూర్భువస్సువస్స్వాహే' తి సర్వప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్.

ఆఘారాది వివరణమ్.

సూ ॥ ఇధ్మమాధాయాఘారావాఘారయ
తి దర్శపూర్ణమాసవత్తూష్ణీమ్. ॥ ౫ ॥

సూ ॥ వి ॥ ఖాదిరం పాలాశం వా పంచదశదారుకమాజ్యాక్తమిధ్మమ్ ॥ అగ్నిమలంకృత్యాజ్యేనాభ్యక్తమిధ్మ, మూలమధ్యయోర్మధ్యం మృగముద్రయా గృహీత్వా బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా ప్రజాపతిం స్మరన్నగ్నావాధాయాప ఉపస్పృశ్య కరాభ్యామిధ్మమూలం పరామృశ్య

సవ్యేనాజ్యస్థాలీం స్పృశన్నుత్తరం పరిధిసంధి మారభ్యాఽగ్నేయాంత ముపదర్వ్యా, దక్షిణం పరిధిసంధిమారభ్యైశానాంతం ప్రధానదర్వ్యా ఽఽజ్యేన దీర్ఘధారయా సర్వాణీధ్మకాష్ఠాని సంస్పృశ్యయథా స్వాహాకారవర్జ మాఘారహోమౌ జుహుయాత్. దీర్ఘధారయా ఆజ్యేన హోమ ఆఘారః. అత్రాఘారయోః ప్రథమస్య ప్రజాపతి ర్ద్వితీయస్యేంద్రో దేవతా ॥ ౬ ॥ ౯ ॥

ఆజ్యభాగాజయాదయః.

సూ ॥ అథాజ్యభాగౌజుహోతి 'అగ్నయేస్వాహే' త్యుత్తరార్ధపూర్వార్ధే 'సోమాయస్వాహే' తి దక్షిణార్ధపూర్వార్ధేసమంపూర్వేణ ॥ ౬ ॥

యథోపదేశం ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయాభ్యాతానా న్రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాం వ్యాహృతీ ర్విహృతా స్స్విష్టకృతీ మిత్యుపజుహోతి 'యదస్యకర్మణోఽత్యరీరిచంయద్వా న్యూనమిహాకరమ్ । అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాంత్సర్వం స్విష్టం సుహుతం కరోతు స్వాహే' తి ॥ ౭ ॥

సూ ॥ ౬ ॥ అథ - ఆఘారానంతరం, అర్థకృత్యమప్యకృత్వా ఽఽజ్యభాగ నామకావపూర్వౌ హోమౌ జుహోతి, తత్ర ప్రథమ మగ్నేః ప్రాగుదీచ్యాం ద్వితీయం దక్షిణపూర్వస్యాం; సమం పూర్వే ఆఘారసమ్మేదమవధిం కృత్వా ఽఽక్ష్ణయారజ్వాయావత్యంతరే పూర్వో హుతస్తావత్యంతర ఏవోత్తరం జుహోతి నపునస్సన్నికృష్టం విప్రకృష్టం వా - పుంసవనాదిష్వగ్నయే స్వాహేతి పునరేకామాజ్యాహుతిం మధ్యే జుహుయాదితి చంద్రికాయాం - 'అయ మాజ్యభా

గాఖ్యో హోమో వివాహోపనయనాదిషు సప్తస్వేవ - అన్యేషు విశే
షమాహ - చరుకర్మసూపాకరణప్రవర్తేషు చాఘారసమ్భేదే ఽగ్నిము
ఖ్యో 'ఽగ్నయే స్వాహే'తి ముఖాహుతిం చ జుహుయాత్. నము
ఖం పుంసవనాగారప్రవేశయోః. ఏతేషు పంచసు పరిధయో వివా
హాదిషు సప్తసు శమ్యాః' ఇతి గృహ్యతత్త్వే.

యేనకేన హవిరాదినా ప్రధానాహుతయ ఉపదిష్టాస్తేన తే
న విధానేన తా హుత్వా. 'జయాంశ్చిత్తంచ స్వాహే'తి త్రయోదశ
(౧౩) 'అగ్నిర్భూతానామధిపతిస్సమావత్వస్మి'న్నితి సానుషంగా
అభ్యాతానా అష్టాదశ. (౧౮) 'ఋతాషా'డితి రాష్ట్రభృతో ద్వా
వింశతిః. (౨౨) తత్ర 'ఋతాషా'డిత్యనద్రుత్య 'తస్మై స్వాహే'
త్యగ్రేతేన ప్రథమాహుతిం జుహోతి 'తాభ్యస్స్వాహే'త్యేతాన్వై
వోత్తరామ్ ఏవముత్తరే పంచపర్యాయాః. తత్ర 'నామస ఇదంబ్రహ్మ
ఇత్యనుషంగః, 'తాభ్యస్స్వాహా' ఇతిచ, 'భువనస్యపతే + స్వస్తిం
స్వాహే'తి త్రయోదశీ. పరమేష్ఠ్యాదయః పూర్వవచ్చత్వారః ప
ర్యాయాః. 'సనో భువనస్యపతే + యచ్ఛ స్వాహే'తి ద్వావింశీ. 'ప్ర
జాపతే న త్వదేతాని' ఇతి ఋక్ప్రాజాపత్యా. (౧) వ్యాహృతీర్వ్యాహృ
తాః - 'భూస్స్వాహా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహా' ఇతి. (౩) సావి
ష్టకృతీ 'యదస్య' ఇత్యృక్. (౧) అత్రచాస్యాస్స్విష్టకృద్దైవతాకత్వం
లింగాదేవానుగమమ్. దేవతాజ్ఞానస్య కర్మాంగత్వమపి 'యో హవా అవి
దితార్షేయ' ఇత్యాదిశ్రుతిసిద్ధమ్. కించ 'అవిదిత్వా ఋషిఛన్దో
దైవతం యోగమేవ చ । యో ఽధ్యాపయేజ్జపేద్వా ఽపి పాపీయాన్
జాయతే తు సః' ఇతి నిందా చ. అతో ఽత్రార్షేయాదిజ్ఞానానాం
నైవం విధః పునర్విధిస్తత్రతాని పాఠికాణీతి గమ్యతే. ఏవమేతా జ
యాదికా అష్టపంచాశదాహుతీః (౫౮) ప్రధానహోమానన్తరముప

జుహోతి.

లేపకార్య క్రమః. — చరుకర్మను దర్వ్యాశేషేణ నిధాన క్రమా తద్విధ్యంజనం కృత్వా లేపకార్యం కుర్యాత్. పాత్రసాదనార్థ దర్భానాదాయ దర్వ్యామగ్ర మితరస్యాం మధ్యమాజ్యస్థాల్యాం మూల మిత్యుదగపవర్గం క్రమేణాక్త్వా, అపివా 'దర్వ్యామగ్ర మితరస్యాం మధ్యమాజ్యస్థాల్యాం మూల' మితి ద్విస్త్రిర్వా ఉక్త్వా శేషేణైకం దర్భం ప్రజ్ఞాతం నిధాయ దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం దర్భాగ్ర దర్వ్యాం ప్రతిష్ఠాప్య సవ్యం నిరస్య - (అత్ర కశ్చిద్విశేషో 'లేపయోః' (ఆప - గృ - ౭ - ౧౩) ఇతి సూత్రే ద్రష్టవ్యః) తిర్యంచం హస్తం ధారయన్నగ్ర ముద్ధృత్యాగ్నౌ ప్రహృత్య వశిష్ట ముద్ధృత్య మధ్యమం ప్రహృత్య, నిహితం దర్భమాదాయ ప్రహృత్య తూష్ణీం తర్జన్యా తిరగ్నిం నిర్దిశ్యాగ్నిమభిమంత్ర్య దక్షిణహస్తేన భూమిం స్పృష్ట్వా మధ్యమం పరిధి మగ్నౌ ప్రహృత్య. అన్యౌ పరిధీ హస్తాభ్యా మాదాయ యుగపదగ్నౌ ప్రహర న్నుత్తరార్ధస్యాగ్ర మంగారేష్వవగూహేత్, నాత్రాఘారసమిధోః ప్రహర అపోహో వా, తయో రపరిధిత్వా దశయ్యత్వాచ్చ.

సంస్రావ ప్రాయశ్చిత్త హోమాః. — దక్షిణహస్తేన ప్రధాన దర్వీం వామహస్తేన ఇతరదర్వీంచ ఆదాయ దర్వీభ్యామాజ్యం గృహీత్వా దర్వ్యైవ తూష్ణీం సంస్రావహోమంచ జుహుయాత్. ప్రణీతాది పాత్రాణ్యభ్యక్త్వా పరిధీ న్విహృత్య దర్వ్యైకయా సంస్రావ హోమం జుహుయాత్, ఆజ్యహోమేషు సౌవిష్టకృత హోమానంతరం కృత్వా అపోహ్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్జుహుయాత్. అథో సదర్వీం నిధాయ వ్యాహృతీర్హుత్వా అనాజ్ఞాతత్రయం - త్వంనో సత్వంనో వ్యాహృతీర్వ్యస్తా సమస్తాశ్చ. శ్రీ విష్ణవే స్వాహేతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా.

సూ ॥ పూర్వవత్పరిషేచన 'మన్వమగ్ంస్థాః ప్రా
సావీ' రితి మంత్రసన్నామః ॥ ౨ ॥ ౮ ॥

సూ ॥ ౯ ॥ స్పష్టోऽర్థః - వ్యాహృతయో ఽనాజ్ఞాత త్రయం చ త్వంనో సత్వంనో ప్రాణాయామశ్చేత్యేతావదేవ గార్హ్యేషు కర్మసు సర్వత్ర ప్రాయశ్చిత్తమ్.

ప్రణీతామోక్షణమ్. — అథ ప్రణీతాపాత్రం స్వస్య పురస్తాన్న్యస్య తస్మిన్పాత్రాంతరేణ జలం సంస్రావ్య తజ్జలం ప్రాగాదిప్రదక్షిణం ప్రతిదిశం దక్షిణహస్తేన కించిద్బహిర్నిరస్య ఊర్ధ్వంచోత్క్షిప్య భూమౌ కించిజ్జలం నినీయ తేనాత్మానం ప్రోక్ష్య దక్షిణతో నిషాదితం బ్రాహ్మణం పూజయేత్. 'అగ్నే నయ' ఇత్యగ్నిసూక్తేనాగ్నిముపస్థాయ ప్రణమ్యాభివాదయేత్. జయాది పరిగణనాత్త్వధస్తాదేవ దర్శితా. అస్మిన్ప్రకరణే (అండ) ప్రయోగవృత్తౌ విశేషః.

అగ్నేరుపసమాధానాది తంత్రమోషధిహవిష్షు దధ్యాజ్యే చేష్యతే ఉపనయనాదిషు వచనాత్సకలి ॥ అగ్నిముఖ స్విష్టకృతౌ చ దధ్యోషధిహవిష్ష్వేవ వివాహే లాజహోమం వర్జయిత్వా 'సహతాపా ఫలీకరణమిశ్రాః' (గృ - ౧౯ - ౩.) 'దక్షిణేన ఫలీకరణముష్టిం' (గృ - ౨౩ - ౧) ఇత్యౌపాసనహోమేషు వైశ్వదేవహోమే చ యావదుక్తమ్ । ప్రతాధ్యాయోపాకరణోత్సర్జనేషు సాగ్నిముఖం తంత్రం జయాదయశ్చ ॥ తత్ర శ్లోకాః ॥

తంత్రమోషధిమత్సుదధస్యపి ప్రేష్యతే వచనాదితర
త్ర తు । స్విష్టకృచ్చ తథాగ్నిముఖం భవే ల్లాజహోమ
ముపాస్య సవర్జినా ॥ సర్వపేషు తథైవ హవిష్యభుగ్వై
శ్వదేవ ఫలీకరణాహుతౌ । యావదుక్తమవేహి జ
యాదికం నాస్తి [illegible] ॥ [illegible]

సముపాకరణే ప్రతేష్వింధనాగ్నిముఖంచజయాదిచ ॥

(౧౦) పార్వణాష్టకామాసిశ్రాద్ధ సర్వబలీశానబలిషు(౧౧) ద్విర్జుహోతి ద్విర్నిమార్ష్టి ఇత్యాది విధిః । తేషూపదేశమాత్రాత్ లేపయోః ప్రస్తరవత్ ' ఇత్యపి వికల్పేన లభ్యతే । హృదయసంసృష్టస్థాలీపాకాదన్యకర్మసుచ నిత్యం లేపయోః ఇతి ॥ తత్ర శ్లోకాః ॥

అష్టకాభవసర్పబలిష్వథో పార్వణే పితృకర్మణిమాసికే । అగ్నిహోత్రిక ఏషవిధిర్భవేత్ ఔపదేశమాత్రాదపి లేపయోః ॥ అన్యకర్మసు సాగ్నిముఖేష్వయం లేపయోరితి నిత్యమపీష్యతే । ప్రజ్వాల్య వహ్నింపరితస్సమూహ్య పర్యుక్ష హస్తస్థజలేనసమ్యక్ ॥ దర్భైః పరిస్తీర్య యథోక్తమస్య పశ్చాచ్చబర్హిస్తృణుయాత్పురోగ్రమ్ । సమూహ్యదర్వీంహవిషాప్రధాన తత్స్విష్టకృత్ప్రాశనభక్షణార్థమ్ ॥ సేష్టాపి హోమేపస్తరణాభిఘారౌ ప్రధానహోమాంస్తతఏవహుత్వా । తతోగ్నిహోత్రాన్నిమృజేచ్చలేపం బహిఃకాష్ఠథస్విష్టకృతశ్చహోమః ॥ ప్రాచీనవీత (వీ) (వృ) త్య నిగృహ్య లేపం నిమార్జనందక్షిణతశ్చ కుర్యాత్ । ప్రాశ్యా (త) స్త్రపటవాచమనం పునశ్చ నిమృజ్యేద్య లేపస్య భక్షేచ్చభక్షః ॥ సంలిహ్యదర్వ్యాచమనం తతస్స్యాత్ సధర్మకాలే యది విధిరాగ్నిహోత్రః ॥

నిత్యవద్వివాహాదిషు వృత్తేస్స్వాశీర్వచనమ్ ॥ 'ధర్మశాస్త్రసచ్చ శోభికర్మసు' (ఆప-ధ-౧-౧౩-౯) ఇతి । ఉపనయనాదౌ యత్ర వచనమస్తి తత్ర క్రమార్థం వచనమ్ । తథా 'శుచిన్మంత్రవతస్సర్వకృత్యేషు భోజయేత్' (ఆప-ధ-౨-౧౫-౧౧) (తథా) ఆరభ్య 'బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా' ఇతిక్రమార్థముపనయనాదావచనమ్ ॥ తత్ర శ్లోకః ॥

యదాశిషాం స్మృతివిహితం హివాచనం తదంతతోభవతి వి [illegible] । [illegible] ఉపనయనాదికే వచః తత్రైవ [illegible]

క్షవరభోఽక్షనరథవేత్ । ప్రాయశ్చిత్తప్రకారః — సూత్రోక్తేషు క
ర్మస్వపరాధస్పృష్టే బ్రాహ్మణోక్తైవ తునిష్కృతిస్స్యాత్ । ఏతా
హుతిరావ్యాహృతిభిర్హోమస్తాసాం స్మార్తేష్వనాదేశే ఇహాసుయామః ।
యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్దఉక్తో విధిర్ద్వయం వా ॥ ఆచారలక్షణే
యస్మిన్ బ్రాహ్మణగ్రహణంస్మృతమ్ । భేరిహోసగ్రా యదత్యాపిస్మిన్ సనా
జ్ఞాత బహో భవేత్ ॥

ఆజ్యాహుతి ప్రమాణాదిః — సర్వత్రహోమేషు చతురఙ్గు
లధారాం మాషస్థూలా మాజ్యాహుతిం జుహుయాత్. యత్రకస్మిం
త్యాజ్యభాగాంతం పురస్తాత్తన్త్రం జయాది పరిషేచనాంత ముపరిష్టా
త్తన్త్రమ్. తయోర్మధ్యే హూయమానాః ప్రధానహోమాః. అను
స్త్రే ఽపి కర్మణ్యుల్లేఖనావోక్షణ పరిస్తరణదర్వ్యాజ్యసంస్కారా
శ్చాన్యా? యతోఽపదిశ్యతే కర్మకర్తృకంగం సమాచ్యతే యత్తుశాస్త్ర
తోవిజ్ఞేయః కర్మణాం పూరకః కరః ; ఇతి కాత్యాయనః. అథాగ్నిస్వ
రూపం కించిదుచ్యతే . కాత్యాయనః, "అంతఃపరంప్రవక్ష్యామి అగ్ని
రూపస్యలక్షణమ్ । అగ్నిమధ్యేసమాసీనో బ్రాహ్మమాసనమాస్థితః ।
ప్రాఙ్ముఖో ఽభిముఖోప్యగ్నిః ప్రాఙ్ముఖాశ్చైవ ఋత్విజః । ప్రాఙ్ము
ఖోపిప్రతీశోఽగ్నిః కథం ప్రత్యఙ్ముఖో భవేత్ ॥ పరస్తీర్ణః పరిక్షిప్తో మ
న్త్రపూతేనవారిణా । హవ్యవాణ్ముదితో భూత్వా ప్రత్యఙ్ముఖ ఇతిశ్రుతిః ॥
తరుణార్కప్రభారూప మతిరక్తోదయామ్బరమ్ । అజవాహనమారూఢం
సర్వదేవాత్మరూపిణమ్ ॥ ఏకంవై హృదయంచైవ త్రిపాదంచ శిరోద్వ
యమ్ । చతుశ్శృంగం త్రినేత్రంచ సప్తజిహ్వాం ద్వినాసికమ్ ॥ సప్త
హస్తం హవ్యవాహం సర్వాభరణ భూషితమ్ । అగ్నిం కింశుకపుష్పా
భ మగ్నివర్ణ ఇహోచ్యతే ॥ హిరణ్యా కనకా కృష్ణా రక్తాచైవాథసు
ప్రభా । అతిరక్తాబహురూపా సప్తజిహ్వాః ప్రకీర్తితాః ॥ సప్తజిహ్వా

ధీజ్ఞాయ యః కుర్యాదగ్నిసన్నిధౌ । హోమో నిష్ఫలతాం యాతి హోతా చ నరకం వ్రజేత్ ॥ హిరణ్యా పశ్చిమే జిహ్వా కనకా త్వగ్నిమధ్యగా । రక్తా చైవోత్తరే జిహ్వా కృష్ణా దక్షిణదిక్స్థితా । సుప్రభా చైవ పూర్వాయాం మతిరక్తాగ్నిదిక్స్థితా । బహురూపా చ శార్వ్యాయాం జిహ్వాస్థానం ప్రకీర్తితమ్ ॥ వివాహే పశ్చిమే జిహ్వా జాతకర్మణి మధ్యమే । ఉత్తరే తూపనయనే పితృకార్యేషు దక్షిణే ॥ సర్వకర్మసు పూర్వాయామభిచారే ఽగ్నిదిక్స్థితా । శాన్తికర్మణి శార్వ్యాయాం స్థానకర్మసమీరితమ్ ॥ ఆగ్నేయే తిలహోమస్స్యాదైశాన్యాం గృహకర్మసు । రక్తాయాం చరుహోమస్స్యాత్సుప్రభాయాం తు కామకే ॥ పుష్పం స్యాద్బహురూపాయాం శేషాస్స్వాజ్యాహుతిర్భవేత్ । పూర్వాహ్ణే కృష్ణహోమార్థమితి హోమస్య లక్షణమ్ ॥ సూకరీ కరసంకోచీ హంసీ ముక్తకనిష్ఠికా । మృగీ కనిష్ఠాతర్జన్యౌ ముక్త్వా ముద్రాత్రయం స్మృతమ్ ॥ ప్రకీర్తితా మృగీ హంసీ యజ్ఞశాన్తిక కర్మణోః । ఆభిచారిక కృత్యేషు సూకరీ కథితా బుధైః ॥ కనిష్ఠాం తర్జనీం ముక్త్వా దర్వీహోమం సమాచరేత్ । చతురంగులసంస్రావా మాషస్థూలా ఘృతాహుతిః ॥ అగ్నికర్ణే హుతం రోగం నాసికాయాం ధనక్షయమ్ । చక్షుషోర్నిధనం కుర్యాత్ కేశే దారిద్ర్య కృద్భవేత్ ॥ హుతం శిరసి పాపం స్యాత్ తస్మాజ్జిహ్వాసు హోమయేత్ ॥ యత్ర కాష్ఠం తత్ర శ్రోత్రం యత్ర ధూమస్తు నాసికా ॥ యత్రాల్పజ్వలనం నేత్రం యత్ర భస్మాని తచ్ఛిరః । యత్రైవ జ్వలతే వహ్నిర్జిహ్వా తత్రైవ కీర్తితా ॥ ”

అథ ప్రాయశ్చిత్తమ్. — అగ్నౌ జలబిందు నిపాతన ప్రాయశ్చిత్తం తు అగ్నిపరిషేచన ప్రకరణే దర్శితమ్. సర్వత్ర ప్రయత్నమన్త్రేణాగ్నౌ ప్రజ్వలితే, ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదో మానోహిగ్ంసీర్జ్ఞాతవేద ? ఇతి ద్వాభ్యాం సమిధావా దధ్యాత్. ప్రణీతాపాత్రం భిన్నం చే

, దభిన్మోంఘుక్షో జీరదానుర్యతఆత్తస్తదగర్గావున ' ఇత్యభిమంత్ర్య ' ఘు
క్షో జేవాగ్ం అప్యేతు , ఇత్యన్యత్పాత్రమానీయ తస్మిన్పవిత్రే జలం
పూరయిత్వా వ్యాహృతిభిరుపతిష్ఠేత - ' యది ప్రణీతాః ప్రణీయమా
నావా సర్వాఆపః పరాసిచ్యేరన్ అక్షితోఽస్యక్షిత్యైత్వా మామేక్షే
ష్ఠాఅముత్రాముష్మిన్ లోక , ఇత్యభిమంత్ర్య 'ఆపోహిష్ఠే' త్యన్యాద్భిః
పూరయిత్వా ' ఆయుర్మేధారయత ప్రాణంమేధారయత ప్రజాం మే
ధారయత పశూన్మేధారయత మామాయుః ప్రాణాః ప్రజాః పశవః
పరాసిచ్యేర ' న్నిత్యుపతిష్ఠేత ' తతంమఆప ' ఇతి జుహుయాత్, పరి
స్తరణ దాహే ' అగ్నయేఽగ్నామపతేస్వాహే ' తి హుత్వా, ' ఇంద్రం
వోవిశ్వతస్పరిహ్రిం నర ' ఇతి ద్వాభ్యామన్యాన్ దర్భాన్పరిస్తీర్య 'ఇం
ద్రాయస్వాహే ' తి జుహుయాత్. పరిధిదాహే ' పరిత్వాగ్నేపురం
వయ ' మితి జుహుయాత్. దర్వీ కూర్చ పవిత్రే ధ్మ ద్రవ్యసంభారా
ణాంచ దాహే ఉపఘాతవినాశేష్వన్యం యథాలింగం సాదయిత్వా
సంస్కృత్య , త్వంనో అగ్నే సత్వంనో అగ్నే త్వమగ్నేఅయాసి, ప్ర
జాపతేనత్వదేతానీ, తి జుహుయాత్. ప్రోక్షితానాం వస్త్రాదీనాం ఛే
దనాదిషు ' సోమాయస్వాహే ' తి జుహుయాత్. కర్మమధ్యే గ్నినా
శే , అయం తే యోని ' రితి సమిధిభస్మసమారోప్య న్యస్మిన్నగ్ని
శాం సమిధ ' మాజుహ్వాన, ఉద్బుధ్యస్వే ' తి ద్వాభ్యామాధాయ
ప్రణవేన , భూరగ్నయేచే ' తి చతుర్భిః ' మనోజ్యోతిర్జుషతా ' మితి
జుహుయాత్. అతోఽన్యేష్వనామ్నాతేషు పాహిత్రయోదశకం జుహు
యాత్. సర్వత్రకర్మణామాదావంతేచ భగవత్స్మరణం తన్నామసంకీ
ర్తనంచ కుర్యాత్. మహదనుగ్రహంచ కారయేత్. ఏతదేవ సర్వ
ప్రాయశ్చిత్త మితి విజ్ఞాయతే. ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి తపః కర్మా
త్మకానివై ॥ యాని తేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్ ॥

యజ్ఞోపవీతనిర్మాణాది ప్రతిష్ఠావిధిః — స్వాధ్యాయదివసే శుక్లపక్షే పూర్వాహ్ణే పుణ్యనక్షత్రే శుభవాసరే ప్రాఙ్ముఖాసీనేన వేదాధ్యాయినా శుచికార్పాసనిర్మితసూత్రం ప్రణవేన వ్యాహృతిత్రయేణ చాభిమన్త్ర్య 'ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం + ఆపటమ్' (౫ తమపుటే ఉదకశాన్తిప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః) ఇత్యద్భిరభిషిచ్య - సప్తప్రణవపూర్వకం వ్యాహృతిత్రయేణాభిమన్త్ర్య - చతురంగులమానేన షణ్ణవతి సంఖ్యయా వ్యాహృతిభిస్సూత్రమచ్ఛిన్నం త్రిగుణీకృత్య ప్రణవ వ్యాహృతిభిః ప్రోక్ష్య కూర్చోపరినిధాయ * ఆపోహిష్ఠామయోభువః + చనః హిరణ్యవర్ణాః + నిధత్త - పవమానస్సువర్జనః ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః ఇతి దర్భైః ప్రోక్షితం ప్రత్యఙ్ముఖేన గృహీతమధ్యం ప్రాఙ్ముఖాభ్యాం గృహీతాగ్రం దక్షిణహస్తోర్ధ్వపాణిభ్యాం ప్రణవవ్యాహృతిభ్యామనువర్త్య సావిత్ర్యా త్రిగుణీకృత్య - 'ప్రాణానాం గ్రన్థిరసి రుద్రో మా విశాన్తకస్తేనాన్నేనాప్యాయస్వ' ఇతి సూత్రాగ్రేణ పార్శ్వయోర్మధ్యే చావేష్ట్య శ్లిష్టం కృత్వా వామహస్తోర్ధ్వం 'భూరగ్నించ పృథివీం చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద - భువో వాయుం చాన్తరిక్షంచ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద - స్వరాదిత్యం చ దివం చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద - భూర్భువస్సువశ్చన్ద్రమసం చ దిశశ్చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద ॥ ౧ ॥ భూర్భువస్సువః - ఓజో బలమ్ - బ్రహ్మక్షత్రమ్ - యశో మహత్ - సత్యం త

* పుణ్యాహవాచన ప్రకరణే ఆపోహీత్యాది మన్త్రాః ప్రకాశితాః.

పో నామ - రూపమమృతమ్ - చక్షుశ్శ్రోత్రమ్ - మన ఆయుః - విశ్వంయశోమహః సమస్తపోహరోభాః - జాతవేదాయదివాపావకో సి - వైశ్వానరోయదివా వైద్యుతోసి - శంప్రజాభ్యో యజమానా య లోకమ్ - ఊర్జం పుష్టిం దదదభ్యావవృత్స్వ' ఇతి పాణిభ్యామ నువర్త్య - దర్భైః కుశైర్వా దర్భాస్తృతే శుచౌ దేశే ప్రసార్య. త దుపరి ద్వాదశాభ్యాపాన్స్య - త్రిః కరధ్వనిం కృత్వా - భార్యాత్సూ త్రం నావేక్షేత - అనంతరం తదాదాయ - అశ్వత్థాది యాజ్ఞీయ వృ క్షే ' పితృభ్యోనమ' ఇతి బధ్వా సూత్రకుటిలం ప్రణవ వ్యాహృతిభిః ఋజూకృత్య త్రివలయం కృత్వా అగ్రాభ్యాం మధ్యమావేష్ట్య పున స్సూత్రత్రయం పరివేష్ట్య ' ప్రాణానాం గ్రంథిరసి' తిబ్రహ్మగ్రంథిం కృ త్వా శుచౌ దేశే గోమయేనోపలిప్తే వ్రీహీన్నిధాయ తదుపరి జల పూర్ణం సకూర్చ యాజ్ఞీయశాఖం జలకుంభం నిధాయ - తస్మిన్ ప్ర ణవ వ్యాహృతిభిః యజ్ఞోపవీతం నిధాయ - గంధాదిభిరభ్యర్చ్య - ప్రాణానాయమ్య యజ్ఞోపవీత ప్రతిష్ఠాం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య య జ్ఞోపవీతం స్పృశన్ ' ఓం భూః యజ్ఞోపవీతం ప్రతిష్ఠాపయామి - ఓం భువః యజ్ఞోపవీతం ప్రతిష్ఠాపయామి - ఓం సువః యజ్ఞోపవీతం ప్ర తిష్ఠాపయామి ' ఇతి ప్రతిష్ఠామన్త్రైశ్చ ప్రతిష్ఠాప్య ' భూరగ్నించపృ థివీంచ ః సీద' ఇత్యభిమన్త్ర్య నవతంతు దేవతాః - ఓం పృథివీ మావాహయామి - ఓం అప ఆవాహయామి - ఓం అగ్నిమావాహ యామి - ఓం వాయు మావాహయామి - ఓం ఆకాశ మావాహ యామి - ఓం ప్రాణ మావాహయామి - ఓం ఆత్మాన మావాహ యామి - ఓం అంతరాత్మాన మావాహయామి - ఓం పరమాత్మాన మావాహయామి - ఇత్యావాహ్య - ఓం గ్రంథిత్రయ దేవతాః - ఓం బ్రహ్మాణ మావాహయామి - ఓం విష్ణుమావాహయామి - ఓం రు

ద్రమావాహయామి - ఇత్యావాహ్య - యజ్ఞోపవీతదేవతాంపరమాత్మానం శ్రియఃపతించావాహ్య ఆసనాదిషోడశోపచారైరభ్యర్చ్య - గుడోపహారం నివేద్య - యజ్ఞోపవీత పలాశ సమిత్సహితం కూర్చం పాణినా గృహీత్వా 'ఆసత్యేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతంమర్త్యంచ - హిరణ్యయేన సవితా రథేనా దేవో యాతి భువనా విపశ్యన్ - ఉద్వయం తమసస్పరి పశ్యన్తో జ్యోతిరుత్తరమ్ - దేవం దేవత్రా సూర్య మగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్ - ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః - దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ - చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః - ఆప్రా ద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షగ్ం సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ' ఇతి సూర్యాయ ప్రదర్శ్య - పూర్వవన్నిధాయ, యజ్ఞోపవీతం స్పృశన్ అష్టోత్తరశతసంఖ్యాకాం గాయత్రీం 'త్ర్యమ్బకంయజామహ' ఇత్యృచం సకృజ్జపేత్.

యజ్ఞోపవీతధారణక్రమః. — ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య - యజ్ఞోపవీతధారణం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య యజ్ఞోపవీతమంత్రస్య బ్రహ్మఋషిః, త్రిష్టుప్ఛందః, వేదాస్త్రయో దేవతాః, శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థే యజ్ఞోపవీతధారణే వినియోగః. 'యజ్ఞోపవీతం పరమం + బలమస్తు తేజః' ఇతి ధారయేత్ - ఆవాహిత సనతస్తు దేవతాః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామీత్యుద్వాస్య ఆచమనం కుర్యాత్ — విచ్ఛిన్నైకతంతుం త్రిభిర్బ్రాహ్మణైర్వినా వా నిర్మితం అనువర్తనే మనుష్యమార్జారాదిభిరధోగతం పూయశోణితపణ్మూత్రశ్లేష్మోచ్ఛిష్టదూషితం, అశుచిజనస్పృష్టం అశుచిక్షేత్ర సంభూతకార్పాసాది నిర్మితం, విణ్మూత్రోత్సర్జనే బాహ్య చండాలైర్గ్రామ చండాలైశ్చ సంభాషణానివీతం కృత్వా దక్షిణకర్ణే ఽనిక్షిప్తం చోపవీతం పరిత్యజేత్. భుజకూర్పరమణిబంధేషు ఉపవీతేషు గతేష్వక్రమేణ త్రిషడ్ద్వాదశ చ ప్రా

ణాయామాన్కుర్యాత్ - కోధాన్మోహాద్వా యజ్ఞోపవీతచ్ఛేదనే, న ద్యాం స్నాత్వా అష్టసహస్రం గాయత్రీం జపేత్. ఉపవీతనాశే - యావదుపవీతం న లభ్యతే తావత్ కార్పాసతంతుగోవాలకుశేషు అన్యతమేనకృతం యజ్ఞోపవీతం పరిమండలితం వస్త్రంవా ధారయేత్ - ఏకరాత్రమపి ఉపవీతేన వినా బ్రాహ్మణశ్శూద్రో భవతి - కేశలోమవేష్టితేవిలోమకేశం కృత్వా గాయత్ర్యా దశవారమభిమన్త్ర్యతేన జలేన యజ్ఞోపవీతం సించేత్ - పురాతనానుపవీత మేఖలాజినదణ్డానప్సు ప్రక్షిపేత్ ॥

అత్ర ప్రమాణాని ॥ ' ప్రసృతోహవై యజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞో ప్రసృతోనుపవీతినో యత్కించబ్రాహ్మణోయజ్ఞోపవీత్యధీతే యజత ఏవతత్తస్మాద్యజ్ఞోపవీత్యేవా ధీయీత యాజయేద్యజేతవా యజ్ఞస్యప్రసృత్యా' ఇతి శ్రుతిః. సదోపవీతినా + నతత్కృతమ్ ॥ (పుటం ౪౧ పం - ౧౬ × ౧౭) యఏతంనాభిజానాతి బ్రహ్మసూత్రసముద్భవమ్। వేదోక్తంనిష్ఫలంతస్య యజ్ఞదానజపాదికమ్ ॥ విధానేన వినాజ్ఞాతం సూత్రంగోకంఠరజ్జువత్। య ఏతాంనాభిజానాతి ఉపవీతస్య సంస్థితిమ్। మోహాత్మా వహతే భారం పాశం గౌరివ సర్వదా ॥

స్వక్షేత్రే స్వగృహాభ్యాశే శుచౌ దేశే ఽపివాద్విజః । స్వేష్టం యథాబలంతావ దవటంజానుమాత్రకమ్ ॥ ఖాత్వా గోమయపాతేన శ్వేతవర్ణమృదంశుభామ్। ఆపూర్యనిర్వపేద్బీజం కార్పాసస్యద్వయం ద్వయమ్ ॥ ప్రణవేనాభిమన్త్ర్యైవ తతస్తోయంప్రసేచయేత్। ఆపోవాఇదమిత్యాది సూక్తేనైవాభిమన్త్రితమ్ ॥ (బీజావాపనాదికాలకార్య మన్త్రజపస్తత్కాలే కార్పాసమూత్రే కార్యః) తస్యాత్కార్పాసమాదాయ శుచౌ దేశే ఽభివర్ధితమ్। పాత్రే పవిత్రేసంస్థాప్య ప్రయతశ్శౌచసంయుతః ॥ తస్మిన్కరాభ్యాంనిర్ముచ్య కా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ర్వాసేబీజసంచయమ్ । స్వాధ్యాయోక్తేతథాపుణ్యే నక్షత్రే శుభవాసరే ॥ ప్రాహ్ణే శుచిశ్శుచౌ దేశే బ్రహ్మసూత్రంప్రకల్పయేత్ । సువర్ణాదిశలాకానామలాభే తంతుకర్మణి ॥ శుద్ధస్సన్మణిసంప్రోతం కుశనాళంప్రశస్యతే । పాదౌప్రక్షాళ్యచాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోవాప్యుదఙ్ముఖః ॥ తతః ప్రణవముచ్చార్య వ్యాహృతిత్రితయంతతః । నవతిం షట్చగ్రహీణ్ణాయా త్సూత్రంతచ్చతురంగులమ్ ॥ తదేవాచ్ఛిన్నరూపేణ కుర్వీత త్రిగుణంతతః । తత్సంప్రక్షాళయేచ్ఛుద్ధైరంబుభి ప్రణవేచ ॥ వ్యాహృతి త్రితయేనాథ కూర్చేపరివినిక్షిపేత్ । ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మన్త్రైః కుశైస్తన్మార్జయేత్త్రిభిః ॥ పశ్చాద్ధిరణ్యవర్ణాద్యైశ్చతుర్భిర్మార్జయేద్బుధః । పవమానానువాకేన తతోమార్జనమాచరేత్ ॥ ఉపవీతకృతౌ విప్రౌ శుద్ధాద్వావేవ భాషితౌ । ఏకో ఽనువర్తకోవిప్రశ్చాన్యోమధ్యగధావకః ॥ ప్రాక్ప్రత్యగ్వదనౌచోదగ్దక్షిణాభిముఖావపి । స్థిత్వా పరస్పరంతుల్యం తత్సూత్రమనువర్తయేత్ ॥ ఏవంజ్ఞాత్వా ఽనువర్త్యాథ కుశైర్ఘృష్ట్వా కుశాస్తృతే । దేశేప్రసార్యదశ్యాభద్వాదత్వాకృత్వా కరధ్వనిమ్ ॥ భ్రమంనావేక్షితవ్యంహి పిత్రూణాం తృప్తిదంహితత్ । సంతాడయేత్కరతలం దేవర్షీణాంహితృప్తిదమ్ ॥ పశ్చాత్తత్సూత్రమాదాయ ప్రణవవ్యాహృతిత్రయమ్ । జపన్శనైశ్శనైర్గ్రన్థిం కుటిలం పరిమోచయేత్ ॥ శుల్బం త్రివలయంకృత్వా తదగ్రాభ్యాందృఢం తథా । ఆవేష్ట్య బంధయేద్గ్రన్థిం తృతీయంచోపరిక్రమాత్ ॥ పలాశఖాదిరాశ్వత్థ బిల్వాద్యధ్వరభూరుహామ్ । తద్వృక్షేపి దేవశాలాయాం భూర్భువస్సువరోమితి ॥

దేవాగారేథవానద్యాం సప్తప్రణవపూర్వకమ్ । చతురంగులమానేన షణ్ణవత్యంగులంతథా ॥ అవిచ్ఛిన్నంతు తత్సూత్రం త్రిగుణీకృత్యహస్తతః । ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖైర్వ్యాపిద్విజైః కార్యంత్రిసూత్రకమ్ ॥

కార్పాసముపవీతం స్యాద్విప్రస్యోర్ధ్వవృతం త్రివృత్ ॥ ఇతి మనుః ॥ త్రివృదూర్ధ్వవృతం కార్యం తంతుత్రయమధోవృతమ్ । హస్తేన దక్షిణేనోర్ధ్వగతేన త్రిగుణీకృతమ్ ॥ వలితం మానవం సూత్రం శాస్త్రేషూర్ధ్వవృతం స్మృతమ్ ॥ (ఊర్ధ్వగతేన దక్షిణహస్తేన యద్వలితం తదూర్ధ్వవృత మిత్యర్థః.)

గ్రామాన్నిష్క్రమ్య సంఖ్యాయ షణ్ణవత్యంగులీషు తత్ । తావత్త్రిగుణితం సూత్రం ప్రక్షాళ్యాబ్లింగకైస్త్రిభిః ॥ సావిత్ర్యా త్రిగుణం కార్యం నవసూత్రం తు తద్భవేత్ ॥

గోమయేనాశుచౌ దేశే ఉపలిప్తే కుశాస్తృతే । వ్రీహ్యాసనం ప్రకల్ప్యాథ కూర్చం తన్మధ్యమేక్షిపేత్ ॥ తస్యోపరిష్టాత్కలశం తామ్రం సూత్రేణ వేష్టితమ్ । పూర్ణం పవిత్రసలిలైస్సుగన్ధకుసుమాక్షతైః ॥ సంస్థాప్య కలశాభ్యాంతస్తాం శాఖాం సూత్రసంయుతామ్ । యజేద్గన్ధాదిభిస్తచ్చ ప్రణవేన సమాహితః ॥ తతస్తత్ప్రణవేనైవ వ్యాహృతిత్రితయేన చ । తతః ప్రతిష్ఠాపయామీతి వదేదేకమానసః ॥ భూర్వారితేజో వాయుః ఖం ప్రాణా ఆత్మత్రయం తథా । (ఆత్మత్రయమితి - ఆత్మా అంతరాత్మా పరమాత్మా చ.) క్రమాద్భవంతి తంతూనాం నవానామధిదేవతాః ॥ గ్రంథిత్రయస్యాప్యధిపాః పితామహహరీశ్వరాః । యజ్ఞోపవీతాకారస్య పరంబ్రహ్మాధిదైవతమ్ ॥ ఓంకారః ప్రథమస్తంతుర్ద్వితీయో ఽగ్నిస్తథైవ చ । తృతీయో నాగదైవత్యశ్చతుర్థస్సోమదైవతః ॥ పంచమః పితృదైవత్యష్షష్ఠశ్చైవ ప్రజాపతిః । సప్తమస్సోమదైత్యస్సూర్యస్త్వష్టమ ఏవ చ ॥ నవమస్సర్వదైవత్య ఇత్యేతే నవతంతవః ॥ (ఇతి భరద్వాజదేవల మతభేదేన దేవతాభేదః)

ప్రతిష్ఠాప్య చ తత్సూత్ర మాదాయాదిత్యమండలమ్ । ఆసత్యేనాదిభిర్మన్త్రైస్త్రిశ్చతుర్భిస్సమ్ప్రదర్శయేత్ ॥ పూర్వవత్స్థండిలే సూత్రం

సంస్థాప్యాష్టోత్తరంశతమ్ । పృథక్పృథక్సపవిత్రాణాం గాయత్రీం సంస్పృశ్య జపేత్ ॥ అనేనోక్తవిధానేన సంజాతంసంస్కృతంచతత్ । తన్మహామునిభిర్వేదైర్బ్రహ్మసూత్రమితిస్మృతమ్ ॥ ఉపవీతంనివీతంచప్రాచీనావీతమిత్యపి । దైవమానుషపిత్ర్యేషు కర్మస్వేతత్త్రిధా స్మృతమ్ ॥ కంఠేతుసవ్యేప్రక్షిప్త ముపవీతముదాహృతమ్ । ప్రాచీనావీతమన్యస్మిన్నివీతంకంఠలమ్బితమ్ ॥ ఉపవీతంబ్రహ్మసూత్రం సూత్రం యజ్ఞోపవీతకమ్ । యజ్ఞసూత్రందేవలక్ష్మ ఇత్యాఖ్యాష్షట్క్రమేణతు ॥

అథయజ్ఞోపవీతస్య ధారణేకథ్యతేవిధిః । స్నాత్వాశుద్ధశ్శుచౌదేశే ప్రక్షాళ్యచరణౌకరౌ ॥ పవిత్రపాణిరాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోవా ప్యుదఙ్ముఖః । జపత్త్రైయ్యమ్బకంమంత్రం స్పృశ్య దక్షిణపాణినా ॥ దక్షిణంబాహుముద్ధృత్య శిరసైవసహద్విజః । మన్త్రంసదైవముచ్చార్యబ్రహ్మసూత్రంగళేక్షిపేత్ ॥ యజ్ఞోపవీతమన్త్రస్య + త్రయోవేదాఇతిశ్రుతిః ॥ గృహస్థస్యవనస్థస్య సూత్రంప్రతిపునఃపునః । మన్త్రోచ్చారశ్చాచమనద్వితయంక్రమశస్స్మృతమ్ ॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్య మధస్తాత్తుతపఃక్షయః । తస్మాన్నాభిసమంధార్య ముపవీతంవిజానతా ॥ ఏకమేవయతేస్సూత్రం సాజినంబ్రహ్మచారిణః । సోత్తరీయాణిగృహిణ స్తథైవ వనవాసినః ॥ ఉపవీతంవటోరేకం + ఇతిశాస్త్రస్యనిర్ణయః ॥ యజ్ఞోపవీతేద్వేధార్యే శ్రౌతేస్మార్తేచకర్మణి । తృతీయముత్తరీయంతు వస్త్రాభావేతదిష్యతే ॥ బ్రహ్మసూత్రపరిత్యాగా ద్బ్రహ్మచారీగృహీవనీ । పది వ్రాట్యాపిపతతి తస్మాత్తన్నపరిత్యజేత్ ॥ త్యక్త్వాయజ్ఞోపవీతంతు షట్కృచ్ఛ్రాణి సమాచరేత్ । సావిత్రీం సహితంకుర్యా త్పునరప్యుపనాయనమ్ ॥ వినాయజ్ఞోపవీతేన దినమేకమపి ద్విజః । స్థితశ్శూద్రత్వమాప్నోతి మృతశ్చశ్వోపజాయతే ॥ త్రివృదూర్ధ్వవృతంకార్యం తంతుత్రమధోవృతమ్ । త్రివృతంచోపవీతంస్యా త్తస్యైకోగ్రన్థిరిష్యతే ॥

ఉక్తేనవిధినా ఽనేన + బ్రహ్మసూత్రమితిస్మృతమ్ ॥ సుసంస్కృతమిదంధార్యం సూత్రంసద్భిర్ద్విజోత్తమైః । అన్యైరసంస్కృతం ధార్యం జాతిజ్ఞానాయ కేవలమ్ ॥ మన్త్రప్రతిష్ఠితంకాయే నోద్ధరేదుపవీతకమ్ । సకృదుద్ధరణాద్విప్రః ప్రాయశ్చిత్తీయతే ద్విజః ॥ క్రోధాన్మోహాద్బలాద్వా ఽపి బ్రహ్మసూత్రంఛినత్తియః । నద్యాంస్నాత్వా ఽథ గాయత్రీం జపేదష్టసహస్రకమ్ ॥ సంస్కారైస్సంస్కృతఃపూర్వైరుత్తరైరపి సంస్కృతః । నిత్యమష్టగుణైర్యుక్తో బ్రహ్మభూయాయకల్పతే ॥

కార్పాసక్షౌమగోవాలశణవల్కతృణోద్భవమ్ । సదాసమ్భవతో ధార్య ముపవీతం ద్విజాతిభిః ॥ యజ్ఞోపవీతం కురుతే సూత్రం వస్త్రం కుశంచవా ॥ వినాయచ్ఛిఖయాకర్మ వినాయజ్ఞోపవీతకమ్ ।వ రాక్షసం తత్కృతం సర్వం నిత్యం తద్ధారయే ద్ద్వయమ్ ॥

నరామృగాఃతతంగాశ్చ సంధానేచానువర్తనే । సూత్రస్యాధో నగంతవ్యా గతాశ్చేద్యదితత్త్యజేత్ ॥ విణ్మూత్రాంగారశాకేశాస్థి చర్మక్రిమిచయోపరి । అనువర్తనసంధానే సూత్రస్యనసమాచరేత్ ॥ కపాలోచ్ఛిష్టనిర్మాల్యకృష్ణభూమేషునోపరి । నచానువర్తయేత్సూత్రం సంధానంచాస్యనాచరేత్ ॥ పూయశోణితవిణ్మూత్ర శ్లేష్మోచ్ఛిష్ట విగర్హితైః । సంస్పృష్టంతద్భవేత్సూత్ర ముపవీతవృతౌనహి ॥ దగ్ధం జడంమూషికాద్యైః స్పృష్టమప్రయతైర్నరైః । విచ్ఛిన్నంవాప్యధోయాతం భుక్త్వానిర్మితముత్సృజేత్ ॥ సూత్రంసలోమకం చేత్స్యాత్తథా కృత్వావిలోమకమ్ । సావిత్ర్యాదశకృత్వో ఽద్భిర్మంత్రితాభిస్తదుత్క్షిపేత్ ॥ (ఉక్షిపేత్ - సించేత్) మేఖలామజినందణ్డ ముపవీతం కమణ్డలుమ్ । అప్సు ప్రాస్యవినష్టాని గృహీత్వా ఽన్యానిమన్త్రతః ॥ మలమూత్రేత్యజేద్యస్తు విస్మృత్యైవోపవీతధృక్ । తత్సూత్రంతుపరిత్యజ్య దధ్యాదన్యన్నవంతుసః ॥ చండాలైరంత్యజైరుక్తో నుల

మూత్రవిమోచనే । దక్షిణశ్రివణేవిప్రో బ్రహ్మసూత్రంవినిక్షిపేత్॥ ఉపవీతంవిశ్లథంచే దేకంస్యాద్ద్విత్రిరజ్జుషు । ఛిన్నంయది ప్రమాదా ద్వా తన్న ధార్యంతతఃపరమ్ ॥ యజ్ఞోపవీతశుల్బస్య నవైతస్య ప్రమాణకమ్ । సిద్ధార్థస్యఫలంస్థూలం స్థూలస్యోక్తంమనీషిభిః ॥ ఇషువాత్తై స్థిస్తైర్ధార్యం బ్రహ్మసూత్రస్థితంసథా । యథాదృశ్యంతథా కార్యం బ్రివంత్యేవ మహామఃయః ॥ తంతునాచాథవా ఽన్యేన కృత్వాయజ్ఞోపవీతకమ్ । బిభర్తిశూద్రో యదివా భిన్ధ్యాత్కాయంతథానృపః ॥ ధృతోపవీతంనృపలం దృష్ట్వాశిత్వాథవానృపః । మోహాత్తూష్ణీం సమాసీనో నరకేసుచిరంవసేత్ ॥ యేవేదాభ్యాసనిరతా శ్రౌతస్మార్త క్రియాపరాః । ఉపవీతమిదందధ్యా దితరేనాధికారిణః ॥

యజ్ఞోపవీత ప్రతిష్ఠా సంపూర్ణా.

పుత్ర స్వీకార తద్ధోమాః.

ఓం, సుముహూర్తే శుభతిథి బుధవారాదియుతే పుత్రదాతా ఓం, నమస్సదసే + స్వీకృత్య మమ పితౄణాం శాశ్వతపుణ్యలోకప్రాప్తిద్వారా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం పుత్రదానం కర్తుం యోగ్యతా సిద్ధిమనుగృహాణేతి మహదనుజ్ఞాం ప్రాప్య ప్రాణానాయమ్య విష్వక్సేనారాధనం కృత్వా - సంకల్ప్య - అనుగ్రహవత్సంకల్పః. కరిష్య ఇతి విశేషః - తదంగం పుణ్యాహం వాచయిత్వా. తేనజలేన కుమారం ప్రోక్ష్య - అథ ప్రతిగృహీతృ సంకల్పః. ప్రతిగృహీతా ప్రాణానాయమ్య అపుత్రస్యమే పుత్రత్వసిద్ధ్యర్థం పుత్రస్వీకరణంకరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య - ప్రతిగ్రహమన్త్రః. తవబీజసముత్పన్నం సర్వాలంకారసంయుతమ్ । ఐహికాముష్మికార్థాయ పుత్రందేహివరంమమ ॥ దానమన్త్రః. మమబీజసముత్పన్నం సర్వాలంకారసంయుతమ్ । ఐహికా

ముష్మై కార్థాయ తుభ్యందత్తో మయాసుతః ॥ ఇన్ద్రాగ్నీ యమ నైఋత్యౌ వరుణానిలయక్షరాట్ । ఈశానో బ్రహ్మ విష్ణూచ సాక్షిణో భాస్కరాదయః ॥ విశ్వంభరాః సర్వభూతా స్సాక్షిణస్సర్వదేవతాః ॥ గోత్రోద్భవమిమం మ.. కుమారం గోత్రాయశర్మణే శ్రీ మహావిష్ణు ప్రీతిం కామయమానః తుభ్యమహం సంప్రదదే - ‘దేవస్యత్వా సవితుః + ప్రతిగృహ్ణామి - రాజాత్వావరుణో· యతు దేవి దక్షిణే - ప్రజాపతయేపురుషం - తేనామృతత్వమశ్యాం- వయోదాత్రే - మయో మహ్యమస్తు ప్రతిగ్రహీత్రే - క ఇదం కస్మా అదాత్ - కామః కామాయ - కామో దాతా - కామః ప్రతిగ్రహీతా - కామగ్ం సముద్రమావిశ - కామేన త్వాప్రతిగృహ్ణామి - కామైతత్తే - ఏషా తేకామదక్షిణా - ఉత్తానస్త్వాంగీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు ॥’ ఇతి ప్రతిగృహ్ణీయాత్.

అథ ప్రతిగృహీతా (ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా + అపుత్రస్యమే స్వీకృతస్య పుత్రస్య పుత్రత్వ సిద్ధిద్వారా శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం దత్తహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - తదంగం పుణ్యాహం వాచయిత్వా - తేన తేన కుమారం పరిధాప్య ‘మా తే కుమార’ మితి కుమారముంత్ర [illegible] ‘ఆయుష్కుమార’ ఇతి మాతుర్దక్షిణస్తనం ప్రతిధాప్య - ([illegible] ప్రకరణే ([illegible])) తత్ర [illegible] ప్రతిష్ఠాప్య - అగ్నే [illegible] (పు [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ఆధ్రశ్చిద్యం మన్యమానస్తురశ్చి ద్రాజాచిద్యం భగం భక్షీత్యాహ
స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౨ ॥ భగప్రణేతర్భగసత్యరాధో భగేమాం
ధియ ముదవదదన్నః - భగప్రణో జనయ గోభిరశ్వై ర్భగప్రనృభిర్నృ
వన్తస్స్యామస్వాహా - భగాయేదం ॥ 3 ॥ ఉతేదానీంభగవన్తస్స్యా
మోతప్రపిత్వ ఉతమధ్యేఅహ్నామ్ - ఉతోదితామఘవన్థ్సూర్యస్య వ
యం దేవానాగ్ం సుమతౌస్యామ స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౪ ॥ భ
గఏవ భగవాగ్ం అస్తుదేవా స్తేనవయం భగవన్తస్స్యామ - తంత్వా
భగ సర్వఇజ్జోహవీమి సనోభగ పురఏతాభవేహ స్వాహా - భగాయే
దం ॥ ౫ ॥ సమధ్వరాయోషసోనమన్తదధిక్రావేవ శుచయేపదాయ -
అర్వాచీనం వసువిదం భగంనో రథమివాశ్వా వాజినఆ వహన్తు స్వా
హా - భగాయేదం ॥ ౬ ॥ అశ్వావతీర్గోమతీర్నఉషాసో వీరవతీస్సద
ముచ్ఛన్తు భద్రాః - ఘృతందుహానా విశ్వతః ప్రపీనాయూయం పా
తస్వస్తిభిస్సదాన స్స్వాహా - వాజిభ్యఇదం నమమ ॥ ౭ ॥ అగ్నయే
స్వాహా - అగ్నయఇదం - జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృ
త్వా - 'అంగాదంగాత్ + శరదశ్శత' మితి ద్వాభ్యా మన్త్రణమ్.
'అశ్మాభవ + అభిజిఘ్రా' మితి మూర్ధన్యవఘ్రాణం దక్షిణే కర్ణే
జపతి. (ఏతత్ప్రకరణ ప్రతిపాద్యమంత్రాస్సర్వే ఽపి జాతకర్మణ్యే
వ ద్రష్టవ్యాః.) నామకరణంచ - కృతం కర్మభగవతేసమర్పయేత్
సదస్యాన్ సంపూజయేత్. ఇతి దత్తహోమ స్సమాప్తః.

ఉద్వాహేప్రీతిసిద్ధ్యర్థం తృతీయానలవాచన । మోహా
ద్వాజ్ఞానతో వా ఽపి యదిగచ్ఛేత్సమానుషీం ॥౧॥ నశ్యత్యేవనసం
దేహో గార్గ్యస్య వచనంయథా । అన్యత్రధర్మశాస్త్రస్య నోద్వాహే
న్మానుషీం స్త్రియం ॥ ౨ ॥ తృతీయాం యదిచోద్వాహే తర్హిసావిధ
వాభవేత్ । చతుర్థ్యాదివివాహార్థం తృతీయార్క సముద్వహః ॥
౩ ॥ తద్విధానముచ్యతే ॥ ఆదిత్యదివసే వా ఽపి హస్తర్క్షే చాశనై
శ్చరే । శుభేదినేవా పూర్వాహ్ణే కుర్యాదర్క సముద్వహం ॥ ౪ ॥
దేశాదినియమో బ్రహ్మ పురాణేస్ఫుటమీరితః । గ్రామాత్ప్రాచీ
ముదీచీంవా సపుష్పఫలసంయుతాం ॥ ౫ ॥ ప్రత్యక్షమర్కతరోః కు
ర్యాత్తణ్డులాదియథావిధి ॥

అథ ప్రయోగః ॥ అథవరోజ్యోతిర్విదుక్త లగ్నే నక్షత్రే
పూర్వాహ్ణే మంగళస్నానంకృత్వా వస్త్రాభరణమాల్యాదిభిరలం
కృత్య మంగళద్రవ్య పుణ్యస్త్రీభిర్బ్రాహ్మణైస్సహ గ్రామాత్ప్రాచీ
ముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్య పుష్పఫలయుక్తమర్కగుల్మమా
శ్రిత్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా సువర్ణేన నాందీశ్రాద్ధం కృత్వా
కన్యాదానార్థమాచార్యం కల్పయిత్వా ఽస్మాకమభ్యుదయార్థ మ
ర్కవివాహం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య తత ఆచార్యః అర్కవృక్షాభి
ముఖోభూత్వా ఽర్కపూజాం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య "ఆపోహిష్ఠా
మయోభువ" ఇతి తిసృభిః "హిరణ్యవర్ణా" ఇతి చతసృభిః "పవ
మానస్సువర్జన" ఇత్యనువాకేనచ మార్జయిత్వా నమః ప్రత్యాయేన
స్నపనంకృత్వా గంధాదిభిరభ్యర్చ్య—తతో వరోఽప్యర్కస్య పురతస్థి
త్వా ప్రాఙ్ముఖః. "త్రిలోకవాసిన్సప్తాశ్వ ఛాయయాసహితార్కభో
తృతీయోద్వాహజందోషం నివారయ సుఖంకురు । ఇతిప్రార్థ్య

ష్య దేవేశం ఛాయయా సహితం రవిమ్ । గన్ధైర్ధూపైశ్చ మాల్యై
శ్చ తత్తన్మన్త్రైః ప్రపూజయేత్ ॥ అర్కం ప్రదక్షిణం కుర్యా త్తత్త
న్మన్త్రమిమం బుధః । మమ ప్రీతికరా యేయం యన్మాం పృథక్పురాస
తీ । అర్కేణ బ్రహ్మణా సృష్టా అస్మాకం ప్రతిరక్షతు ॥ ” ఇతి జపిత్వా
త్రిః ప్రదక్షిణం కృత్వా పునః ప్రత్యఙ్ముఖస్త్విమం “ నమస్తే మంగళా
దేవి నమస్సవితురాత్మజే । త్రాహి మాం కృపయా దేవి పత్నీత్వా
మ ఇహాగతా ॥ తతః కన్యావరణం కుర్యాత్. కౌశికగోత్రస్య
విష్ణుశర్మణో నప్త్రే శర్మణః పౌత్రాయ శర్మణః పుత్రాయ వాసుదేవ
శర్మణే వరాయ ఆదిత్యశర్మణః పుత్రీ మర్కనామ్నీం కన్యాం వృణీ
మహే - వృణీధ్వం తస్మై దాస్యామీత్యాచార్య ఉక్త్వా ఽఽ
గతం వరం మధుపర్కేణ పూజయిష్య ఇతి సంకల్ప్య మధుపర్కం
కుర్యాత్. తతో యజ్ఞోపవీత వస్త్ర గన్ధ మాల్యాదిభి రలంకృత్య
తతస్సుముహూర్తే కన్యాం దృష్ట్వా తత ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖః
ప్రాణానాయమ్యార్క కన్యాదానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ప్రత్యఙ్ము
ఖస్య వరస్య పూర్వవన్నామగోత్ర ముచ్చార్య “ అర్క-కన్యామిమాం
దృష్ట్వా యథాశక్తి విభూషితామ్ । గోత్రాయ శర్మణే తుభ్యం దత్తాం
విప్రసమాశ్రయ” ఇత్యుక్త్వా తుభ్యమిమాం కన్యాం సంప్రదదే నమమే
తి హరిద్రాక్షతసహిత హిరణ్యోదకపూర్వక మర్కకన్యాం విప్ర
హస్తే దత్వా-వరో ఽపి “ దేవస్యత్వే ” తి ప్రతిగృహ్ణీయాత్. తతో
వరః అంజల్యవక్షణకర్మాది కంకణాన్తం కృత్వా యావత్పంచీకృత
సూత్రం స్త్రియా వృక్షస్యకంఠే “ బృహత్సామే ” తి మన్త్రే
ణ బధ్వా తతః కర్మణః పుణ్యాహం వాచయిత్వా తతో వివాహ
హోమం కుర్యాత్. అర్కవృక్షస్య పురతస్స్థండిలం కృత్వా ప్రాణా

నాయస్య- వివాహ ప్రధానహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యాజ్యభాగాంతే "సోమాయ జనివిదేస్వాహా" ఇతి షోడశాహుతీర్హుత్వా- చతుర్గృహీతమాజ్యం గృహీత్వా "ఉదుత్యంజాతవేదస" మితి పురోనువాక్యామనూచ్య "చిత్రం దేవానా" మితి యాజ్యయా జుహోతి. "సంగోభిరాంగిరసస్స్వాహా-బృహస్పతయ ఇదం" ఇతి "యస్మై త్వా కామకామాయవయం సమ్రాడ్యజామహే-తమస్మభ్యం కామందత్త్వాఽథేదం ఘృతంపిబస్వాహా-అగ్నయ ఇదం" ఇతిచవ్యాహృతిభిర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిశ్చహుత్వా తతశ్చతుర్గృహీతమాజ్యంగృహీత్వా "ఇయంనార్యుపబ్రూతే- అర్యమణంను దేవం త్వమర్యమాభవసి" ఇతి జుహోతి. త్రిఃప్రదక్షిణంకృత్వా స్విష్టకృతం హుత్వా జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వాఽర్కవృక్షస్యాగ్నేయాదికోణేషు కలశాన్స్థాపయిత్వా ఉదకైపూరయిత్వా హరిద్రాక్షతగంధాదికం ప్రక్షిప్య ప్రతికుంభేషు మహావిష్ణుమావాహ్యాభ్యర్చ్య "ఇదంవిష్ణు" రితిమంత్రేణ పాద్యార్ఘ్యాది నైవేద్యాంతం కృత్వా - మయాకృత మిదంకర్మ స్థావరేషు జరాయుజా | అర్కాపత్యాని దేహి తత్సర్వం క్షంతుమర్హసి || ఇతిజపిత్వా - ప్రదక్షిణంకృత్వా- పంచశాంతిమంత్రాన్ జపిత్వా-ఆచార్యాయ వస్త్రభూషణ దక్షిణాదికందత్త్వా తతఃపర మర్కవృక్షసమీపే క్షీరం పిబతి. తతో బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాఽఽశిషో వాచయిత్వా పశ్చాన్మానుషీం కన్యా ముద్వహేత్ || ఇత్యర్క వివాహ ప్రయోగః

నాళవేష్టన శాంతిః || అతఃపరంప్రవక్ష్యామి నాళవేష్టనజం ఫలం | శిశ్నేకంఠేచనాభౌచ వేష్టతే వేద్యువేష్ట్రుతిః || తత్ఫలంత్రిధ్రక్షి జేబాహా పితృవ్యహ్యోత్తమ శిభుజే | మాతృవ్యసుర్వేష్ట్రుత్యు దుదరే

మాతులస్యచ ॥ పార్శ్వయోస్సహజాః పార్శ్వ త్సర్వనాశో భవేద్ధ్రువం । నాభ్యాదిమాలాకారేణ సర్వమృత్యుప్రదం భవేత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం శాంతింకుర్యాద్విచక్షణః ॥

పాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య "ఓం నమస్సదసే + ఉపాసతాం సర్వేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః । అశేషేత్యాదిస్సీకృత్య గోత్రస్య నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య మమ కుమారస్య నాళవేష్టన జననేన యోదోషస్సమజని తద్దోష పరిహారార్థం జన్మనక్షత్ర జన్మరాశి వశాన్నా నక్షత్ర నామరాశివశాదాదిత్యాది నవగ్రహేషు యేయేగ్రహాః అరిష్టస్థానేషుస్థితాః తైస్తైః క్రియమాణ కరిష్యమాణ దుష్టారిష్టపరిహారద్వారా శుభ ఏకాదశస్థాన ఫలావాప్త్యర్థం యేయేగ్రహాః శుభస్థానేషు స్థితాస్తేషాం గ్రహాణా మతిశయఫల జనకతా సిద్ధ్యర్థం మాతాపిత్రోశ్శిశోశ్చ మాతులాదీనాంచ సర్వారిష్ట పరిహారద్వారా శ్రీమహావిష్ణుప్రీత్యర్థం నాళవేష్టన శాంతిజపమాచార్యముత్విఙ్ముఖైః కారయితుం మమ యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణ ॥ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య విష్వక్సేనారాధనం కృత్వా - ఆచార్యవరణం శుద్ధిపుణ్యాహంచ కృత్వా గ్రహాదికం సర్వంప్రోక్షయేత్ - శుచౌ దేశే వ్రీహీన్నిక్షిప్య ॥ అష్టదళపద్మం లిఖిత్వా నవవస్త్ర మాచ్ఛాద్య తస్యోపరితదర్ధం తిలంనిక్షిప్య తదుపరిచ నవవస్త్ర మాచ్ఛాద్య తస్యోపరితదర్ధం తండులాన్నిక్షిప్యాష్టదళపద్మంలిఖిత్వా దర్భానాస్తీర్య తస్యోపరి శ్వేత సూత్రవేష్టితం కుంభంనిధాయ "హిరణ్యశృంగం + అర్ణవః । ఆపోవా ఇదం + రాప ఓం ॥ గంగేచ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి । నర్మదే సింధు కావేరి జలేఽస్మిన్సన్నిధిం కురు" ఇతిమంత్రేణ తీర్థం పూరయిత్వా కుంభరత్నం స్వర్ణప్రతి

మాం లక్ష్మీనారాయణ మూర్తిం చ నిక్షిప్య- దర్భకూర్చామ్రశాఖపంచత్వక్పంచపల్లవాన్నిక్షిప్య ॥ తస్యోపరి నారికేళఫలం నిధాయ ॥ నాళాకారాం స్వర్ణసూత్రపూవేష్టయేత్ । రక్తవస్త్రం తస్యోపరి శ్వేతవర్ణంవస్త్రమాచ్ఛాద్య "ఇమం మేవరుణ" ఇతివరుణాంతర్యామిణం శ్రీమన్నారాయణ మావాహయామీతి నారాయణం నాళవెష్టన శాంతికలశే ఆవాహయేత్ । తత్పురతః కేశవాది ద్వాదశ కలశాన్ స్థాపయేత్ । తన్మధ్యే వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాన్ తన్మధ్యే లక్ష్మీనారాయణమేవం ప్రాదక్షిణ్యేన సప్తదశకలశాన్ స్థాపయేత్ । వాసుదేవాదీన్ లక్ష్మీనారాయణంచేతి పంచకలశాన్ వాస్థాపయేత్. "శన్నోదేవీ" రిత్యాపః పూరయిత్వా। తత్కలశే స్వర్ణమూర్తి ప్రతిమాం నిక్షిప్య । దర్భకూర్చామ్రశాఖ నారికేళఫలాని నిధాయ । గంధపుష్పై రలంకృత్య ॥ నివేదనం విష్ణుగాయత్ర్యా షోడశోపచారాన్ కుర్యాత్- బ్రాహ్మణాన్ బహూన్ వృత్వా స్వయందర్భహస్తేన కలశమన్వారభ్య జపేత్. వేదాదీన్ జాపయేత్. అగ్నిమీళే- ఇషేత్వా -అగ్న ఆయాహి-శన్నోదేవీః- కృణుష్వ పాజః -మహాగ్ం ఇంద్రః-సజోషా ఇంద్ర- అగ్నిరాయుష్మాన్-ఆశుశ్శిశానః-విష్ణుసూక్తం-శ్రీసూక్తం-పురుషసూక్తం నారాయణానువాకం -భూసూక్తం పంచశాంతిః- ఘోష శాంతిరితి జపిత్వా -కుంభస్యపురతః అగ్నిప్రతిష్ఠాపనం కుర్యాత్.

స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణ ముఖాంతంకృత్వా -విష్ణుసూక్తేన సమిధాహుతీః- రుద్రసూక్తేన ఆజ్యాహుతీః- బ్రహ్మసూక్తేన అన్నాహుతీః - త్ర్యంబకమంత్రేణ వ్రీహిమిశ్ర తిలహోమః-నక్షత్రేష్టి వాక్యేనచసర్వహోమః తత్తన్మంత్రేణ అష్టోత్తరశతం అష్టావిం

శతివారం హుత్వా- వ్యాహృతిభిః స్విష్టకృతంచహుత్వా పరిధ్యంజనం లేపకార్యం పరిధిప్రహరణం పరిషేచనాంతంకృత్వా- బ్రహ్మోద్వాసనం ॥ కుంభోదకేన వరుణసూక్తేన " దేవస్యత్వే " తి మాతాపితరౌశిశోశ్చాభిషించే దథవా ప్రోక్షయేత్- ఆచార్యాయ దక్షిణాందత్వా -కలశవస్త్ర ప్రతిమాంవస్త్ర ధాన్యానిచదత్వా-ఆజ్యావలోకనం ॥ " రూపగ్ం రూపంప్రతిరూపోబభూవ-తదస్యరూపంప్రతిచక్షణాయ-ఇంద్రోమాయాభిః పురురూప ఈయతే-యుక్తాహ్యస్యహరయశ్శతాదశ=యాఽఽత్మీయశ్యశ్చేదాస్థ్యం సర్వాంగేషువ్యవస్థితా । తత్సర్వం శమయాద్యత్వం శ్రియంపుష్టించవర్ధయ ॥ ఆజ్యదానం ॥ కామధేనోస్సముద్భూతం సర్వక్రతుషు సంస్థితం ॥ దేవానామాజ్యమాహార మదశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదం ఆజ్యదానం సదక్షిణాకం సతాంబూలం తుభ్యమహం సంప్రదదేనమమ. దశదానాని-గోభూతిలహిరణ్యాజ్య వాసోధాన్య గుడానిచ । రౌప్యం లవణమిత్యాహుర్దశ దానాని ప్రకీర్తితాః ॥ ఇమాని దశదానాని నానాగోత్రేభ్యః + ప్రదదే ॥ ఆశిషోవాచయిత్వా - సదస్యానాం తాంబూలదక్షిణాంచ దత్వా ॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్.

రోహిణీ నక్షత్ర జనన శాంతిః ॥ అనుగ్రహః విష్వక్సేనం సంపూజ్య సంకల్ప్య ఆచార్యవరణం పుణ్యాహం పంచగవ్యేన ప్రతిమాశుద్ధించ కృత్వా స్థండిలస్యోపరి పంచకుంభాన్ స్థాపయిత్వా- మధ్యే బ్రహ్మకుంభం - పరితః దిక్పాలక కలశాన్ బ్రహ్మదేవతా ప్రతిమాం బ్రహ్మకుంభే నిక్షిప్య - పంచగవ్యం పంచపల్లవం పంచత్వక్పంచమృత్తికాః పంచరత్నంచ కుంభేనిక్షిప్య-మధ్యమకలశే అష్టావాక్యేన పూజాప్రతిమా మావాహ్య . ప్రాగాది దిక్పాలక కలశేషు

" త్రాతారమింద్రం- సుగంధిం పుష్టివర్ధనం- తత్వాయామి- వయగ్ం సోమ " ఇతి మంత్రైస్సప్తాహుతీః కృత్వా-జపస్తు వేదాది కృతుష్వ పాఠః-బ్రహ్మసూక్తం-విష్ణుసూక్తం-నమకచమకం-పురుషసూక్తం-భూసూక్తం-మృత్యుసూక్తం- అష్టావాక్యం -గాయత్రీ సహస్రం -నామత్రయం-ఆయుష్యసూక్తం - ఘృతసూక్తం - పంచశాంతిః-మహాశాంతిః -ఆపోహిష్ఠా మయోభువః-హిరణ్యవర్ణాః - పవమానః ఇత్యేతాన్మంత్రాన్ జపేత్-కుంభస్య పురత ఉపగ్నా స్వగృహ్యోక్త ప్రకారేణాగ్ని ప్రతిష్ఠాపనాదిముఖాంతం కృత్వా-అష్టావాక్యేనసమిచ్చ రుమాజ్యేనాష్టోత్తరశతం త్ర్యంబకమంత్రేణ తిలమష్టోత్తరశతం, మృత్యుసూక్తేనదూర్వాహోమం, జయాది పరిషేచనాంతం కృత్వా పస్థాయోత్తరపూజాం కృత్వా " ఆపోహిష్ఠా " ఇతిమంత్రేణాభిషేకః ఆజ్యావలోకనం- సకలశవస్త్ర ప్రతిమాదానం ప్రతిమాంవస్త్రేన యుక్తాం సర్వాభరణభూషితాం । దాస్యామి తుభ్యం విప్రేంద్ర యథో క్తఫలదో భవ " ఇతిదద్యాత్-అయః (పిండ) పాత్రదానం " యాని పాపాన్యనేకాని కామోత్థానికృతానివై । అయః (పిండ) పాత్రప్ర దానేనతానినశ్యంతు మేసదా ॥ కార్పాసదానం - తిలదానం-భూః దానం-దశదానం ఫలదానమాశీర్వాదం బ్రాహ్మణ భోజనంచకుర్యాత్.

మూలా నక్షత్ర జనన శాంతిః॥ అనుగహస్సంకల్పశ్చ-విష్వక్సేనారాధనం ప్రాణాయామం సంకల్పః-గోత్రస్య నక్షత్రేరాశౌ జాతస్య మూలానక్షత్రజననేసతి మాతాపిత్రోశ్శిశోశ్చ యోదోష స్సమజనితాదృశ సకలదోషపరిహారార్థం వరాహమిహిరాచార్య ఋషిప్రోక్త ప్రకారేణ మూలానక్షత్రశాంతి కర్మకరిష్య ఇతిసంకల్పః॥ " ఇదంవిష్ణు " రితిమంత్రేణ దుకూలమాదాయ అంశోక్త ద్రవ్యాణి

బధ్వా "నవోనవ" ఇతిమంత్రేణ శిశుంవస్త్రేణ పరివేష్ట్య వ్రీహియవమాషాభిషేకం కుర్యాత్. చక్షుర్భిబ్రాహ్మణైస్సహ, పంచశాంతిః-పవమానః-కృణుష్వపాజః-ఋచాంప్రాచీం-శ్రీరుద్రం-పుంసూక్తం శ్రీసూక్తంచజపేత్-అథ కుంభస్థాపనం -పుండరీకాక్షావాహనం-ఐంద్రం-త్ర్యంబకం -అపమృత్యుమపరుంధం సర్వేషు నావగ్రయమే కైక మష్టోత్తరశతంజపేత్- అగ్ని ప్రతిష్ఠాపనాది ముఖాంతంకృత్వా ప్రధానహోమం నక్షత్రదేవతాహోమం "మూలాప్రజా" మిత్యష్టావాక్యం "నవోనవః" యుతఇంద్రద్వయః ముంచామిత్వేన సూక్తేన "త్ర్యంబకం ఇదంవిష్ణుః -విష్ణోర్నుకం" విష్ణోరరాటమసి-ఇతి చరుసమిదాజ్యైశ్చ ద్వాత్రింశదాహుతీర్జుహుయాత్ - తిల దధిసక్తు మిశ్రితంగాయత్రీ సంఖ్యాప్రకారేణ జుహుయాత్ - ఘృత మిశ్రితపాయసేనపుంసూక్తేన ప్రత్యృచంజుహుయాత్ - జయాది బ్రహ్మోద్వాసనాంతంకృత్వా- అష్టావాక్యేన కుంభాభిషేచనం-ఫల దానం_వస్త్రప్రతిమాదానముపాధ్యాయాయ దద్యాత్. ఆశీర్వాదం, బ్రాహ్మణభోజనం సర్వేషాం తాంబూలదక్షిణాదీని దద్యాత్ ॥

సర్వదుష్టనక్షత్ర జనన శాంతిః ॥ ఏవంవిస్తరశ్శాంతిర్కర్తానుష్ఠానాశక్తౌ సదస్యానమజ్ఞాప్య విష్వక్సేనారాధనంకృత్వా- పంచకలశాన్స్థాపయిత్వా తేషు వాసుదేవాదీన్లక్ష్మీనారాయణం, ఇంద్రాదీన్వా ఆవాహ్యాభ్యర్చ్య- సర్వేషు కలశేషు లక్ష్మీనారాయణం వరుణాంతర్యామిణం ప్రతిమాయాం ప్రతిష్ఠాప్య - పంచశాంతి మంత్రాన్ జపిత్వా స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణాగ్ని ముఖాంతంకృత్వా తత్తన్నక్షత్రశాంతిర్కర్మసు తత్తన్నక్షత్రాష్టావాక్యేన సమిచ్చర్వాజ్యైరష్టోత్తరశతమష్టావింశతి వారమష్టవారం, తత్తన్నక్షత్రశాంతి

హోమకర్మసుపూర్వోక్తరాష్టౌవాక్యైర ధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా హోమంచ హుత్వా- జయాద్యుపస్థానాంతం కృత్వా- "దేవస్య త్వే"తి అష్టౌవాక్యైనచ దంపతీ శిరసంచ ప్రోక్ష్య-కుంభేష్వావాహితాః దేవాన్యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాప్య-పూర్వవత్కలశవస్త్ర ప్రతిమాదానాని కుర్యాత్. అజ్యావలోకనాదిసర్వం పూర్వవత్.

పఞ్చసంస్కార ప్రయోగవిధిః.

అథ మంత్రారంభస్య కాలః—కాలప్రకాశికాయామ్.

మంత్రారమ్భ చైత్రమాసే బహుదుఃఖఫలప్రదః । వైశాఖే రత్నలాభస్స్యాత్ జ్యేష్ఠేతు మరణంధ్రువమ్ ॥ ఆషాఢే సర్వనాశస్స్యాత్ శ్రావణే వృద్ధిరుత్తమా । ప్రజానాశో భాద్రపదే భవేదాశ్వయుజే శుభమ్ ॥ కార్తికే జ్ఞానవృద్ధిస్స్యాత్ మార్గశీర్షే శుభోదయః ॥ పుష్యేతు జ్ఞాననాశస్స్యాత్ మాఘే మేధావివర్ధనమ్ ॥ ఫాల్గునే సర్వవశ్యంస్యాత్ మంత్రారంభే ఫలంస్మృతమ్ ॥ ఉత్తరాత్రితయంబ్రాహ్మ రేవతీపుష్యవాసరాః । వారుణా వాయుమిత్రాశ్చ మరుత్త్వాష్ట్రాదిసైర్భతాః ॥ ఇంద్రవైష్ణవహస్తాశ్చ దీక్షాయాంతు శుభప్రదాః ॥ చతుర్దశ్యష్టమీపర్వ భౌమవారాశ్చ వర్జితాః ॥ చరస్థిరోభయాఃశ్రేష్ఠా నక్షత్రాణాం క్రమాత్స్మృతాః ॥ దీక్షాకాలే గ్రహాస్సర్వే ఒశుభస్థానవినాశదాః ॥ మంత్రారంభే సదావర్జ్యం పితృమాస చతుష్టయం । తదన్యే శుభదామాసా ఇతికేచిత్ప్రచక్షతే ॥

అథ పఞ్చసంస్కారవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః.

తాపఃపుండ్రస్తథానామ మంత్రోయాగశ్చ పంచమః । ఏతేవై పంచసంస్కారాః పారమైకాంత్యహేతవః । ఆచార్యశ్శిష్యేణ

మహానద్యాదౌ కృతనిత్యక్రియః శుభేమాసె పక్షె, దినె వారనక్షత్రె లగ్నేచ పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాపయేత్- నమస్సదస ఇత్యాదినా- అత్రాస్య చేతనస్య గోత్రస్య శర్మణః భగవన్మంగళాశాసన యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం శ్రీమన్నారాయణదాస్య సిద్ధ్యర్థం దృష్టాదృష్ట సకలమంగళావాప్త్యర్థం భగవదాజ్ఞానుజ్ఞాకరణ యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ఇమంచేతనం అముకగోత్ర మముకశర్మాణం తాపపుండ్రనామ మంత్రయాగాఖ్యైః పంచభిస్సంస్కారైస్సంస్కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు ఇతి ప్రార్థనా ॥ తత్రైవప్రాణాయామపూర్వకం సంకల్ప్య సాత్త్వికత్యాగంచ కుర్యాత్ - విష్వక్సేనారాధనానంతరం వాసం కల్పయీత॥ అథ ప్రాగ్భాగె పశ్చిమాభిముఖం భగవంతం సుదర్శనం పాంచజన్యంచ యథావిధి నీరాజనాంతం సంపూజయేత్ ॥ భగవతః ఉత్తరభాగె గోచర్మమాత్రం గోమయేనోపలిప్య తండులాన్ప్రకీర్య తత్రప్రాగాదిషు ద్వాదశమధ్యే చత్వార్యూర్ధ్వ పుండ్రాణివిలిఖ్య "ఓం నమోభగవతె కేశవాయే" తి మంత్రైః ద్వాదశభిః వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ మంత్రైశ్చైవంరూపైశ్చతుర్భిః "చతుశ్చక్రం నమస్యామీ" త్యాద్యుక్త ప్రకారేణ ధ్యానావాహనాదిభిః పుండ్రదేవతాస్సంపూజ్య తథా తత్సన్నిధౌ క్వచిత్ప్రదేశె నామదేవతాం మంత్రదేవతాం యాగదేవతాంచ భగవదాత్మికాం ధ్యానావాహనాదిభి రుపచారైః షోడశభిస్సంపూజయేత్ ॥ అథ ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య శిష్యశుద్ధ్యర్థం స్థలశుద్ధ్యర్థం సర్వోపకరణశుద్ధ్యర్థం పంచగవ్యద్రవ్యశుద్ధ్యర్థం రక్షాబంధనద్రవ్యశుద్ధ్యర్థం పంచసంస్కారాంగం శుద్ధిపుణ్యాహం వాచయీత ॥ తత్రజప్యాః మంత్రాః- ఆపోహిష్ఠా...హిరణ్యవర్ణాః ... పవమానస్సువర్జనః

పంచశాంతిమంత్రాః...పురుషసూక్తం - శ్రీసూక్తం - మూలమంత్రశ్చ అథఉత్తరారాధనపూర్వకం సర్వోపకరణం సంప్రోక్షయేత్.

అథాక్షత పూర్ణపాత్రస్యోపరి నవగుణితం పంచగుణితం చతుర్గుణితంవా సూత్రంగంధేన హారిద్రాచూర్ణేనవానులిప్తం నిధాయాష్టోత్తర శతసంఖ్యాక గాయత్ర్యాభిమంత్ర్య పుణ్యాహోదకేన ప్రోక్షయేత్ - మంత్రస్తు-బ్రహ్మజజ్ఞానం + యోనిమసతశ్చవివః- పితా విరాజామృషభోరయీణామ్ X వర్ధయంతః॥ బ్రహ్మదేవా నజనయత్ బ్రహ్మవిశ్వ మిదంజగత్- బ్రహ్మణః క్షత్రంనిర్మితం- బ్రహ్మ బ్రాహ్మణ ఆత్మనా- అంతరస్మిన్ని మేలోకాః- అంతర్విశ్వమిదంజగత్ -బ్రహ్మైవభూతానాం జ్యేష్ఠం- తేనకోర్హతిస్పర్ధితుమ్ -బ్రహ్మందేవాస్త్రయస్త్రింశత్-బ్రహ్మన్నిందః ప్రజాపతీ-బ్రహ్మన్ హవిశ్వాభూతాని నావీవాంతస్సమాహితా- చతస్ర ఆశాః ప్రచరంత్వగ్నయః-ఇమంనోయజ్ఞం నయతుప్రజానన్ । ఘృతంపిన్వ న్నజరగ్ం సువీరం-బ్రహ్మసమిద్భవత్యాహుతీనామ్" (అష్ట॥ ౨॥ ౮॥ ౬౭+౬౮) ఇతి బ్రహ్మసూక్తమ్. "త్ర్యంబకం యజామహే" ఇతిమంత్రేణ హారిద్రాచూర్ణేనోద్ధార్య సూత్రం త్రివారమున్మృజ్య "విష్ణోర్నుకం" మితిమంత్రేణ "బృహత్సామక్షత్రభృ" దితిమంత్రేణచ రక్షాబంధనం కుర్యాత్ ॥ "జితంతే" ఇతి మంత్రేణ కూర్చేన సంస్పృశ్య కుంభోదకేన ప్రోక్షయేత్.

అథ పంచగవ్యవిధిః-:గోమూత్రం గోమయంక్షీరం దధిసర్పిః కుశోదకం । నిర్దిష్టం పంచగవ్యంతు పవిత్రం కాయశోధనమ్ ॥ గోమూత్ర పూర్వభాగేతు దక్షిణే గోమయంన్యసేత్ । పశ్చిమేవిన్యసేత్క్షీరం దధిచైవోత్తరే న్యసేత్ ॥ తన్మధ్యేవిన్యసేత్సర్పి రీశాన్యేతు కుశోదకమ్॥

పఞ్చగవ్య ద్రవ్యాణి పుణ్యాహోదకేన సంప్రోక్ష్య.

గాయత్ర్యా గృహ్యగోమూత్రం గంధద్వారేతి గోమయమ్ ఆప్యాయస్వేతి చ క్షీరం దధిక్రావ్ణ్ణేతి వై దధి ॥ తథా శుక్రమసీత్యాజ్యం దేవస్యత్వా కుశోదకం ॥ పంచగవ్యంతు గృహ్ణీయాత్ శుభపాత్రేహి నూతనే ॥ ఆలోడ్య ప్రణవేనైవ నిర్మంథ్య ప్రణవేన తత్ । యత్త్వగస్థిగతం పాపం దేహే తిష్ఠతి మామకే । ప్రాశనం పంచగవ్యస్య దహాత్వగ్ని రివేంధనమ్ ॥ ఇతి మంత్రః । అథ స్వగృహ్యోక్త విధినా స్థండిలకల్పనాద్యగ్ని ప్రతిష్ఠాంతం కృత్వా బ్రహ్మవరణపూర్వకం అగ్నిముఖాంతం నిర్వర్త్య వైష్ణవాగ్నించ కుర్యాత్.

తత్క్రమస్తు:—వహ్నౌ చ కల్పయేద్దివ్యం యోగపీఠాదికం క్రమాత్ । వహ్నిమధ్యే మహాలక్ష్మీం సర్వాభరణభూషితామ్ ॥ సర్వావయవసంపన్నామృతుస్నాతాం విచింతయేత్ । దేవం నారాయణం ధ్యాయే త్సర్వలక్షణలక్షితమ్ । సర్వాభరణసంయుక్తం సర్వాయుధ విభూషితమ్ ॥ ఏవం ధ్యాత్వా సమభ్యర్చ్య కుండమధ్యే విశేషతః ॥ తయోస్సంకల్పమాత్రేణ వహ్న్యుత్పత్తిం విచింతయేత్ । గర్భాదానాదిసంస్కారైస్సంస్కృతం తం విచింతయేత్ । వైష్ణవాగ్నికృతిరియం సర్వసత్కర్మసాధికా ॥ ౧ ॥ అథాన్వారబ్ధే శిష్యే తావహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - ఆజ్యేన మూలమంత్రేణాహుతీః కృత్వా, తతః ప్రత్యక్షరమష్టావాహుతయః । పునస్సమస్తేనైకా ॥ ౧౦ ॥ పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచమ్ । సహస్రశీ ॥ పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం ॥ ౨ ॥ ఏతావానస్య మహిమా ॥ ౩ ॥ త్రిపాదూర్ధ్వ ॥ ౪ ॥ తస్మాద్విరాట్ ॥ ౫ ॥ యత్పురుషేణ ॥ ౬ ॥ సప్తాస్యాస ॥ ౭ ॥ తం యజ్ఞం ॥ ౮ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్స ॥ ౯ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వ

హుతః । ఋచస్సామాని ॥ ౧౦॥ తస్మాదశ్వా అజా ॥ ౧౧ ॥ యత్పు
రుషంవ్యదధుః । ౧౨ ॥ బ్రాహ్మణోస్య ॥ ౧౩ ॥ చంద్రమా మనసో
॥ ౧౪ ॥నాభ్యా ఆసీత్ । ౧౫ ॥ వేదాహమేతం ॥ ౧౬ ॥ ధాతా
పురస్తాత్ । ౧౭ ॥ యజ్ఞేన యజ్ఞ ॥ ౧౮ ॥ అష్టాదశాహుతయః
॥ ౨౦ ॥ "నారాయణాయవిద్మహే" ఇతి విష్ణుగాయత్ర్యాత్రిః॥
॥ ౩ ॥ ౧ ॥ విష్ణోర్నుకం ॥ విష్ణోరరాటమసీతివషట్ ॥ ౬॥ ౭ ॥
తదస్యప్రియం ॥ ప్రతద్విష్ణుః ॥ పరోమాత్రయా । విచక్రమేపృథివీ
త్రిర్దేవః పృథివీ ॥ అతో దేవా । ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే ॥ త్రీణిపదా
విచక్రమే ॥ విష్ణోః కర్మాణిపశ్యత । తద్విష్ణోః పరమం ॥ తద్విప్రాసో ॥
ఏకాదశాహుతయః । ౧౧ । ౪౯ ॥ చరణం పవిత్రం ॥ లోకస్య
ద్వారం । ఇతి ద్వే । పవిత్రంతేవితతం బ్రహ్మణస్పతే । ప్రభుర్గాత్రాణి
పర్యేషి విశ్వతః । అతప్తతనూర్న తదామో అశ్నుతే శృతాస
ఇద్వహంతస్తత్సమాశతస్వాహా । పవిత్రవంతః పరివాచమాసతే ।
పితైషాంప్రత్నో అభిరక్షతివ్రతం । మహస్సముద్రం వరుణస్తిరోదధే ।
ధీరా ఇచ్ఛేకుర్ధరుణేష్వారభమ్ ॥ ఇతి ద్వే ॥ యేనదేవాఃపవి ॥
ప్రాజాపత్యం ॥ ఇంద్రస్సునీతీ ॥ ఇతి తిస్రః ॥ సుదర్శనాయహేతిరా
జాయనమః ॥ ఇతి పంచాయుధాహుతయః । ౧౨ ॥ ౬౧ । తతః
మూలమంత్రేణ చతస్రః ॥ మంత్రరత్నేనతిస్రః ॥ ౬౮ । సుదర్శన
మంత్రేణ పాంచజన్యమంత్రేణచ ప్రత్యేకం షోడశ ॥ ౩౨। ఆహుత్య॥
। ౧౦౦ ॥ శతాహుతయః ।

అథ పుండ్రసంస్కారహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య "ఓం
నమోభగవతే వాసుదేవాయ స్వాహా" త్యాది వ్యూహచతుష్ట
యాహుతయః చతస్రః ॥ ౪ ॥ కేశవాదయః ద్వాదశ ॥ ౧౬ ॥
మూలమంత్రేణ నమస్తే నవ్యస్తేన నమస్తే నచేతిద్వే ॥ తిస్రః ।

అథ నామసంస్కార హోమం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య-మూలేనైవ షోడశాహుతయః ॥౧౬ ॥

(తతః మంత్రసంస్కారహోమం సంకల్ప్య మూలమన్త్రేణ మంత్రరత్నేన-విష్ణుగాయత్ర్యా అష్టోత్తరశతసృత్వః ఆజ్యేనహుత్వా పురుషసూక్తఋగ్భిః ॥ ౧౬ ॥ విష్ణుషడక్షర్యా యథాశక్తి కేశవాదిభిర్మంత్రైః, నిత్యేభ్యోనమః స్వాహా-ముక్తేభ్యోనమః స్వాహా ఇతిచ జుహుయాత్.

అథ యాగహోమం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య కేశవాది చతుర్వింశతిమంత్రైః ॥౨౪ ॥ పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచం ॥ ౧౬ ॥ మూలేన షోడశాహుతయః ॥ ఆహత్య అష్టపంచాశదాహుతయః ॥ ౫౮। సర్వసమష్టిః || ౨౦౦ ॥

అథాగ్నే రుత్తరపూర్వార్ధే పవిత్రం దక్షిణపూర్వార్ధే పాంచజన్యంచ నిధాయ సంతాప్య అఘార్ఘ్యాదిభి రభ్యర్చ్య సుప్రసన్నం ధ్యాత్వాశిష్య ఆచార్యశ్చ ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా అగ్నిస్థం భగవంతం పవిత్రం పాంచజన్యంచ ప్రణమ్య స్వాచార్యం ప్రణమ్య గురుపరంపరా మనుసంధాయాత్మానంశిష్యం ఫలంచావిపర్యాసయన్ ఆచార్యస్తప్తపవిత్రం పూర్వమాదాయ ప్రాఙ్ముఖస్సన్నుదఙ్ముఖస్యో పవిష్టస్య దక్షిణం బాహుమంకయిష్యన్- సుదర్శనమహాజ్వాలకోటి సూర్యసమప్రభ । అజ్ఞానాన్ధస్య మే దేవ విష్ణోర్మార్గం ప్రదర్శయ ॥ శ్రీ సుదర్శనాయ హేతిరాజాయనమః । ఇతి శిష్యం వాచయన్నంకయేత ।

తతః-పాంచజన్య నిజధ్యాన ధ్వస్త పాతకసంచయ । పాహి మాంపాపినం ఘోరసంసారార్ణవ పాతినమ్ ॥ శ్రీపాంచజన్యాయ శంఖానామధిపతయేనమః । ఇతి వాచయన్ సవ్యం బాహుమంకయేత్।

అథ పయసా పాంచజన్య సుదర్శనాభిషేకం గంధాదిభిర్యథా పూర్వమభ్యర్చనంచ కుర్యాత్ ॥

అథ పుండ్రదేవతాం పరీత్య ప్రణిపత్యోపసేదుషే శిష్యాయ పుండ్రాణి ధారయిష్యన్ శ్వేతాం మృత్స్నాంనిష్పూల్య మూలమంత్రాదినాభిమంత్ర్య భగవదుపక్రమం స్వాచార్యపర్యన్తేభ్యో గురుభ్యస్సమర్ప్య స్వయంచధారయిత్వాంగుళీభిరాదాయ శిష్యలలాటాదిషు ధారయన్ కేశవాదిమంత్రాన్ వాచయీత । తతః శ్రీచూర్ణం ధారయిష్యన్ శ్ర్యాదిమంత్రాన్వాచయీత । తతశ్చతుశ్చక్రం నమస్యామీత్యాది మంత్రానుపదిశేత్ ॥

అథ నామదాస్యన్నాచార్యో నామదేవతాం పరీత్య ప్రణమ్యోపసేదుషం శిష్యం నామదేవతా ప్రసాదరూప గంధమాల్యాదిభిరలంకృత్య తన్మూర్తిం మనసాధ్యాయన్ అసావముకదాస ఇతి నామదద్యాత్ ।

అథ మంత్రముపదేక్ష్యన్నాచార్యః అంతేవాసినా సహ భగవంతం పరీత్య ప్రణమ్య యథాస్థానముపవిశ్య ప్రణిపత్యోపవిష్టం శిష్యముదకుంభాద్భిః ప్రోక్ష్య శోషణాదిభిర్విశోధ్య అస్త్రమంత్రేణ రక్షాంకృత్వా సాంగన్యాసం సధ్యానశ్లోకాన్ మంత్రానుపదిశేత్ ।

అథ యోగక్రమముపదేక్ష్యన్ గురుపరంపరాం నమస్కృత్య శ్రియంచ ప్రార్థ్య "త్వంమాతా సర్వలోకానాం దేవదేవేశ్వరప్రియే। ఆశ్రయస్వేశ్వరమిమ మపరాధశతైర్యుతమ్। చతుశ్లోకీమనుసంధాయ "నారాయణ దయాసింధో వాత్సల్యకరుణాలయ। " త్రాహ్యేనం పాపినం దేవ కృపయా సముపాగత "మితి ప్రసాద్య - స్వాచాం॰ సూన్నర్ఘ్వపుండ్రః ప్రణమనం......కూర్మాదీన్ దివ్యలోకం......ఆవాహనం చాననాఘేః స్వ " ఇతి శ్లోకత్రయంసారముపదిశేత్ ॥

అథ పరిధీన్ అభ్యజ్య ప్రహృత్య పాణినాఽఽయమ్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీః హుత్వా పరిషిచ్య బ్రాహ్మణముద్వాస్య అగ్నిముపతిష్ఠేత ॥

అథ పాత్రీకృత్యాఽఽశంకృత్వా స్వాచార్య సంభావనాపూర్వకంఆశిషో వాచయిత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజన దక్షిణా తామ్బూలాదిభిః పూజయేత్ ॥ ఇతి షష్ట్యసంస్కార కల్పః ॥

ఆశీర్వాదః—అస్మే దేవాసో వపుషే చికిత్సత యమాశిరా దమ్పతీ వామమశ్నుతః । పుమాన్పుత్రో జాయతే విన్దతే వస్వథ విశ్వే అరపా ఏధతే గృహః । ఆశీర్దాయా దమ్పతీ వామమశ్నుతామరిష్టో రాయస్సచతాగ్ం సమోకసా । య ఆసిచత్సం దుగ్ధం కుమ్భ్యా సహేష్టేన యామన్నమతిం జహాతు సః । సర్పిర్గ్రీవీ ॥ ౩౨ పీవ్యుపస్థా జాయా పీవానః పుత్రా అకృశాసో అస్య । సహజానిర్యస్సుమఖస్యమాన ఇన్ద్రాయాశిరగ్ం సహకుమ్భ్యాఽదాత్ । ఆశీర్మ ఊర్జముత సుప్రజాస్త్వమిషం దధాతు ద్రవిణగ్ం సవర్చసమ్ । సంజయన్క్షేత్రాణి సహసాఽహమిన్ద్ర కృణ్వానో అన్యాగ్ం అధరాన్త్సపత్నాన్ । (సం ॥ ౩ । ౨ ॥ ౩౨+౩౩)

ఆశిష మేవైతామాశాస్తే పూర్ణపాత్రే । అన్తతోఽనుష్టుభా । చతుష్పదా వా ఏతచ్ఛన్దః ప్రతిష్ఠితం పత్న్యై పూర్ణపాత్రే భవతి । అస్మిన్ లోకే ప్రతితిష్ఠానీతి । అస్మిన్నేవ లోకే ప్రతితిష్ఠతి । అథో వాగ్వా అనుష్టుక్ । వాఙ్మిథునమ్ । ఆపో రేతః ప్రజననమ్ । ఏతస్మాద్వై మిథునాద్విద్యోతమానస్తనయన్వర్షతి । రేతస్సిఞ్చన్ ॥ ౭౮ ॥ ప్రజాః ప్రజనయన్ । యద్వై యజ్ఞస్య బ్రహ్మణాయుజ్యతే । బ్రహ్మణా వై తస్య విమోకః । అద్భిశ్శాన్తిః । విముక్తం వా ఏతర్హి యజ్ఞస్య బ్రహ్మణా । ఆదాయైవైన త్పత్నీ సహోప ఉపస్పృశ్యత్తే

శాంత్యై । అంజలౌ పూర్ణపాత్రీమానయతి । రేత ఏవాస్యాం ప్రజాం దధాతి । ప్రజయాహి మనుష్యః పూర్ణః । ముఖం విమృష్టే । అవభృథస్యైవ రూపం కృత్వోత్తిష్ఠతి ॥ ౭౫ ॥ (అష్ట ॥ ౩ । ౩)

గోమృగకంఠేన ప్రథమామాహుతిం జుహోతి । పశవో వై గోమృగః । రుద్రోఽగ్నిస్స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవ పశూనన్తర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । నతత్ర రుద్రః పశూనభిమన్యతే ॥ ౪౪ ॥ అశ్వశఫేన ద్వితీయామాహుతిం జుహోతి । పశవో వా ఏకశఫం । రుద్రోఽగ్నిస్స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవపశూనంతర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । నతత్రరుద్రః పశూనభిమన్యతే । అయస్మయేన కమండలునాతృతీయామ్ । ఆహుతిం జుహోత్యాయస్యోవై ప్రజాః । రుద్రోఽగ్నిస్స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవప్రజా అంతర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । నతత్రరుద్రః ప్రజా అభిమన్యతే ॥ ౪౫ ॥ (అష్ట । ౩ । ౯ ॥)

అపశ్యంత్వామనసా+పుత్రకామే । (౧౩౭ తమపుటే ద్రష్టవ్యః)

నహాస్మిపూర్వాక్త్యే) దధ్యాచ్ఛృతం ప్రతిగర్త్యై తేచైవాసనే ।

శ్వేతశ్చాప్యశ్వతరీరథో హోతుః పుత్రకామా హేధ్యాఖ్యాపయేయుర్గర్భం తేహాపుత్రా న్లభంతేహ పుత్రాన్.

సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జయతి ॥ (సం । ౫ ॥ ౪ । ౫౭)

బుధ్యాన్నహస్యై ర్నమసోపసద్య । మిత్రందేవం మిత్రధేయన్నో అస్తు । అనూరాధాన్ హవిషావర్ధయంతః । శతంజీవేమ శరదస్సవీరాః ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౩)

నవో నవో భవతిజాయమానో హ్నాం కేతురుషసామేత్యగ్రే ।

భాగం దేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ ప్రచంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘ మాయుః ॥ (సం॥ ౨ ॥ ౪ ॥ ౪౪)

శతమానం భవతి శతాయుః పురుషశ్శతేంద్రియః-ఆయుష్యేవేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి। (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭)

ఆయుష్మంతం వర్చస్వంతం । ఆథో అధిపతిం విశాం । అస్యాః పృథివ్యా అధ్యక్షం । ఇమమింద్రవృషభంకృణు. (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౪ ॥ ౬౩+౬౪)

పూష్ణః పోషేణమహ్యమ్ । దీర్ఘాయుత్వాయ శతశారదాయ । శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషే వర్చసే । జీవాత్వై పుణ్యాయ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౧౯)

ఏతేనవై దేవాజైత్వానిజిత్వా । యంకామ మకామయంత తమాప్నువన్ । యంకామం కామయతే । తమేతేనాప్నోతి ॥ (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౭ ॥ ౪౮.)

పృథివ్యాసువర్చాయువతిస్సజోషాః । పూర్ణమాస్యుదగాచ్ఛోభమానా । ఆప్యాయయంతీ దురితానివిశ్వా । ఉరుం దుహాంయజమానాయ యజ్ఞం ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౨)

బుధ్యాస్మహావై ప్రతితిష్ఠతి॥ ఇత్యాశీర్వాదః.

శ్రీమతే శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల యతీంద్ర
మహాదేశికాయనమః.

శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశికేంద్రాను
గృహీతాఽనుగ్రహ పరిపాటీ.

ఓం స్వామినస్స్వస్తి మంత్రార్థాస్సత్యాస్సఫలా స్సంత్వితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు ॥౧॥ అనయోచరం పత్రో శ్వేదోక్తం దీర్ఘమాయుష్యం భూయాదితి తత్ర భవంతో

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

భవన్తో మహాంతోనుగృహ్ణంతు॥ ౨ ॥అద్యానుష్ఠితే వైవాహికే శుభకర్మణి మంత్రలోపే తంత్రలోపే ద్రవ్యలోపే శ్రద్ధాలోపే సంభవత్యపి సర్వం సాంగం యథావదనుష్ఠితం భూయాదితి తత్ర భవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు ॥౩॥ ఇమౌ దంపతీ వందారుక బృందారక బృందాగ్రగణ్య కోటీర కోటితట ఘటిత చటుల మణిపటల విస్ఫురదర సురుచిర మరీచి వీచి పరిచుంబిత చరణాంబుజస్య కలశాంబుధి రాజన్య కన్యాస్తనస్తబక వాస్తవ్య నిస్తుల కస్తూరికామోద ప్రశస్తి సౌవస్తిక కౌస్తుభాభరణస్యార మాలోచన చకోరహారిణ కిరణస్య క్షమాచిత్త సరోజమ ట్చరణస్య నీలావిలాస విహార శరణస్య శరణాగతభరణాయత్త కరుణస్య నిఖిల భువన సుభగంకరణస్య ఫణాధర ధురీణ ధరణీధరాభరణస్య జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్యాద్యనంత కల్యాణగుణ విలాస నివాసస్య శ్రీ శ్రీనివాసస్య కుల దైవతస్యానుగ్రహేణ శచీపురందరా వివాతిమాత్ర సౌభాగ్య ధురంధరౌ, సరస్వతీ చతురాననావివసకల కలాచతురాననౌ, జానకీ రఘునందనా వివజగదానందనౌ, రోహిణీ చంద్రమసావివ జానకీ రఘునందనా వివజగదానందనౌ, రోహిణీ చంద్రమసావివ

పరస్పర ప్రేమసాంద్రమనసౌ, అరుంధతీ వసిష్ఠావివ సదాచారనిష్ఠౌ, రతికుసుమచాపావివ అన్యోన్యానురూప రూపౌ, రుక్మిణీ వాసుదేవావివ ప్రవర్ధమానపుత్ర పౌత్రాది సంతాన ప్రభావౌచ భూయాస్తామితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు.

అనమోదంపత్యోః శ్రీమత్సరసిజాసన సరస్వతీ యతిరాజ కురుకేశ నిగమాంత దేశిక బ్రహ్మతంత్ర వరకాలయతి వరాది గురు పరంపరా చిరకాల నిరంతరారాధిత చరణారవిందస్య శ్రీ హయగ్రీవస్య నిరవగ్రహేణానుగ్రహేణ అతి సముద్రం గాంభీర్యం, అతికేశవాచార్యం మతిచాతుర్యం, అతిజాహ్నవి పావనత్వం, అతిసూర్యం

తేజస్విత్వం, అతిచంద్రమాహ్లాదిత్వంచ భూయాదితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు.

అస్మిన్ వైవాహిక శుభోత్సవ తదీయారాధనే, హరిత తరకదళీ కాపత్ర మరకతతల భద్రాసనాధిరూఢేన, శాణోల్లీఢహీరమణిరేఖా స్మేరయా ఘృతధారయా సహధర్మచర్యాపరిరబ్ధేన నిజగుణాను రూపేణ సూపేన సచివేన కందళితానందకంద రసోద్దండ కూశ్మాండ దుర్వార రసోర్వారుక మూర్తాంగ వార్తాక రసజటాలపటోల శాకై రంగై రసైః షడ్భిర్గుణైః సహకారామలక జంబీరమరీచోపదం శేన శక్తిత్రయేణమా కందాదిఫలవితానైః ప్రధానైః అతిరసైరతిర సైః, మనోహరైర్మనోహరైః, నిఖిలజనమోదకైర్మోదకైః, సంవ ర్ధిత హేళికాభిః హాళికాభిః, ఉజ్జృంభిత రసాటోపైః శష్కుల్యాద్య పూపైః పరిజనకలాపైః, మార్జికా దధిమార్జికాభ్యాం చామరగ్రా హికాభ్యాం, మృణాలసూత్రసచ్ఛాత్ర గోధూమ పిష్టవిరచిత సేవాభి ధానభక్ష్యవిశేషైః శాప్రమరైశ్చపరిగతేన, అఖండమండదధిఖండ విమలవాససాపరివీతేన, తారాపతిదీప్తి దోరాహావధీరేణ క్షీరేణాభి షిక్తేన, పప్పళాభిధానధవళాతపత్ర పరిష్కృతేన, నిగృహీత తృష్ణాస హచరీపరిరబ్ధ క్షుద్భార ప్రతిపక్షరాజేన, శాల్యోదనమహారాజేన, శుద్ధాత్మనానేన యజమానేనేవపరితోషిత శేష భాగవతాంతర్యామీ శేషగిరి నివాసశ్శ్రీనివాసస్సుప్రీతో సుప్రసన్నో వరదో భూత్వా అనయోర్దంపత్యోర్నిరంతరం క్షేమస్థైర్య వీర్యవిజయాయురా రోగ్య సౌభాగ్యాభివృద్ధిప్రదో భూయాదితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు। అస్మిన్ శుభోత్సవే ఘనసార ఘనసారమృ గమదఘుసృణ ఘుసృణిత వివిధచందనగంధైః, అవికల వకుళ మరువక కురువక మల్లీమతల్లీ చంపక చాంపేయ మందార కుందారవింద

కుటజకదంబ కుసుమకదంబ గుంభితైలోకోత్తర సౌరభకరంభితై మాల్యకదంబైః, ఏలాలవంగ జాతీఫలకాశ్మీరజ కర్పూరపరిమళ పరిమిళితక్రముక ఫలసుధారస ముగ్ధస్నిగ్ధ సుధాచూర్ణపిసలైస్తాం బూలైశ్చ పరితోషితానాం భాగవతానామశేషాణామమీషాం తత్రభవతాం భవతామమోఘాభిరాశీర్భిరస్మిన్ కల్యాణగృహే శ్రీ శ్రీనివాస దివ్యమహిషీమణేః శ్రీమహాలక్ష్మ్యాః నేమాభూమానముద్దా మాన మవలంబతామితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృ హ్ణంతు, సద్యస్సువృష్ట్యాసర్వే నదనదీ తటాకాస్సంపూర్ణాభూయా సురితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు। దేశోయం నిరుపద్రవోస్తు। రాజాధార్మికో విజయీభవతు। సర్వేజనాసు ఖినోభవంతు। సమస్తసన్మంగళాని భవంతు। సత్యా ఏతా ఆశి షస్సంతు॥ ఇత్యనుగ్రహ పరిపాటీ॥

సంభావనా క్రమః:—తీర్థసంభావనా॥ యదగ్నిం పూర్వాగ్ం హరత్యథాగ్నిహోత్రం। భాగధేయేనైవైనం ప్రణయతి। బ్రాహ్మణ ఆర్షేయ ఉద్ధరేత్। బ్రాహ్మణోవై సర్వాదేవతాః। సర్వాభి రేవైనం దేవతాభిరుద్ధరతి॥ (అష్ట॥ ౧౮॥ ౨౦)

కోయిల్ తిరుమలై పెరుమాళ్ కోవిల్ తిరునారాయణ పురం తుడక్కమానజీయాళ్ శ్రీవైష్ణవాళ్ (సకలాచార్య పురు షర్ కళుమ్,) శ్రీపాదతీర్థం సాదిత్తరుళవేణుమితి ప్రార్థ్య "తీర్థ సంభావనా" ఇత్యుక్త్వా దివ్యదేశ చతుష్టయస్యాపి చతుర్ణాం ఫల తాంబూల దక్షిణాం దద్యాత్॥

పెరుమాళ్ పిరాట్టియార్ సం॥ వవక్షైవిష్ణవాస అత్రణో మిత్రస్మేజువస్వ శిపివిష్టహవ్యం। వర్ధంతుత్వా సుష్టుత యోగిరోమే యూయం పాతస్వస్తిభిస్సదానః (సం। ౨। ౨। ౬౭+౫౮)

(యద్వా) యః పూర్వ్యాయ వెధసేనవీయసే। సుమజ్జానయే విష్ణవెద దాశతి। యోజాతమస్యమహతోమహి బ్రవాత్। సెదుశ్రవోభి ర్యుజ్యంచిదభ్యసత్। తముస్తోతారః పూర్వ్యం యథావిద ఋతస్య। గర్భగ్ం హావిషాపివర్తన। ఆస్యజానంతోనామ చిద్వివక్తన। బృహాత్తే విష్ణోసుమతిం భజామహే॥ (అష్ట॥ ౨॥ ౪॥ ౨౯)

గృణాహి। ఘృతవతీ సవితరాధిపత్యైః పయస్వతీరంతిగాశానోఅస్తు। ధ్రువాదిశాం విష్ణుపత్న్యఘోరాఽస్యేశానా సహసోయామనోతాః బృహస్పతిర్మాతరిశ్వోతవాయుః స్సంధువానావాతా అభినో గృహ్ణంతు। విష్టంభోది వోధరుణః పృథివ్యా అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ. (సం॥ ౪॥ ౪॥ ౩౭) శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకనాన శ్రీలక్ష్మీనృసింహాః సంభావనా- పెరుమాళ్ పిరాట్టియార్ సంభావనేతివా.

(నమ్మాళ్వార్ సం) చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం। యేనపూతస్తరతి దుష్కృతాని। తేనపవిత్రేణ శుద్ధేనపూతాః। అతిపాప్మానమరాతిం తరేమ॥ లోకస్యద్వారమర్చిమత్పవిత్రం। జ్యోతిష్మద్భ్రాజమానం మహాస్వత్। అమృతస్యధారా బహుధా దోహామానం। చరణంనో లోకె సుధితాం దధాతు॥(అష్ట॥ ౩॥ ౧౨॥ ౧౪) శ్రీమద్వేదమార్గేత్యాది రానప్రపన్న సంతాన కూటస్థరాన నమ్మాళ్వార్ సంభావనా.

(ఎమ్బెరుమానార్ సం) నకర్మణాన ప్రజాయాధనేనత్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః। పరేణనాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజతే యద్యతయోవిశంతి। వేదాంతవిజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యతయ శ్శుద్ధసత్వాః। తేబ్రహ్మలోకేతు పరాంతకాలే పరామృతా త్పరిముచ్యంతి సర్వే। దహారం విపాప్మం పర

వేశ్మభూతం యత్పుండరీకం పురమధ్యసగ్ంస్థం। తత్రాపి దహ్రం గగనం విశోకస్తస్మిన్యదంత స్తదుపాసితవ్యం। యద్వేదాదౌస్వరః ప్రోక్తో వేదాంతేచ ప్రతిష్ఠితః। తస్యప్రకృతిలీనస్య యఃపరస్సమహేశ్వరః॥ (తై॥ ఉ॥ ౪॥ ౨౪)

శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యోభయవేదాంత ప్రవర్తకరాయ్ దర్శనస్థాపకరాన ఎమ్బెరుమానార్ సంభావనా.

(శ్రీమన్నిగమాన్త మహాదేశికర్ సం॥) చరణం పవిత్రం +దధాతు (ఆళ్వార్ సంభావనాయాం ద్రష్టవ్యః) శ్రీమద్వేద మా+రాయ్, సర్వతంత్ర స్వతంత్రరాన తూప్పుల్ వేదాంత మహాదేశికర్ సంభావనా.

(శ్రీమణవాళ మహామునికళ్ సం॥) స్వకర్మణాన ప్రజయా +మహేశ్వరః॥ శ్రీమద్వేదమార్గ + రాన కోయిల్ మణవాళ మహామునికళ్ సంభావనా.

(అథ స్వాచార్య సం॥) శ్రీమదహోబిల శ్రీ లక్ష్మీనృసింహస్థాన నిర్వహణ ధురంధరాచార్యాణాం సంభావనాక్రమః॥ చరణం పవిత్రం + దధాతు॥ నకర్మణా + మహేశ్వరః। ఇత్యంతముక్త్వా శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్య పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్రోభయవేదాంతాచార్య శ్రీ భగవద్రామానుజసిద్ధాంత నిర్ధారణ సార్వభౌమ శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీవేదాదివణ్ శఠకోపయతీంద్ర మహాదేశికర్ సంభావనా। ఇత్యాదిక్రమేణ స్వాచార్యపర్యంతం యథాక్రమం యథోపదేశం కుర్యాత్॥

శ్రీ శ్రీబ్రహ్మతంత్రపరకాల మహాదేశికాఖ్య శ్రీలక్ష్మీహయవదన దివ్యస్థాన ధురంధర యతివర దివ్యసంభావనాయాం, శ్రీమ

ద్వైదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యాణాం, ఇత్యాదిక్రమేణ వక్ష్యంతం సర్వముక్త్వా శ్రీమత్కవితార్కికకంఠీరవ చరణయుగళ విన్యస్త సమస్తాత్మభరాణాం శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశికానాం సంభావనా ఇత్యాది క్రమేణ శ్రీమదాదిమ బ్రహ్మతంత్ర మహాదేశికేంద్రాది సంభావనాస్సర్వా యథాసంప్రదాయం కార్యాః.

శ్రీమచ్ఛ్రీనివాస మహాదేశికాది మునిత్రయ పరంపరా నిర్వాహకాచార్య సంభావనాయాం శ్రీమన్నాథముని శ్రీమద్యామునముని శ్రీమద్రామానుజముని రూపి మునిత్రయ సిద్ధాంతస్థాపనాచార్యాణామితి విశేషః. (సాఽపి యథాసంప్రదాయం కార్యా)

ఏవమేవ యథాసంప్రదాయం యథోపదేశ మాచార్యపురుష సంభావనాఽపి తత్తత్సంప్రదాయనిష్ఠైః కార్యా.

సర్వాస్వపి సంభావనాసు సర్వే వృద్ధాస్సాంజలిబంధైః " పరస్పర హితైషిణాం పరిసరేషు నూనం వర్తతే " ఇతి న్యాయవిద్భిస్సదస్యైరత్యంతాదరపూర్వకం భక్తిః ప్రదర్శనీయా.

(బృహస్పతి సం॥) " బృహస్పతే సవితర్బోధయైనగ్ం సగ్ంశితం చిత్సంతరాగ్ం సగ్ం శిశాధి । వర్ధయైనం మహతే సౌభగాయ విశ్వ ఏన మనుమదన్తు దేవాః" (సం ।౪॥౧।౨౭+౨౮) బృహస్పతి సంభావనా.

(దీక్షిత సం)"అగ్నిరగ్రే ప్రథమో దేవతానాం । సంయాతానాముత్తమో విష్ణురాసీత్ । యజమానాయ పరిగృహ్య దేవాన్ । దీక్షయేదగ్ం హవిరాగచ్ఛతన్నః । అగ్నిశ్చవిష్ణో తప ఉత్తమంమహః । దీక్షాపాలేభ్యోవనతగ్ం హిశక్రా । విశ్వైర్దేవైర్యజ్ఞియైస్సంవిదానా । దీక్షామస్మై యజమానాయధత్తమ్" ॥ (అష్ట॥ ౨ । ౪ ॥ ౨౩+౨౪)దీక్షితానాం సంభావనా.

(విద్వత్సంభావనా) 'యేఽర్వాఞ్చఉత వా పురాణే వేదం విద్వాం సమభితో వదంత్యాదిత్యమేవ తే పరి వదంతి సర్వే అగ్నిం ద్వితీయం తృతీయంచ హంసమితి యావతీర్వై దేవతాస్తాస్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసంతి తస్మాద్బ్రాహ్మణేభ్యో వేదవిద్భ్యో దివేదివే నమస్కుర్యాత్. (ఆ ॥ ౨ ॥ ౧౫) విద్వత్సంభావనా.

(వైశ్వదేవ సం) వైశ్వదేవ్యో వా అశ్వః । నానాదేవత్యాః పశవో భవంతి । అశ్వస్య సర్వత్వాయ । నానారూపా భవంతి । తస్మాన్నానారూపాః పశవః । బహురూపా భవంతి । తస్మాద్బహురూపాః పశవస్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౯ ॥ ౮) వైశ్వదేవ సంభావనా.

(సదస్సంభావనా) సప్రథ సభాం మే గోపాయ । యే చ సభ్యాస్సభాసదః । తానిన్ద్రియావతః కురు । సర్వమాయురుపాసతామ్ ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౨౬) సదస్సంభావనా.

ఏవం జాతకర్మాద్యేతద్గ్రంథస్థానాం కర్మణాం ప్రయోగః, కపర్దికారికా, గృహ్యసూత్ర, తద్వ్యాఖ్యా, ఆండపిళ్ళాఖ్య ప్రయోగవృత్తి, గృహ్యరత్న, కంఠభూషణ, చంద్రికా, తదనుసారిప్రయోగానుక్రమణికాది బహూన్ గ్రంథానవలోక్య తత్ర తత్ర స్థితానర్థాన్ సంగృహ్య, తత్తత్ప్రకరణేషు సూత్రవాక్య కారికాది విన్యాసపూర్వకం ఆయమాన కాలీన భగవత్కటాక్షలబ్ధేన శ్రీవణ్శఠకోప శ్రీశఠకోప, శ్రీ శఠకోప రామానుజ, శ్రీ వీరరాఘవ శఠజిత్సంయమీంద్రాణాం దివ్యామోఘానుగ్రహేణ తచ్చరణయుగళ సేవాసమధిగత బుద్ధిలేశేన శ్రీమదహోబిలమఠ దివ్యాస్థానధురంధరైః శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాలమహాదేశికైస్సానుగ్రహం సంప్రేరితేన శ్రీలక్ష్మీనృసింహ దివ్యసమృద్ధిం కామయమానేన యథాప్రజ్ఞం గ్రథితః. తత్రానుక్త పునరుక్త్యాదికాన్ దోషాన్నిర్మత్సరాః సంత్ర భవంతో

హోంతసోనేధ్వా ప్రమోదధ్వమితి సాంజలిరభ్యర్థయే. అనేన ప్రీణాతు భగవాన్ శ్రీమదహోబిల గుహావిహారీ రమానృహరిః.

పూర్వ ప్రయోగానుక్రమణికా సమాప్తః.

అథ వధూవర సమ్మానకాలే పఠ్యమానాశీర్మన్త్రాః.

ఏతైరాయుష్కామః । ప్రజాపశుకామో వా । పురస్తాద్ధో హోతారముదంచ ముపదధాతి యావత్పదమ్ । హృదయం యజూంషి పత్నీ చ । దక్షిణతః ప్రాంచం చతుర్హోతారమ్ । పశ్చాదుదంచం పంచహోతారమ్ । ఉత్తరతః ప్రాంచగ్ం షడ్ఢోతారమ్ । ఉపరిష్టాత్ప్రాంచగ్ం సప్తహోతారమ్ । హృదయం యజూగ్ంషి పత్నీ చ । యథావకాశం గ్రహాః । యథావకాశం ప్రతిగ్రహాన్ లోకం పృణాతి । సర్వాహాస్మై క్రతవః దేవతాః ప్రీతా అభీష్టా భవంతి । అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧౨ ॥ ౨౬ ॥

అగ్నిం ప్రథమం విభక్తీనాం యజతి । అగ్నిముత్తమంపత్నీ సంయాజానామ్ । తేనాగ్నేయమ్ ॥ తేన సమృద్ధం క్రియత ఇతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ౭)

హిరణ్యపాత్రం మధోః పూర్ణం దదాతి । మధవ్యోసానీతి । ఏకధా బ్రాహ్మణ ఉపహరతి । ఏకధైవ యజమాన ఆయుస్తేజో దధాతి ॥ (అష్ట ౧ ॥ ౩ ॥ ౨౧)

సప్తదశ ప్రాజాపత్యాన్పశూనాలభతే । సప్తదశః ప్రజాపతిః ప్రజాపతేరాప్త్యై । శ్యామా ఏకరూపా భవంతి । ఏవమివహి ప్రజాపతిః సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ [illegible])

సోఽభూమంచ పాలమ్ । స హాపి శేపిహి మానయానాః । య
జ్ఞో భూమా । ఏవమేవహి ప్రజాపతిస్సమృద్ధ్యై ॥ అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ ౪౧

శిపివిష్టవతీభిస్తృతీయసవనే । యజ్ఞో వై విష్ణుః । పశవశ్శిపిః ।
యజ్ఞ ఏవ పశుషు ప్రతితిష్ఠతి । బృహదన్త్యం భవతి । అన్తమేవైనగ్ం
శ్రియై గమయతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ ౫౨)

సోమో వా ఏతస్య రాజ్యమాదత్తే । యో రాజా సన్రాజ్యో వా
సోమేన యజతే । దేవసువామేతాని హవీగ్ంషి భవన్తి । ఏతావన్తో
వై దేవానాగ్ం సవాః । త ఏవాస్మై సవాన్ప్రయచ్ఛన్తి । త ఏనం
పునస్సువన్తే రాజ్యాయ । దేవసూ రాజా భవతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౧౦)

త్రీణి త్రీణి వై దేవానామృద్ధాని । త్రీణి ఛన్దాగ్ంసి । త్రీణి సవ
నాని । త్రయ ఇమే లోకాః । ఋధ్యామేవ తద్వీర్య ఏషు లోకేషు
ప్రతితిష్ఠతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౩౩)

సంవత్సరేణైవాస్మా అన్నమవరున్ధే । వైశ్వదేవశ్చరుర్భవ
తి । వైశ్వదేవం వా అన్నమ్ । అన్నమేవాస్మై స్వదయతి । ప్రథ
మజో వత్సో దక్షిణా సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౧౦)

సౌమ్యగ్ం శ్యామాకం చరుం నిర్వపతి । సోమో వా అకృష్టప
చ్యస్య రాజా । అకృష్టపచ్యమేవాస్మై స్వదయతి । వాసో దక్షిణా । సౌ
మ్యగ్ం హి దేవతయా [illegible] సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౧౧)

సరస్వత్యై చరుం నిర్వపతి । సరస్వతే చరుమ్ । మిథునమేవా
వరున్ధే । మిథునౌ గావౌ దక్షిణా సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౧౧)

పృషదాజ్యం గృహ్ణాతి । పశవో వై పృషదాజ్యమ్ । పశూనేవా
వరున్ధే । పఞ్చగృహీతం భవతి । పాఙ్క్తా హి పశవః । బహురూపం భవ
తి । బహురూపా హి పశవస్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౨౦ + ౨౧)

పవిత్రం వై హిరణ్యమ్ । పునాత్యేవైనమ్ । బహూనై రాజన్యో

నృతంకరోతి । ఉపజామ్యైహరతే । జనాతిబ్రాహ్మణమ్ । వదత్యనృతమ్ । అనృతేఖలువైక్రియమాణేవరుణోగృహ్ణాతి । వారుణంయవమయంచరుంనిర్వపతి । వరుణపాశాదేవైనంముంచతి । అశ్వోదక్షిణా । వారుణోహిదేవతయాఽశ్వస్సమృద్ధ్యై । (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౧౫)

తస్మాత్సువర్ణగ్ం హిరణ్యమభవత్ । తస్మాత్సువర్ణస్యహిరణ్యస్యైతజ్జన్మ । య ఏవగ్ం సువర్ణస్య హిరణ్యస్య జన్మవేద । సువర్ణ ఆత్మనాభవతి ॥ (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౨ ॥ ౨౫)

బ్రహ్మవాదినోవదంతి । నాగ్నిష్టోమోనోక్థ్యః । న షోడశీ నాతిరాత్రః । అథకస్మాద్వాజపేయే సర్వేయజ్ఞక్రతవ ఉపరుధ్యన్త ఇతి । పశుభిరితిబ్రూయాత్ । ఆగ్నేయంపశుమాలభతే । అగ్నిష్టోమమేవతేనావరుంధే । ఐంద్రాగ్నేనోక్థ్యమ్ । ఐంద్రేణషోడశినస్స్తోత్రమ్ । సారస్వత్యాఽతిరాత్రమ్ । మారుత్యా బృహతస్స్తోత్రమ్ ॥ అష్ట ॥ (౧ ॥ 3 ॥ ౨౨)

వాసో దదాతి । సర్వదేవత్యం వై వాసః । సర్వా ఏవ దేవతాః ప్రీణాతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౫౫)

సంజ్ఞానం విజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం జానదభిజానత్ । సంకల్పమానం ప్రకల్పమానముపకల్పమానముపక్లుప్తంక్లుప్తమ్ । శ్రేయోవసీయ ఆయత్సంభూతం భూతమ్ । చిత్రః కేతుః ప్రభానాభాన్త్సంభాన్ । జ్యోతిష్మాగ్ంస్తేజస్వానాతపగ్ంస్తపన్నభితపన్ । రోచనో రోచమానశ్శోభనశ్శోభమానః కల్యాణః ॥ (అష్ట । 3 । ౧౦ ॥ ౧)

తేజస్వీయశస్వీబ్రహ్మవర్చసీస్యామితి । ప్రజాపాతుర్ధిష్ణ్యాదుత్సర్పేత్ । హేయుంప్రాగాద్యశస్వతి । సామాప్రోర్ణోతు । తేజసా యశసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి । తేజస్వ్యేవ యశస్వీ బ్రహ్మవర్చసీ భవతి ॥ (అష్ట ॥ 3 ॥ ౧౧ ॥ ౫౭)

పనూనాంపవిత్రమసీత్యాహ । ప్రాణావై పవః । తేషాంవా ఏతద్భాగధేయమ్ । యత్పవిత్రమ్ । తేభ్యఏవైనత్కరోతి ॥ (అష్ట ॥ 3 ॥ ౨ ॥ ౧౮)

మిత్రస్య శ్రద్ధా । సవితుః ప్రసూతిః । సూర్యస్య మరీచిః । చంద్రమసో రోహిణీ । ఋషీణామరున్ధతీ ॥ (ఆర ॥ 3 ॥ ౧౪)

వ్యానాదుపాగ్ంశుసవనమ్ । వాచఐన్ద్రవాయవమ్ । దక్షక్రతుభ్యాం మైత్రావరుణమ్ । శ్రోత్రాదాశ్వినమ్ । చక్షుష శ్శుక్రామన్థినా । ఆత్మనఆగ్రయణమ్ । అఙ్గేభ్యఉక్థ్యమ్ । ఆయుషోధ్రువమ్ ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౨౦)

శతాయుషస్స్వాహేత్యాహ । శతాయుర్వై పురుష శ్శతవీర్యః ఆయురేవవీర్యమవరుంధే । సహస్రాయుషస్స్వాహేత్యాహ । ఆయుర్వై సహస్రమ్ । ఆయురేవావరుంధే । సర్వస్మై స్వాహేత్యాహ । అపరిమితమేవావరుంధే ॥ (అష్ట ॥ 3 ॥ ౮ ॥ ౫౮)

‘బ్రహ్మాత్మన్వదసృజత’ (అష్ట ॥ ౨ ॥ 3 ॥ ౧౧) ఇత్యనువాకే, ‘యో ఽపాం పుష్పంవేద’ (ఆర ॥ ౧ ॥ ౨౨) ఇత్యనువాకేచ ఆ ఽన్త్యం వాక్యచతుష్టయ క్రమేణానుసంధాయాపి బహుమతిః క్రియతే ॥

శ్రేష్ఠాతేన + శృణోతు వామ్ ॥ (మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౧)

సుమంగలీరియం + విపరేతన ॥ (మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౯)

ఇమాంత్వమింద్రమీఢ్వః + కృధి ॥ మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౪ ॥

స్వస్తి వాచనమ్.— ఆఖుశ్శిశానో + విశ్వాహాశర్మ యచ్ఛతు ॥ జీమూతస్యేవభవతి ప్రతీకం యద్వర్మీయాతి సమదాముపస్థే । అనావిద్ధయా తనువాజయత్వగ్ం సత్వా వర్మణో మహిమాపాతు

వస్తు । ధన్వనా గా ధన్వనాజిం జయేమ ధన్వనా తీవ్రాస్సమదో జయే
మ । ధనుశ్శత్రోరపకామం కృణోతి ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయే
మ । వక్ష్యంతీ వేదా గనీగంతి కర్ణం ప్రియగ్ం సఖాయం పరిషస్వజానా ।
యోషేవ శిఙ్క్తే వితతాఽధి ధన్వన్ ॥ ౨౭ ॥ జ్యా ఇయగ్ం సమనే పా
రయన్తీ । తే ఆచరన్తీ సమనేవ యోషా మాతేవ పుత్రం బిభృతాముపస్థే ।
అప శత్రూన్ విధ్యతాగ్ం సంవిదానే ఆర్త్నీ ఇమే విష్ఫురన్తీ అమిత్రాన్ ।
బహ్వీనాం పితా బహురస్య పుత్రశ్చిశ్చా కృణోతి సమనాఽవగత్య ।
ఇషుధిస్సఙ్కాః పృతనాశ్చ సర్వాః పృష్ఠే నినద్ధో జయతి ప్రసూతః ।
రథే తిష్ఠన్నయతి వాజినః పురో యత్ర యత్ర కామయతే సుషారథిః । అభీ
శూనాం మహిమానం ॥ ౨౮ ॥ పనాయత మనసః పశ్చాదనుయచ్ఛన్తి
రశ్మయః । తీవ్రాన్ ఘోషాన్ కృణ్వతే వృషపాణయోఽశ్వా రథేభి
స్సహ వాజయన్తః । అవక్రామన్తః ప్రపదైరమిత్రాన్ క్షిణన్తి శత్రూ
గ్ం రనపవ్యయన్తః । రథవాహనగ్ం హవిరస్య నామ యత్రాయుధం
నిహితమస్య వర్మ । తత్రా రథముపశగ్మగ్ం సదేమ విశ్వాహా వయగ్ం
సుమనస్యమానాః । స్వాదుషగ్ం సదః పితరో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రి
తశ్శక్తీవన్తో గభీరాః । చిత్రసేనా ఇషుబలా అమృధ్రాస్సతోవీరా ఉర
వో వ్రాతసాహాః । బ్రాహ్మణాసః ॥ ౨౯ ॥ పితరస్సోమ్యాసశ్శివే నో
ద్యావాపృథివీ అనేహసా । పూషా నః పాతు దురితాదృతావృధో రక్షా
మాకిర్నో అఘశగ్ంస ఈశత । సుపర్ణం వస్తే మృగో అస్యా దన్తో గోభి
స్సన్నద్ధా పతతి ప్రసూతా । యత్రా నరస్సం చ వి చ ద్రవన్తి తత్రాస్మభ్య
మిషవశ్శర్మ యగ్ంసన్ । ఋజీతే పరివృఙ్గ్ధి నోఽశ్మా భవతు నస్త
నూః । సోమో అధి బ్రవీతు నోఽదితిః ॥ ౩౦ ॥ శర్మ యచ్ఛతు । ఆజం
ఘన్తి సాన్వేషాం జఘనాగ్ం ఉపజిఘ్నతే । అశ్వాజని ప్రచేతసోఽశ్వా
న్త్సమత్సు చోదయ । అహిరివ భోగైః పర్యేతి బాహుం జ్యాయా హే

తిం పరిబాధమానః । హస్తఘ్నో విశ్వాపయునా నివిద్వాన్పుమాన్పు మాగ్ంసం పరిపాతువిశ్వతః । వనస్పతేవీడ్వంగోహి భూయాఅస్మథ్స ఖా ప్రతరణస్సువీరః । గోభిస్సంనద్ధో అసివీడయస్వాస్థాతా తేజయతు జేత్వాని । దివః పృథివ్యాః పరి ॥ ౩౧ ॥ ఓజఉద్భృతం వనస్పతిభ్యః పర్యాభృతగ్ం సహః । అపామోజ్మానం పరిగోభిరావృత మిన్ద్రస్య వజ్రగ్ం హవిషా రథం యజ । ఇంద్రస్యవజ్రో మరుతామనీకం మిత్ర స్య గర్భో వరుణస్య నాభిః । సేమాంనో హవ్యదాతింజుషాణో దేవరథ ప్రతిహవ్యా గృభాయ । ఉపశ్వాసయపృథివీముతద్యాం పురుత్రా తే మనుతాం విష్ఠితం జగత్ । స దుందుభే సజూరిన్ద్రేణ దేవైర్దూరాద్దవీయో అపసేధశత్రూన్ । ఆక్రందయబలమోజోన ఆ ధానిష్టనిహి దురితాబాధమానః । అపప్రోథదుందుభె దుచ్ఛునాగ్ం ఇత ఇంద్రస్య ముష్టిరసి వీడయస్వ । ఆమూరజ ప్రత్యావర్తయేమాః కేతుమద్దుందుభి ర్వావదీతి । సమశ్వపర్ణాశ్చరన్తి నో నరో ఒస్మాకమింద్ర రథినో జయంతు ॥ ౩౩ ॥ ధన్వన్నమ్మహీమానం బాహిష్మాణాపాంకిరీః పృథివ్యాః పరిమూరా దేకచత్వారిగ్ంశచ్చ ॥ ౬ ॥

సుమాగ్నః హరిఃఓం మేదినంత్వా ॥ అగ్నేర్మన్వే ప్రథమస్య ప్రతశాం న ఆయుః. (అత్రస్వస్తివాచనప్రకరణ ప్రతిపాద్యమన్త్రాస్సర్వే ఒపి ప్రత్యేకం సమ్ముద్ర్య ప్రకాశితే ఉదకశాంతిపుస్తకే ద్రష్టవ్యాః.)

పంచ శాంతి మన్త్రాః. — హరిః ఓమ్ ॥ శంనోమిత్ర శ్శంవరుణః । శంనోభవత్వర్యమా । శంనఇన్ద్రోబృహస్పతిః । శంనో విష్ణురురుక్రమః । నమోబ్రహ్మణే । నమస్తే వాయో । త్వమేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి । త్వామేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మవదిష్యామి । ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । తన్మామవతు । తద్వక్తారమవతు । అవతుమామ్ । అవతు వక్తారమ్ । ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ౧ ॥ సహనా

వదిష్యామి పంచ చ । (తై । ఉ । ౧ । ౧ । ౧)

శంనోమిత్రశ్శంవరుణః + త్వమేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వామేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మవాదిషమ్ - ఋతమవాదిషమ్ - సత్యమవాదిషమ్ - తన్మామావీత్ - తద్వక్తారమావీత్ - ఆవీన్మామ్ - ఆవీద్వక్తారమ్ । ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ౨ । సత్యమవాదిషంపంచ చ.

సహనావవతు - సహనౌభునక్తు - సహవీర్యంకరవావహై - తేజస్వినావధీతమస్తుమావిద్విషావహై - ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః । ౩ । సహనావవతు పంచ । (తై । ఉ । ౧ । ౨)

నమో వాచే + అనుమదంతు । ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః (౯౧ తమపుటే స్ఫుటం ప్రకాశితః) ॥ ౪ ॥

శంనోవాతఃపవతాం ++ తస్మై మామావాసీత్ । ఓమ్శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః. (౯౫ తమపుటే వ్యక్తం ప్రకాశితః) ॥ ౫ ॥

ఓమ్ । తచ్ఛంయోరావృణీమహే - గాతుం యజ్ఞాయ - గాతుం యజ్ఞపతయే - దైవీస్వస్తిరస్తునః - స్వస్తిర్మానుషేభ్యః - ఊర్ధ్వంజిగాతుభేషజమ్ - శంనోఅస్తు ద్విపదే - శంచతుష్పదే । ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః. పంచశాంతిమన్త్రాస్సమాప్తాః.

నాందీతర్పణమ్. — కేచిన్నాందీతర్పణం కుర్వంతి, తత్ప్రకారస్తు - గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్యాముక కర్మాంగం నాందీశోభనదేవతా ముద్దిశ్య నాందీశోభనదేవతాప్రీత్యర్థం నాందీతర్పణాఖ్యం కర్మకరిష్య ఇత్యనుజ్ఞాప్య విష్వక్సేనమారాధ్య - అనుగ్రహవత్సబ్రూహి - కరిష్య ఇతి విశేషః - విష్వక్సేన ముద్వాస్య - నాందీశోభనదేవతాభ్యోనమః - ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారాన్సమర్పయామీ త్యారాధ్య - సత్యవసుసంజ్ఞకా విశ్వేదేవా నాందీముఖాః ప్రీయంతామ్, నాందీముఖాః పితరః ప్రీయంతామ్, నాందీముఖాః

పితామహ్యాః + తామ్, నాందీముఖాః ప్రపితామహ్యాః + తామ్, సత్యవసుసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః ప్రియంతామ్, నాందీముఖాః పితరః ప్రి, నాందీముఖాః పితామహాః ప్రి, నాందీముఖాః ప్రపితామహాః ప్రి, సత్యవసుసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః ప్రి. నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతామహాః ప్రి, నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతుఃపితామహాః ప్రి, నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతుః ప్రపితామహాః ప్రి, సర్వేదేవాః ప్రి, సర్వే ఋషయః ప్రియంతామ్, శ్రీ మహా విష్ణుః ప్రియతామ్.

అథ పూర్వోక్త ఏవంగుణ + శ్రైద్యఌర్యరూపం గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్యాముక కర్మాంగం హిరణ్య రూపేణాభ్యుదయంనానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీ వైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యస్సంప్రదదే. 'ఇడా దేవహూ' రిత్యాది సర్వం పూర్వవత్. అస్మిన్కాలే నిత్యానుసంధానాది ప్రబంధసేవాం కేచిద్భగవత్సన్నిధౌ 'శూత్తవిశుమ్బ' ఇత్యాది దశక ద్వయం వర్జం కుర్వంతి. పూర్వాచార్య సమ్భావనాదికంచ. మాత్రాది తిస్రః పిత్రాదిః త్రయోమాతా మహాదయః । త్రయశ్చ త్రి ద్విగుణీ కృత్య క్రమాదష్టాదశ స్మృతాః ॥ ఆద్యంతయో స్త్రిసర్గాణాం విశ్వేదేవాః పృథక్పృథక్ ॥ మాతుశ్శ్రాద్ధంతుపూర్వంస్యా త్పితౄణాం తదనంతరమ్ । మాతామహానామప్యేవం తన్త్రేనావైశ్వదేవికమ్ ॥ ఉద్వాహే విశేషః - నాందీముఖె వివాహేచ ప్రపితామహపూర్వకమ్ । నామసంకీర్తయేద్విద్వా నన్యత్ర పితృపూర్వకమ్ ॥ ఇతి.

అథ వివాహాద్యగ్నినాశ ప్రాయశ్చిత్త ప్రకరణ మంత్రాః

అపహతా సురా రక్షాంసి పిశాచా యే క్షయన్తి పృథివీమను । అన్యత్రేతో గచ్ఛంతు యత్రైషాం గతంమనః ॥ 'శంనో దేవీః' (౯౬ పుట 'అయం తేయోనిః' ౧౪౦ పుట)

అజీహ్వేన స్సుప్రతీకః పురస్తాదగ్నేస్స్వం యోనిమాసీద సా

అగ్నిసప్త ప్రాయశ్చిత్త మన్త్రాః.

ధ్యై । అస్మిన్థ్సధస్థే అధ్యుత్తరస్మిన్విశ్వేదేవాః ॥ (సం॥౪॥౬॥౨౩)

ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేన మిష్టాపూర్తే సగ్ంసృజేథామయంచ । పునః కృణ్వగ్ంస్త్వా పితరం యువాన మన్వాతాగ్ంసీ త్వయి తన్తు మేతమ్ ॥ (సం ॥ ౪ ॥ ౭ ॥ ౨౮)

అగ్నిర్హోతా - అశ్వినాధ్వర్యూ - త్వష్టాగ్నీత్ - మిత్ర ఉపవక్తా - సోమస్సోమస్య పురోగాః - శుక్రశ్శుక్రస్య పురోగాః - శ్రాతాస్త ఇన్ద్ర సోమాః - వాతాపేర్హవనశ్రుతస్స్వాహా ॥ (ఆర ॥ 3 ॥ 3)

బ్రాహ్మణ ఏకహోతా - సయజ్ఞః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - యజ్ఞశ్చ మే భూయాత్ - అగ్నిర్ద్విహోతా - సభర్తా - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - భర్తా చ మే భూయాత్ - పృథివీ త్రిహోతా - స ప్రతిష్ఠా - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ప్రతిష్ఠా చ మే భూయాత్ - అన్తరిక్షం చతుర్హోతా - సవిష్ఠాః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - విష్ఠాశ్చ మే భూయాత్ - వాయుః పఞ్చహోతా - స ప్రాణః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ప్రాణశ్చ మే భూయాత్ ॥ ౮ ॥ చన్ద్రమాష్షడ్ఢోతా - స ఋతూన్ కల్పయాతి - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ఋతవశ్చ మే కల్పన్తామ్ - అన్నగ్ం సప్తహోతా - స ప్రాణస్య ప్రాణః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ప్రాణస్య చ మే ప్రాణో భూయాత్ - ద్యౌరష్టహోతా - సోఽనాధృష్యః ॥ ౯ ॥ సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - అనాధృష్యశ్చ భూయాసమ్ - ఆదిత్యో నవహోతా - స తేజస్వీ - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - తేజస్వీ చ భూయాసమ్ - ప్రజాపతిర్దశహోతా - స ఇదగ్ం సర్వమ్ - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - సర్వం చ మే భూయాత్ ॥

భూరగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువో వాయవే ఽన్తరిక్షాయ స్వాహా సువరాదిత్యాయ దివే స్వాహా భూర్భువస్సువశ్చన్ద్రమసే దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువరోమ్ ॥౪॥౧౨ ॥ ౨ ॥ భూరన్నమగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువోఽన్నం వాయవే ఽన్తరిక్షాయ స్వాహా సువరన్నమాదిత్యాయ దివే స్వాహా భూర్భువస్సువరన్నం చన్ద్రమసే దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువరన్నమోమ్ ॥౧౩॥౩॥ భూరగ్నయే చ పృథివ్యై చ మహతే చ స్వాహా భువో వాయవే చాన్తరిక్షాయ చ మహతే చ స్వాహా సువరాదిత్యాయ చ దివే చ మహతే చ స్వాహా భూర్భువస్సువశ్చన్ద్రమసే చ నక్షత్రేభ్యశ్చ దిగ్భ్యశ్చ మహతే చ స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువర్మహరోమ్ ॥ ౧౪ ॥ ౪ ॥

సమితగ్ం సంకల్పేథాగ్ం సమ్ప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ । ఇషమూర్జ మభిసంవసానౌ సం వాం మనాగ్ంసి సం వ్రతా సముచిత్తాన్యాకరమ్ ॥ (సం ॥ ౪ ॥ ౨ ॥ ౧౭)

పురీష్యస్త్వమగ్నే రయిమాన్పుష్టిమాగ్ం అసి । శివాః కృత్వా దిశ స్సర్వాస్స్వాం యోనిమిహాసదః । భవతం నస్సమనసౌ సమోకసౌ ॥ ౧౭ ॥ అరేపసౌ । మా యజ్ఞగ్ం హిగ్ంసిష్టం మా యజ్ఞపతిం జాతవేదసౌ శివౌ భవతమద్య నః । మాతేవ పుత్రం పృథివీ పురీష్య మగ్నిగ్ం స్వే యోనావభారుఖా । తాం విశ్వైర్దేవై ర్ఋతుభి స్సంవిదానః ప్రజాపతి ర్విశ్వకర్మా విముంచతు । యదస్య పారే రజసశ్శుక్రం జ్యోతిరజాయత । తన్నః పర్షదతిద్విషో ఽగ్నే వైశ్వానర స్వాహా । నమస్సు తే నిర్ఋతే విశ్వరూపే ॥ ౧౯ ॥ అయస్మయం విచృతా బన్ధమేతమ్ । యమేన త్వం యమ్యా సంవిదానోత్తమం నాకమధి రోహయేమమ్ । యత్తే దేవీ నిర్ఋతిరాబబన్ధ దామ గ్రీవాస్వవిచ

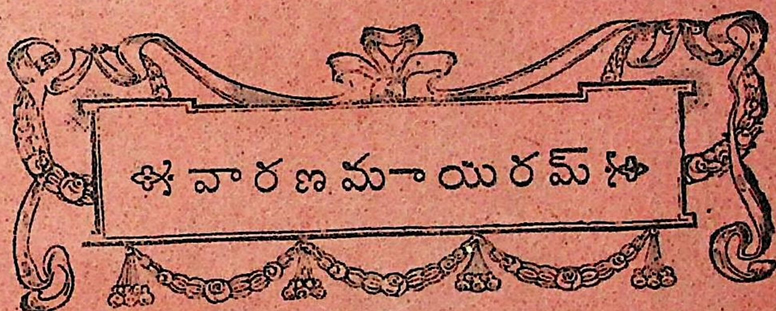
ర్త్యమ్ । ఇదం తే తద్విష్యామ్యాయుషోనమధ్యాదథాజీవః పితుమద్ధి ప్రముక్తః । యస్యాస్తే అస్యాః క్రూరఆసంజుహోమ్యేషాంబన్ధానామవసర్జనాయ భూమిరితి త్వాజనావిదుర్నిర్ ఋతిః ॥౧౦॥ ఇతిత్వాఽహం పరివేద విశ్వతః । అసున్వంత మయజమానమిచ్ఛస్తేనస్యేత్యాం తస్కరస్యాన్వేషి । అన్యమస్మదిచ్ఛసాతఇత్యా నమోదేవి నిర్ ఋతె తుభ్యమస్తు । దేవీమహం నిర్ ఋతిం వందమానః పితేవ పుత్రం దసయే వచోభిః । విశ్వస్యయా జాయమానస్య వేదశిరశ్శిరః ప్రతిసూరీ విచష్టే । నివేశనస్సంగమనోవసూనాంవిశ్వారూపా ఽభిచష్టే ॥౧౧॥ శచీభిః । దేవఇవసవితా సత్యధర్మేంద్రోనతస్థౌ సమరేపథీనామ్ । సంవరత్రాదధాతన నిరాహావాన్కృణోతన । సిఞ్చామహా అవటముద్రిణంవయం విశ్వాఽహాదస్తమక్షితమ్ । నిష్కృతాహావమవటగ్ంసువరత్రగ్ంసుషేచనమ్ । ఉద్రిణగ్ంసిఞ్చేఅక్షితమ్ । సీరాయుఞ్జంతికవయో యుగావితన్వతేపృథక్ । ధీరా దేవేషు సుమ్నయా । యునక్త సీరావియుగాతనోత కృతేయోనౌవపతేహ ॥౧౨॥ బీజమ్ । గిరా చ శ్రుష్టిస్సభరాఅసన్నో నేదీయ ఇథ్సృణ్యాపక్వమాయత్ । లాంగలం పవీరవగ్ంసుశేవగ్ం సుమతిథ్సరు । ఉదిత్కృషతిగామవింప్రఫర్వ్యం చ పీవరీమ్ । ప్రస్థావద్రథవాహనమ్ । శునంనఫాలావితుదంతు భూమిగ్ంశునంకీనాశా అభియంతువాహైః । శునంపర్జన్యోమధునాపయోభిశ్శునాసీరా శునమస్మాసుధత్తమ్ । కామంకామదుఘేధుక్ష్వమిత్రాయ వరుణాయచ । ఇంద్రాయాగ్నయే పూష్ణ ఓషధీభ్యః । ఘృతేన సీతా మధునా సమక్తా విశ్వైర్దేవై రనుమతామరుద్భిః । ఊర్జస్వతీ పయసా పిన్వమానా ఽస్మాన్థ్సీతే పయసా ఽభ్యావవృథ్స్వ ॥ ౧౩ ॥

పితావిరాజాం + వర్ధయంతః ॥ (అష్ట ॥౨॥ ౮ ॥ ౬౬) అంకురార్పణప్రకరణే 'అచ్ఛాగిరః' ఆగ్నేయప్రతిప్రకరణేచ ద్రష్టవ్యమ్.

శ్రియై నమః

శ్రీవిష్ణుచిత్త కులనందన కల్పవల్లీం
శ్రీరంగరాజహరిచందన యోగదృశ్యామ్ ।
సాక్షాత్క్షమాం కరుణయా కమలామివాన్యాం
గోదామనన్యశరణ శ్శరణం ప్రపద్యే ।

శ్రీ రామానుజ సమ్ప్రదాయ నిష్ఠాళాన అశేష విద్వచ్ఛ్రీ వైష్ణవర్కళ్ తంగళ్ తిరుమాళిక్కైలె నడక్కుమ్ వివాహ మధ్యత్తిల్ పచ్చైక్కోల మెన్ఱు మొరు సామ్ప్రదాయిక మంగళోత్సవం శెయ్దుమ్ అంద కాలత్తిల్ ఆండాళ్ తిరువాయ్ మలర్న్దరుళియ

ప్రబంధ మనుసంధిప్పదు ముణ్డు. అవర్కళిన్ సౌకర్యత్తుక్కాక ఇప్ప్రబంధ మర్థత్తోడు వ్యక్తమాక్కప్పట్టదు.

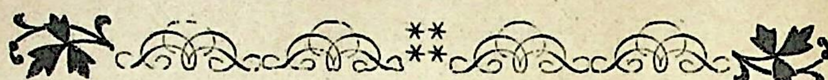
శిలర్ ఇంద సామ్ప్రదాయిక మహోత్సవత్తై అనాదరిత్తదుమ్ ద్రావిడభాషానభిజ్ఞత్తైయినాలన్ఱి వేఱొరు కారణం కాణప్పడవిల్లై ఎప్పడి యాకిలుమివర్కళ్ ప్రచార మవశ్యక మెన్ఱు ప్రచురిక్కప్పడుకిఱదు

ఆండాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

శ్రియై నమః.

ఆణ్డాళ్ తిరువడిగళే శరణమ్.

శ్రియై నమః.

ఆణ్డాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

ఆణ్డాళ్ అరుళిచ్చెయ్ద నాయ్చ్చియార్ తిరుమొழియిల్,

వారణమాయిరమ్.

అల్లినాట్టామరైమే లారణఙ్గిన్ఱితుణైవి
మల్లినాడాండమయిల్ మెల్లియనాళ్
ఆయన్ కులవేన్దనాకత్తాళ్
తెన్పుదువై వేయర్ పయందవిళక్కు॥

అ॥ (అల్లినాట్టామరై) ఇతు తాన్ నాయ్చ్చియార్ తిరుమొழి త్తనియనాక అనుసన్ధిక్కప్పడుమదాయిరుక్కుమ్. ఇదిల్ ఆణ్డాళుడైయ ఐశ్వర్యమ్ తొడక్కమాన ఆభిజాత్యపర్యంతమాన వైభవం శొల్లుకిఱతు.

ప్ర — ప. అల్లినాళ్ = సద్యోవికసితమాన, తామరై మేల్ - కమలవాసినియాన, ఆరణఙ్గిన్ తుణైవి - పెరియపిరాట్టియారుడైయ ని ప్రియసఖియుమ్, మల్లినాడాండ - శ్రీవిల్లిపుత్తూరుక్కు నిర్వాహకై యాన, మడమయిల్ - మయూరపిఞ్ఛకైపోలే సుందరమాన చూర్ణ కుంతల భారముళ్ళవళుమ్, మెల్లియలాళ్ - మృదుస్వభావముళ్ళవళు మానవాణ్డాళ్; ఆయర్ కులవేన్దనాకత్తాళ్ - గోపకులనాథనాన శ్రీ కృష్ణనోడే నిత్యసంశ్లేషం పెత్తిరుక్కిఱ, తెన్పుదువై - సుందమాన శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలిరుక్కుఱ, వేయర్ పయందవిళక్కు - శ్రీవిష్ణుచిత్త కులప్రకాశికై యాన విళక్కు. శ్రీకృష్ణనోడు నిత్య వంశ్లేషైక స్వభావత్తం శ్రీఆణ్డాళుక్కుశొల్లిల్ విశేషస్వారస్యముండు.

కోలచ్చురిశంగెమాయన్ శెవ్వాయిన్ కుణమ్వినవుమ్
శీలత్తినళ్ తెన్తిరుమల్లినాడి శెళ్ళుజ్ఞుళల్ మేల్
మాలైత్తొడై తెన్నరజ్గరుక్కీయుమతిప్పుడైయా
శోలైక్కిళి యవళ్ తూయనత్పాతమ్తుణైనమక్కే॥

(కోలచ్చురిశంగై) ఇతిల్, భగవత్సరిత్యాగన్నైకుఱిత్తు అన్ద పెరుమాళ్ తిరుమేని భోగ్యతైయై ప్రశ్నపణ్ణుమ్పడియైయుమ్ అంద దేశవాసత్తాలుండాన పారిశస్త్యత్తైయుమ్, భర్త్రావిన్ వశీకరణ హేతువాన వాల్లభ్యత్తైయుం శొల్లి ఇప్పడిప్పట్ట ఆణ్డాళ్ తిరువడికళ్ అనన్యగతికళాన నమక్కు త్తుణైయెన్గిఱతు.

టీ॥ కోలచ్చురిశంగై - సుందరమాన సుపిరముళ్ల శఙ్ఖత్తై (కురిత్తు) మాయన్ - ఆశ్చర్యచేష్టితనాన కణ్ణనుడైయ, శెవ్వాయిన్ - శివంద వధరత్తిన్, కుణమ్ - మాధుర్యాది గుణంగళై, వినవుమ్ - శ్రవణం పణ్ణుకైయే, శీలత్తినళ్ - స్వభావమాకవుడైయవళుమ్: తెన్ తిరుమల్లినాడి - దక్షిణ దిక్కిల్ దర్శనీయమాయిరుక్కిఱ తిరుమల్లినాడియెన్నుమ్ ప్రదేశ నిర్వాహకైయానవళుమ్, అదువే నిరూపకమామ్పడియాన అతిశయత్తై యుడైయవళు మెన్తపడి ఇవిభర్త్రు వాల్లభ్యం శొల్లుకిఱదు. శెళ్ళుజ్ఞుళల్ మేల్ మాలైత్తొడై - విస్తృతమాన అలకభరత్తిన్ మేల్ ధరిక్కప్పట్ట పుష్పమాలైయై, తెన్నరంగర్క్కీయుమ్ - దక్షిణదిక్కిలిరుక్కిఱ శ్రీరంగక్షేత్ర నిర్వాహకనాన పెరియ పెరుమాళుక్కు క్కొడుక్కుమ్, మదిప్పుడైయ - (స్వకబరీ భరధృతంగళాన పుష్పమాలైయై పెరియపెరుమాళుక్కు సమర్పివిక్కుమదాన) పెరుమైయైయుడైయ, శోలైక్కిళి - (పెరియాళ్వారుడైయ) ఆశ్రీమోద్యానవనత్తుక్కు కిళిపోలిరుక్కుమవళుమాన, అవళ్ - అందవాణ్డాళుడైయ, తూయనత్పాదమ్ - పా

వనత్వభోగ్యత్వముళ్ల సమీచీనమాన తిరువడికళే, నమక్కు - (అత్యంతా కించనాళాన) నముక్కు సహాయభూతమ్, ఇందవాండాళ్ తిరువడికళ్ బద్ధదశైయిల్ నమక్కు భగవదాభిముఖ్య సంపాదకత్వేన సహాయముమాయ్, మేల్ అర్చిరాదిగతిక్కు తుణైయుమాయ్ అదుక్కుమేల్ అసన్యార్హానిరుపాధిక శేషవృత్తిక్కు తుణైయుమాయ్ అదుక్కు వర్ధకమాయుమిరుక్కుమెన్నపడి. ॥ ౨ ॥

మూ ॥ వారణమాయిరమ్ శూழవలమ్ శెయ్తు
నారణనమ్బి నడక్కిన్ఱానెన్ఱెతిర్
పూరణపొఱ్కుడమ్ వైత్తుప్పురమెంగుమ్
తోరణమ్నాట్టక్ కనాక్కండేన్ తోழీనాన్ ॥ ౧ ॥

ప్ర - ప. తోழీ -. నమ్బి - గుణపూర్తిమైయుడైయనాన, నారణన్ - కృష్ణనానవన్, వారణమాయిరమ్ - ఆయిరమ్ ఆనైకళ్, శూழ - శుற్ఱిలుమ్ శూழందువర, వలమ్ శెయ్తు - ప్రదక్షిణమాక, నడక్కిన్ఱానెన్ఱు- నడందువరుకిఱానెన్ఱు, ఎతిర్ - ఎతిరే, పొన్ - పొన్నాలాకియ, పూరణక్కుడమ్ - పూర్ణకుమ్భంగళై, వైత్తు- తందామ్ తిరుమాళికై వాశలిల్ ఇరండుభాగంగళిలుముళ్ల తిణ్ణైకళిల్ వైత్తు. పురమెంగుమ్-ఊరెంగుమ్, తోరణం నాట్ట - తోరణస్తమ్బగళ్ నడ, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ ? ఎన్నై కల్యాణమ్పణ్ణికొళ్ళువదర్కాక అనేకమాన గజాది పరివారపరివృతనాయ్ శ్రీరంగనాథన్ వరుకిందదుకుళ్ అవర్కు అభిముఖమాయ్ ఊరార్ స్వర్ణమయంగళాన పూర్ణకుమ్భజ్గళై తంగళ్ తంగళ్ ద్వారంగళిల్ వైయత్తు నగరమెల్లామ్ తోరణ స్తమ్భగళ్ నడుమ్పడి కనాక్కండేన్. ॥ ౧ ॥

మూ ॥ నాళై వదువైమణమెన్ఱు నాళిట్టు

స్తాళైకముకుపరిశుడై ప్పందల్కీళ్
కోళరిమాతవన్ కోవింద నెన్బానోర్
కాళైపుకుత క్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ ౨ ॥

ప్ర - ప. తోళీ -, నాళై - నాళైక్కు, వతుమణమెన్ఱు- కన్యకా వివాహమెన్ఱు, నాళిట్టు - ముహూర్తమిట్టు, పాళై - పాళై యుడనే కొండువందునడప్పట్ట, పందల్కీళ్ - పందలిన్ కీళ్, కోళ్- మిడుక్కైయుడైయ, అరి - సింహమ్బోన్ఱ మేనాణిప్పుడైయనాయ్, మాతవన్ - పరమ రసికనాన, కోవింద నెన్బాన్ - గోరక్షణత్తాలే తోళీలాకవుడైయ క్రిష్ణన కిఅ. ఓర్ - ఒరు, కాళై - యువావాన వన్, పుకుత - వర, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ‘ అప్రిమేయంహి తత్తేజో యస్యసా జనకాత్మజా, ఎన్ఱుమ్, ‘ రమాపతిత్వ సుభగ ’ మెన్ఱు మిత్యాదికళా లుద్ఘోషిక్కప్ప ట్ట శ్రియఃపతిత్వరూప మహా విభవశాలియాన వెమ్బెరుమాన్ నూరి సేవ్యత్వరూపమాన తన్ పరత్వం పారాతే గోరక్షకత్వమ్ముదలాన సౌ లభ్యాది గుణావిష్కారత్తాలే నాళైక్కు కన్యకా వివాహ మంగళ మెన్ఱు ముహూర్తమిట్టు దివ్యపరిమళవత్తాన పుష్పగుచ్ఛయుక్తక్రముక కదళీస్తమ్భఙ్గళాల్ శెయ్యప్పట్ట విస్తారముళ్ల సుసరమాన పన్దలిన్కీళ్ సఞ్చరి క్కప్పడి నాన్ స్వప్నం కణ్డేన్. ॥ ౨ ॥

మూ ॥ ఇన్దిరనుళ్ళిట్ట తేవర్ కుళామెల్లామ్
వన్దిరున్దెన్నై మగళ్ పేశి మన్దిరిత్తు
మన్దిరక్కోడియుడుత్తి మణమాలై
అన్దరిశూట్ట క్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ 3 ॥

ప్ర- ప. — ఇన్దిరనుళ్ళిట్ట తేవర్ కుళామెల్లామ్ — ఇన్ద్రన్ ముతలాన దేవసమూహఙ్గళెల్లామ్, వన్దు - తన్నైయిలే కాల్ పావివన్దు

ఇరున్దు - నల్ తరిక్కు విరున్దు, ఎన్నై — , మకళ్ పేశి - పెణ్ పేశి, మన్దిరిత్తు - ఇత్తలైక్కుమ్ అత్తలైక్కుమ్ వేణ్డువనవారాయ్న్దు తజ్గళిలే అళుతియిట్టు, అన్దరి - నాత్తనాన దుర్గైయానవళ్, మన్దిరక్కోడి - మన్త్రవాససై. ఉడుత్తి - ధరిప్పిత్తు, మణమాలై శూట్ట -; తోళీ నాన్ కనా కండేన్.

తా ॥ ఇంద్రాది దేవసమూహమెల్లామ్ పాదచారియాయ్ ఇక్కార్యాంతలైక్కట్టినా లల్లదు ఎళున్దిరుప్పదిల్లై ఎన్నిరున్దు ఎన్నై పెణ్ పేశి సమూహత్తిల్ నిన్డుమ్ ఎళున్దిరిన్దపోయ్ రహస్యమాక విరున్దు అభిమన్త్రిత్తునాత్తనాన దుర్గైయానవళ్ మన్త్రపూతమానవస్త్రత్తై ఎనక్కు ధరిప్పిత్తు మణమాలై (కల్యాణమాలై) శూట్టక్కనాక్కండేన్. మన్దిరిత్తు-విచారిత్తు, అన్దరి ఆకాశచారిణియాన దుర్గైన్ ॥

మూ — నాన్ మఱైయోర్ తీర్త్తమ్ కొణర్న్దు ననినల్ కి
పార్పనచ్చిట్టర్ కళ్ పల్లార్ ఎడుత్తేత్తి
పూప్పునై కణ్ణిప్పునితనోడెన్నై
కాప్పునాణ్ కట్టక్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ ౮ ॥

ప్ర - ప — తోళీ —, పార్పనచ్చిట్టర్ కళ్ పల్లార్ - బ్రాహ్మణాగ్రేసరరెల్లారుమ్, నాన్ మఱైయై - నాన్గు కుక్కళిలుముళ్ళ, తీర్త్తమ్ - తీర్థజ్గళై, కొణర్న్దు - కొణ్డువన్దు, ననినల్ కి - పలకాలుమ్ ప్రోక్షిత్తు, ఎడుత్తు - ఉచ్చస్వరమాక ఎడుత్తు, ఏత్తి - మంగళాశాసనం పణ్ణి, పూ - శ్లాఘ్యమానపలవకై పుష్పంగళాలే, పునై - అలజ్కారిక్కప్పట్ట, కణ్ణి - మాలైయై యుడైయనాయ్, పునితనోడు - పవిత్రనాన కృష్ణనోడే, ఎన్నై—, కాప్పునాణ్ కట్ట - కాప్పుక్కయిఱు కట్ట, నాన్ కనాక్కండేన్. —

తా ॥ చక్రవర్త్తితిరుమకన్ తిరువభిషేకత్తుక్కు శ్రీ వానర

వీరర్కళ్ నాలు సముద్రత్తిలుముళ్ళ జలంగళై కొణ్డువన్దాప్పోలే శిష్టతయాప్యప్రదేశాళాన బ్రాహ్మణాగ్రేసరాళెల్లాం ముచ్చుస్వరమా క విరంసుత్తలై క్కుమ్ మంగళాశాసనం పణ్ణి శ్లాఘ్యతమమాన నానా పుష్పగ్రథితమాన ఒరు తనిమాలైయై యిట్టు స్నానం పణ్ణియ్యుమ్ పవిత్రము మాయ్ పావనత్వసమాకృతమాన వినీత వేషత్తోడే వన్ద కల్యాణపిళ్ళైయోడెన్నై ప్రతిసరసూత్రంకట్టినానాక క్కనాక్కణ్డేన్.

మూ. — కతిరొళిత్తీపమ్కలశముడనేన్ది
చ్చతిరిళమంగైయర్ తామ్వన్దెతిర్కొళ్ళ
మతురైయార్ మన్ననడినిలైతొట్టెంగుమ్
అతిరప్పుకతక్కనాక్కణ్డేన్ తోళీనాన్ ॥ ౫ ॥

ప్ర. ప—తోళీ—, శతిర్ - తామ్ పెణుమ్బైల్ అక్కత్తక్క పడి ఉడమ్బు కొణ్డుక్కుమ్ శతిరైయుమ్, ఇళ - వడివళక్కైయుమ్, మంగైయర్ తామ్ - మంగైప్పరువత్తైయుముడైయరాన స్త్రీకళ్, కతిర్ ఒళి - ఆదిత్యప్రభైపోలేయిరుక్కిఱ, తీపమ్ - దీపత్తైయుడైయ, కలశమ్ - పొఱ్కలశత్తై, ఉడన్ ఏన్ది - కైయిలేన్దిక్కొణ్డు, వందు - తంగళ్ మున్నడియై ప్పార్త్తవణ్ణమాకవందు, ఎతిర్కొళ్ళ - ఎతిర్కొళ్ళానిఱ్క, మతురైయార్ - శ్రీమధురైయిలుళ్ళార్క్కు, మన్నన్ - రాజావాన కృష్ణన్. అడినిలై - తన్ తిరువడినిలైగళై, తొట్టు అరుకిరుప్పార్ కైయిల్ కొడుత్తు, ఎంగుమ్ అతిర - భూమియెల్లామ్ శబ్దిక్కుమ్బడి, పుకుత - నడందువర, నాన్ కనక్కణ్డేన్.

తా॥ వైవాహికమాన మంగళదీపత్తుక్కు ఒరువిచ్ఛేదమ వరిల్ మంగళక్కుఅవెత్తు ఆదిత్యప్రభైపోలే యిరుక్కిఱ దీపంగళైయుమ్; తాదృశమాన స్వర్ణమయపూర్ణకుమ్భంగళైయుమ్ ధరిత్త చాతుర్య సౌందర్య విశిష్టాళానస్త్రీగళ్ మున్నడిపార్త్తవణ్ణమాక వందు ఎదిర్

కొళ్ళానిఱ్కు శ్రీ మధురానాథనాన కృష్ణన్ తన్ తిరువడినిలైకళై ప
మిాపవర్తికళిన్ కైయిల్ కొడుత్తు 'భారేణగాంసన్నమయన్ పదేపదే'
ఎన్గిఱపడియే భూమియెల్లామదిరుమ్బుడినడందువర స్వప్నం కణ్డేన్ ॥౫॥

మూ.—మత్తళజ్గొట్టవరిశంగమ్ నిన్రూత
ముత్తుడై త్తామ నిరై తాళ్న్ద పన్దల్ క్కీళ్
మైత్తునన్ నమ్బిమతుశూతన్ వన్దైన్నై
కైత్తలమ్పఱ్ఱక్కనాక్కణ్డేన్ తోళీనాన్ ॥౬॥

ప్ర-ప.—తోళీ—, మత్తళమ్-మద్దళంగళ్, కొట్ట-అడిక్క
వుమ్, వరి-రేఖైకళైయుడైయ, శజ్గమ్-శజ్ఖత్తై, నిన్రు నిలై నిన్రు, ఊత
వుమ్, ముత్తుడై త్తామమ్ - ముత్తుమాలైకళుడైయ, నిరై - వరిశైక
ళానవై, తాళ్న్ద-తలైయిలేవందుతాళ్న్ద, పందల్క్కీళ్-పందలిన్ కీళ్,
మైత్తునన్- మైత్తుననైమురైయుడైయవనాయ్, నమ్బి - గుణపూర్ణనా
న, మతుశూతన్ - మధువై నిరసిత్త కృష్ణనానవన్, వందు - తానే
వందు, ఎన్నై, కైత్తలమ్పఱ్ఱ-కైయైప్పిడిక్క, నాన్ కనాక్కణ్డేన్.

తా ॥ రాజకులత్తార్ వివాహత్తిలే మంగళవాద్యంగళ్
అవిచ్ఛిన్నమాయ్ ధ్వనిక్క ముక్తాహారా లజ్కృతమాన (ముక్తా
సరంగళ్ తలైయిలేవందుతాళ్న్ద) పన్దలిన్ కీళ్ స్వయంమధుసూదన
నాకైయాలే వైవాహిక ప్రతిబంధకనివర్తన క్షమనానకృష్ణన్ ఎళున్దరు
ళి ఎన్ పాణిగ్రహణంపణ్ణినానాకక్కనాక్కణ్డేన్. కనా-స్వప్నమ్. ॥౬॥

మూ — వాయనల్లార్ నల్లమత్తై మోతిమన్దిరత్తాల్
పాశిలై నాణల్పడుత్తుప్పరితివైత్తు
కాయ్శినమాకళిఅన్నానెన్ కైపఱ్ఱి
తీవలమ్శెయ్యక్కనాక్కణ్డేన్ తోళీనాన్ ॥ ౭ ॥

ప్ర.ప.— తోత్తీ —, వాయ్నల్లార్ - అళకితాక స్వరత్తిలే ఉచ్చరిక్క-వల్లవర్ కళ్, నల్ల - శ్లాఘ్యమాన, మఱై యోతి - వేదఙ్గళై చ్చొల్లి, మన్దిరత్తాల్ - అందందక్రియైక్కు అనురూపమానమన్త్రఙ్గళై చ్చొల్లి, పాశు - పశుత్త, ఇలై - ఇలైవైయుడైత్తాన, నాణల్ - నాణల్పుల్లై, పడుత్తు - అగ్నియై చ్చూళప్పడుత్తు, పరితివైత్తు - సమికళై యిట్టు, కాయ్శినమ్ - మిక్క-శినత్తైయుడైత్తాయ్, మా - మది త్త, కళిఱుఅన్నాన్ - యానైయైయొత్త శెరుక్కై-యుడైయకృష్ణన్, ఎన్ - ఎన్నుడైయ, కైప్పఱ్ఱి - కైయైప్పిడిత్తుక్కొండు, తీవలమ్ శెయ్య - అగ్నియైచ్చుఱ్ఱిపర, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ నల్లస్వరత్తోడే వేదోచ్చారణసమర్థాళానవాళ్ శ్లాఘ్యమాన వేదంగళై చ్చొల్లి తత్తత్క్రియానురూపంగళాన మన్త్రంగళాలే ఆర్ద్రమాన కాశంగళై పరిస్తరణ పరిధినిధానాది విధానత్తోడే అగ్నిచూళప్పడుత్త; కణ్ణన్ ఒరు మదగజమ్పోలే వందు ఎనైక్కైయై త్తానేపిడిత్తుక్కొండు 'ఏకమిష' ఇత్యాది 'సఖాసప్తభవ' ఎన్ఱు మళవాన సప్తపదీ విన్యాసపూర్వకమాయ్ అగ్ని ప్రదక్షిణం పణ్ణినా నాక కనాక్కండేన్. ॥ ౭ ॥

మూ.— ఇమ్మైక్కు-మేళ్ళేళ్ పిఱవిక్కుమ్పఱ్ఱావాన్
నమ్మైయుడైయవన్ నారాయణనమ్బి
శెమ్మైయుడైయతిరుక్కైయాల్ తాళ్పఱ్ఱి
అమ్మిమితిక్కక్కనాక్కండేన్తోత్తీనాన్. ॥ ౮ ॥

ప్ర - ప. తోత్తీ— ఇమ్మైక్కుమ్ - ఇప్పిఱప్పుక్కుమ్, ఏళ్ళేళ్ పిఱవిక్కుమ్ - ఇనికాలముళ్ళతనైయుమ్, పఱ్ఱావాన్ - తుణైయామవనాయ్ నమ్మైయుడైయవన్ — నమక్క శేషియాయ్, నమ్బి - కల్యాణగుణపరిపూర్ణనాయ్, నారాయణన్ - నారాయణనాన శ్రీకృష్ణన్,

శైమ్మైయుడైయ - తామరై మలర్ పోలే శివన్ద, తిరుక్కైయాల్ - తిరుక్కైకళాలే, తాళ్ - ఎన్ కాలై, పత్తీ - పిడిత్తు, అమ్మితిక్క--, నాన్ కనాక్కణ్డేన్.

తా ॥ ఇంద జన్మత్తుక్కుమ్ ఏళ్రేళు జన్మత్తుక్కుమ్ సహాయభూతనాయ్ నమక్కు శేషియాయ్ అఖిలహేయ ప్రత్యనీక కల్యాణగుణ పరిపూర్ణనాన నారాయణన్ పద్మదళమ్పోలే శివందతన్ తిరుక్కైకళాల్ ఎన్ కాలైప్పిడిత్తు 'ఆతిష్ఠేమ మశ్మాన' మెన్నుమ్ మన్త్రసాధ్యమాన అశ్మాస్థాపన మంగళపూర్తియై కనాక్కండేన్. ॥ ౮ ॥

మూ ॥ వరిశిలై వాళ్ ముకత్తెన్నైమార్ తామ్ వన్ది
ట్టెరిముకమ్ పారిత్తెన్నై మున్నే నిఱుత్తి
అరిముకన్ అచ్చుతన్ కైమ్మేలెన్ కైవైత్తు
పొరిముకన్దట్టక్కనాక్కండేన్ తోழீ నాన్. ॥ ౯ ॥

ప్ర - ప, తోழீ -, వరి - అழகియ, శిలై - విల్లైయొత్త పురువత్తైయుమ్, వాళ్ - ఒళిపొరున్దియ, ముకత్తు - ముకత్తైయు ముడైయవరాన, ఎన్ - ఎన్నుడైయ, ఐమ్మార్ - భ్రాతాక్కళానవర్కళ్, వన్దిట్టు - వందు ఎరి ముకమ్ పారిత్తు - అగ్నిముకత్తైపారిత్తు, ఎన్నై - లజ్జైయాలే పిన్నే నిఱ్కుమ్ ఎన్నై' మున్నే నిఱుత్తి - మైత్తునమై ముఱైయుడైయార్ ఇళిమ్బుపడుత్తి చ్చిరిక్కవొణ్ణాదపడి, అరిముకన్ - సింహమ్పోలే అనభిభవనీయనాయ్, అచ్చుతన్ - ఆశ్రితరై యొరుకాలుమ్ కైవిడాతవనాన కృష్ణనుడైయ, కైమ్మేల్ - కైమేలే, ఎన్ - ఎన్నుడైయ కైవైత్తు, పొరి - నల్పొరియై, ముకందు - అళ్ళి, అట్ట - అగ్నియిలే పరిమారా, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ ? అழకియ ధనుస్సదృశ భ్రూయుగ్మత్తోడు కూడి సుందరమాన ముఖకాంతియుక్తాళాన ఎన్ భ్రాతాక్కళ్ వందు

లజ్జైయాలే పిన్నైనిఱ్కైరవనై మున్నేనిఱుత్తి, కల్యాణప్పెణ్ణై అచాతుర్యపడుత్తి పరిహాసిక్క వేణుమెన్ఱు శిలవిలాసచేష్టైంగళై క్కాట్టిలుమ్ అవర్కళ్ పేక్షితమ్ సఫలమాకాదపడి సింహమ్పోలే అనభిభవనీయనాయ్ ఆశ్రితరై యొరుక్కాలుమ్ కైవిడాదవనాన కణ్ణన్ తన్ కైమేల్ ఎన్నుడైయ కైవైత్తు అగ్నియిలే లాజహోమం పణ్ణినానా క కణ్డేన్. ॥ ౯ ॥

మూ ॥ కుంగుమమపిక్కుళిర్ శాందమ్మట్టిత్తు
మంగలవీతివలం శెయ్తుమణనీర్
అంగవనోడుముడన్ శెన్ఱంగానైమేల్
మంజనమాట్ట క్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ ౧౦ ॥

ప్ర. - ప. తోళీ -, కుంగుమమ్ - కుంగుమక్కుళంబై, అప్పినిఱమ్బైగుం పూశి; కుళిర్ - కుళిర్ంద: శాందమ్ - కలవై చ్చన్దనత్తై; మట్టిత్తు - తిమిర్త్తు: మణనీర్ - వాసనాద్రవ్యంగళ్ శేర్ంద వసంతజలత్తై: మంగలం - కల్యాణ నిమిత్తమాక అలఙ్కరిక్కప్పట్ట; వీతి - వీధియిలే: వలం శెయ్తు - ప్రదక్షిణమాక వందు; అంగు- అందవీధియిలే, ఆనైమేల్ - అనైయిన్ కళుత్తిన్మేలేయిరుందు; అవనోడుమ్ - అందకృష్ణనోడుకూడ; శెన్ఱు; ఉడన్ మంజనమాట్ట, ఉడన్ మణనీరాట్ట; నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ? సౌకుమార్యమగ్ని ముఖత్తిలేయిరుక్కపోఱా దెన్ఱు అదుక్కు పరిహారమాక శీతమాన కుంకుమత్తై తిరుమేనియెంగుమ్ పూశి కుళిర్ంద కలప్పచందనత్తైమర్దిత్తు వాసనాద్రవ్యంగళోడు శేర్ంద వసంతజలత్తై కల్యాణనిమిత్తమాకవలఙ్కరిక్కప్పట్ట వీధియిలేగాప్రద ప్రదక్షిణమాకవంను తానుమవనుమాకవంద వీధియిలే ఆనైయిన్కళుత్తిన్మేలై యిరుందు అన్దకృష్ణనోడే దివ్యపరిమళ తీర్థత్తాలే ఉడన్

శెమ్మైయుడైయ - తామరై మలర్‌పోలే శివన్ద, తిరుక్కైయాల్ - తిరుక్కైక్కళాలే, తా఩్ - ఎ఩్ ఱ౯కై, పఱ్ఱి - పిడిత్తు, అమ్మితిక్క-, నా఩్ క఩ాక్కణ్డే఩్.

తా ॥ ఇంవజన్మత్తుక్కుమ్ ఏఴేఴు జన్మత్తుక్కుమ్ సహాయభూతనాయ్ నమక్కు శేషియాయ్ అఖిలహేయ ప్రత్యనీక కల్యాణగుణ పరిపూర్ణనాన నారాయణ఩్ పద్మదళ మ్పోలే శివందత఩్ తిరుక్కైక్కళాల్ ఎ఩్ కాలైప్పిడిత్తు 'ఆతిష్ఠేమ మశ్మాన' మెన్నుమ్ మన్త్రసాధ్యమాన అశ్మాస్థాపన మంగళకార్త్తియై కనాక్కణ్డే఩్. ॥ ౯ ॥

మూ ॥ వరిశిలై వాణ్ముకత్తె఩్నైమార్ తామ్వన్ది
ట్టెరిముకమ్‌పారిత్తెన్నై మున్నే నిఱుత్తి
అరిముకనచ్చుత఩్ కైమ్మేలె఩్కైవైత్తు
ప్పొరిముకన్దట్టక్క఩ాక్కణ్డే఩్ తో఩్ఱీనా఩్. ॥ ౧౦ ॥

ప్ర - ప. తోఴీ=, వరి - అఴకియ, శిలై - విల్లైయొత్త పురువత్తైయుమ్, వాళ్ - ఒళ్ళిప్రకాశిందియ, ముకత్తు - ముకత్తైయుముడైయవరాన, ఎ఩్ - ఎ఩్నుడైయ, ఐమ్మార్ - భ్రాతాక్కళానవర్‌కళ్, వన్దిట్టు - వందు ఎరి ముకమ్‌పారిత్తు - అగ్నిముకత్తైపారిత్తు, ఎన్నై - లజ్జైయాలే పిన్నేనిఱ్కుమ 'ఎన్నై' మున్నేనిఱుత్తి - ముత్తిసమైముత్తైయుడైయార్ ఇళిమ్బుపడుత్తి చ్చిరిక్కవొణ్ణాదపడి, అరిముక఩్ - సిమ్హమ్పోలే అనభిభవనీయనాయ్, అచ్చుత఩్ - ఆశ్రితర్కళైయొరుకాలుమ్ కైవిడాతవనాన కృష్ణనుడైయ, కైమ్మేల్ - కైమేలే, ఎ఩్ - ఎ఩్నుడైయ కైవైత్తు -, పొరి - నల్పొరియై, ముకన్దు - అళ్ళి, అట్ట - అగ్నియిలే పరిమాఱ, నా఩్ క఩ాక్కణ్డే఩్.

తా ॥ ఓ సఖీ ? అఴకియ ధనుస్సదృశ భ్రూ యుగ్మత్తోడు కూడి సుందరమాన ముఖకాంతియుక్తాళాన ఎ఩్ భ్రాతాక్కళ్ వందు

లజ్జైయాలే పిన్నే నిర్కైర వెన్నై మున్నే నిఱుత్తి కల్యాణప్పిళ్లైయై అచాతుర్యపడుత్తి పరిహసిక్క వేణుమెన్ఱు శిలవిలాసచేష్టితంగళై క్కాట్టిలుమ్ అవర్క్కళ్ పేక్షితమ్ సఫలమాకాదపడి సింహమ్మ్యాలే అనభిభవనీయనాయ్ ఆశ్రితరై యొరుక్కాలుమ్ కైవిడాదవనాన కణ్ణర్ ఎన్ కైమేల్ ఎన్నుడైయ కై వైత్తు అగ్నియిలే లాజహోమం పణ్ణి నానా క క్కనాక్కండేన్. ॥ ౯ ॥

మూ ॥ కుంగుమమపిక్కళిర్ శాందమ్మట్టిత్తు
మంగలవీతివలం శెయ్‌తుమణనీర్
అంగవనోడుముడన్ శెన్ఱంగానై మేల్
మంజనమాట్ట క్కనాక్కండేన్ తోళినాన్ ॥ ౧౦ ॥

ప్ర. - ప. తోళీ —, కుంగుమమ్ - కుంగుమక్కుళంబై, అప్పినిఱమ్మ్యాగుం పూశి; కుళిర్ - కుళిర్ంద: శాందమ్ - కలవై చ్చన్దనత్తై; మట్టిత్తు - తిమిర్త్తు: మణనర్ - వాసనాద్రవ్యంగళ్ శేర్ంద వసంతజల్పత్తై: మంగలం - కల్యాణ నిమిత్తమాక అలఙ్కరిక్క పట్ట; వీతి — వీథియిలే; వలం శెయ్‌తు — ప్రదక్షిణమాక వందు; అంగు- అందవీథియిలే, ఆనై మేల్ — అఙ్గేయిన కళుత్తిన మేలేయిరుందు; అవనోడుమ్ - అందకృష్ణనోడుకూడ; శెన్ఱు; ఉడన్ మంజనమాట్ట, ఉడన్ మణనీరాట్ట; నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ? సౌకుమార్యమగ్ని ముఖత్తిలేయిరుక్కపోతా దెన్ఱు అదుక్కు పరిహారమాక శీతమానకుఙ్కుమత్తై తిరుమేనియెంగుమ్ పూశి కుళిర్ంద కలప్పచందనత్తైమర్దిత్తు వాసనాద్రవ్యంగళోడు శేర్ంద వసంతజలత్తై కల్యాణనిమిత్తమాకవలఙ్కరిక్కప్పట్ట వీథియిలేగాత్రిమ ప్రదక్షిణమాకవందు తానుమవనుమాకవంద వీథియిలే ఆనై యిన్కళుత్తిన్ మేలై యిరుందు అన్దకృష్ణనోడే దివ్యపరిమళ తీర్థత్తాలే ఉడన్

మణనీరాట్టినార్ కళాయ్ కనాక్కండేన్. ఉడన్ మణనీరాట్టు- దమ్ప
తికళిరువరు మొరుపుడవైయుడుత్తు నీరాడుకై. ॥ ౧౦ ॥

మూ ॥ ఆయనుక్కాకత్తాన్ కండకనావినై
వేయర్ పుకழ் విల్లిపుత్తూ రోన్ కోన్ కోతైశొల్
తూయతమిழ் మాలై యీరైందుమ్ వల్లవర్
వాయుమ్ నన్మక్కళై పెత్తు మకిழ்వర్.

ప్ర. ప. — వేయర్ — శ్రీవైష్ణవర్ కళాలే; పుకழ் - స్తుతి
క్కప్పడుగిఱ; విల్లిపుత్తూర్ — శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలుళ్ళారుక్కు; కోన్ —
నిర్వాహకరాన పెరియాழ்వార్ తిరుమకళారాన; కోతై - ఆణ్డాళ్;
ఆయనక్కు - ఆయర్కులత్తిలేవందు తోన్ఱియకృష్ణనుక్కు; ఆక - అ
నన్యార్హైయాక; తాన్ కండ; కనావినై - కనావై; శొల్ - అరుళి
చ్చెయ్తతాయ్; తూయ = పరిశుద్ధమాన; తమిழ் మాలై = తమి
ళ్ తొడైయాన; ఈరైందుమ్ - పత్తుప్పాట్టుక్కళైయుమ్; వల్లవర్ =
అనుసన్ధిక్కవల్లవర్కళ్; వాయుమ్ = తంగళ్ మనస్సుక్కుప్పొరుందిన
నల్ = విలక్షణరాన; మక్కళై = శిష్యపుత్రర్గళై; పెత్తు — ల
భిత్తు; మకిழ்వర్ = ఆనన్దిక్కక్కడవర్గళ్.

శ్రీవైష్ణవర్కళాలే స్తుతిక్కప్పడుకిఱశ్రీవిల్లిపుత్తూరిలుళ్ళార్క్కు
నిర్వాహకరాన పెరియాழ்వార్ తిరుమకళారాన ఆణ్డాళ్ గోపకులత్తిల్
వన్దవతరిత్తకృష్ణనుక్కు అనన్యార్హైయాక తాన్ కణ్డ కనాపనై అరుళి
చ్చెయ్తతాయ్ పరిశుద్ధమానతమిళ్ మాలైయానవిన్దగాథాదశకత్తై అభ్య
సిత్తార్కళాకిల్ తంగళ్ మనస్సుక్కుప్పొరున్దిన విలక్షణరాన శిష్య పు
త్రర్కళై లభిత్తు ఆనన్దిక్కక్కడవర్కళ్ పెరియాழ்వారైప్పోలే భగవ
త్ప్రియరాన పుత్రర్కళై పెత్తు హృష్టరావర్కళెన్ఱపడి.

ఆణ్డాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

ముత్ఱిత్ఱు.